

**T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

EL-MUTARRİZÎ'NİN EL-İKNÂ ADLI ESERİNDE İSİMLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Naciye Betül GÖZEL**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğretim Üyesi Aladdin GÜLTEKİN**

Karabük

Ağustos/2019

**T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

EL-MUTARRİZÎ'NİN EL-İKNÂ ADLI ESERİNDE İSİMLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Naciye Betül GÖZEL**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğretim Üyesi Aladdin GÜLTEKİN**

**Karabük
Ağustos/2019**

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	9
DOĞRULUK BEYANI	10
ÖNSÖZ	11
ÖZ.....	13
ABSTRACT.....	15
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	17
ARCHIVE RECORD INFORMATION	18
KISALTMALAR	19
ARAŞTIRMANIN KONUSU	21
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	21
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	21
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	22
1. BİRİNCİ BÖLÜM: MÜELLİFİN HAYATI VE ESERLERİ.....	23
1.1. Hayatı	23
1.1.1. Doğumu ve Yetiştirilmesi.....	23
1.1.2. Öğrenim Hayatı.....	23
1.1.3. Hocaları.....	23
1.1.4. İlmi Yolculukları.....	24
1.1.5. Kişiliği	24
1.1.6. Vefatı.....	24
1.2. Eserleri	25
1.2.1. el-Mugrib fî tertîbi'l-mu'rib	25
1.2.2. el-Misbâh fi'n-nahv.....	25
1.2.3. el-Îzâh şerhu Makâmâti'l-harîrî.....	25
1.2.4. el-İknâ' limâ havâ tahte'l-kınâ'	25
1.2.4.1. Eserin Yazma Nüshaları	26
1.2.4.2. Eserin Tanzimi.....	26
1.2.4.3. Eserdeki kaynaklar ve kısaltmalar	27

1.2.4.4.	Eserdeki şevahitler	28
1.2.4.5.	Eserin matbu nüshası.....	32
1.2.4.6.	Eserin nüshalarının genel görünümü	33
2.	İKİNCİ BÖLÜM: MEVZU SÖZLÜK TARİHÇESİ VE MEVZU SÖZLÜKLER.....	36
2.1.	Mevzu Sözlük Tarihçesi.....	36
2.2.	Mevzu Sözlükler	37
2.2.1.	Garîbu'l-Kur'an (İbn Kuteybe)	37
2.2.2.	el-Fâ'ik fî ğarîbi'l-hadîs (ez-Zemahşerî).....	37
2.2.3.	Tehzîbu'l-esmâ ve'l-luğat (en-Nevevî)	37
2.2.4.	el-Muneccid (Kurâ' en-Neml).....	38
2.2.5.	Fıkhu'l-luğa (es-Se'alibî).....	38
2.2.6.	el-Muhassas (İbn Sîde)	38
2.2.7.	Mefâtihu'l-'ulûm (el-Harizmî).....	39
3.	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:İSİMLER	40
3.1.	Allah'ın Güzel İsimleri	40
3.1.1.	Allah'ın Güzel İsimleri Kısımının Değerlendirmesi	44
3.2.	Birinci Rükün: Gökyüzü ve Yeryüzü ve Bunlarla İlintili İsimler	44
3.2.1.	Genel İsimlere Giriş.....	44
3.2.2.	Gökyüzü, Onunla İlintili Olan ve Onunla Anılanlar.....	47
3.2.2.1.	النَّوَابِت – Durağan yıldızlar	48
3.2.2.2.	البروج – Burçlar	48
3.2.2.3.	الْكُنُوسُ وَالْحُنُوسُ – Gezegenler	48
3.2.2.4.	النيران والقمران وما يعرضُ منهما – Işık verenler, uydular ve bunlarla ilintili olanlar	48
3.2.3.	Hava ve Onunla İlintili Olanlar.....	49
3.2.3.1.	العَيم – Bulut, sis, duman.....	49
3.2.3.2.	التَّلَج - Kar	50
3.2.4.	Aylar ve Onunla İlintili Olanlar	51
3.2.4.1.	النَّيْلُ وَالنَّيْلَةُ ج اللَّيَالِي - Gündüzün zıttı, gece	51
3.2.4.2.	Hafta	52
3.2.4.3.	Ay	53
3.2.4.4.	المُحَرَّم – Muharrem ayı, hicri birinci ay.....	53

3.2.5.	السنة – Yıl	53
3.2.5.1.	Yılın Mevsimleri	53
3.2.6.	Farsça ve Süryanice Aylar	53
3.2.7.	Eski (kullanılmayan) günler	54
3.2.8.	Meşhur Vakitler	54
3.2.9.	Yeryüzü ve Onunla İlintili Olanlar	55
3.2.9.1.	المفازة والمهلكة والفلاة ج المفازات Susuz yer, çöl – والمفاوز والفوات	56
3.2.9.2.	التراب والتربة - Toprak.....	56
3.2.9.3.	الرمال ج الرمال - Kum	56
3.2.9.4.	الجبل ج الجبال – Dağ	56
3.2.9.5.	الطين – Çamur.....	58
3.2.9.6.	السبيل والطريق والصراط والسنت ج السبل Yol – والطرق	58
3.2.10.	Su ve Onunla İlintili Olanlar	59
3.2.11.	Çıkış Yeri, Lağım ve Bataklık Konularında Su	59
3.2.11.1.	الوادي ج الأودية - Vadi, dere, dağların arasındaki yer... 60	60
3.2.11.2.	البحر الأبحر والبحور والبحار - Deniz.....	60
3.2.11.3.	الخوض ج الجياض - Su birikintisi, su deposu	61
3.2.11.4.	البئر ج الآبار - Kuyu.....	61
3.2.12.	Ateş ve Onunla İlintili Olanlar.....	61
3.2.13.	Yeryüzünde Yetişenler.....	62
3.2.13.1.	البارض - Toprakta ilk çıkan	62
3.2.13.2.	الحب - Dane, tane, tohum, çekirdek	63
3.2.13.3.	النقل - Daneden Yetişen ve Kışın Ne Dalı Ne De Kökü Kalan Her Şey	64
3.2.13.4.	التقطين - Tüm yayılan şeyler, su kabağı.....	65
3.2.13.5.	الريحان - Bitkilerden kokusu güzel olan, fesleğen	65
3.2.13.6.	المزج - Binek hayvanlarının otladığı yer, çayır, çimen, ot	66
3.2.13.7.	الشجرة والشجر جم الشجرء - Ağaç	67
3.2.13.8.	الكرم - Bağ.....	69
3.2.13.9.	الفاكهة - Yenen her türlü meyve	69
3.2.13.10.	أشجار مختلفة - Farklı ağaçlar.....	70
3.2.13.11.	الشوك - Diken.....	70

3.2.14. Yeryüzünde İnşa Edilenler, Bunlara Benzeyenler ve Bunlara Eklenenler	71
3.2.14.1. Köy - القَرْيَة ج القرى	71
3.2.14.2. Mesken, arazi ve yapı için bir isim.....	73
3.2.14.3. Ev - التَّيْت ج الأبيات والبيوت	73
3.2.14.4. Kapı - الباب ج الأبواب	75
3.2.14.5. Merdiven - السلَّم ج السلالم	76
3.2.14.6. Çadır - الخَيْمَة ج الخيم	76
3.2.14.7. Mezarlık - المَقْبَرَة	77
3.2.15. Birinci Rükün Değerlendirmesi.....	77
3.3. İkinci Rükün: Hayvanlar ve Onunla İlişkili Olanlar.....	78
3.3.1. Köken - العُنْصُر	78
3.3.2. Karakter - الطَّبْع	78
3.3.3. Adet - العادة	79
3.3.4. Akıl - العَقْل	79
3.3.5. Yürüyen her şey - الدَّابَّة	79
3.3.6. Soyut Türler - أصناف العقلاء	79
3.3.6.1. Melek - المَلَك ج الملائكة	79
3.3.7. İnsan - الإنسان ج الأناسي إجم الأناس مع الناس	80
3.3.7.1. İnsanların türleri - أصناف الأناسي	80
3.3.8. Yapıyı düzene koyma - ترتيب التركيب	81
3.3.8.1. Suret, şekil, görünüm - الصورة	82
3.3.8.2. Organlar - الأعضاء	84
3.3.8.3. Kıl, saç - الشعر ج الأشعار والشعور	85
3.3.8.4. Kulak - الأذن ج الأذان	85
3.3.8.5. Yüz - الوجْه ج الأوجْه والوجوه	85
3.3.8.6. Alın - الجَبْهَة ج الجباه	86
3.3.8.7. Göz - العين والطَرْف ج الأعين والعيون	86
3.3.8.8. - الأنف والخُرطوم ج الأنف والأناف والأنوف	87
3.3.8.9. Ağız - الفم ج الأفواه	87
3.3.8.10. Diş - السين ج الأسنان	88
3.3.8.11. Dil - اللسان والمَقُول ج الألسنة والألسن	88

3.3.8.12.	الدَّقْن - Çene	89
3.3.8.13.	العُنُق والرَقَبَة والجيد والهادي والتليل – Boyun.....	89
3.3.8.14.	اليد ج الأيدي حج الأيدي – El.....	89
3.3.8.15.	الصدر والنحر والكُلْكُل والجأش والجَوْشَن والْبِرْك والْبِرْكَة واللِّبان – Göğüs.....	91
3.3.8.16.	الْقَلْب والفؤاد والجَنان والبال والْخَد – Kalp, yürek, gönül.....	91
3.3.8.17.	الجَنْب والشِقِّ والذِفِّ والذَّفَّة – Vücutun sağ veya solu	91
3.3.8.18.	الظَّهْر والقرا والمطا والسراة – Sırt.....	92
3.3.8.19.	البطن - Karın	92
3.3.8.20.	الْوَرِك ج الأوراك – Kalça, baldır.....	93
3.3.8.21.	القَحْذ ج الأفخاذ - Baldır, uyluk.....	94
3.3.8.22.	الرِجْل ج الأرجل - Ayak	95
3.3.9.	الصِّفَات - Sıfatlar.....	95
3.3.9.1.	Başka çeşit sıfatlar – نوع آخر	96
3.3.9.2.	Başka çeşit sıfatlar – نوع آخر	97
3.3.9.3.	Başka çeşit sıfatlar – نوع آخر	97
3.3.9.4.	Kadınlara mahsus olanlar – ومما يُخْتَصُّ بالنساء	98
3.3.10.	الوُصَلَات - Bağlantılar.....	99
3.3.10.1.	فَصْل.....	101
3.3.10.2.	فَصْل.....	102
3.3.10.3.	فَصْل.....	102
3.3.11.	Alfabe Sırasına Göre Sanatkârlar, Zanaatkarlar ve Onların Faydalandıkları, Kullandıkları Şeyler.....	103
3.3.11.1.	الْبِنَاء - İnşaatçı.....	103
3.3.11.2.	السَّقَاء - Saka, su taşıyan.....	103
3.3.11.3.	الْحَسَاب - Çok sayan	103
3.3.11.4.	فَصْل.....	105
3.3.11.5.	الضَّرَاب - Para basan	105
3.3.11.6.	المُطْرِب - Müzisyen	106
3.3.11.7.	القَصَّاب - Kasap	106
3.3.11.8.	اللَّعَاب - Oyuncu.....	106
3.3.11.9.	الْحَرَاث - Çiftçi.....	107
3.3.11.10.	المَّلَاح - Kaptan, denizci, gemici	108

3.3.11.11.	الطَّبَّاح - Aşçı	109
3.3.11.12.	الْحَدَّاد - Demirci	110
3.3.11.13.	الصَّيَّاد - Avcı	110
3.3.11.14.	الْفَصَّاد – Kan alıcı	111
3.3.11.15.	الْبَيْطَار – Veteriner, baytar	111
3.3.11.16.	الْخَمَّار – İçki tüccarı, meyhaneci.....	111
3.3.11.17.	الصَّفَّار – Pirinç dökümcü	112
3.3.11.18.	العَطَّار - Aktar.....	113
3.3.11.19.	الْقَصَّار – Kumaş ağartan kişi.....	114
3.3.11.20.	النَّجَّار - Marangoz	114
3.3.11.21.	الجَصَّاص - Kireççi	115
3.3.11.22.	الْخَرَّاط – Tornacı, tesviyeci.....	115
3.3.11.23.	الْخَيْطاط - Terzi.....	115
3.3.11.24.	الصَّبَّاح – Boyacı.....	115
3.3.11.25.	الْخَرَّاف – Çömlekçi.....	116
3.3.11.26.	الإِسْكَاف ج الأساكفة – Ayakkabıcı, kunduracı.....	116
3.3.11.27.	الصَّرَّاف والصَّنِيرَفِي ج الصنيرافة – Sarraf.....	116
3.3.11.28.	العَلَّاف – Hayvan yemi satıcısı.....	117
3.3.11.29.	النَّدَّاف - Hallaç.....	118
3.3.11.30.	الْوَرَّاق – Kırtasiyeci, kağıtçı	118
3.3.11.31.	الحائِك - Dokumacı	119
3.3.11.32.	السَّكَّان - Bıçakçı	120
3.3.11.33.	الصَّكَّاك – Anlaşmaları muhafaza eden, mukavele yazan .	120
3.3.11.34.	الْبَغَّال – Katırcı	120
3.3.11.35.	الْخَبَّال – İp satan.....	120
3.3.11.36.	الدَّلَّال – Simsar.....	121
3.3.11.37.	الغَزَّال – Yünü eğiren kişi.....	121
3.3.11.38.	الإِنْرِيْسَمِي - İpekçi	121
3.3.11.39.	الْحَجَّام – Hacamat yapan.....	122
3.3.11.40.	الصَّرَّام – Derici, göncü	122
3.3.11.41.	الفامِي - Meyveci	122
3.3.11.42.	الذَّهَّان – Yağcı.....	123
3.3.11.43.	السَّجَّان – Gardiyan, bekçi.....	123

3.3.11.44.	الصَّيْدَانِيَّ وَالصَّيْدَلَانِيَّ ج الصَّيَادِلَةُ – Eczacı	123
3.3.11.45.	الطَّحَّان – Değirmenci, uncu.....	125
3.3.11.46.	اللَّبَّان – Sütçü	126
3.3.11.47.	اللَّبَّان وَالْمُتَّيْن – Tuğla satan ve imal eden	126
3.3.11.48.	الوَزَّان – Tartıcı.....	127
3.3.12.	ما يعرض للإنسان – İnsanın başına gelen	127
3.3.13.	ما يحتاج إليه الإنسان من ذلك المطعوم – Tadına	
bakılmışlardan insanın ihtiyaç duydukları.....		129
3.3.13.1.	نُوع من المرق – Et suyu çeşitleri.....	130
3.3.13.2.	الباجات – Yemeklerin renkleri.....	131
3.3.13.3.	إدام – Yağlı parça, katık.....	132
3.3.14.	المَلْبُوس - Giyecekler	133
3.3.14.1.	فصل.....	135
3.3.14.2.	فصل.....	136
3.3.14.3.	فصل.....	137
3.3.14.4.	فصل.....	138
3.3.15.	المفروش – Mobilyalar.....	139
3.3.15.1.	أثاث البيت – Ev eşyası.....	140
3.3.15.2.	فصل.....	141
3.3.15.3.	فصل.....	143
3.3.16.	ذوات الأجنحة - Kanatlılar	144
3.3.16.1.	فصل.....	145
3.3.17.	بنات الماء – Su hayvanları	147
3.3.18.	فصل.....	147
3.3.19.	ذوات الأخفاف – Deve toynaklılar	148
3.3.19.1.	فصل.....	149
3.3.19.2.	فصل.....	149
3.3.19.3.	فصل.....	150
3.3.19.4.	فصل.....	151
3.3.20.	ذوات الأظلاف – Toynaklılar	152
3.3.20.1.	البَقَر الوحشيَّة.....	152
3.3.20.2.	فصل.....	153
3.3.20.3.	فصل.....	153

3.3.20.4.	فصل.....	154
3.3.20.5.	فصل.....	154
3.3.21.	الغنم الوحشية – Yabani hayvanlar	155
3.3.22.	ذوات الحوافر والأسلحة – Toynaklı ve silahlılar	155
3.3.22.1.	فصل.....	156
3.3.22.2.	الثياب – Renk, benek.....	157
3.3.22.3.	تأكيد الألوان – Renklerin pekiştirilmesi.....	158
3.3.22.4.	فصل.....	158
3.3.22.5.	فصل.....	158
3.3.23.	فصل.....	160
3.3.23.1.	فصل.....	162
3.3.23.2.	فصل.....	162
3.3.23.3.	فصل.....	163
3.3.23.4.	فصل.....	164
3.3.23.5.	فصل.....	165
3.3.24.	من ذوات الحوافر - Toynaklılardan	166
3.3.25.	ذوات البرائن والأنياب – Pençeli ve azı dişliler.....	166
3.3.26.	الهوام والأخناش والحشرات – Sürüngenler, yılanlar ve zehirli böcekler.....	168
3.3.27.	من حيوان الماء – Su hayvanlarından	170
3.3.28.	İkinci Rükün Değerlendirmesi.....	171
3.4.	Üçüncü Rükün: Dinler ve Onunla İlişkili Olanlar	174
3.4.1.	فصل.....	177
3.4.2.	من كتب المنزلة – İndirilmiş kitaplardan.....	179
3.4.3.	فصل.....	180
3.4.4.	فصل.....	181
3.4.5.	Üçüncü Rükün Değerlendirmesi	181
SONUÇ		182
KAYNAKÇA.....		187
ÖZGEÇMİŞ		191

TEZ ONAY SAYFASI

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Naciye Betül Gözel'e ait "El- Mutarrızî'nin El-İknâ Adlı Eserinde İsimler " adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından Temel İslam Bilimleri Tezli Yüksek Lisans programı tezi olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu Başkanı	Dr. Öğretim Üyesi Aladdin GÜLTEKİN	
Üye	Dr. Öğretim Üyesi Sehil DERŞEVI	
Üye	Doç. Dr. İlyas CANIKLI	

Tez Sınavı Tarihi: 16 Temmuz 2019

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Naciye Betül Gözel

İmza

:

ÖNSÖZ

Ecdadımız İslam'ı kabul etmekle birlikte gerek onun kutsal kitabının ilkelerine gerekse onun diline ve edebiyatına oldukça önem vermişlerdir. Hemen her alanda telif ettikleri değerli eserleri sonraki nesillere miras bırakmışlardır. Arap dili alanında günümüz önemli şahsiyetlerinden olan Prof. Dr. Mehmet Sadi Çöğenli'ye göre muhtemelen Türk asıllı olan ve çalışmamız boyunca kısaca Mutarrizî olarak bahsedeceğimiz el-Mutarrizî'nin yine çalışma boyunca İknâ olarak bahsedeceğimiz “*el-İknâ limâ hava tahte'l-İknâ*” adlı eseri de bunlardan biridir. Günümüzde pek bilinmeyen bu eseri ilk kez 1999 yılında Katarlı Sellâme Abdullah es-Suveydî ve Suriye asıllı Muhammed Ahmed ed-Dâli ortak bir çalışmayla ele almışlar, eserin el yazması üç nüshasını göz önünde bulundurarak tahkik edip yayımlamışlardır.

Arapçayı öğretmek amacıyla kaleme alınmış olan bu gramer eserinin ilk kısmında günümüzde özellikle vurgulanan “Kelime bilinmeden dil öğrenilemez.” düsturuyla zamanının kelimelerini, ayette geçen kelimeleri de içerecek şekilde, konularına göre sıralamıştır. Tezimizin temelini oluşturan kısım da işte burasıdır.

Çalışmamız boyunca Türk Dil Kurumu'nun sözlüğü başta olmak üzere günümüze kadar ulaşan “*Tâcu'l-arûs, Lisanu'l-arab, Mu'cemu'l-vasît, es-Sihâh, Muhtâru's-sihâh, Kamusu'l-muhît, Kitabu'l-elfâzî'l-fârisiyyeti'l-muarrebe*” gibi pek çok Arapça, Farsça ve Osmanlıca sözlükler başvuru kaynaklarımızın temelini oluşturmuştur.

Tezimizin giriş olarak nitelendirebileceğimiz ilk kısmında konunun önemi, amacı, kapsamı ve yönteminden bahsedilmiştir. Bu çalışma bahsedilen giriş kısmı hariç toplam üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde eserin müellifi olan Mutarrizî'nin hayatı ve eserlerinden bazıları hakkında bilgiler verilmiştir. Bu kısımda İknâ adlı eserin yazılma amacı, eser kaleme alınırken yararlanılan kaynaklar, eserin içeriği, el yazması nüshaları ve bunların görünüm özellikleri gibi genel konular hakkında geniş bilgiler sunulmuştur.

İkinci bölümde *İknâ*’ adlı eserin ilk rüknü olan “*İsimler*” kısmı ele alınmış ve bu bölümde konularına göre sıralanmış olan lafızlar anlamlarıyla ve açıklamalarıyla beraber sunulmuştur. İsimler kısmı genel olarak dört bölümde incelenmiştir ve her bir bölümün sonunda o bölüme dair genel ve dikkat çekici bilgiler verilmiştir.

Müellifin *İknâ*’ adlı eserinin ilk rüknü olan “*İsimler*” kısmını konularına göre yani mevzu sözlük olarak işleme sebebiyle, kısaca mevzu sözlük tarihçesinden ve günümüze kadar ulaşan ve farklı konularda yazılmış olan diğer önemli birkaç mevzu sözlükten bahsedilmiştir.

Tez çalışması süresince her türlü desteği sağlayan tez danışmanım Aladdin Gültekin hocama teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca ve özellikle bu süreçte desteklerini sürekli hissettiren sevgili aileme teşekkürlerimi bir borç bilirim.

ÖZ

“el-Mutarrizî'nin el-İknâ Adlı Eserinde İsimler” başlıklı tezimiz Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslami Bilimler Ana Bilim Dalı alanında yapılmıştır. Tez danışmanı Aladdin Gültekin'dir. Tez Haziran 2019 tarihli olup toplam 191 sayfa olarak hazırlanmıştır.

Bu çalışmada temel kaynak olan “*İknâ' limâ havâ tahte'l-kınâ*” adlı eser dört kaide, her birinde dört rükün ve bunların her birinde de birçok fasıl olacak şekilde toplam 250 varak olarak hazırlanmıştır. Eser aslında bir gramer kitabı olmasına rağmen müellif; gramer konularına girmeden önce ilk kaidede kendi zamanında kullanılan kelimeleri; bunların eş ve zıt anlamlarını da dahil ederek, konularına göre sıralamıştır. Böylece eserini diğer gramer kitaplarından ayırıştırarak kullanışlı bir sözlük haline getirmiştir. İkinci kaideden itibaren başlayan gramer kısmında ise nadir kullanımları bir kenara bırakarak doğru kullanımları örnekleyerek göstermiştir.

Bu gramer eserinin tahkiki Katar'da iki önemli kişi tarafından yapılmış, bu tahkik sırasında sadece üç el yazması nüsha göz önünde bulundurulmuştur. Bu çalışmada ise dördüncü bir el yazması nüshaya ulaşılarak eserin ilk kısmı olan “İsimler” bölümünün tahkiki yapılmıştır. Bu tahkik sırasında ulaşılan ve analiz edilen bilgiler her rükün sonunda kaydedilmiştir.

Eser hakkında Aladdin Gültekin'in “el-Mutarrizî'nin el-İknâ Adlı Eseri ve Dil Öğretim Yöntemi” adlı doktora tezi de bulunmaktadır. Çalışma giriş ve üç bölüme oluşmaktadır. Giriş kısmında müellifin hayatı ve kendi zamanına kadar Arap gramerinin tarihsel süreci hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde eser hakkında genel bilgiler ve konuların işleme yöntemi gibi bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde temel bölüm başlıkları altında eserde işlenen konulara özellikleriyle birlikte yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise dil öğretim yöntemleri üzerinde durulmuş, bu eserdeki öğretim yöntemi detaylıca incelenmiş ve bu hususta geniş bilgiler verilmiştir.

Bu çalışmamız müellifin muhtemelen Türk asıllı olması sebebiyle Türklerin Arap diline katkılarını bir kez daha ortaya koymaktadır. Ayrıca her ne kadar eser

üzerine daha önce çalışmalar yapılmış olsa da eserin özellikle ele aldığı ve mevzu sözlük kapsamında olan ilk kaidesi “İsimler” kısmını detaylı incelenmesi, analiz edilmesi ve birçok kaynak sözlüğe başvurularak çevirisi yapıldığından Arap dili üzerine yapılacak çalışmalarda müellifin zamanına, eserine aldığı kelimeler ile bir ışık tutmuş sayılabilir.

Yazar yaygın ve nadir kullanılan kelimeleri ayırmayarak her ikisini de eserine aldığından, Arap diline yeni ilgi duyan bir kişinin yahut bu dili detaylıca öğrenmek isteyen bir kişinin de bu çalışmadan yararlanabileceği görüşünderiz.

Anahtar Kelimeler: el-Mutarrizî; İknâ; Mevzu Sözlük

ABSTRACT

Our thesis titled “Names in al-Iqna by al-Mutarrizi” was conducted in the field of Primary Islamic Sciences in the department of Institute of Social Sciences at Karabük University. The thesis supervisor is Aladdin Gültekin. The thesis is dated June 2019 and the total 191 pages.

In this study, the author of “al-İknâ’ lima havâ tahte’l-kınâ”, which is the main source of this work, al-Mutarrizî prepared his book in four volumes as four chapters in each volume, and several sections in each volume as 250 pages in total. Although the work is actually a grammar book, the author ordered words used in his time in the first chapter of the work before entering grammar subjects; including their synonym and antonym meanings. Hence, he distinguished his work from other grammar books as a useful dictionary. In the grammar section starting from the second chapter, he put aside the rare ones and exemplified the correct uses.

Al-Mutarrizî's grammatical work was reviewed by two important people in Qatar, but only three manuscripts of the work were examined. In this study, a fourth manuscript copy was reached, and the first part of the work called, “Names” was reviewed. The information obtained and analyzed during this review was noted at the end of each section.

There is a doctoral thesis belonged to Aladdin Gültekin named “al-Mutarrizî'nin al-İknâ’ work and his language teaching method, the thesis examined the method of teaching in detail and gave extensive information over this topic.

This study reveals once again the contribution of the Turks to the Arabic language as the author is of Turkish origin. Moreover, although the studies on the work have been done before, this study would particularly contribute to the literature by shedding lights to the time of the author and his work by detailed review, analysis, and its translation by use of many dictionaries of the section “Names”.

Since the author does not distinguish between common and rare words, we hope that a person who has a new interest in the Arabic language or a person who wants to learn this language in detail can also benefit from this study.

Keywords: al-Mutarrizî; al-Iqna; Subject Dictionary.

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	el- Mutarrizî'nin el-İknâ Adlı Eserinde İsimler
Tezin Yazarı	Naciye Betül GÖZEL
Tezin Danışmanı	Aladdin GÜLTEKİN
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans Tezi
Tezin Tarihi	08/2019
Tezin Alanı	Arap Dili ve Belagati
Tezin Yeri	KBÜ/SBE
Tezin Sayfa Sayısı	191
Anahtar Kelimeler	el-Mutarrizî; İknâ; Mevzu Sözlük

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Names in al-Iqna by al-Mutarrizi
Author of the Thesis	Naciye Betül GÖZEL
Advisor of the Thesis	Aladdin GÜLTEKİN
Status of the Thesis	Master Thesis
Date of the Thesis	08/2019
Field of the Thesis	Arabian Language and Rhetoric
Place of the Thesis	KBU/SBE
Total Page Number	191
Keywords	al-Mutarrizî; al-Iqna; Subject Dictionary

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen madde
b.	Bin
bk.	Bakınız
çev.	Çeviren
frs.	Farsça
h.	Hicrî
i	İstanbul nüshası
m.	Matbu eser
no:	Numara
öl.	Ölüm tarihi
ş.y.	Basım şehri yok
t.y.	Tarih yok
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	Ve benzerleri
vr.	Varak
yay.	Yayınları
ج	İsmul cem
جس	İsmul cins
ب / P	Paris nüshası

ت	Te'nis
ج	Çoğul
جج	Çoğulun çoğulu
جفق	Cemun ala ğayri kıyas
جم	المجتمع في موضع
صل / L	Leiden nüshası (muhakkiklerin asıl nüsha olarak kabul ettikleri nüsha)
ع	عام / genelde
م	Müfred / tekil
مج	مفرد وجمع
مح	Mahzuf minh
ن / B	Berlin nüshası

ARAŞTIRMANIN KONUSU

İslamiyet'in gelmesiyle beraber Müslümanlar, Kur'an-ı Kerim'i daha iyi anlamak için Arap dili üzerine birçok çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmalardan biri de Mutarrizî'nin *İknâ'* adlı eseridir. Müellif bu eserini hafızlık çalışmasını tamamlamış olan oğluna Arap dilini öğretmek amacıyla kaleme almıştır.

Müellifimiz eserinde gramer konularına giriş yapmadan önce, Kur'an'da geçen kelimeleri de kapsayacak şekilde, kendi zamanında kullanılan kelimeleri, bu kelimelerin açıklamaya gerek gördüğü bazıları satır aralarında açıklayarak ve konularına göre tanzim ederek sıralamıştır. İşte bu eserin ilk kaidesi olan "*mevzu sözlük*" niteliğindeki "*İsimler*" kısmı bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Arap dili konusunda tanınan bir isim olmasıyla beraber Mutarrizî'nin eserlerinin pek az kişi tarafından bilindiğini düşünüyoruz. Müellifin derin bir bilgiye sahip olduğuna inanarak ve bu bilgiyi eserlerine aktardığından hareketle, eserlerinin de kıymetinin anlaşılması gerektiği görüşündeyiz.

Yazar eserini 10 yaşındaki oğlu için Arap dilini öğretmek amacıyla yazdığından, eserin bu mevzu sözlük niteliğindeki ilk kısmı, hem günlük hayatta sıklıkla kullanılan kelimeleri, hem de müellifin Arap dilinin inceliklerini de öğretmek isteyişinden, daha nadiren kullanılan ve herkesin bilmediği farklı kelimeleri içermektedir. Bu sebeple eser, bu alanda geniş bilgiye sahip olmak isteyen araştırmacılara kaynak olmasının yanı sıra, Arap diline yeni giriş yapmış meraklı okuyucularına da sıkça başvuru olan bir el kitabı olacak niteliktedir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

İknâ' adlı eserin tahkikini ilk kez, Leiden, Paris ve Berlin el yazması nüshalarını göz önünde bulundurarak Muhammed Ahmed ed-Dâlî ve Sellâme Abdullah es-Suveydî yapmış ve bu çalışma Katar Üniversitesi tarafından 1999 yılında basılmıştır. Fakat muhakkikler tarafından bu matbu nüshada, eserin İstanbul Atıf Efendi Kütüphanesinde bulunan el yazması nüshası göz önünde bulundurulmamıştır. Bu çalışmamızda, muhakkiklerin tahkikini yapmış olduğu diğer üç el yazması nüsha

edinilemediğinden, eserin İstanbul el yazması nüshası ile matbu nüshanın hem tahkiki hem de incelemesi yapılmıştır.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Tezimizde esas olarak aldığımız *İknâ*’ adlı eserin müellifinin hayatı ve eserleri hakkında kısaca bilgiler verilmiştir. Daha sonra eserin ilk kısmı olan “*İsimler*” konusu bir mevzu sözlük niteliğinde olduğundan mevzu sözlük kavramı ve bazı mevzu sözlükler ile ilgili kısa bilgiler verilerek çalışmanın asıl kısmı olan “*İsimler*” kısmının her ana alt başlığının sonunda dikkat çeken bilgiler verilerek eser sonuçlandırılmıştır.

Bu çalışmamızda her ne kadar *İknâ*’ adlı eserin ilk kaidesi olan “*İsimler*” bölümünü ele almış olduğumuzu söylesek de yazarın dört rükne ayırdığı bu kaidenin son rüknü olan “*Mebniler ve bitişen zamirler*” kısmını tezimizin konusuna dahil edilmemiştir. Bunun sebebi, bu rüknün kelimeler kısmına değil, sarf kısmına dahil olduğunu düşünmemiz ve tezimizi bir mevzu sözlük olarak sınırlandırmak isteyişimiz olarak gösterilebilir.

1. BİRİNCİ BÖLÜM: MÜELLİFİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. Hayatı

1.1.1. Doğumu ve Yetiştirilmesi

Mutarrizî'nin hayatı hakkında kaynaklarda pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Kaynaklarda çoğunlukla künyesi olan Ebu'l-Feth veya Ebu'l-Muzaffer ile geçmekte olan müellifin tam adı Burhanuddin Ebu'l-Feth Ebu'l-Muzaffer Nasır b. Ebu'l-Mekârim Abdiseyyid b. Ali el-Mutarrizî el-Hârizmî'dir.¹

Mutarrizî künyesi elbiseleri nakışla süsleyen anlamına gelen "el-mutarriz" kelimesinden gelmektedir. Bu künyenin yazara babasından dolayı mı yoksa kendisinin süslemecilik işi yaptığından mı verildiği bilinmemektedir.²

Farsça hâr (huvâr) ve rizm/rezm kelimelerinden meydana gelen³ Hârizm'de doğduğu için kendisine el-Hârizmî künyesi verilmiştir. Fakat el-Mutarrizî künyesiyle daha çok tanınmaktadır.

Hicri 538 senesinin Recep ayında Hârizm'in ikinci önemli şehri olan Gürgeç⁴ şehrinde doğmuştur. Zemahşeri'nin vefat ettiği senede ve aynı beldede doğduğu için "Halifetu'z-Zemahşerî" unvanını almıştır.⁵

1.1.2. Öğrenim Hayatı

Öğrenim hayatı hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Fakat kendisinden günümüze ulaşan eserlerde nahiv, dil ve edebi sanatlar alanlarında usta ve seçkin bir fakih olarak bahsedildiğinden iyi bir eğitim aldığı kolaylıkla anlaşılabilir.⁶

1.1.3. Hocaları

Müellifimiz "el-Mugrib" adlı eserinde, babası Ebu'l Mekârim Abdiseyyid b. Ali el-Mutarrizî 'den İbnü's-Sikkît'in "İslâhu'l-mantık" adlı eserini okuduğunu

¹ İbn Hallikân (h. 681), *Vefeyātu'l-a'yân*, thk. İhsan Abbas, Beyrut, Dar Sadir, 1971, c. V, s. 369.

² a.e., c. V, s. 371.

³ Abdülkerim Özyayın, "Hârizm", TDV İslâm Ansiklopedisi, c. XVI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997.

⁴ Arapların Curcaniye olarak bildiği şehirdir. 1221'de Moğollar şehri istila ettikten sonra adını Ürgenç olarak değiştirmişlerdir. Günümüzde Özbekistan sınırları içinde, Buhara'nın 450 km. batısında bulunmaktadır.

⁵ el-Hamevî (h. 626), *Mu'cemu'l-udebâ*, thk. İhsan Abbas, Beyrut, Daru'l-garbi'l-arabi, 1993, c. VII, s.202.

⁶ İbn Hallikân, a.g.e., c. V, s. 369; el-Hamevî, a.g.e., c. VII, s. 202.

belirtmiştir. Daha sonra bu eser üzerine “*Muhtasar Islāhu'l-mantık*” adıyla özlü bir eser yazmıştır.⁷

Ebu Abdullah Muhammed b. Ali b. Said et-Tācir'den hadis dinlemiştir.⁸

Zemahşerî'nin öğrencisi olan Ebu Mueyyid el-Muvaffak b. Ahmed el-Mekkî'den⁹ ve diğer birçok âlimden dil, edebiyat, sözlük, fıkıh, tefsir, mantık alanında dersler almıştır.

1.1.4. İlmi Yolculukları

Hicri 601 senesinde hacca giderken uğradığı Bağdat'ta bir süre kalarak şehrin fakihleriyle münazaralarda bulunmuştur.¹⁰

1.1.5. Kişiliği

Çalışmamıza konu olan müellifimiz sözlük, nahiv, edebiyat, fıkıh ve hadis gibi birçok ilim dalında derinleşmiş çok yönlü bir zattır. Özellikle sözlük ilminde bu tezin konusu olan eseri kendisinden sonrakilere bırakmıştır.

Hafızlığını bitiren oğlu için yazdığı *İkna*’ adlı eserinde başta kelimeleri işleyişinden ve grameri öğretirken basitleştirmesinden eserin yazarının iyi bir eğitmeni olduğu da çıkarılabilir.

Zamanın meşhur âlimlerinden Hanefi fakihî ve dilci Kasım b. Kutluboğa el-Hanefî'nin “*Kitābu takrîbi'l-garîb*” isimli eserinde kaynak olarak en çok çalışmamızın müellifini göstermesinden alanında yetkin bir kişi olduğunu ve eserlerinin önderlik teşkil ettiğini de söylersek yanlış olmaz.

1.1.6. Vefatı

Müellifimiz hicri 610 senesi 21 Cemaziyevvel salı günü Harizm'de vefat etti. Bazı kaynaklarda ölümüne mersiye olarak üç yüzden fazla Arapça ve Farsça kaside yazıldığı¹¹ rivayet edilmekle beraber bu kasidelere rastlanamamıştır. Bunun sebebi

⁷ el-Bağdādî (h. 1399), *Hediyyetu'l-ârifîn*, thk. İbnü'l-Emîn Avnî Aktaç, İstanbul, Millî Eğitim Bakanlığı yay., 1951, c. II, s. 201; el-Kunūcî (h. 1307), *Ebcedu'l-ulûm*, Beyrut, Dar İbn Hazm, 2002, c. III, s. 11.

⁸ İbn Hallikân, a.g.e., c. V, 369; el-Hamevî, a.g.e., VII, s.202.

⁹ İbn Hallikân, a.g.e., c. V, 369; el-Hamevî, a.g.e., VII, s. 202.

¹⁰ İbn Hallikân, a.g.e., c. V, s. 6; el-Kunūcî, a.g.e., c. III, s. 11.

¹¹ el-Kunūcî, a.g.e., c. III, s. 11; İbn Hallikân, a.g.e., c. V, s. 6.

Harizmşahların Moğollar tarafından yıkıldıktan sonra ülkedeki istila sırasında yapılan yağma ve yakmalar olabilir.

1.2. Eserleri

Mutarrizî'nin kaynaklardan tespit edilen ve tarafımızca önemli olduğunu düşünülen bazı eserleri şunlardır:

1.2.1. el-Mugrib fî tertîbi'l-mu'rib

Hanefî fıkh kitaplarında geçen garîb kelime ve tabirlerin açıklandığı geniş bir çalışması olan “*el-Mu'rib fî lugati'l-fikh*” adlı eserinin yeniden gözden geçirilip düzenlenmesi, kısaltılması ve bazı eklemelerin yapılmasıyla meydana getirilmiştir.¹²

1.2.2. el-Misbâh fi'n-nahv

Oğlu Cemâleddin Ali'ye Arap dilini öğretmek amacıyla Abdulkâhir el-Cürçânî'nin “*Mi'etu 'âmil, el-cümel fi'n-nahv ve et-tetimme*” adlı gramer kitaplarından ihtisar ederek meydana getirdiği bir gramer kitabıdır. Eser nahiv terimleri, lafzî-kıyasî amiller, semaî amiller, manevî amiller, fusûl fi'l-Arabiyye şeklinde beş bölümden ve bir hâtimedden oluşmaktadır.¹³

1.2.3. el-Îzâh şerhu Makâmâti'l-harîrî

el-Harîrî'nin “*Makâmât*” adlı eserinin şerhi olan bu eser 1272 tarihinde Tebriz'de basılmıştır.¹⁴

1.2.4. el-İknâ' limâ havâ tahte'l-kınâ'

Araştırmamıza konu olan eser Arap dilini öğretmek için yazdığı eş anlamlı kelimeler sözlüğüdür.

Mutarrizî eserin yazılış amacını şu cümlelerle açıklamıştır:

“Oğlum, dini sahada ismi gibi Muzaffer olup, yakini imandan gereken nasibini aldı. Kur'an'ı ezberlemeyi tamamlayıp dinî ilimlerin kapısını çalmaya yakın hale gelince, onun edep süsü ile süslenmesini ve Arap kelimelerinin gücü ile yükselmesini istedim. Öncekilerin ve sonrakilerin tasnif ve teliflerine baktım. Bazılarının çok uzun olduğunu, bazılarının ise olması gereken noktanın gerisinde

¹² M. Sadi Çöğenli, “*Mutarrizî*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, c. XXXI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006.

¹³ M. Sadi Çöğenli, a.g.m.

¹⁴ Aladdin Gültekin, *el-Mutarrizî'nin el-İknâ' Adlı Eseri ve Dil Öğretim Yöntemi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun 2011, s. 53.

kaldığını gördüm. Bunun üzerine Allah'tan oğlum için bu dalda özlü, ikna edici, içeriğinde kalmayı arzulatan, olabildiğince biçimlendirilmiş ve doğru kalıplara dökülmüş bir kitap yazmak için yol göstermesini istedim.”¹⁵

Müellif eserinin başında eserinin önemini anlatan şu cümleleri yazmıştır:

“Bu kitabımı inci tanelerini tek tek dizen bir kimseye özenen kişi gibi ince eleyip sık dokuyarak oluşturdum. Alıntılarım asla uydurma ve eksik bilgiler içermemekte aksine (kelimelerin) tüm bağlantılarını içermektedir. Aynı zamanda istimalde kesir olan (saz olmayan) dil malzemesi kullanılmıştır. Maksat Allah'ın kitabının anlaşılmasında kapalı ve karışık ifadelerin açıklanmasıdır...”¹⁶

Aladdin Gültekin'in bir makalesinde *İkna'* ile varılan sonuç şu şekilde betimlenmiştir:

“Mutarrizî'nin XIII. Yüzyılda hafızlık eğitimini tamamlayan oğluna Arapçayı öğretmek amacıyla el-İknâ'yı yazması bir dilci olarak öğrencide öğrenme yaşantısını zenginleştirmek, yazacağı eser aracılığıyla ufkunu genişletmek, hayal gücünü harekete geçirmek, insanî duygulara karşı hassasiyet uyandırmak, düşünmesine yardım etmek, hoşgörü ve anlayış duygusunu geliştirmek, sosyal olaylara karşı duyarlılık geliştirmek ve kendisindeki potansiyelin farkına vardırarak amacına yönelik görülmektedir. Zira eserindeki yöntem ve yaklaşımları, öğretmen olarak kendisine yeni sorumluluklar yüklemekle kalmamış, artık geleneksel yapıdan tamamen uzak, oğlunun dili öğrenmesini esas alan ve ona bu eğitim sırasında seviye kazandırıcı yaklaşımları benimsemiştir.”¹⁷

1.2.4.1. Eserin Yazma Nüshaları

Eserin yazma nüshalarının Brockelmann'ın “*Geschichte der Arabischen Literatur*” adlı eserine göre Paris 4255, Brill H.2 312'de olduğu görülmektedir.¹⁸ Yine Brockelmann'ın Arap edebiyatı tarihi üzerine olan eserinin Arapça çevirisinde ayrıca Berlin 6968, Leiden Kütüphanesi 32, Paris 4255, Avusturya Kütüphanesi 2.kısım 608, Carit 336, Berlin Kütüphanesi 2. Kısım 212 de kayıtlanmış nüshalarına dair bilgiler bulunmaktadır.¹⁹ Fakat İstanbul'da Atıf Efendi Kütüphanesinde 2688 demirbaş numaralı nüshası bulunmasına rağmen bu iki eserde de geçmemektedir.

1.2.4.2. Eserin Tanzimi

Müellif eserindeki konuları işleme yöntemini şu şekilde açıklamıştır:

“...Onu kuvvetli dört rükün (payanda) ile desteklenmek suretiyle yükseltilmiş sağlam dört temel üzerine oturmuş ev şeklinde bina ettim....”²⁰

¹⁵ Mutarrizî, *el-İknâ' limâ havâ tahte'l-İknâ*, Atıf Efendi Kütüphanesi, no. 2688, İstanbul, vr. 2b-3a, çev. Aladdin Gültekin, a.e., s. 62.

¹⁶ Mutarrizî, *İknâ'*, i. vr. 3a, çev. Aladdin Gültekin, a.e., s. 61.

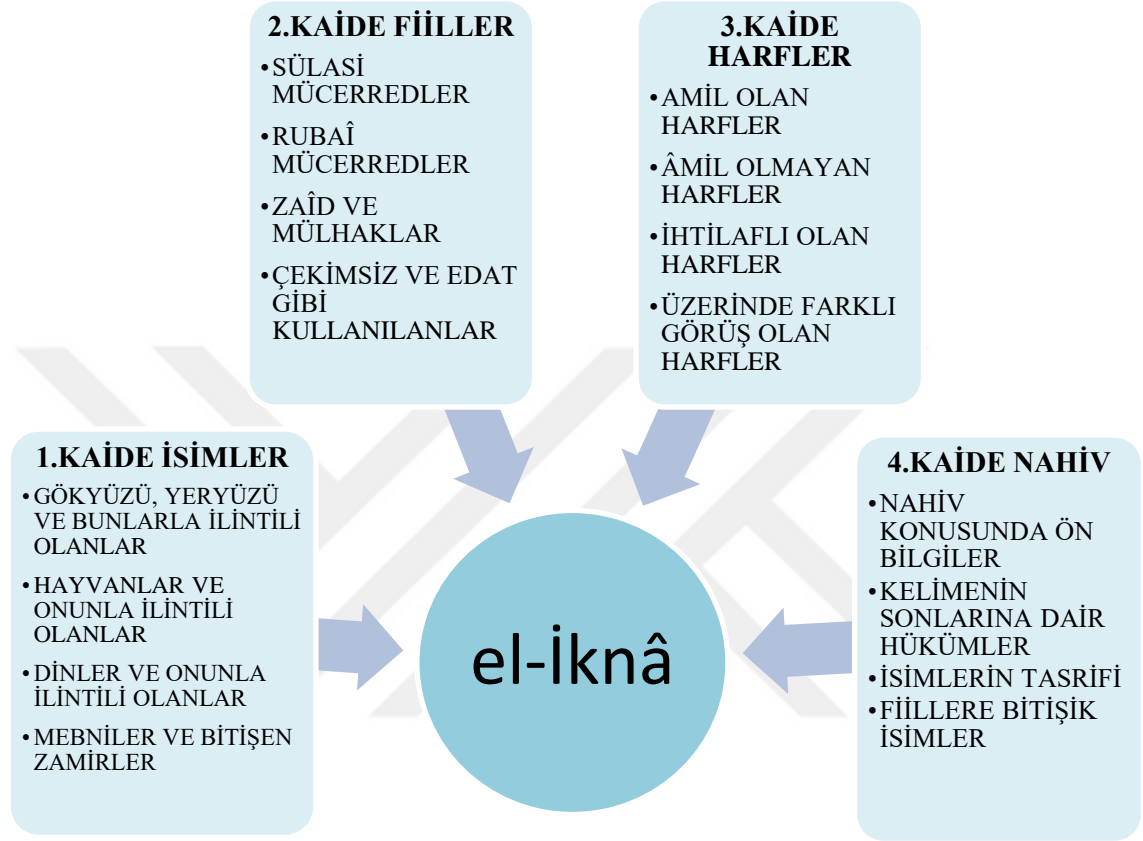
¹⁷ Aladdin Gültekin, “*Mutarrizî'nin el-İknâ' Adlı Eserinde Dil Öğretimi*”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, c. 1, no. 4 (2012)

¹⁸ Brockelmann, *Geschichte der Arabischen Literatur*, Leiden, 1937, c. I, s. 515.

¹⁹ Brockelmann, a.e., c. V, s. 248.

²⁰ Aladdin Gültekin, *el-Mutarrizî'nin el-İknâ' Adlı Eseri ve Dil Öğretim Yöntemi*, s. 75.

Eser dört ana “kaide” üzerine kurulmuştur. Her bir kaide dört “rükün”, her bir rükün ise kendi içinde pek çok alt başlık olan “fasıl”, bunlarda ayrıntılı alt başlık olarak “nevi”lere ayrılmıştır. Mutarrizî’nin eserini bu şekilde tanzim edişi şematik olarak şu şekildedir:

1.2.4.3. Eserdeki kaynaklar ve kısaltmalar

Eser özellikle ilk kaidede isimleri toparlayan bir sözlük özelliği taşıdığından müellif eserinde özellikle sözlüklerden yararlanmıştır. Bu kaynakların bazıları eserin başında zikredilmiştir. Bahsi geçen kaynaklar ve bunların müellif tarafından kullanılan kısaltmaları şunlardır:

1. el-Halîl b. Ahmed (ö. 175/791)	Kitābu'l-Ayn	ع
2. Ebu Bekr İbn Dureyd (ö. 321/433)	el-Cemhere	ج

3. Ahmed b. Muhammed el-Harzencî (ö. 348/959)	Tekmiletu Kitâbi'l-Ayn	تك
4. Ebu Mansûr el-Ezherî (ö. 370/980)	Tehzîbu'l-luġa	ذ
5. el-Gûrî	Câmiu'l-Gûrî veya Islâhu Câmii'l-Gûrî	غ
6. İsmâîl el-Cevherî (ö. 393/1003)	es-Sihâh	صح
7. İbnu Fâris (ö. 395/1005)'	Mu'cemu Mekâyisu'l- Luga ve el-Mucmel	مق
8. ez-Zemahserî (ö. 538/1143)	Esâsu'l-Belâġa	س
9. İshâk b. İbrâhîm el-Farabî (ö. 350/961)	Dîvânu'l-Edeb	د
10. Ebu Hanîfe ed-Dineverî (ö. 282/865)	Kitâbu'n-Nebât	نب

Müellifin bunlar dışında kullandığı bazı kısaltmalar şunlardır:

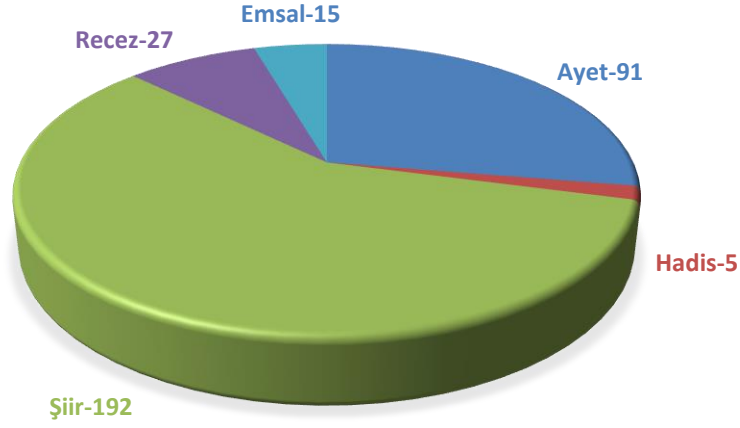
مع	المعروف
م	المثل
ج	الجمع
جج	جمع الجمع
صح	التصحيح
ح	الحاشية

1.2.4.4. Eserdeki şevahitler

Çalışmamıza konu olan eserde Arap dilinin temel kaynakları olan ayet, hadis, şiir, recez ve emsallerden konuyla alakalı olarak örnekler verilmiştir. Bu durumdan müellifin dil öğretimi konusundaki üstün yeteneği bir kez daha anlaşılabilir.

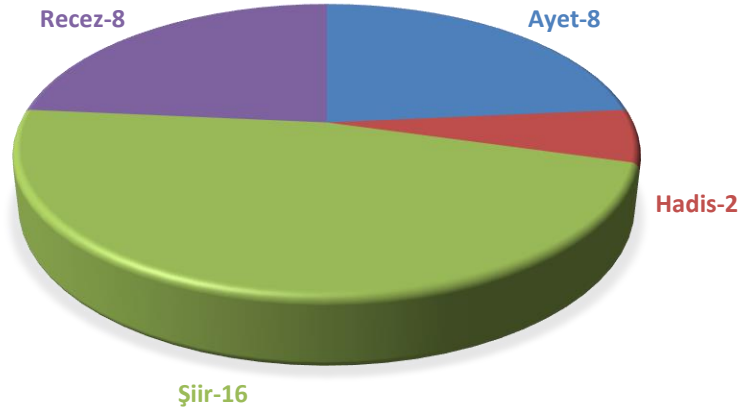
İknâ' eseri boyunca verilen şevahit dağılımı aşağıdaki gibidir:

İKNÂ'DA KULLANILAN ŞEVAHİTİN SAYISAL DAĞILIMI

Eserin tez konumuz olan kısmında verilen şevahit dağılımı ise şu şekildedir:

İKNÂ İSİMLER KAİDESİNDEKİ ŞEVAHİTİN SAYISAL DAĞILIMI

İsimler kaidesi boyunca şahit olarak getirilen ayetler şunlardır:

	Sure No	Sure Adı	Ayet No	Şevahit	İknâ'
1.	56	Vakıa	29	{وَطَلِحِ مَنْضُودِ}	19a
2.	12	Yusuf	50	{...مَا بَالُ النَّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَعْنَ أَيْدِيَهُنَّ...}	7a

3.	22	Hacc	15	{...فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ...}	7b
4.	79	Naziat	29	{...وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا}	25b
5.	91	Şems	1	{وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا}	25b
6.	89	Fecr	5	{هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِذِي حِجْرٍ}	18b
7.	37	Saffat	58	{...عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ}	18b
8.	50	Kaf	37	{...لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ...}	9b

İsimler kaidesi boyunca şahit olarak getirilen hadisler şunlardır:

	Şevahit	İknâ'
1.	إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةَ وَتِسْعِينَ اسْمًا مِنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ ²¹	5b
2.	ايتني بشلوها الأيمن	19b

İsimler kaidesi boyunca şahit olarak getirilen şiir beyitleri şunlardır:²²

	Beyit Başı	Darb	Bahir	Şair	İknâ'
1.	من سبأ	العَرِمَا	منسرح	النايعة الجعدي	13b
2.	رعى	النحائصُ	طويل	أبو ذؤيب	17a
3.	صببت	صبريرُ	وافر		21a
4.	ليس	الأحياءِ	خفيف	عدي بن الرعلاء الغساني	22a
5.	هم قومي	شمالِ	وافر	لبيد	22a

²¹ et-Taberânî (h. 360), *Mu'cemu'l-evsat*, thk. Tarık b. Avdullah b. Muhammed, Kahire, Daru'l-Haremeyn, t.y., c. I, s. 296; Ebu Nuaym el-İsfahânî (h. 430), *Kitābu hadîsi İnnallahe tisa'ten ve tisi'ne ismen*, thk. Meşhur b. Hasan b. Selman, Medinetu'l-Münevver, Mektebetu'l-ğarbâu'l-eseriyye, 1413, s. 137; el-Beyhakî (h.458), *el-Esmâ ve's-sifât*, thk. Abdullah b. Muhammed el-Hâşedî, Cidde, Mektebetu's-suvâdî, 1413, c. I, s. 19, 20, 50

²² Bu kısımda ele alınan beyitlerin bilgileri matbu eserden alınmıştır. Bknz. Mutarriżî, *el-İknâ' limâ havâ tahte'l-kanâ*, thk. Muhammed Ahmed ed-Dâlî ve Sellâme Abdullah es-Suveydî, Doha, 1999, s. 494-503.

6.	طويل	وسُجِّد	ملائكة	أمية	22b
7.	وافر	نِساءُ	فما أدري	زهير	24b
8.	متقارب	الأيسرُ	فمالت	الراعي	30a
9.	سريع	الرامكا	إن لك	خلف بن خليفة الأقطع	39a
10.	بسيط	المحارينا	كأنَّ	ابن مقبل	41a
11.	بسيط	ديباج	من سندس	سابق البربري	47a
12.	كامل	لا تنفعُ	وإذا المنية	أبو ذؤيب	48b
13.	طويل	من علُّ	فمَلِّك	أوس بن حجر	52a
14.	هنج	بتصدير	إذا ما	يزيد بن ضبة الثقفي	55b
15.	طويل	فبلِّدا	جرى		59a
16.	متقارب	عَسولا	ووقع	عبد القيس بن خفاف البرجمي	60a

İsimler kaidesi boyunca şahit olarak getirilen recez beyitleri şunlardır:²³

	Şevahit	Şair	İknâ'
1.	أميرنا مؤنته خفيفه		7a
2.	وليلة يا ميّ ذات طلّ		9a
3.	ذات سقيط وندی مخضلّ		9a
4.	يا من يدل عزباً على عزب	عمرة بنت الحمارس	32a
5.	على ابنة الحمارس الشيخ الأزب	عمرة بنت الحمارس	32a
6.	كفلكة الطاوي أدار الشهرقا		41b
7.	كل الطعام تشتهي ربيعه		45b
8.	الخرس والإعذار والنقيعه		45b

²³ Bu kısımda ele alınan beyitlerin bilgileri matbu eserden alınmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 504-505.

1.2.4.5. Eserin matbu nüshası

Eserin ilk kez Muhammed Ahmed ed-Dâli ve Sellâme Abdullah es-Suveydi tahkikini yapmış; Katar Üniversitesi tarafından 486 sayfa metin kısmı, ilavelerle beraber 544 sayfa ve tek cilt olarak 1999 yılında Doha/Katar'da basılmıştır.

Muhakkiklerin eserin tahkikini yaparken büyük bir titizlikle çalıştığını matbu nüshanın başında, müellifin hayatına ve esere bakış açısına dair bizim de yararlanmış olduğumuz kapsamlı bilgiler açıkça gösterir niteliktedir.

Eserin Leiden, Paris ve Berlin nüshalarına ulaşarak tahkikini, matbu nüshaya göre s.235'e kadar Sellâme Abdullah es-Suveydi, s.236'dan itibaren sonuna kadar ise Muhammed Ahmed ed-Dâli yapmıştır.

Leiden nüshasını asıl nüsha olarak kabul etmişler ve o nüshayı “صل” şeklinde kısaltmışlardır. Bu nüshayı metin haline getirerek “ب” şeklinde kısalttıkları Paris ve “ن” şeklinde kısalttıkları Berlin nüshasıyla karşılaştırmışlardır. Nüshalar arasındaki farklılıkları ve asıl nüshada bulunmayanları dipnotta belirtmişlerdir.

Muhakkikler metni ve açıklama kısmını aynen yazmışlar, müellifin açıklamaya gerek görmediği fakat kendilerince günümüz şartlarında açıklama gerektiren kelimeleri eserin yapısını bozmamak amacıyla dipnotta açıklamışlardır. Buna örnek olarak organlar kısmında geçen “*beyin zari*” kelimesini gösterebiliriz.²⁴

“Bu söz/kelime sözlüklerde geçmiyor” ifadeleriyle bazı kelimelere dipnot vermişlerdir. Bu ifade günümüze kadar ulaşan tüm sözlükleri taradıkları halde kelimeye rastlamadıkları anlamındadır. Muhakkikler bu durumu, Mutarrizî'nin aslında kullanımını az, pek çok kelimeyi eserine koymaktan hususi uzak durduğunu ve bunun da yazarımızın derin bilgisinin bir göstergesi olduğunu çalışmalarında ifade etmişlerdir.

Muhakkiklerin eserde geçen ayetleri, hadisleri, şiirleri ve meselleri tespit ederek fihrist olarak matbu nüshanın son kısmına koymaları da bir kez daha ne kadar titizlikle çalıştıklarını göstermektedir.

---

²⁴ Mutarrizî, İknâ', m. s. 46.

1.2.4.6. Eserin nüshalarının genel görünümü

Eserin İstanbul nüshası hariç diğer nüshalar elimizde olmadığından bu kısım sözü edilen matbu eser üzerinden irdelenmeye çalışılmıştır.

Muhakkiklere göre Hollanda Leiden kütüphanesindeki nüsha her sayfasında 13 satır, her satırda 7 ile 9 arasında değişen sayılarda kelime olmak üzere 270 varaktır. Eser güzel bir nesih hattı ile başlıklar daha büyük olacak şekilde yazılmıştır. Eser haşiye ve talikler de içermektedir.²⁵

Paris kütüphanesinde bulunan 4255 numaraya kayıtlı nüsha her varakta 13 satır ve her satırda 8-13 kelime olmak üzere 317 varaktır. Eserin kapağına yeni yazı ile “ لغة المسعى بالإقناع ” yazılmıştır. Eseri çok güzel bir nesih hattı ile h. 659 yılında Celâlu Buhara lakaplı Ahmed b. Ahmed b. Atâ yazmıştır. Eserde kelimelerin açıklamalarına dair birçok şerh bulunmaktadır.²⁶

Berlin kütüphanesinde bulunan nüsha her varakta 15 satır ve her satırda 9-12 kelime olmak üzere 205 varaktır. Eser açık bir nesih hattı ile yazılmıştır. Fakat müstensihinin adı ve yazıldığı yıla dair bir bilgi bulunmamaktadır.²⁷

Eserin İstanbul Atıf Efendi Kütüphanesinde 2688 numarada kayıtlı nüshası, muhtemelen müellif hattından istinsah edilen kopyası ve elimizde bulunan nüshalar içinde en sağlam olanıdır. Bu nüshanın mukaddimesinde eserin adı ve müellifin künyesi açıkça belirtilmiştir.

Yazma nüshanın 2a varakının birinci satırının altında kalın yazılmış olan ve müellifin ölümünden 78 yıl sonrasına tekabül eden 688 rakamını kitabın istinsah tarihi olarak düşünmek mümkündür.²⁸

Kitabın sahibi ve müstensihi tevazulu bir üslupla "Allah'ın en zayıf halifesi, Ömer b. Muhammed b. Abdurrahman Saîdi'l-Hulvânî olarak bahsedilmektedir.

²⁵ Mutarrizî, İknâ', m. s. 25.

²⁶ Mutarrizî, İknâ', m. s. 26.

²⁷ Mutarrizî, İknâ', m. s. 27.

²⁸ Mutarrizî, İknâ', i. vr. 2a.

Bu çalışmamızda esas olarak kabul edilen İstanbul nüshası güzel bir nesih ile yazılmış olup 240 varaktır. 223. varaka gelinceye kadar her bir sayfa 9-11 satır, 224. varaktan 241a kadar 20-21 satırdan oluşmaktadır.

Varak 1b de eserde yararlanılan kaynaklar ve bunların kısaltmaları yazılmıştır.

Varak 2a da eserin adı, yazarın künyesi ve müstensihin adı yer almaktadır.

Müellif kelimeleri eserin başında verip gramer kısmını sona almış, bunu yaparken de eserin yeni başlayanlar için olduğunu unutmayıp isimler kısmındaki başlıkları ve kelimeleri basit tutmaya gayret göstermiştir. Ayrıca Mutarrizî bazı konu girişlerinde, okuyanın açıklamaya ihtiyaç duyduğunu hissettiği yerlerde, konuyu veya kelimeyi kısaca açıklama gereği duymuştur.²⁹

Genel olarak tüm başlıklar kalın yazılmıştır. Ayrıca gerekli gördüğü bazı başlıklarda kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Fakat bu herhangi bir düzene dayanarak yapılmamıştır.

Bazı başlıkları sadece fasıl kelimesiyle gösterse bile başlıktan sonraki ilk kelime o bölümün konusu hakkında genelde kapsayıcı bir özelliğe sahiptir. Böylece okuyanın başlıkta belirtilmese bile bölümün ana konusu hakkında fikir sahibi olmasına olanak sağlamıştır.

Eserde sayfaların satır aralarında ve kenar kısımlarında açıklama olarak çoğunlukla Farsça ve Arapça nadiren de Türkçe talikler ve haşiyeler yer almaktadır. İstanbul nüshasında satır aralarında talik olarak görülen bu kelimeler matbu eserde metinde yer almıştır. Fakat nüshaları görmediğimiz için bu taliklerin metnin aslından mı olduğu konusunda net bir bilgiye ulaşamamıştır.

Elimizde bulunan ve esas olarak kabul ettiğimiz İstanbul nüshasında her ne kadar varak sayısı devamlılığını sürdürse de bazı sayfalardan sonra konunun farklı bir sayfada devam ettiği tespit edilmiştir. Bu tespitteki tutarlılığı sayfa sonlarına yazılan bir sonraki sayfanın ilk kelimesi kanıtlar niteliktedir. Örneğin varak 12b'den sonra konu varak 25a ile devam etmektedir. Bu hususta düzenleme yapılırken matbu eserden yararlanılmıştır.

---

²⁹ Örnek olarak bk. Mutarrizî, İknâ', i. vr. 30b.

İknâ' eserinin tezimizin konusu olan İsimler bölümünün birinci rûknünde yaklaşık olarak 1223 kelime, ikinci rûknünde 3182 kelime, üçüncü rûknünde 273 kelime ve dördüncü rûknünde 308 kelime olmak üzere toplam 4986 kelime öğretilmek istenmiştir. Bu sayıma isimlerin çoğulları ve anlamına dair yapılan açıklamalar dahil değildir.³⁰

İstanbul nüshasındaki metinde geçen *الاسماء, اصغاء, السماء* gibi elif-i memdûde (ء ا) ile yazılması gereken bütün kelimelerin hemzeleri yazılmadan *السمآ, اصغآ, السماء* şeklinde yazılmıştır. Bu durumun o döneme ait bir yazım tarzı olup olmadığı konusu tespit edilememiştir.

Müellif eseri boyunca şahit beyite *قال* kelimesi ile başlamış ve bu kelimeyi ya da şiirin şairini kırmızı mürekkeple yazarak belirlemiştir.

Çalışmamızın müellifi konuları kendi zamanında yaygın olan sıralamayla ele almanın aksine *İknâ*' adlı eserine fiiller yerine isimler kısmı ile başlamıştır. Bunun sebebi olarak Bakara suresindeki "... *Adem'e bütün isimleri öğretti...*³¹" ayeti kerimesini gösterebiliriz.

---

³⁰ Aladdin Gültekin, a.g.e., s. 127-128.

³¹ Ayet, Bakara Suresi, 2/31.

2. İKİNCİ BÖLÜM: MEVZU SÖZLÜK TARİHÇESİ VE MEVZU SÖZLÜKLER

2.1. Mevzu Sözlük Tarihçesi

Sözlüğün Arapça karşılığı olan “*lugat*” kelimesi “*söz söylemek, boş konuşmak; kuş ötmek*” anlamlarındaki “*lağv*” kökünden türemiş bir isim olup “*toplum bireylerinin duygu ve düşüncelerini birbirine anlatmak için kullandıkları kelimelerden meydana gelen eser*” demektir.³² Buna göre mükemmel bir sözlük demek, müellifin de yer yer yaptığı gibi, kelimenin anlamının yanı sıra metin içinde kullanımına dair örnekler göstererek yani şevahit getirerek kelimenin açıklandığı kaynak kitap demektir.

Lugatçılık önce Kur’an-ı Kerîm’e, sonra hadise bağlı olarak İslâm’ın bu iki ana kaynağını doğru anlama gayretiyle başlamıştır.³³ Bilindiği üzere Kur’an-ı Kerîm Arapların yaygın kullanmadıkları ve kendilerine farklı gelen nadir pek çok lafız içermektedir. Bu kelimeleri, eş anlamlı kelimeleri ve aynı kelimenin farklı ayetlerde uğradığı anlam değişikliklerini anlamak amacıyla, ya dilleri yozlaşmamış olan bedevî Araplara ya da Arap şiirine müracaat ediliyordu. İslamiyet’in ilk yıllarında Hz. Peygamber’in ayette ve hadiste geçen ve sahabeleri tarafından bilinmeyen garip lafızları izah edişiyile ve sahabelerin bu lafızları ezberleyip yazmaları yahut rivayet etmeleriyle bu durum lugatçılık ilminin temelini oluşturmuştur.³⁴

Halîl b. Ahmed harflerin dizisinde mahreçlerini göz önüne alarak bunları en dipteki gırtlak seslerinden dudak seslerine doğru sıralamıştır. Bu sıralamada ilk yeri ayn harfi aldığı için, dilin bütün lafızlarını içermesini amaçladığı, “*Kitâbu’l-‘ayn*” adlı eseri yazmasıyla lugatçılık ilmine yeni bir soluk getirmiştir.

Bazı dilciler sadece ayet ve hadiste geçen garip lafızları ele alırken, bazıları ise bunu genişleterek aynı mevzudaki farklı lafızları toplamaya çalışmışlardır.

³² İsmail Durmuş, “*Sözlük*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, c. XXXVII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009.

³³ Hakkı Dursun Yıldız, “*Arap*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, c. III, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991.

³⁴ Kenan Demirayak ve M. Sadi Çöğenli, *Arap Edebiyatında Kaynaklar*, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi yay., Erzurum 2000, s. 129.

2.2. Mevzu Sözlükler

Bu kısımda günümüze kadar ulaşan bazı mevzu sözlükler hakkında kısa bilgiler verilmeye çalışılacaktır.³⁵

2.2.1. Garîbu'l-Kur'an (İbn Kuteybe)

İbn Kuteybe (öl. 276/889)'nin sık sık atıflar yaptığı “*Te'vîlu muşkili'l-Kur'ân*” adlı diğer bir eserini niteleyici, Kur'an-ı Kerîm'deki garip kelimelere dair bir eserdir. Müellif eserinin mukaddimesinde eserini kısa ve açık bir şekilde hazırlamaya gayret ettiğini ve okuyanı bıktırmamak için çok kullanılan kelimelerle ilgili fazla örnek vermediğini belirtir.

Eser Seyyid Ahmed Sakr tarafından tahkik edilerek 1370/1958 yılında Kahire'de yayımlanmıştır.

2.2.2. el-Fâ'ik fî ğarîbi'l-hadîs (ez-Zemahşerî)

Türk asıllı tefsir, hadis, dil ve edebiyat âlimi olan Zemahşerî (öl. 538/1143) tarafından yazılmış bir hadis lugatıdır. Müellif hadisle ilgili garip kelimeler ilk iki harfine göre alfabetik olarak düzenlemiş ve açıklamalarını yapmıştır. Açıklarken ayet, şiir ve atasözlerinden de istişhad yapmıştır. Eserde gramer ve belagat konularında kendi görüşlerine de yer vermiştir.

Eser ilk defa 1324/1906 yılında Haydarabat'ta iki cilt olarak yayımlanmıştır. Daha sonra dört cilt olarak 1945 senesinde Muhammed Ali el-Bicâvî ile Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim tarafından tahkiki yapılarak Kahire'de yayımlanmıştır.

2.2.3. Tehzîbu'l-esmâ ve'l-luğat (en-Nevevî)

Ebû Zekeriya Muhyiddin b. Şeref en-Nevevî (öl. 676/1277)'ye ait olan ve fıkıh lügati sahasında yazılmış olan eser, her kısım iki cüz içermek üzere toplam iki kısımdan oluşmaktadır. Müellif birinci kısımda şahıs isimlerinden, ikinci kısımda garip kelimelerden söz etmiştir.

Eser iki cilt halinde Beyrut'ta yayımlanmıştır.

---

³⁵ Bu kısımda genel olarak TDV İslam Ansiklopedisi ve Kenan Demirayak ve M. Sadi Çöğenli, *Arap Edebiyatında Kaynaklar* eserinden faydalanılmıştır.

2.2.4. el-Muneccid (Kurâ' en-Neml)

Kurâ' adıyla bilinen Ebu'l-Hasan 'Ali b. el-Hasan el-Hunâî (öl. 310/922) bu eseri yaygın anlamı dışında, az bilinen anlamları olan lafızları açıklamayı amaçlayarak yazmıştır. Eser birinci bölümde hayvan çeşitleri ile ilgili lafızlar, ikinci bölümde insan organları ile ilgili lafızlar, üçüncü bölümde kuşlar, dördüncü bölümde silah vb. lafızlar, beşinci bölümde gökyüzü ve bununla ilgili lafızlar, altıncı bölümde ise yeryüzü ve bununla ilgili lafızlar olmak üzere toplam altı bölümden oluşmaktadır. Müellif ilk beş bölümde alfabetik sıralamayı takip etmemiş, fakat altıncı bölümde lafızları alfabetik olarak sıralamıştır.

Eser 1396/1976 senesinde Kahire'de Ahmed Ömer ve Dâhî 'Abdulbâkî tarafından tahkiki yapılarak yayımlanmıştır.

2.2.5. Fıkhü'l-luğa (es-Se'alibî)

Ebu Mansûr 'Abdumelik b. Muhammed es-Se'alibî (öl.429/1038) tam adı "*Fıkhü'l-luğa ve sırru'l-'arabiyye*" olan bu eseri Ebu'l Fadl el-Mikâlî'ye ithaf etmiştir. Eser lafızların asıl manaları ile bu lafızların herkes tarafından bilinmeyen yan anlamları ve bunların nüansları hakkında olup, toplam otuz ana bölüm ve bunların birçok alt bölümlerinden oluşmaktadır.

Eser Beyrut ve Kahire'de çeşitli tarihlerde basılmıştır.

2.2.6. el-Muhassas (İbn Sîde)

Endülüslü âlim 'Ali b. İsmâ'îl b. Sîde (öl. 458/1065) eserinin mukaddimesinde dilin etimolojisi ve dillerin doğuşuyla ilgili genel bilgiler vermiştir. Mevzu sözlük alanında en kapsamlı sözlük olan bu eseri müellif on yedi bölüme ayırmış ve bunların her birini içerdiği lafızlar doğrultusunda "*Kitâbu'l İnsân, Kitâbu'n-Nisâ, Kitâbu'l-Hayl*" vb. şeklinde isimlendirmiştir. Eser alfabetik sıralamayla tertip edilmediğinden aranan bir kelimenin bulunması aşamasında bu eserden faydalanmak oldukça zordur. Fakat bu zorluğu Abdusselam Muhammed Hârûn eser için bir fihrist hazırlayarak gidermiştir.

Eser Tâhâ b. Mahmûd'un başkanlığında bulunduğu bir heyetin tashihiyle beş cilt (on yedi cüz) olarak Kahire'de yayımlanmıştır.

2.2.7. Mefâtihu'l-'ulûm (el-Harizmî)

Muhammed b. Ahmed b. Yûsuf el-Hatîb el-Harizmî (öl. 387/997) eserini âlimleri seven ve onları koruyan zamanının baş veziri Ebu'l-Hasan Ubeydullah b. Ahmed el-Utbî'ye ithaf etmiştir. Müellif eserinde çeşitli ilim dallarındaki kavramları açıklamayı hedeflemiştir.

Eser ilk defa G. Van Vloten tarafından 1895 senesinde Leiden'de, daha sonra 1923 senesinde Kahire'de ve 1989 senesinde Beyrut'ta yayımlanmıştır.

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:İSİMLER

3.1. Allah'ın Güzel İsimleri

هو الله الذي لا إله إلا هو		<i>Kendisine ibadet edilmeyi hak edendir.</i>
الرَّحْمَن	1	<i>Rahmeti bol olan</i>
الرَّحِيم	2	<i>Merhamet sahibi, geçici nimetler bağışlayıcı³⁶</i>
الْمَلِك	3	<i>Padişah³⁷, her şeyin hâkimi, bütün kâinatın hükümdarı</i>
الْقُدُّوس	4	<i>Noksanlıklardan arınmış</i>
السَّلَام	5	<i>Afetlerden uzak olan veya uzak tutan, afetlerden sağ olucu³⁸</i>
الْمُؤْمِن	6	<i>İnananlara karşılıksız veren</i>
الْمُهَيِّمِن	7	<i>Görüp gözeten</i>
الْعَزِيز	8	<i>Yenilmeyen galip</i>
الْجَبَّار	9	<i>Kahreden</i>
الْمُتَكَبِّر	10	<i>Büyüklüğü ve azameti bariz olan</i>
الْخَالِق	11	<i>Yaratan</i>
الْبَارِئ	12	<i>Düzensizlik ve aykırılık olmadan yaratan</i>
الْمُصَوِّر	13	<i>Her şeye şekil veren</i>
الْغَفَّار	14	<i>Örten³⁹</i>
الْقَهَّار	15	<i>İsyankarları kahreden, hiçbir şekilde mağlup edilemeyen, üstün gelinemeyen</i>
الْوَهَّاب	16	<i>Karşılıksız çok veren</i>
الرَّزَّاق	17	<i>Rızık veren ve onları yaratan</i>
الْفَتَّاح	18	<i>Hâkim</i>
الْعَلِيم	19	<i>Bilici⁴⁰, her şeyi çok iyi bilen, anlayan, tanıyan</i>

³⁶ “Geçici nimetler bağışlayıcı” ifadesi Türkçe olarak açıklamasına yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 5a.

³⁷ Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 5a Farsça ve Türkçe olarak kabul edilen bir kelimeyle açıklanmıştır.

³⁸ “Afetlerden sağ olucu” ifadesi Türkçe olarak açıklamasına yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 5a.

³⁹ Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 5a.

⁴⁰ Bu ifade Türkçe olarak açıklama kısmına yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 5a.

القابض	20	<i>Rızkđ daraltan</i>
ألباسط	21	<i>Rızkđ genişleten</i>
الخافض	22	<i>İsyân edenleri alçaltan,</i>
ألرافع	23	<i>İtaat edenleri yükselten</i>
المُعزّ	24	Dilediği kulunu aziz kılan, izzet veren, şereflendiren ve ağırlayan
المذلّ	25	Dilediğini alçaltan ve zelil eden
السّميع	26	<i>Yarattđđı duyulabilenleri en iyi bilen</i>
البصير	27	<i>Yarattđđı görülebilenleri en iyi bilen</i>
الحكم	28	<i>Hükmedici</i>
العذل	29	<i>Adaletli</i>
اللّطيف	30	<i>Lütufkâr</i>
الخبيّر	31	<i>Gizli olanı bilen, aşikâr bilici⁴¹</i>
الحليم	32	<i>Cezalandırmada acele etmeyen</i>
العظيم	33	<i>Zat ve sıfatlarında azametli olan</i>
الغفور	34	Kulların günahlarını, hatalarını ve kusurlarını çokça bağışlayan
الشّكور	35	<i>Az amele çok sevap veren</i>
العليّ	36	<i>Zat ve sıfatlarında yüce veya önünde durulamaz</i>
الكبير	37	<i>Azametli</i>
الحفيظ	38	<i>Tedbirli kullarını koruyan</i>
المقيت	39	<i>Koruyan veya gücü olan</i>
الحسب	40	<i>Hesaba çeken veya güç yetiren</i>
الجليل	41	<i>Azametli</i>
الكريم	42	<i>Övülen kudretli</i>
الرقيب	43	<i>Koruyan veya kendisinden hiçbir şey gizli kalmayan</i>
المجيب	44	<i>Kulların duasını kabul edip, cevap veren</i>

⁴¹ “Aşikâr bilici” ifadesi Türkçe olarak açıklama kısmına yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 5a.

الوَاسِع	45	Zengin veya vermesi çok olan
الْحَكِيم	46	Bilen veya işlerde hakem
الْوَدُود	47	Müminleri seven
الْمَجِيد	48	Övgüsü ve şerefi çok olan ⁴²
الْبَاعِث	49	Peygamberler gönderen veya kabirlerde olanları diriltten
الشَّهِيد	50	Bilen veya yarattığı her yerde var olan
الْحَقَّ ⁴³	51	Varlığı daim olan
الْوَكِيل	52	Koruyan veya rızıktan sorumlu
الْقَوِيّ	53	Gücü ve kuvveti sınırsız olan
الْمُتِين	54	Gücü çok olan
الْوَلِيّ	55	Müminlere ⁴⁴ yardımcı
الْحَمِيد	56	Övgüye lâyık
الْمُحْصِي	57	Hiçbir bilgiyi kaçırmayan âlim
الْمُبْدِيّ	58	Yoktan yaratan
الْمُعِيد	59	Öldükten sonra diriltten
الْمُحْيِي	60	İhya edip diriltten, canlılara hayat veren
الْمُمِيت	61	Öldüren, can alan, ölümü yaratan
الْحَيّ	62	Daima diri olan, her şeye hayat ve can veren
الْقَيُّوم	63	Daimî ayakta tutan
الْوَاجِد	64	Zengin
الْمَاجِد	65	Hiçbir şeye muhtaç olmayan ⁴⁵ mecîd
الْوَاجِد	66	Zatında eşi olmayan
الْأَحَد	67	Zatında eşi olmayan
الصَّمَد	68	Muhtaç olmayan ⁴⁶

⁴² Mutarrizî, İknâ', i. vr. 5b'de ayrıca المجد كثرة الكرم وسعة الشرف

⁴³ Mutarrizî, İknâ', i. vr. 5b ve m. s. 9 dipnot P'de ayrıca بالحق الذي لا يحكم إلا بالحق

⁴⁴ Mutarrizî, İknâ', i. vr. 5b'de والمتولّي

⁴⁵ Mutarrizî, İknâ', i. vr. 5b

⁴⁶ Mutarrizî, İknâ', m. s. 9 dipnot P'de ayrıca المصمود إليه في الحوائج

القادر	69	Sonsuz güç ve kudret sahibi olan
المُقْتَدِر	70	Her şeye gücü yeten kuvvet ve kudreti olan
المُقَدِّم	71	<i>Bir hikmetle zaman ve derece olarak dilediğini öne alan</i>
المُؤَخَّر	72	<i>Dilediğini erteleyen</i>
الأوَّل	73	<i>Tüm varlıklardan önce olan</i>
الآخِر	74	<i>Tüm varlıkların helakından sonra kalan</i>
الظاهر	75	<i>Varlığının birçok delili bulunan</i>
الباطن	76	<i>Sezgilerle bilinen</i>
الوالي	77	<i>Kullarının işlerine yön veren</i>
المتعالى	78	<i>Yalancılara söylediklerinden⁴⁷ uzak</i>
البرّ	79	<i>İyiliği çok</i>
التَّوَّاب	80	<i>Tövbeleri çok kabul eden</i>
الْمُنْتَقِم	81	<i>Asileri cezalandıran</i>
العَفْوُ	82	<i>Affi ve rahmeti bol olan</i>
الرَّؤُوف	83	<i>Kullarına çok acıyan</i>
مَالِكُ الْمَلِك	84	<i>Hükümdar</i>
ذو الجلال والإكرام	85	<i>Celil ve kerim olan</i>
الرَّبِّ ⁴⁸	86	<i>Terbiye eden, ıslah eden, yetiştiren</i>
المُقْسِط	87	<i>Adaletli</i>
الجامع	88	<i>Ayrılıkları ve zıtlıkları bir araya getirebilen</i>
الغنيّ	89	<i>Kimseye muhtaç olmayan</i>
المُغْنِي	90	<i>Muhtaç olmaktan koruyan</i>
المانع	91	<i>Koruyan veya muhtaç olmaktan koruyanın zıttı</i>
الضَّارّ	92	<i>Zarar vereni yaratan</i>
النَّافِع	93	<i>Fayda vereni yaratan</i>

⁴⁷ Mutarrizî, İknâ', m. s. 9 dipnot P'de yok.

⁴⁸ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 5b'de.

النور	94	Aydınlatan ve yol gösteren
الهادي	95	Yol gösteren
البديع	96	Kendisi gibi başka olmayan
الباقي	97	Varlığı sürekli olan
الوارث	98	İşlerin onunla neticelendiği
الرّشيد	99	Güzel işlerin sahibi
الصّبور	100	Halim olan

3.1.1. Allah'ın Güzel İsimleri Kısmının Değerlendirmesi

Yazarın eserinin başına isimlerden de önce Esmau'l-Hüsneyi almasını, kendi ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla, Allah'tan hüsnü kabul görmek istemesi olduğu söylenebilir.⁴⁹ Böylece eserine “إِنَّ لَهِ تِسْعَةَ وَتِسْعِينَ اسْمًا مِنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ”⁵⁰ hadisi ile devamında da Esmau'l-Hüsna ile başlamıştır.

Bu kısımda dikkatimizi çeken en önemli husus “الربّ” esmâsının matbu eserde atlanmış olmasıdır. Bu durumun muhakkiklerin tahkik ettiği üç nüshada, müstensihin mi yoksa muhakkiklerin mi dikkatinden kaçtığı hususu tarafımızca bilinmemektedir. Ayrıca bu esmâ ile toplam sayı yüze ulaşmaktadır.

Müellif bu kısma şu güzel bir dua ile son vermektedir:

“Allah’ım! Bu Esmâ-i Hüsnâ ve bunlara mahsus övgü hürmetine, bu sütunları dikmek ve (çöl sıcaklığında) kavruyan bu evi imar etmek kendisine müyesser kılınana merhamet et. Avlusunu ziyaret ve faziletini gözeterek binasını imar edenleri, Safa ve Merve’si arasında say yapanları, yardım ve ihsanıyla ilim ve takvada önder, tedris ve fetvada ileri, hüccetlerini sağlam haclarını mebrur kıl.”⁵¹

3.2. Birinci Rükün: Gökyüzü ve Yeryüzü ve Bunlarla İlintili İsimler⁵²

3.2.1. Genel İsimlere Giriş

الشيء   Bilinen ve kendisinden haberdar olunan

⁴⁹ Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 4b.

⁵⁰ Mutarrizî, İknâ’, m. s. 7’de “مائة إلا واحدا” ifadesi bulunmamaktadır.

⁵¹ Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 6a, çev. Aladdin Gültekin, a.g.e., s. 125.

⁵² Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 6a sayfa kenarında وعلمة مثل م، وعلامة الجمع ج، وعلامة جمع الجمع جج. Bu ifade diğer nüshalarda bölüm başında değil, الإسم kelimesinden sonra yazılmıştır.

المُصَمَّت / ثوب مصمت	d	Boşluğun zıttı / Tek renkli ⁵³
الإِسْم ج الأَسْمَاء جج الأَسَامِي، الجِنْس والنَّوْع والصَّنْف والخَيْف والطَّوْر والضَّرْب والفَن والأُسْلُوب ج الأَجْنَاس والأَنْوَاع والصُّنُوف والأَصْنَاف والأَخْيَاف والأَطْوَار والضُّرُوب والفُنُون اللَّوْن ج الأَلْوَان البَابَة: يقال: هذا من بابتي الجَوْهَر ⁵⁴ / العَرَض ⁵⁵		İsim, <i>cins türden daha çoktur</i> , tür, sınıf, yön, taraf, hal, durum, çeşit, grup
الأوّل ج الأوائل / الآخر ج الآخرون ت الأُخْرَى ج الأُخْرِيَّات والأُخْر الدُّنْيَا والأوْلَى والعَاجِلَة / الأُخْرَى والأَخْرَة والأَجَلَة زهرة الدنيا / حُطَامِهَا وَعَرَضُهَا الْبَرْزَخ الجَانِب والجَنْبَة والناحية	d b b a	Ashı kızılık ve buna mukabil olanlardır Yüz: İstediğim türden, huy Öz / İfade Sonun veya ikincinin zıttı, ilk / Öncesi olmayan, son Dünya, yeryüzü temel, başlangıç / Ahiret, son Dünyanın süsü ve refahı ⁵⁶ , dünya malı / Dünyada insanın yararlandığı ⁵⁷ faydası Dünya ve ahiret arasında, perde Yan, taraf, kenar / Ortanın zıttı, yan, kenar

⁵³ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 11'de.

⁵⁴ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 6b'de.

⁵⁵ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 6b'de.

⁵⁶ Muhakkikler dipnotta "ve refahı" ifadesinin tüm nüshalarda geldiğini fakat metinden olmadığını söylemişlerdir. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 11.

⁵⁷ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 6b'de.

والكَئِفَ وَالْقُطْرَ وَالْقُتْرَ	
وَالجِهَةَ وَالوَجْهَةَ / وَالوَجْهَ	
الطَّرْفَ وَالْحَرْفَ وَالشَّفِيرَ	
وَالشِّفَا وَالْحَافَةَ	
الْحَدَّ وَالغَايَةَ وَالنَّهْيَةَ	
وَالْمَدَى / الطَّوْرَ وَالْأَمْدَ	a Sınır, hudut, son / Son, nihayet / <i>Akıbet</i>
وَالْقُصَارَى / الْمَغْبَةَ	
الحال ج الأحوال والبال ⁵⁸	a Durum, hal, vaziyet / <i>Başkasına mutabık hal, durum</i>
وَالطَّوْرَ / الطَّبَقَ	
الأمر ج الأمور والشأن	İş, mesele, durum
وَالخَطْبَ	
الْخَصْلَةَ وَالخَلَّةَ ج	Huy, özellik
الْخِصَالِ وَالخِلَالَ	
الْخُطَّةَ	<i>Meşakkatli durum</i>
العَمْرَةَ / الرِّخَاءَ / عَيْشَ	<i>Sertlik, yoğunluk / Sertlik ve yoğunluğun zıttı, rahatlık, ferah / Rahat ve ferah yaşam</i>
رَخِيٍّ / غَضَارَةَ الْعَيْشِ	b,a / <i>Daha geniş ve daha bereketli yaşam</i>
الْفَاقَةَ وَالْخِصَابَةَ	<i>Fakirlik</i>
الْوَزْطَةَ / تَوَرَّطَ فِي	d <i>Musibet ve helak, aslı derin çukur veya bataklık / Belaya bulaşmak</i>
الْوَزْطَةَ ⁵⁹	
المؤونة والمؤونة ج المؤن	<i>Ağırlık, yük, erzak, kumanya</i>

مَا ظَلِمْتُ فِي أَرْضِنَا ضَعِيفَهُ

أَمِيرُنَا مُؤْنَتُهُ خَفِيفَهُ⁶⁰

⁵⁸ Mutarrizî, *İknâ'*, i. vr. 7a açıklama kısmında قطعن أيديهن و في التنزيل ما بال النسوة اللاتي قطعن أيديهن ayet, Yusuf suresi, 12/50, يذكر ولا يجمع

⁵⁹ Bu ifade sadece Mutarrizî, *İknâ'*, i. vr. 7a'da.

⁶⁰ İbn Tayfûr (h. 280), *Kitābu bağdāt*, thk. İzzet el-Attâr, Kahire, Mektebetu'l-hâncı, 2002, s. 149; et-Taberî (h. 310), *Tārihu't-taberî*, Beyrut, Dāru't-turās, 1387, c. VIII, s. 655. Müellif şairini tespit edemediğimiz bu recezin sadece ikinci mısrasını eserine almıştır. Bu recezi şahit getirmesindeki amaç "المؤنة" kelimesini metin içinde göstermek istemesidir.

الدِّيَّةُ/ الحَمَالَةُ/ الأَرْضُ	d	Maktulün akrabalarına diyet olarak ödenen para / <i>Kavminden birinin diyetini veya kan parasını üstlenmek</i>
الغَرَضُ		<i>Maksat, niyet</i> ⁶¹
الحاجة ج الحاجات والحوائج/ الوَطْرُ والأَرْبُ والإرب والإرْبَةُ والمأْرَبَةُ ⁶² / اللُبَانَةُ	a,b	Fakirlik, ihtiyaç, dilek / <i>Dilek, ihtiyaç, gaye, hedef / Fakirlikten olmayan ihtiyaç</i> ⁶³
الحُرْمَةُ/ المُنزِلَةُ والمُنزِلَةُ/ المُنزِلَةُ/ الصَيْتُ/ السَيْبُ	a	Dokunulmazlık, hürmet, kutsiyet / <i>Derece</i> ⁶⁴ / <i>Üstünlük / Şöhret / İhsan</i>
الإلى والألى والإلى ج الآلاء		<i>Nimet</i>
الأثر/ إثره وأثره	a	<i>Bir şeyden geriye kalan / Ardından, arkasından</i>

3.2.2. Gökyüzü, Onunla İlişkili Olan ve Onunla Anılanlar⁶⁵

السَّمَاءُ ج السَّمَوَاتُ/ الخَضْرَاءُ/ كَبِدُ السَّمَاءِ/ أَسْبَابُ السَّمَوَاتِ	d	Gökyüzü, sema / Gökyüzü / <i>Göğün ortası / Kısımları, aslı ip, sonra gökyüzüyle alakalı her şey böyle isimlendirildi</i> ⁶⁶
الجَبَاكُ والجَبِيكَةُ ج الحُبْكُ والحَبَائِكُ		<i>Yol, yörünge</i>
المَجْرَّةُ		Galaksi
قَوْسُ فُزَحَ		<i>İlkbahar günlerinde görülen kavisli çizgi, gökkuşağı</i>

⁶¹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 7b'de.

⁶² Mutarrizî, İknâ', i. vr. 7b'de ve m. s. 12 dipnot L'de *بضم الراء وفتحها*

⁶³ Mutarrizî, İknâ', m. s. 12 dipnot P'de ayrıca *أرب إلا له أرب* – *ولا انتهى أرب لبانته* – قال: *فما قضى أحد منها لبانته*

⁶⁴ Bu ifade Türkçe olarak açıklama kısmına yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', i. vr. 7b

⁶⁵ Bu ifade İstanbul nüshasında bulunmamaktadır. Ancak anlamı tamamladığı için matbu eserden alınmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 13.

⁶⁶ Mutarrizî, İknâ', i. vr. 7b'de ayrıca *قال تعالى فليمدد بسبب إلى السماء*, ayet, Hacc suresi, 22/15.

الأُفُق ج الآفاق / الخافِقان	d	Gökyüzünün ve yeryüzünün ufku ve etrafı / Doğu ve batı, şark ve garp
القَلَك		Yıldızların yörüngesi ⁶⁷
النَّجْم والكوكب ج الأنجم والنجوم / الشهاب / كوكب دُرِّيٌّ ودُرِّيٌّ	e	Yıldız, gezegen / Gökyüzünde yayılan yıldız, kuyruklu yıldız / Şeytanın izinin üzerine çöken yıldız, yıldırarıcı yıldız, parlak yıldız

3.2.2.1. الثوابِت – Durağan yıldızlar

النَّجْم / الثُّرَيَّا / بَنَات نَعَش / الْفَرْقَدان / جَدِّي الْفَرْقَد / السُّهّا / سُهَيْل / الشِّعْرَى / السِّمّاك / العِيّوق	e	Yıldız, gezegen / Pervin, Ülker denilen yedi yıldızın tamamı / Büyükayı ⁶⁸ / Küçük ayının iki yıldızı / Kible yıldızı / Gizli yıldız, ışığı az bir gezegen / Güney yıldızı / Akyıldız / Arkturus yıldızı / Keçi yıldızı
--	---	--

3.2.2.2. البروج – Burçlar

الحَمَل / الثَّوْرُ / الجَوْزاء / السَّرْطان / الأَسَد / السُّنْبُلَة / الميزان / العَقْرَب / القَوْس / الجَدْي / الدَّلْو / الحوت	e	Koç burcu / Boğa burcu / İkizler burcu / Yengeç burcu / Aslan burcu / Başak burcu / Terazi burcu / Akrep burcu / Yay burcu / Oğlak burcu / Kova burcu / Balık burcu
--	---	---

3.2.2.3. الكُتُس والْخُنُس – Gezegenler

زُحَل / المُشْتَرِي / المَرِيخ / الرُّهْرَة / عَطاردُ	e	Satürn / Jüpiter / Mars / Venüs / Merkür
--	---	--

3.2.2.4. النيران والقمران وما يعرضُ منهما – Işık verenler, uydular ve bunlarla ilintili olanlar

الشَّمْس / الشَّرْق والشَّارِق /	d	Güneş / Güneşin doğuşu / Güneşin bakıldığında görülen kısmı / Güneşin doğarken ilk görünen kısmı / Güneşin ip
----------------------------------	---	---

⁶⁷ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 7b'de.

⁶⁸ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 12a'da.

قُرْصُ الشَّمْسِ وَعَيْنِهَا/ قَرْنُ الشَّمْسِ وَحَاجِبِهَا/ الشُّعَاعُ/ المَشْرُوقَةُ/ الشَّفَقُ الظِّلُّ ج الظلال القَمَرُ/ الهلال ج الأهلَّة ⁶⁹ / البَدْرُ/ دارة القمر وهالته		<i>gibi olan ışığı, hüzme / Soğuk havada oturulacak güneşli yer / Güneşin batışından sonraki kızılık</i>
		Gölge
	e	Ay / Hilal, ayın ilk yedi günlük hali / Dolunay / <i>Ayın etrafında olan, ayla</i>

3.2.3. Hava ve Onunla İlişkili Olanlar

الهَوَاءُ وَالجَوَّجُ الأَهْوِيَّةُ وَالأَجْوَاءُ الحَرُّ/ البَرْدُ الريح ج الأزواج والرياح/ القبول والصبأ/ الدبور/ الشَّمَالُ/ الجَنُوبُ/ النَّكْبَاءُ/ الصَّرْصَرُ/ الصِّرُّ الحَرُورُ/ السَّمُومُ النَّسِيمُ/ الرُّخَاءُ/ رِيح هُوجَاءُ/ عَقِيمٌ وَعَقَامُ/ اللاقح/ الإغصار الغُبَارُ والغَبْرَةُ/ والقَتْرَةُ/ والنَّفْعُ/ والرَّهْجُ والعَجَاجُ والهَبْؤَةُ/ والقَتَامُ الهَبَاءُ		<i>Gök ve yer arasında olan</i>
	b	Isı, sıcaklık / Soğuk, serinlik
	e	Rüzgâr, yel / <i>Doğudan, doğudan esen saba rüzgârı / Batıdan, batı rüzgârı / Kuzey kutbundan, kuzey rüzgârı / Güney kutbundan, güney rüzgârı / Bu dört yönden esen yel, lodos / Şiddetli soğuk rüzgâr / Daha şiddetli ve daha soğuk rüzgâr</i>
	b	Gündüz sıcaklığı / Gece sıcaklığı veya tam tersi
	e	<i>Esinti / Yumuşak rüzgâr / Şiddetli kasırga / Ağacın tohumunu taşımayan ve bulut yapmayan etkisiz rüzgâr / Bulut yapmayan etkisiz rüzgârın zıttı, ağaca su yürüten, yağmur yağdıran yel / Yeryüzünde direk gibi esen, hortum</i>
	e	Toz bulutu / <i>Sıkıntıdan insanın yüzüne gelen karalık / Hızlı hareket eden toz / Kalkmış toz / Siyah toz, toprak</i>
		<i>Işık huzmesinden giren gedik</i>

3.2.3.1. العَنِيمُ – Bulut, sis, duman

والسَّحَابَةُ ⁷⁰ والعَمَامُ ⁷¹ والعَارِضُ ج السُّحُبُ/	e	Bulut / Bulut / <i>Beyazlık, beyaz bulut parçası / Suyunu dökmüş olan, yağmursuz bulut / Bulutun biraz aşağısında en alçak</i>
---	---	--

⁶⁹ "الأهلَّة" kelimesi sadece Mutarrizî, İknâ', İ. vr. 12a'da.

السَّحَابُ ⁷² م والغَمَامَةُ ج		<i>kısmı ile ilintili hayali bulut⁷³, bulutsuzluk ile bağlantılı, rebab / Buluttan bir parça</i>
السَّحَائِبُ والغَمَائِمُ /		
المُنْتَنَةُ / الجَهَامُ / الرَبَابُ /		
الكِسْفَةُ ج الكِسْفُ		
الْبَرْقُ / الصَاعِقَةُ / الرَعْدُ	d	Yıldırım, şimşek / Yıldırım / Gök gürültüsü
المَطَرُ / الغَيْثُ / الوَدْقُ /		
الجَوْدُ / الوَابِلُ / الوَيْلُ ⁷⁴ /		<i>Gökyüzünden inen su⁷⁵ / Faydalı yağmur / Şiddetli yağmur / Sağanak yağmur / Büyük damlalar, yoğun yağış / Çiyden daha çok yağmurdan daha az⁷⁶ / Hafif yağmur, çiseleme / Çiselemeden daha hafif, çiy / Bereket, yağmur, verimlilik de böyle isimlendirilmiştir / Gece gündüz ve daha fazlasında, sürekli yağmur</i>
الطَّلُ / الرِّذَاذُ / الرِّهْمَةُ ج	e	
الرِّهْمُ / والرِّهَامُ / النَّدَى ج		
الأَنْدَاءُ / والأَنْدِيَّةُ / الْحَيَا /		
الديَمَةُ ج الديَمِ		
الرَّبِيعُ ⁷⁷ / الوَسْمِيُّ / الوَلِيُّ	c	<i>İlkbahar⁷⁸ / İlkbaharın başında yağan yağmur / İlkbaharın sonunda yağan, çünkü onu takip eder⁷⁹</i>
العَهْدَةُ ج العِهَادُ /	e	<i>Yağmur üstüne yağan yağmur / Ondan bir parça, birden boşalan yağmur</i>
الشُّؤْبُوبُ / الدُّفْعَةُ		
السَّدَى / الضَّبَابُ	a	<i>Gece çiyi / Bulut gibi çiy, sis</i>

3.2.3.2. الثلج - Kar

الْبَرْدُ	Dolu
الْجَلِيدُ / والصَّقِيعُ / والضَّرِيبُ	<i>Gece düşen ve ardından donan, buz, don, kırağı</i>
والسَّقِيطُ	

⁷⁰ Bu kelime matbu nüshada "السحاب" şeklinde yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 15.

⁷¹ Bu kelime İstanbul nüshasında bulunmamakla beraber matbu nüshadan alınmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 15.

⁷² Bu kelime matbu nüshada "السحابية" şeklinde yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 15.

⁷³ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', İ. vr. 12b'de.

⁷⁴ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', İ. vr. 12b'de.

⁷⁵ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', İ. vr. 25a'da.

⁷⁶ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', İ. vr. 25a'da.

⁷⁷ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 25a'da.

⁷⁸ Bu ifade açıklama kısmında Türkçe olarak yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', i. vr. 25a.

⁷⁹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 25a'da.

وَلَيْلَةٌ يَا مَيِّ ذَاتِ طَلٍّ
ذَاتِ سَقِيطٍ وَنَدَى مُخْضَلٍ
طَعْمُ السُّرَى فِيهَا كَطَعْمِ الْخَلِّ⁸⁰

3.2.4. Aylar ve Onunla İlintili Olanlar

الْوَقْتُ وَالْحَيْنُ وَالْأَوَانُ		
وَالْإِبَانُ وَالْعَصْرُ وَالزَّمَانُ		
وَالزَّمَنُ جِ الْأَوْقَاتُ وَالْأَحْيَانُ	e	Zaman, vakit, süre / Zamandan daha uzun bir süre ⁸¹ / Tayin edilmiş vakit / Zamandan belirli bir an
وَالْأَوْنَةُ وَالْأَزْمِنَةُ / الْبُرْهَةُ / الْأَجَلُ / الْمُدَّةُ		
الدَّهْرُ / الْمَنُونُ وَالْحُقْبُ	a	Uzun zaman, çağ / Uzun zaman dilimi, seksen veya daha fazla sene
وَالْحِقْبَةُ جِ الْأَحْقَابُ		
الْأَبَدُ / السَّرْمَدُ	a	Sonu olmayan gelecek zaman / Ebedilik
السَّاعَةُ / الْإِنَى جِ الْأَنْاءُ /	a,e	Saat, süre, kıyamet / Süre / An, lahza / İki süt sağımı arasındaki zaman
فَيْئَةٌ / الْفَوَاقِ ⁸²		
الدَّفْعَةُ وَالْكِرَّةُ وَالْمَرَّةُ		Defa, kere, kez
وَالطَّوْرُ		
الْفَتْرَةُ		İki peygamber arasındaki zaman

3.2.4.1. اللَّيْلُ وَاللَّيْلَةُ جِ اللَّيَالِي - Gündüzün zıttı, gece

الْقِطْعُ وَالزُّلْفَةُ وَالْجُنْحُ		Karanlık
الْوَهْنُ وَالْمَوْهِنُ		Gece yarısı ya da yarısının bir kısmı
الظُّلْمَةُ وَالظَّلَامُ وَالْدُّجَى		Gecenin karanlığı
الغَسَقُ / الغَلَسُ	b	Gecenin ilk karanlığı / Gecenin son karanlığı

⁸⁰ Ebu Mansûr el-Ezherî (h. 370), *Tehzibu'l-luğa*, thk. Muhammed Avd Mera'b, Beyrut, Dar ihya et-turas el-arabî, 2001, c. VIII, s. 300; el-Cevherî (h. 393), *es-Sihâh*, thk. Ahmet Abdulğafûr, Beyrut, Daru'l-ilm li'l-melayîn, 1987, c. III, s. 133. Şairini tespit edemediğimiz bu recezin üçüncü beyiti sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 25a'da. Bu recezi şahit getirmesindeki amaç "السقيط" kelimesini metin içinde göstermek istemesidir.

⁸¹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 25a'da.

⁸² بضم الفاء وفتحها

النورج الأنوار/ الضوء	
والضياء/ السنأ/ تباشير	
الصُبْح/ عَمُودُ الصُّبْح ⁸³	e
الفجر والفلق والصُّبْح	Aydınlık / <i>Aydınlıktan daha kuvvetli</i> / Aydınlık, ay ışığı / Sabahın gelişini müjdeleyen ilk aydınlık / <i>Aydınlığın</i> <i>başlangıcı</i> / Sabahın erken vakitleri / Fecirle güneşin doğuşu arasındaki zaman
والصباح/ الصبيحة	
والبكرة والغداة والغدوة	
الغد	<i>Bugünden sonra, yarın</i>
اليومج الأيام	Gün
التهار	<i>Aydınlık</i>
وجهُ التهار/ الضحووة ثمَّ	
الضحى ثمَّ الضحَاء ⁸⁴	
الهجير والهجرة/ الظهْر/	
الظهيرة/ العصر/ المغرب/	e
المساء/ الأصيل والأصل	<i>Gündüzün ilk kısmı</i> / Kuşluk vakti sonra günün doğması sonra öğlene kadarki vakit / <i>Yaz ortasında gündüzün ortası</i> , öğle sıcağı / <i>Zeval</i> (güneşin tam tepede olduğu vakit) <i>vaktinden sonrası</i> / Öğle vakti veya öğle sıcağı / İkinci / Gün batımı / <i>Öğlenden güneşin batışına kadar</i> / <i>İkindiden sonra</i> / <i>Gün batımından gecenin</i> <i>ilk üçte birine kadar, alacakaranlıktan</i> <i>sonrası</i> / Karanlık, gecenin ilk üçte biri
الأصالج والأصائل/	
العشاء والعشي والعشيّة/	
العتمة ⁸⁵	
الجديدان والأجدان	
والملوان والعصران	<i>Gece ve gündüz</i>

3.2.4.2. Hafta

يَوْم السَّبْت/ يوم الأحد/	
يوم الإثنين/ يوم الثلاثاء/	
يوم الأربعاء/ يوم	e
الخميس/ يوم الجمعة	Cumartesi / Pazar / Pazartesi / Salı / Çarşamba / Perşembe / Cuma

⁸³ Bu ifade matbu nüshada "عمود الفجر" şeklindedir. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 17.

⁸⁴ Mutarrizî, İknâ', i. vr. 25b sayfa kenarında ayrıca وضحاها، و في التنزيل وأخرج ضحاها، ayet, Naziat suresi, 79/29
والشمس وضحاها يعني الضوء وهو الأصل والنهار إذ أجلها الظلم والضياء ayet, Şems suresi, 91/1

⁸⁵ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 26a'da.

3.2.4.3. Ay

غُرَّةُ الشَّهْرِ / سَلْحُ الشَّهْرِ /
سَرَاؤُ الشَّهْرِ / المُحَاق

e Ayın başı / Ayın sonu / Kameri ayın son
gecesi / Kameri ayın son üç günü

3.2.4.4. المُحَرَّم – Muharrem ayı, hicri birinci ay

صَفَر / شهر ربيع الأول /
شهر ربيع الآخر / جُمادى
الأولى / جُمادى الآخرة /
رَجَب / شَعْبَان / شَهْر
رَمَضان / شَوَّال / ذو
القَعْدَة / ذو الحِجَّة

e Safer, hicri ikinci ay / Rebiülevvel /
Rebiussani / Cemaziyelevvel /
Cemaziyelahir / Recep / Şaban / Ramazan /
Şevval / Zilkade / Zilhicce

3.2.5. السنة – Yıl

والعام والحوّل والحِجَّة ج
السَّنَوَاتِ وَالسِّنُونِ
وَالأَعْوَامِ وَالأَحْوَالِ
وَالحِجَجِ / القَابِلِ

d Yıl, sene / Yılım ilk yarısı / Gelecek yıl

3.2.5.1. Yılın Mevsimleri

الرَّبِيعِ / الصَّيْفِ / الحَرِيفِ /
الشِّتَاءِ وَالشَّتْوَةَ وَالْمَشْتَى
وَالْمَشْتَاةَ

e İlkbahar / Yaz / Sonbahar / Kış

3.2.6. Farsça ve Süryanice Aylar⁸⁶

آذار / نيسان / آيار /
حزيران / تَمَّوز / آب / أيلول /
تشرين الأول / تشرين
الآخر / كانون الأول / كانون

e Mart ayı / Nisan / Mayıs / Haziran /
Temmuz / Ağustos / Eylül / Ekim / Kasım
/ Aralık / Ocak / Şubat

⁸⁶ Bu bölüm sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 26b'de.

الأخِر / شباط

3.2.7. Eski (kullanılmayan) günler⁸⁷

صِنَّ / صِنْبَبْزُ / وَبَرَّ آمِرُّ /
مُؤْتَمِرُ / مُطْفِئُ الْجَمْرِ /
مُكْفِئُ الظُّعْنِ

e Kocakarı soğuğu günlerinin ilki / Soğuk rüzgâr ve kocakarı soğuğu günlerinin ikincisi / Kocakarı soğğunun üçüncü günü / Kocakarı günlerinin beşinci günü, muharrem ayının eski adı / Kocakarı soğuğu günlerinin dördüncü veya beşinci günü / Kocakarı soğuğu günlerinin sonuncusu

3.2.8. Meşhur Vakitler

النَّيْرُوزُ وَالنُّورُوزُ	Nevruz, baharın ilk günü sayılan yirmi iki marta denk gelen gün
المَهْرَجَانُ	Eylül ayının on altıncı günü
السَّدَقُ	<i>Yakma gecesi, kışın kırk günüdür</i>
خَزَانُ ⁸⁸	Güz, sonbahar
ليلة البراءة ⁸⁹	Berat gecesi
ليلة النصف من شعبان ⁹⁰	Şaban ayının on beşinci gecesi, berat gecesi
ليلة القدر ⁹¹	Kadir gecesi
يوم عاشوراء	Aşure günü
الأيام المعلومات / يومُ التَّروِيَةِ / يومُ عَرَفَةَ / يوم النحر	e <i>Zilhiccenin 10 günü / Zilhiccenin sekizinci günü / Zilhiccenin dokuzuncu günü / Zilhiccenin onuncu günü</i>
الأيام المَعْدُودَاتُ	<i>Teşrik günleri</i>
العِيدُ ج الأعياد / عيد الفِطْرِ / عيد الأَضْحَى	e Bayram / Ramazan bayramı / Kurban bayramı
السَّاعَةُ / أَشْرَاطُ السَّاعَةِ	d <i>Kıyamet günü / Kıyamet alametleri</i>

⁸⁷ Bu bölüm sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 26b'de.

⁸⁸ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 27a'da.

⁸⁹ Bu ifade sadece matbu nüshada. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 18.

⁹⁰ Bu ifade sadece matbu nüshada. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 19.

⁹¹ Bu ifade sadece matbu nüshada. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 19.

3.2.9. Yeryüzü ve Onunla İlişkili Olanlar

الأرض ج الأَرْضُون ⁹² والأراضي / البَسِيطَة / الغُبَاء / الصَّعِيد السَاهِرَة / البُقْعَة ج البِقَاع / الإقْلِيم ج الأقَالِيم / الجَلْد / الجَدَد / الخَبَار / القَاع ج القِيَعَان م أوج القِيَعَة / الصَّفَصَف والصَّحْصَح / السَّهْل ج السُّهول والسُّهولة / الحَزْن والوَعْر ج الحُزُون والحُزُونَة الأوعَار / السَّبَخَة / عَدَاة / يَبَاب / جُرُز الصَّحْرَاء والتَّبرِيَة ج الصَّحَارِي البرَارِي / الفَضَاء والبَسَاط / البرَاز والبرَاح والعَرَاء / الأَل / السَّرَاب العُور والوَهْدَة / الغَائِط / الهَوَّة / الأَخْدُود التَّجْد والتَّنَشِز ⁹³ والريِّع ج الأنْجَاد والتُّجُود والأنْشَاز الحَدَب / الأَمْت / النَّجْوَة / الرُّبُوءَة والرَّابِيَة والرِّبَاوَة ⁹⁴	d	Yeryüzü, toprak, zemin / Yeryüzü, dünya, elementler, şifalı otlar, temel olaylar / Yeryüzü / <i>Yeryüzü, toprak</i>
	d,e	<i>Yeryüzü, beyaz yer / Yeryüzünden bir kıta / Yedi iklim/bölgeden biri / Kalın yeryüzü tabakası, gökyüzü / Düz tabaka / Çukuru olan yumuşaklık, ağaç dibindeki toprak / Düz yer, etrafı dağlarla çevrili ova / Düz yer / Yumuşak yer, ova / Engebeli arazi / Tuzlu ve ıslak, toprak için tuzu nedeniyle tarıma uygun olmayan bataklık / Toprağı uygun / Altüst olmuş, kazılmış / Kuru bitkisiz toprak</i>
	a,d	Çöl / Genişlik / Örten bir şeyin olmadığı arazi, ağaçsız geniş boşluk / Kuşluk vakti insanları kaldıran / Öğlen vakti yerde su gibi görülen görüntü, hayal, serap
	d	Çukur / Geniş çukur / Derin çukur, uçurum / Uzunluğu genişliğinden fazla olan hendek
		Yüksek yer, yayla
	d	Yerdeki yüksek engebe / Yürüyüşte iniş çıkış / Sel olmayan yüksek arazi / Küçük tepe / Tepe / Tepe, kayalık / Yüksek tepe

⁹² بالتحريك

⁹³ بإسكان الشين وفتحها

⁹⁴ بكسر الراء وضمها وفتحها

التَّلّ ج التَّلّال / الأَكَمَة ج
والإِكام والأَكُم الأَكَم
والأَكام / اليَفاع

3.2.9.1. **Susuz yer, çöl** – المَفازَة والمُهَلِكَة⁹⁵ والقَلاة ج المَفازات والمَفاوز والقَلوات

السَّبَسَب والمَهَمَه والبَيداء	d	<i>Geniş çöl / İçinde hiç su olmayan çöl</i>
ج البِيد / الفَيفاء ج الفَيافي		
المَجْهَل / المَعْلَم	b	<i>Keşfedilmemiş, bilinmeyen bölge / Keşfedilmemiş bölgenin zıttı, bilinen bölge</i>
القَفَر والبَلقَع ج القِفار		
والبلاقِع		<i>Metruk arazi, ıssız yer</i>

3.2.9.2. **Toprak** - التُّراب والتُّرْب

الْبَرى		Toprak
التُّرى / الرِّغام	e	<i>Nemli toprak⁹⁶ / Yumuşak toprak, kum</i>
السَّماد / السِّرْجِين والزَيْل / المَزْتَلَة	a	<i>Kendisiyle ekinlerin iyileştirildiği / Gübre / Gübre yığını</i>
السُّباطَة		Süprüntü, çöplük
الْكُناسَة		Döküntü, çöp

3.2.9.3. **Kum** - الرَّمْل ج الرِّمال

الكَثيب ج الكُثبان / النِّقا / الحِقف ج الأحقاف / الدِّعْص / السِّقْط واللوى	a	<i>Kum tepesi, kumul / Kum tepesi / Eğrilip uzanan kum / Küçük kum yığını / Eğri büğrü kumluk</i>
--	---	---

3.2.9.4. **Dağ** – الجَبَل ج الجِبال

القَرْن ⁹⁷	Zirve
الطَّود والعَلَم	Dağ

⁹⁵ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 27b'de.

⁹⁶ Bu ifade sadece matbu nüshada. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 20.

⁹⁷ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 28a'da.

السَدِّ		Set, baraj, mania
الطور		<i>Her dağ</i>
الهَضْبَةُ ج الهَضَاب		<i>Yeryüzüne yayılmış tepe</i>
الشَاهِق		<i>Yüksek dağ</i>
الصدف ⁹⁸		<i>Dağın yamacı</i>
العَقَبَةُ ج العِقَاب / الثَنِيَّةُ		
أَوْ المَدْرَج ج ثَنَايَات	e	<i>Yüksek dağdaki yol, her izlenen yol / Kırılan dar yol</i>
والمَدَارِج ⁹⁹		
عَقَبَةُ الصَّعُودِ، كَوُود		<i>Aşılmaz engel</i>
رَعْنُ الجَبَل ج الرِّعَان /	a	<i>Dağın zirvesi / Dağın zirvesi, doruğu / Doruk, zirve</i>
القُلَّةُ والقَنَّةُ / الدُّرُوزَةُ		
السَّفْح / الخَيْف	d	<i>Dağın eteği / Dağlardan gelip dere yataklarını dolduran malzeme</i>
الحَضِيض		<i>Eğri büğruden sonra, vadi</i>
الجُدَّة		<i>Dağ yolu</i>
الغار والمَغَارَةُ والكَهْف ج		<i>Dağda oyulmuş küçük ev, mağara</i>
الغيران		
الفَجْوَةُ والنَّفَنَف ¹⁰⁰		<i>Yarık, uçurum</i>
الشَّعْب ج الشَّعَاب		<i>İki dağ arasındaki yol, geçit</i>
الحَجَر ج الأَحْجَار		
والحِجَارَةُ / الجَلْمَد		<i>Taş / Kaya / Yuvarlak büyük kaya / Küçük taş ve mermer parçası ve çakmak taşı /</i>
والجُلْمُود / الجَنْدَل /	e	<i>Dümdüz sert kaya / Verimsiz yer / Sert taş, taşlaşmış çamur / Pürüzsüz kaya / Mermer / Çakıl taşı / İnce ve geniş taş, kaldırım taşı</i>
الصَّخْر / الصَّلْد / مَكَان		
صَلْد / السَّجِيل / الصِّفَا		
والصَّفْوَان / الرُّخَام / المَرْو /		

⁹⁸ بفتح الصاد والداد وضمهما

⁹⁹ "ثنائيات والمدارج" kelimeleri İstanbul nüshasında sayfa kenarında yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', i. vr. 28a.

¹⁰⁰ "والنفنف" kelimesi sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 28b'de.

الصُّفَّاح	
الصَّفِيحَة	Her düz şeyin yüzü ¹⁰¹ , ince plaka
الرَّمْضَاءُ والرَّضْفَة	Güneşten yanmış taş, toprak
المِغْنَطِيسُ والمِغْنَطِيسُ	Mıknatıs
المِرْدَاةُ/ الحَصَى	
والرَّضْرَاضُ ¹⁰²	d Sallanan ve kırık taş / Küçük taş, çakıl taşı
الحَصْبَاءُ ¹⁰³	/ Ufak taşlar veya ufak taşlı yer ¹⁰⁴

3.2.9.5. الطين – Çamur

الحَمَاءُ والثَّأطَة ج الحَمَاءُ/	
المَغْرَة/ الصَّضَالُ/ المَدْر/	e Siyah çamur, bataklık / Kırmızı çamur / Kuru çamur, balçık / Çamurdan bir parça / Kuru toprak parçası / Çamur, bataklık / Çamur, bataklık, pislik
القُلَاعَة/ الرَّدْغَة/	
الوَحْل ¹⁰⁵	

3.2.9.6. Yol – السَّبِيلُ والطَّرِيقُ والصِّرَاطُ والسَّمْتُ ج السَّبِيلُ والطَّرِيقُ

النَّجْدُ	Yüksek yer, plato
الشارع/ الجَادَّةُ والمَحَجَّةُ/	
سَنَنُ الطَّرِيقِ/ الفَجَّ ج	e Büyük yol, cadde / Büyüğü ve ortası / Yol, yön / Dağlar arasındaki geniş yol / Yol ile ilgili, yol işareti
الفِجَاجُ/ العَلَمُ والمُعَلَّمُ	
والمَنَارُ	
الْفَرَسَخُ/ المِيلُ ج الأَمْيَالُ/	e Fersah, yaklaşık 4 km. olan bir uzunluk ölçüsü birimi / Fersahın üçte biri / Bir (ok, kurşun) atış mesafesi / Mesafe, uzaklık, ara
الغَلْوَة/ المَسَافَة	
السَّابِلَة، ابن السَّبِيلِ	Yolcu, bir yerden gelip geçen, yaya
الرُّفْقَة ج الرِّفَاقُ	Eşlik eden

¹⁰¹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 28b'de.

¹⁰² "والرَّضْرَاضُ" kelimesi sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 28b'de.

¹⁰³ Bu kelime İstanbul nüshasında metinde değil sayfa kenarında yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', i. vr. 28b.

¹⁰⁴ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 28b'de.

¹⁰⁵ بالتحريك والسكون

القافلة		Kafile, konvoy, kervan
السّيارة		Kafile
العير / اللّطيمة	e	Yiyeceği taşıyan deve veya eşek / Ticaret malı taşıyan deve
الثقل		Yolcunun eşyası ve maiyeti
العِدْلُ والعِكمُ ج الأعدال		Heybe, çuval
والأعكام		
العلاوة		Yükünden sonra devenin üzerine konulan tulum

3.2.10. Su ve Onunla İlintili Olanlar

الماء ج الأمواه والمياه / المعين / النّزّ / الغمّر / الثّمُد ج الثّماد / الوشّل / الضّحضاح	d	Su / Yerden çıkan, pınar / Yerden sızan su / Sel, su basma / Az su, kaynağı olmayıp yağmurdan birikmiş veya yalnız kışın akan az su, kırbanın dibinde kalan su / Damla / Topuklara kadar, sığ su
الشفافة / الصّبابة	d	Kapta arta kalan içecek / Kırkada arta kalan sıvı
القراح / النّمير / ماء غدق / فراة / شّيم / زلال	e	Saf su / Sağlığa elverişli su / Çok faydalı su / Tatlı yani güzel su / Soğuk su / Boğazdan geçişi kolay olan, soğuk taze su
والسلسل ج السلسال / ملح / أجاج / زُعاق	e	/ Tadı deniz suyuna yakın / Çok acı ve tuzlu su / İçilemeyecek kadar acı su
أزرق / رنق / طرق	e	Saf su / Bulanık su / Hayvanların girdiği ve içine su döktüğü
النّفّاخة / الحباب والحَبَب	d	Su kabarcığı / Su kabarcığı veya daha büyüğü

3.2.11. Çıkış Yeri, Lağım ve Bataklık Konularında Su

العَيْن والينبوع / الحمّة / القناة	d	Kaynak, pınar / Sıcak su kaynağı, kaplıca / Yerin altından geçen su yolu, kanal
النّهر ج الأنهار / فُوّهة / الذّنابة / القاصيّة / الساقية / الجدول / السريّ	d	Nehir / Nehrin ağzı, başlangıcı / Nehrin sonu, ayağı / Küçük nehir ¹⁰⁶ , ırmak / Irmağın küçüğü, dere, çay / Nehrin üst kısmı

¹⁰⁶ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 29b'de.

3.2.11.1. الوادي ج الأودية - Vadi, dere, dağların arasındaki yer

الأبْطَحُ والبَطْحَاءُ ج	d	Zemini çakıl ve kumdan ibaret geniş vadi, vadinin ortası / Zemini çakıl ve kumdan ibaret geniş dere, durgun su, bataklık
البِطَاحُ / البَطِيحَة		
جِزَعُ الوادي ج الأَجْزَاعِ		Vadiyi enine geçmek, kat etmek
التُرْعَة		Nehirden çayın ayrıldığı yer
التَّلْعَة ج التَّلَاعِ		Yüksekten gelen sel suyu
المُسْتَاةُ والعَرِمُ		Su akış yönünü değiştiren geçici set, tıpa

مِنْ سَبَأِ السَّاكِنِينَ مَأْرَبَ إِذْ

يَبْنُونَ مِنْ دُونِ سَيْلِهِ الْعَرِمَا¹⁰⁷

القَنْطَرَة / الجِسْر	d	Geçiş için suyun üzerine kurulan, kemer / Yapılı ve yapılmamış köprü
الفُرْضَة		Nehirden suyun döküldüğü yer, nehrin su içilecek yeri
البَرّ		Boğaz, körfez

3.2.11.2. البَحْرُ الأَبْحُرُ والبُحُورُ والبَحَارُ - Deniz

اليَمِّ / اللِّجَّةُ / بَحْرُ اللُّجِيِّ	d	Derya, ucu bucağı görünmeyen deniz / Büyük deniz, denizin derinlikleri / Dibine ulaşılamayan, çok derin deniz
المَوْجُ ج الأمْوَاجِ / التِّيَّارُ		
الدُّرْدُورُ / الخَلِيجُ ج	d	Dalga / Akıntı / Girdap / Denizin kolu, körfez, haliç / Köpük / Suyun üstündeki çerçöp ve köpük / Suyun etrafa attığı çerçöp
الخُلْجَانُ / الزَّبْدُ / الغُثَاءُ		
الجُفَاءُ		
الضَّفَّةُ ¹⁰⁸ / العُدْوَة ¹⁰⁹	e	Nehrin yakası / Vadinin kıyısı / Deniz kıyısı, plaj / Nehir ve vadi için kıyı / Deniz ve vadi için kıyı
السَّاحِلُ / الشَّاطِئُ		

¹⁰⁷ Sibeveyh (h. 180), *el-Kitâb*, thk. Abdusselam Muhammed Harun, Kahire, Mektebetu'l-hancı, 1988, c. III, s. 253; İbn Dureyd el-Ezdî (h. 321), *Cemheretu'l-luğa*, thk. Remzi Munîr Ba'lebekî, Beyrut, Daru'l-ilm li'l-melayîn, 1987, c. II, s. 22; en-Nahhâs (h.338), *İrabu'l-Kur'an*, Beyrut, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1421, c. II, s. 89. Beyit en-Nâbiğa el-Ca'dî'ye aittir.

¹⁰⁸ بالكسر والفتح

¹⁰⁹ بكسر العين وضمها

3.2.11.3. الخوض ج الحياض - Su birikintisi, su deposu

البركة/ المفراة/ الغدير		Su birikintisi, gölet / <i>Büyük depo</i> , yağmur suyunun içinde biriktiği tüm şeyler /
والأضياء والنهي ج الغدران	e	<i>Durgun yağmur suyu ve su</i> , durgun ve derinliği az su birikintisi / <i>Yağmurun</i>
والإضياء والنهاء/ المصنعة		sulama için toplandığı <i>havuz veya kuyu</i>
المتهل		<i>Su kaynağı</i>
الجينة		<i>Etraftan su gelip toplanacak yer</i>
الطحلب		Su yosunu
الغلق والعزمض		Suda olan saz

3.2.11.4. البئر ج الآبار - Kuyu

الركية/ القليب/ الجب		Kuyu / <i>Örülmemiş ve eski kuyu</i> , örülmüş veya örülmemiş / <i>Kıvrımı olmayan derin kuyu</i> , sarnıç / <i>Kuyunun etrafı</i> / <i>Kuyu çıkışı</i>
حريم البئر/ البكرة		/ <i>Dişli</i> ¹¹¹ <i>büyük makara</i> / <i>Kuyu boşluğu</i> /
المحالة/ الشفير ¹¹⁰		<i>Kuyunun demirden veya tahtadan kolu</i> /
القعو/ الرشاء ج الأزشية	d	<i>Kuyu kovanın ipi</i> / <i>Kova</i> / <i>Havuz ile kuyu</i>
الدلوج الدلاء/ الغرب		<i>arasında dökülen su</i> / <i>Büyük kova</i> /
السجل والدنوب		<i>Ağzlarından haç gibi birbirini kesen iki tahta kova</i>
العزقوتان		

3.2.12. Ateş ve Onunla İlişkili Olanlar

النار		Ateş
الدخان جفق الدواجن		Duman / <i>Ateşsiz duman</i> , kara duman /
اليحموم والنحاس	d	<i>Dumanın çıkış yeri</i> , baca / <i>Dumanın dili</i> , alev, alaz
الداخنة/ اللهب		
الشواظ/ المارج/ الشرر		<i>Saf, dumansız alev</i> / <i>Ateşin siyahıyla</i>
والشرار/ الجمر/ الرماد	d	<i>karışık alev</i> / <i>Kıvılcım</i> / <i>Kor</i> , köz / <i>Kül</i> /
المللة/ خبز المللة		<i>İçinde köz bulunan kül</i> / <i>Gömeç ekmeği</i>
الفحم		<i>Kömür</i>

¹¹⁰ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 30a'da.

¹¹¹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 30a'da.

الحَمَم		Kül, kömürleşmiş şey, lav
الجدوة ¹¹² / الشُعلة		Alevi olan veya olmayan sopa, aslı ağaç dalı ¹¹³ , meşale / Ucunda parlak alev olan sopa, meşale, parlak yıldız, göktaşı, meteor, ateş parçası
والشهاب ج الشهب	d	
والشهبان		
الوطيس / الكانون	a	İçinde ekmek pişirilen ve kızartılan oyuk, ocak, fırın / Şömine, ocak, mangal, soba
الإسطام		Ateşi karıştıracak odun ya da demir, maşa

3.2.13. Yeryüzünde Yetişenler

النبت: الشجر / النجم	b	Tüm biten, yetişen şeyler İki türdür: Gövdesi, dalı ve dayanıklılığı olan şeydir / Bunun zıttıdır, Gövdesiz bitki
الزرع		Tarımla yetiştirilen her şey ¹¹⁴ , ziraat, ekim
الحرث / المزرعة / الكردة	e	İşlenmiş toprak / Çiftlik, ekili alan / Ekim yapılan arazi parçası
الدبرة		Ekinlerin arasındaki sulayıcı
القراح		Bina ve ağaç olmayan tarıma ayrılmış arazi
الجريب		Dört ölçekten ibaret bir hububat ölçüğü, aslı مكيال
الضيعة ج الضياع / العقار	d	Küçük köy, arsa / Özel mülk, ev veya arazi, taşınmaz gayrimenkul, arsa
الباغ ¹¹⁵ / البستان والجنة		Büyük bahçe, bostan, üzüm asmaları bulunan yer / Bostan, bahçe / Meyveli ağaçları olan bahçe
ج الجنات والجنان / الحديقة	d	
الخراج		Haraç, toprak vergisi
الغلة		Ürün, mahsul, ekin

3.2.13.1. البارض - Topraktan ilk çıkan

الشطاء		Yavru ekin, filiz
العصف / القصبة	d	Hububat sapı ve yaprakları / Gövdesi
الجل		Hasat edildiğinde gövdesi, belirli şeyin

¹¹² Bu kelime Mutarrizî, İknâ', m. s. 26 dipnot L'de بضم الجيم وكسرها

¹¹³ "Aslı ağaç dalı" ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 30b'de.

¹¹⁴ "Her şey" ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 30b'de.

¹¹⁵ Bu kelime matbu eserde "باع" şeklinde yazılmış olsa da İstanbul nüshasında bu şekilde yazılmıştır.

السُّنْبُلَةُ / السِّفَا	d	ekimi için ayrılıp çevrilmiş arazi Başak / <i>Başağın dikenini</i>
الضُّيْغُ ج الأَضْغَاثُ / الحِضْنُ والحِزْمَةُ والإِبَالَةُ / الكُدْسُ / العَرْمَةُ	d	<i>Ot veya güzel kokulu bitkilerden küçük bir demet¹¹⁶, avuç dolusu, deste¹¹⁷, tutam / Kucak dolusu, balya / İstiflenmiş / Yığın</i>
البَيْدَرُ		Harman yeri
الصُّبْرَةُ		Tartılmamış hububat yığını
القُصَارَةُ		<i>Başağın geriye kalan kısmı, danede üst kabuk, elekte kalan</i>
الرُّؤَانُ		<i>Kırık dane, delice otu</i>
الكُعْبُرَةُ		<i>Boğum, düğüm</i>
التِّينُ / المِتْبَنَةُ		Saman, sap, kuru ot / Samanlık

3.2.13.2. الحَبِّ - Dane, tane, tohum, çekirdek

البَدْرُ / البُرُّ	a	<i>Tarım için tohum, fide, çekirdek / Bakliyat için tohum</i>
الجِنَطَةُ والفوم والقَمْحُ والبُرُّ / الحَنَاطُ / الشعيرُ / الذَّرَّةُ / الدُّخْنُ والجَاوِزُسُ / الأَرُزُ ¹¹⁸ والرُّزُّ / العَدَسُ / المَجِّ / الفول والبقالِي ج الباقلَاءُ / الجِمِّصُ ¹¹⁹ / اللوبياء ¹²⁰ / الجُلْبَانُ والمَلِّكُ / السِّمِّيمُ / القِرْطَمُ ¹²¹ / حَبِّ الفَرْفَخِ / الكَمَّونُ / الشونيزُ / بَزْرُ	c	<i>Buğday / Buğday satıcısı / Arpa / Darı, mısır / Akdarı, mısır, meyvesi kuş ve tavuklara verilen bir bitki türü / Pirinç / Mercimek / Pişirilerek yenen taneli bir bitki / Bakla / Nohut / Börülce, fasulye / Burçak dedikleri hububat cinsi / Susam / Usfur otunun tohumu / Biber de denen semizotu tohumu¹²² / Kimyon / İnce, düz siyah tohumlu, ot türü yıllık bir bitki / Sarhoşluk veren bitkilerin genel adı / Sakız ağacının yemişi / Tere tohumu / Terenin daha keskini, su teresi / Hardal / Tohumu susama benzer zirai bitki / Haşhaş, afyon / Kökünden zehirli usare çıkarılan otsu bir bitki, anason / Çemen otu, doğum için verilen bir ilaç, baklagillerden iki çanaklı çoğunluğu yabancı bitki türü / Anason / Karnıyarık tohumu / Keten tohumu /</i>

¹¹⁶ Bu ifade sadece İstanbul nüshasında sayfa kenarına yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', i. vr. 31a.

¹¹⁷ "Deste" kelimesi açıklama kısmına Türkçe olarak yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', i. vr. 31a.

¹¹⁸ بفتح الهمزة وضمها

¹¹⁹ بفتح الميم وكسرها

¹²⁰ Mutarrizî, İknâ', m. s. 27 dipnot P'de ayrıca الدجر

¹²¹ بكسر الطاء وضمها

¹²² Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 31b'de.

البُنْجُ / حَبَّة الخَضْرَاءُ / حَبِّ
الرَّشَادِ / الحُرْفُ / الخَزْدَلُ /
الحَزْمَلُ / الخَشْخَاشُ /
الرازيانجُ / الحُلْبَةِ /
النانخُواهُ / بزر قَطُوناءُ /
بزر الكَتَّانُ / الشَّهْدَانِجُ

Kenevir tohumu

3.2.13.3. النُّقْلُ - Daneden Yetişen ve Kışın Ne Dalı Ne De Kökü Kalan Her Şey

أَحْرَارُ / ذَكَور	b	<i>İki türdür: Yumuşak ve ince, pişirilmeden yenemeyenler / Kaba ve kalın</i>
البَقَالُ		<i>Bakla satan, bakkal, manav</i>
المَبْقَلَةُ		<i>Bakla ekimine hazırlanmış arazi</i>
الباقية		<i>Demet, buket</i>
الكُرَّاثُ / الكَرْفَسُ /		
الكُزْبُرَةُ / الجُلْجُلَانُ /		
النَّعْنَعُ / الطَّرْخُونُ /		
الحَوْكُ / السَّدَابُ /		<i>Pırasa / Kereviz / Kişniş otu / Kişniş tohumu / Nane / Tarhun / Bâdruç otu /</i>
الراسنُ / الإسفاناخُ /		<i>Sedef otu / Otsu tıpta kullanılan bir bitki, zencefil / Ispanak / Dereotu / Marul /</i>
الشَّبِيثُ والسَّبِتُ ¹²³ /		<i>Yabani hindiba, acı marul / Frenk salatası, hindiba / Kekik / Semizotu / Baldıran ağacı</i>
الحَسُّ / اليَعْضِيدُ ¹²⁴ /	c	<i>/ Kırmızı çiçeği olan bir bitki, kuzukulağı / Roka, su teresi / Ada soğanı, kır sarımsağı / Patlıcan / Soğan / Acı soğan / Pazu</i>
الهندي والهندياءُ /		<i>dedikleri ot / Sarımsak / Keskin sarımsak / Turp / Havuç / Şalgam / Karnabahar /</i>
السَعْتَرُ / البقلة الحمقاءُ /		<i>Otsu, baklagillerden bir bitki</i>
الأنجذانُ / الحمّاضُ /		
الجرجيرُ / عُنْصَلُ ¹²⁵ /		
الباذنجانُ / البَصَلُ / بصَلُ		
الحرّيفُ / البُصَيْلاءُ /		

¹²³ بالشين والثاء، والسين والتاء

¹²⁴ Bu kelime matbu nüshada "والهندياء" kelimesinden sonra gelmiştir. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 29.

¹²⁵ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 32a'da.

الثوم/ ثوم عَنيف/	
الفُجْل/ الجَزْر/	
السَّلْجَم ¹²⁶ / القُنْبِيْط/	
السِّلْق	
المَقْتَأَة ¹²⁷	Salatalık dikilen yer
الجَزْف ¹²⁸	Yerden bel ve kürekle bir şey atmak

3.2.13.4. البَيْطِين - Tüm yayılan şeyler, su kabağı

القَرْع والدُّبَاء/ القَتَاء/	
القَتْد/ البِطِيْخ/ الحدَج	
والفَجّ والحَبْحَبَة ¹²⁹ /	c Kabak / Salatalık / <i>Hıyar</i> / Karpuz, kavun / <i>Karpuz, kavunun küçüğü ve hamı, olmamış karpuz / Yarısı</i> / Kabuk / Kavun, karpuz tarlası
الشَطْبِيَة ¹³⁰ والشَطْبِيَة/	
العَوْفَر ¹³¹ / القَشْرَج	
القُشُور/ المَبْطُخَة والفاليز	
الركيب	Dikili alan
المِحْذَار والفَزَاعَة	<i>İkaz ve korku için yapılan, korkuluk</i>

3.2.13.5. الزَّيْحَان - Bitkilerden kokusu güzel olan, fesleğen

الضَّيْمُرَان/ التَّرْجِس/	Fesleğen / Nergis, fulya / Sıcak yerlerde yetişen, zamk elde edilen çalı türü bir bitki / Papatya / Isırgan / Sarıpapatya, öküzgözü / Yasemin / Mersin ağacı / Güzel kokulu ağaç / Menekşe / Beyaz bir gül cinsi /
العَمَّير/ الأَفْحُوَان ج	
الالْأَقَاحِي/ القَرَّاص/	c Nilüfer / Turpgillerden, hoş kokulu, dar yapraklı, çiçekleri değişik renkli süs bitkisi, şebboy / Çiçekleri zil şeklinde otsu bir yabancı süs bitkisi, nergis, baharat gibi güzel kokan şey / Narçiçeği / Hatmi / Dağ lalesi, anemon
البَابُونَج/ اليَاسْمِين/ الأَس/	
العَمَّار والرَّند/ البَنْفَسَج/	
النِّسْرِين/ النِّيلُوفَر	

¹²⁶ Bu kelime matbu nüshada "السلمج" şeklinde yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 29.

¹²⁷ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 32a'da.

¹²⁸ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 32a'da.

¹²⁹ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 32a'da.

¹³⁰ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 32a'da.

¹³¹ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 32a'da.

والْحَوْدَانُ / الْخَيْرِيُّ / الْعَرَارُ	
وَالْمَهَارُ / الْجُلْنَارُ / الْخِطْمِيُّ /	
شَقَائِقُ النُّعْمَانِ	
الْوَرْدُ / الْوَتِيرُ / الْحَوْجَمُ /	e
الْوِعَاطُ	Gül / Beyaz gül / Kırmızı gül / Sarı gül
الْأُتْرُجُ وَالنُّرُنْجُ / النَّارَنْجُ	a
	Turunç / Turunç

3.2.13.6. المَرْج - Binek hayvanlarının otladığı yer, çayır, çimen, ot

الرُّوْضَةُ جِ الرُّوْضِ	
وَالرِّيَاضُ / رُوْضَةُ أَنْفٍ /	
الْأَيْكَةُ وَالْأَجْمَةُ وَالغَيْضَةُ	e
وَالغَابَةُ وَالغَيْلُ وَالخَيْسُ جِ	Yeşillik ve su bulunan yer / Otlanmamış çayır / Sık ağaçlıklı büyük orman, suyun toprağa girdiği yerde yetişen ağaçlar / Binek hayvanlarının otladığı şey, otlak, mera
الْأَيْكُ وَالْأَجَمُ وَالْأَجَامُ	
الغِيَاضُ / الْمَرْعَى وَالْأَبُّ	
الْخُلَّةُ / الْحَمْضُ	b
العُشْبُ وَالرُّطْبُ وَالخَلَى	Tuz içermeyen bitkiler / Tuzlu veya asitli bitkiler
الحَشِيشُ / الْكَلَأُ /	Ot, çim
الفِصْفِصَةُ / الدَّرَقُ	
وَالْحَنْدَقُوقُ / الْقَضْبُ	e
وَالرُّطْبَةُ / الْقَتُّ	Kuru ot, kenevirden çıkarılan esrar / Kuru ot / Kaba yonca, çok yıllık otsu bir bitki türü / Yoncanın bir çeşidi, sarıyonca / Isırılarak yenilen her türlü taze bitki / Kuru yonca
الجُرْزَةُ	Avuç dolusu, demet
الغُمْلُولُ وَالْقُنَابَرِيُّ	
وَالْبَرْغِيسْتُ ¹³²	Kardikenî
العَدَامَةُ	Tuzlu veya asitli bitkilerin ağacı
الغُدَامُ	Nebat
العَلْقَمُ / الْحَنْظَلُ / الشَّرِي	e
	Ebucehil karpuzu, acı elma / Ebucehil karpuzu meyvesi / Her ikisi de

¹³² Bu kelime İstanbul nüshasında açıklama kısmına yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', i. vr. 13a.

الشيح / اللبّاب / الريباس / الصبا والمرار / الحلفاء / الكولان	c	Hayvanların otladığı, boru çiçekli bir bitki / Sarmaşık, gündüzsefası / Uşkun otu / Acı bir ağaç adı / <i>Halfa otu / Papirüs</i>
القصب ¹³³ / اليراع	a	<i>Sapı, boğumu ve boğum başları olan her tür nebat / Kamış, saz</i> <i>Yuvarlak dikenli bir bitki, diken, iğne, kılçık / Tutuşturuculardan, andız otu /</i>
الحسك / العزفج / الثغام / الشبرق / الضريع	c	<i>Kuru beyaz saça benzeyen bir bitki, beyaz çiçekli bir dağ bitkisi / Kötü bir ot, şibrik / Şibrik otunun kurusu, hayvanın yemediği bir diken türü</i>

رعى الشبرق حتى إذا ذوى

وعاد ضريعاً بان عنه النحائص¹³⁴

البردي / الخراط والخراط / الطوط	e	<i>Papirüs / Papirüs yağı / Pamuklu papirüs</i>
السوس		Güve, kene
الكمء والفقع ¹³⁵ جفق الكمأة والفقعة		<i>Beyaz renkli mantar</i>

3.2.13.7. - الشجرة والشجر جم الشجراء - Ağaç

المشجرة		<i>Verimli ağaçlık</i>
العود والخشبة ج الأعواد والخشب والخشب		<i>Ağacın gövdesi</i>
الخشاب		<i>Kereste tüccarı, ağaç biçen</i>
الدوحة		<i>Büyük ve geniş ağaç</i>
السرحة		<i>Çalının daha uzun ve dikensizi</i>
العرق ج الأعراق والعروق /	d	<i>Kök / Dalların altındaki kısım, gövde / Ağacın aslı, kökü / Ağacın tepesi</i>

¹³³ Mutarrizî, İknâ', i. vr. 13a sayfa kenarında ve m. s. 31 dipnot P'de ayrıca konusunu

¹³⁴ el-Mâverdi (h. 450), *Tefsîru'l-Mâverdi*, thk. es-Seyyid b. Abdülmaksûd b. Abdurrahîm, Beyrut, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, t.y., c. VI, s. 259; ez-Zemahşerî (h. 538), *Tefsîru'z-Zemahşerî*, Beyrut, Dâru'l-kuttâbi'l-a'rabî, h. 1407, c. IV, s. 742. Beyit Ebu Züeyb el Hüzeli'ye aittir.

¹³⁵ بفتح الفاء وكسرهما

الساق / الأرومة		<i>kesildiğindeki hali, gövdesi / Ağacın üst kısımları, budak, dal / Dal / İnce ve budanmış dal / Körpe dal, elma ve armut dallarında olup tomurcuğa dönüşen 1-3 cm boyda dal / Yaprak</i>
والجُرثومة / الجِذْل ¹³⁶		
الْفَرْع / الفَنّ والغصن		
والشُّعْبَة ¹³⁷ / القَضِيب		
الخوط / الوَرَق		
النَّور والنُّور / الزَّهْر		
الكُم ¹³⁸ ج الأكمام والكمام	a	Çiçeklenme / Ağaçtan yavaş yavaş açılan şey / Örtü, gonca
الثَّمَرَة ج الثمر والثمار		
والثُّمَر والأثمار		Meyve, ürün
النخلة ج النخيل والنخل		
اللينة / العيدانة / الفسيل		
والودّي / الصنوج		<i>Hurma ağacı / Kıymetli hurma ağacı / Uzun hurma ağacı / Hurma ağacından kesilip dikilen dal, hurma fidanı / Tek bir kökten çıkan iki hurma ağacı / Hurma ağacındaki sıra sıra çizgiler / Hurma salkımı / Hurma ağacının doruğundan ve tepesinden ayrılan budak, saplı salkım / Hurma dalı, salkımı / Üzerinde yaprakları olan hurma dalı / Yapraksız hurma dalı / Hurma yaprağı / Hurmanın içilebilir özsuğu / Hurma ağacından ortaya çıkan, hurma koruğu, hurmanın ilk meyvesi / Hurma koruğundan çıkan</i>
الصبوان / السكة		
الكباسة والعشكال والعذق		
والقنوج العذوق	d	
والقنوان / الشمرخ		
العرجون / السعف		
الجريد / الخوص / الجمار		
الطلع والكافور والكفري		
الطلع		
البلح / البسر / الزهو		<i>Olgunlaşmamış hurma / Olgunlaşmamış daha büyük hurma / Renklenmemiş, olgunlaşmaya başlamamış hurma / Olgunlaşmamış, taze hurma / Kuru hurma / Kuru hurmanın en kötüsü, bozulmuş hurma / Kuru hurmanın iyisi / Hurma çekirdeği / Hurma çekirdeğinin üzerindeki</i>
الرطب ج الأرتاب ¹³⁹	d	
التمر / الدقل والحشف		
القصب والبرني والعجوة		

¹³⁶ Bu kelime İstanbul nüshasında “ج” fethalı olarak yazılmış olup bu yazım yanlıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 13b.

¹³⁷ Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 13b sayfa kenarında ve m. s. 32 metinde ayrıca، عن أبي الهيثم: الشَّعْب في الأغصان، والأغصان في الأفنان، والأفنان في السوق.

¹³⁸ بكسر الكاف وضمها

¹³⁹ Mutarrizî, İknâ’, m. s. 33 dipnot P’de ayrıca الإرتاب والأرتاب

والمُشَان ¹⁴⁰ / النّوَى	yarık / Çekirdeğin yarığındaki filizi /
وَالعَجَم ¹⁴¹ / النّقىر	Hurma çekirdeğini saran zar / Hurmanın
الفتيل / القَطْمِير	sapına bitiştiği yerdeki pulu veya bu pula
الثُّفُوق / الجَرِين والمِرْبَد	bitişik yeri, ham hurma ve çekirdeği
	arasındaki yapışkan / Hurmaların
	toplandığı yer, harman

3.2.13.8. الكرم - Bağ

الكَرَام والناطِر والناطور	a	Bağ ve bostan bekçisi / Bağcıların aslan
العِرْزَال		korkusundan dolayı ağaçların üzerinde
العِنَب ج الأعناب /		yaptıkları yatak
الحِصْرِم / العَوْزَة /	e	Üzüm / Ham üzüm / Üzüm tanesi / Üzüm
العُنُقُود / العُمُشُوش ¹⁴²		asma, salkımı / Üzerindekiler yenince
والعُمُشُوق ¹⁴³		üzüm salkımı
المُعْلُوق		Üzüm, et vb.nin üzerine asıldığı şey
الطَائِنِيّ		Taneleri yan yana dizili üzüm salkımı
الِيَاقُوتِيّ		Kırmızı üzüm
الخُرْمَانِيّ		Sözlüklerde geçmiyor.
المُلاحِيّ / الوَيْن	e	İri taneli ve beyaz üzüm / Siyah üzüm
الدِّعَامَة		Asma direği
الوُثِيل ج الوُثَل		Liften yapılan ip
العَرِم / الحَائِط / السِّيَاح	e	Bent / Duvar, set / Set diken, tel örgü
الشَّرِيحَة / العَالَة / الخُصّ	c	Kamıştan kapı / Gölgeleğe benzeyen, çatı
		gibi yağmurdan koruyan bir çeşit örtü /
		Ağaçtan veya kamıştan kulübe

3.2.13.9. الفاكهة - Yenen her türlü meyve

الباكورة		Turfanda, ilk ürün
التُّفَّاح / الكُمَّثْرِيّ /	c	Elma / Armut / Ayva / Kayısı / Armut, erik
		/ Dağlarda çok olan bir yemiş / Sedir

¹⁴⁰ Mutarrizî, İknâ', m. s. 33 dipnot P ve B'de bu kelime yok.

¹⁴¹ Mutarrizî, İknâ', m. s. 33 dipnot P'de ayrıca حب كل شيء

¹⁴² Mutarrizî, İknâ', m. s. 33 dipnot B'de bu kelime yok.

¹⁴³ Mutarrizî, İknâ', m. s. 33 dipnot P'de bu kelime yok.

السَفْرَجَل / المِشْمِش /
الإِجَاص / الإِذْرِك / النَبِق /
الخَوْخ / الفَرَسِك / التين /
الرُّمَان / اللُّوز / الجَوْز /
المَجَازَة / الجَلُّوز / الفُنْدُق /
الرانج¹⁴⁴ الهِنْدِي
والنارَجِيل¹⁴⁵ / الفُسْتُق /
الغُبَيْرَاء / العُنَاب / التوت /
الفِرْصَاد / الرُّعْرور /
البرود / الموز

ağacının meyvesi / Şeftali, erik / Şeftalinin
tüysüzü, nektar / İncir / Nar / Badem /
Ceviz / Cevizlik yer / İnce kabuklu uzunca
findık / Fındık / Hindistan cevizi / Fıstık /
Yaban iğdesi / Çiğde, hünnap / Dut,
ahududu / Kırmızı dut ya da dut ağacı,
böğürtlen / Alıç, kızılıcık, kiren / Tül ağacı
/ Muz ağacı

3.2.13.10. Farklı ağaçlar - أشجار مختلفة

الدُّب / المدَّابَّة /
الصَّفْصَاف والخِلاف /
السَّرْو / العَنَم / الزَيْتون /
البان / الإِسْجَل والبِشَام /
المَيْس / الدَّوْم / العَرَعَر /
المَرْخ والعَفَار / الغَرَب /
الرْمَث / الطَّرْفَاء والأَثَل /
الغَضَا / الأُرْطَى / النَبْع /
الخِرْوَع / الأَبْنوس /
الشِيزَى / السَّاسَم / السَّاج

Çınar ağacı / Çınarlık / Söğüt ağacı / Selvi
/ Hünnap gibi kırmızı meyveleri olan bir
ağaç / Zeytin ağacı / Ban ağacı / Misvak
ağaçlarından / Ceviz ağacı / Erozyona
karşı dikilen bir tür hurma ağacı / Dikenli
ardıç ağacı / Tutuştırma ağaçlarından /
Akçakavak, mızrak edinilen bir ağaç /
Suriye çölünde yetişen, asitli ve yabani bir
bitki / İlgin ağacı / Dişbudak ağacı / Hoş
kokulu çiçekleri, hekimlikte kullanılan
hünnap gibi meyveleri olan ve çölde
yetişen bir ağaç / Sert, ok yapımında
kullanılan ağaç / Meyvesi Hint susamı olan
yumuşak bir bitki, keneotu, hintyağı otu /
Abanoz ağacı / Kendisinden tarak ve kılıç
kını elde edilen siyah ağaç / Bölümlü
ağaçlardan / Gerçekten büyük ağaç

3.2.13.11. Diken - الشنوك

القَتَاد / العَوْسَج / العِضَّة
والعِضَّة ج العِضَاه

Geven ağacı / Geven ağacının daha
büyüğü, böğürtlen, ahududu / Dikeni olan
her büyük ağaç / Dikenleri büyük olan,

¹⁴⁴ بفتح النون وكسرهما

¹⁴⁵ "الهندي والنارجيل" kelimeleri sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 14b'de.

الطَّلْح¹⁴⁶ / السَّمُر والسِّدْر
والسِّيَال والسَّلْم
والعُرْفُط / القَرَض

*Kur'an'da muz ağacı / Dikenlilerden /
Yaprağı*

3.2.14. Yeryüzünde İnşa Edilenler, Bunlara Benzeyenler ve Bunlara Eklenenler

البناء ج الأبنية / البنيان / الجدار والحائط ج الجُدُر والجُدُرَان والحيطان / الأَسْس والأَسَاس / الرُّكْن ج الأرْكَان / العَرَق والسَاف / الرَّهْص الخُطَّة	d	Bina / Yapı / Duvar / Temel, taban / Sütun, direk / Duvardaki tuğladan ya da çamurdan sıra ¹⁴⁷ / Duvarda en alt sıra /
المكان والموضع والحيز ج الأمْكِنَة والأَحْيَاز ج ج الأمَاكِن		Etrafi çevrilen toprak Yer, mekân

3.2.14.1. كُؤى - القُرْيَة ج القُرَى

الرباط ج الرباطات الرُّسْتاق والرُّزْداق الريف ج الأرياف البلد والبلدة والكورة ج البلاد والبلدان المدينة والمصر ج المدائن والمُدُن ¹⁴⁸ والأَمْصَار / قَصَبَة البلد / ظاهر البلد /		Kervansaray Köy, çiftlik Yeşilliğin ve suyun olduğu yer Belde, köy Şehir / Başkent, şehir merkezi / Şehrin dışarısı / Çevresinde binalar ve evler olan yer, kenar mahalle / Şehrin köyleri ve mahalleleri ¹⁴⁹
---	--	---

¹⁴⁶ Mutarrizî, İknâ', İ. vr. 15a sayfa kenarında ayrıca "وطلح منضود", ayet, Vakıa suresi, 56/29

¹⁴⁷ Mutarrizî, İknâ', m. s. 36 dipnot P'de ayrıca في البناء

¹⁴⁸ بإسكان الدال وضمها

¹⁴⁹ Mutarrizî, İknâ', m. s. 36 dipnot P'de yok.

الرَّيْضُ / سَوَادِ الْمَدِينَةِ		
السُّور		Sur, hisar
الْقَصِيل		Suru olmayan şehir
الْبُرُجُ ج الأبراج والبُروج		Kule, hisar
الدَّرْب		Patika
الْحَنْدَق		Hendek
الْحِصْنُ وَالْوَزْرُ وَالْجِزْرُ		
وَالصَّيْصِيَّةُ / الْقَلْعَةُ ¹⁵⁰ ج	e	Korunaklı yer, kale, hisar / Dağın doruşundaki kale / Kale
الْقِلَاعُ / الْمَعْقِل		
السِّكَّةُ / الزُّفَاقُ ج الأَرْقَةَ	d	Yol / Pencerelessi olmayan veya penceresiz sokak
السُّوقُ ج الأَسْوَاقِ		Çarşı, pazar
مَوْسِمُ الْحَاجِّ وَالْعَرَبِ		Hepsinin birleşimi
الرِّزْدَقُ		İnsanlardan bir kısım, köy
الْحَانُوتُ / الدُّكَّانُ وَالدُّكَّانُ /		
خَانَ التِّجَارِ / الْمُسْطَبَّةُ ¹⁵¹	a	Dükkân, mağaza / Dükkân / Ticari ve diğeri hanlar / Cami etrafındaki dükkân
الْمَارِسْتَانُ		Hastaların yeri ¹⁵² , şifahane
الْحَمَّامُ ج الْحَمَّامَاتُ /		
الْحَمَّامِيُّ / الأَتُونُ ¹⁵³ جَفَقُ	d	Hamam / Hamamcı / Ateşin yeri, hamam külhanı
الأَتَاتِينُ		
المَسْلُخُ		Mezbaha, kesimevi
الصِّهْرِيحُ		Su deposu
السَّطْلُ		Tahta ya da metal kova, hamam taşı

¹⁵⁰ بالتحريك والتسكين

¹⁵¹ بالنسب والصاد

¹⁵² Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 16a'da.

¹⁵³ مقصور مخفف

3.2.14.2. الدار ج الديار والدور - Mesken, arazi ve yapı için bir isim

الداريّ		<i>Dar sahibi ve sakini</i> ¹⁵⁴
الرّبع		Ev, konut
الوَطَنَ والمَوْطِنَ		Vatan, yurt
المَرْعَ / المَصِيفَ / المَشْتَى	b	Baharın geçirildiği yer / Yazlık, sayfiye / Kışın geçirildiği yer
الرّسَمَ		<i>Yeryüzüne yapışık iz</i>
الطَّلَجَ الأطلالَ والطُّلُولَ		Yıkıntı, kalıntı
الدِّمْنَةَ ج الدِّمَنَ		<i>Yeryüzünde gübrenin keçeleşmiş hali</i>
صَحْنُ الدارِ		Ortası, avlu, iç bahçe
عَرَصَتُهَا		<i>Bulunduğu konum</i>
السَّاحَةَ والعَقَوَةَ والفِئَاءَ ج		Avlu, iç bahçe
الأفْنِيَةَ		
الوَصِيدَ أو البابَ أو العَتَبَةَ		Eşik
جَنَابُ القومِ		<i>Etrafindakiler veya meydan veya mahalle</i>
الدَّرَى		<i>Duvar dan veya ağaçtan siper</i>
عَلُو الدارِ وسفْلِهَا		Binanın tepesi ve zemini
الظَّلَّةَ		<i>Tüm gölgelikler</i>
السَّقِيفَةَ		<i>Evin önündeki gölgelik, çardak</i>
السَّابِاطَ		<i>Altında geçit olan iki duvar arasındaki gölgelik, kemer altı yolu</i>
السَّدَّةَ		Kapının üstündeki gölgelik
الأرَجَ		<i>Uzunlamasına bina edilen ev</i>
الإيوانَ		<i>Önü kapalı olmayan bina, köşk, büyük sofa</i>
الإفْرِيزَ		<i>Duvardaki seyrek kenar, saçak, pervaz</i>

3.2.14.3. التَّيْتُ ج الأُنْيَاتِ والنُّبُوتِ - Ev

الحُجْرَةَ / الدِّهْلِيْزَ	d	Oda / Giriş, koridor, antre
----------------------------	---	-----------------------------

¹⁵⁴ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 37 dipnot L'de.

الطَّرَز		Yazlık ev
القَيْطُون / المَخْدَع	a	Hazine, kiler / Oda, hazine, kiler
الرَّف		Kemerin benzeri
الرُّوشَن		Veya الكُوَّة, ilki daha sahih, küçük pencere
الطاق		Tak, kemer
السَّرَب		Yeryüzündeki ev, in
النَّفَق		Çıkış yolu olan in, tünel
الجُنْبُدَة ¹⁵⁵		Kubbe ¹⁵⁶ , kümbet
الطارِمة		Kubbe gibi ağaçtan ev, çadır, kabin
الرواق		Revak, büyük bir binanın kapısının önündeki direklerin altı
الصُّقَّة		Çardak, seki
البيهو		Ya da evlerin önündeki ev, salon, hol, oturma odası
السَّاحَة ¹⁵⁷		Avlu, iç bahçe
النَّجيرة		Tahtadan veya ağaçtan olan sofa
الزَّوَايَة ج الزَّوَايا		Köşe, aç, küçük tekke
السَّقْف ج السُّقُوف		Tavan, çatı, dam
والسُّقْف		
الجِدْع والجائز والسَّهْم		Üzerine tahtanın iki ucu konulan, kütük
العارضة		Kiriş, kapı pervazı
السَّطْح / السُّتْرَة / سطح	d	Dam, teras / Onun duvarı / Etrafı kapalı teras veya dam
مُحَوِّط		
العُرْفَة		Oda, çardak ¹⁵⁸
العَلِيَّة ¹⁵⁹ ج العَلَالِيَّ		Ev üstünde ev ¹⁶⁰ , çatı katı, tavan arası

¹⁵⁵ بضم الباء وفتحها

¹⁵⁶ Bu ifade açıklama kısmında Türkçe olarak yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', i. vr. 16b.

¹⁵⁷ Bu kelime İstanbul nüshasında sehven "ح" yerine "ج" yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', i. vr. 16b.

¹⁵⁸ Bu kelime İstanbul nüshasında Türkçe yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', i. vr. 16b.

¹⁵⁹ بالضم والكسر

¹⁶⁰ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 16b'de.

الكَوَّة ج الكوى		Dam penceresi, gözetleme deliği
المَثْعَب / الميزاب ¹⁶¹ ج	a	Lağım, kanal, sifon / Kanal, çatı oluğu
المَوَازِب والمَازِب		
المُسْتَرَا ح والكَنِيف والخَلَاء		
والمَخْرَج والمَذْهَب والحش /	d	Tuvalet / Çatıya yakın olan tuvalet /
الكِرْيَاس / البَالِوَعَة		Kanalizasyon, lavabo
والبَلْوَعَة		
الإِصْطَبِيل		Ahır
الحَارَة		Semt, mıntıka, bölge
المَثْمَرَة		Çöplerin buluşma yeri
القُرْمُوص		Pusu, adamların kazdığı ve içinde saklanarak soğuktan korunduğu yer
المَطْمُورَة / نَبْرَج الأَنْبَار ج ج	a	Yemek kuyusu, yer altı tahıl deposu /
الأَنْبَار		Ambar, depo
الأَنْبَارِي		Gemide kömür taşıyan tayfa

3.2.14.4. الباب ج الأَنْبَاب - Kapı

الرِتَاج / صَفِيحَة الباب /		
الضَبَّة / الحَلْفَة جغق		Büyük kapı / Kapının yüzeyi / Demir kilit,
الحَلَق / الزَرْفِين /		kapı mandalı / Halka / Kapı halkası /
السِّلْسِلَة / العِضَادَتَان /	d	Zincir / Duvara sabitlenmiş iki dik tahta
العَارِضَة / الأُسْكُفَة /		parçası, kapı kasasının iki dik parçası /
العَتَبَة / الفُرْضَة / الجَارُور		Kapının tepesindeki tahta / Kapının
والتَجْرَان		altındaki tahta, eşik / Eşik, basamak /
		Eşikteki oyuk / Kapının ve kapı kolunun ¹⁶²
		üzerinde döndüğü ahşap, kapı ökçesi,
		menteşe

¹⁶¹ بالياء والهمز

¹⁶² “Kapı kolu” ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 17a’da.

صَبَبْتُ الْمَاءَ فِي النَّجْرَانِ حَتَّى

تَرَكَتُ الْبَابَ لَيْسَ لَهُ صَرِيرٌ¹⁶³

الشَّجَارُ ¹⁶⁴ / الْمُتْرَسُ ¹⁶⁵	a	Kapı arkasına konulan ve sürgü olarak kullanılan ağaç / Kapı ardınca koydukları ağaç
الغَلَقُ وَالْمِغْلَاقُ / الْمِرْزَاجُ / الإِقْلِيدُ جِغَقُ الْمَقَالِيدِ / السِّنِّ / الْمَغْرِزُ / الْقُفْلُ ج الأَقْفَالُ / الْفَرَاشَةُ / الْقَفَالُ	d	Anahtarla açılan / Anahtarsız açılan / Kilit, anahtar / Kapılarda sürgünün girdiği yuva / <i>Onun durduğu yer</i> / Asma kilit, sürgü kilit / <i>Demirden ince kilit</i> / Çilingir, kilitçi

3.2.14.5. Merdiven - السَّلْمُ ج السَّلَالِيمُ

الدَّرَجَةُ وَالْعَتَبَةُ وَالرُّتْبَةُ وَالْمَرْقَاةُ ¹⁶⁶	Basamak
--	---------

3.2.14.6. Çadır - الْخَيْمَةُ ج الْخَيْمِ

الْخَيْمُ ج الْخِيَامِ الْخِبَاءُ / الطَّرَافُ / الْفِسْطَاطُ ¹⁶⁷ / السَّرَادِقُ ج السَّرَادِقَاتُ / الْقُبَّةُ ج الْقِيَابُ / الْخَرْقَاهَةُ / الشُّقَّةُ / الطُّنْبُ ج الأَطْنَابُ / الْعَمُودُ ج الْعَمْدُ ¹⁶⁸ / الْمِسْطَاحُ / النُّؤْيُ ج النُّيِّ	Çadır	<i>Sufilerden</i> , otağ, yağmurdan korunmak için kurulan çadır, tente / <i>Deriden çadır</i> / <i>Büyük, kıldan çadır</i> / <i>Etrafında dönülen</i> , padişaha mahsus çadır perdesi veya büyük sarayın perdesi, büyük çadır / Kubbe / Koyuncuların kara evi / <i>Yarım çadır</i> , daire / <i>Çadır ipi</i> / Sütun / <i>Orta direk</i> / <i>Çadırın etrafındaki hendek veya dere</i>
---	-------	---

¹⁶³ Halil b. Ahmed (h. 170), *Kitâbu'l-'ayn*, thk. Dr. Mehdi el-Mahzûmî ve Dr. İbrahim Samaraî, Beyrut, Dâr ve mektebetu'l-hilâl, t.y., c. VI, s. 106; Farabî (h. 350), *Mu'cemu dîvanu'l-edeb*, thk. Dr. Ahmed Muhtâr Amr, Kahire, Müessese dâru'ş-şâ'b li's-sahâfe ve't-tabâa' ve'n-neşr, 2003, c. II, s. 14; el-Cevherî, a.g.e., c. II, s. 823. Ebu Abide'ye ait bir beyit.

¹⁶⁴ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 17a'da.

¹⁶⁵ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 17a'da.

¹⁶⁶ بالفتح والكسر

¹⁶⁷ بضم الفاء وكسرها

¹⁶⁸ بضم العين والميم وفتحهما

3.2.14.7. المَقْبَرَة - Mezarlık

الجَدَثُ وَالجَدَفُ /
الضَّرِيحُ / اللَّحْدُ / الكَفَنُ /
التابوتُ / النَّعْشُ / الجِنَازَة

d Kabir, mezar / Türbe, anıt / Lahit, kabir /
Kefen / Tabut, Naaş / Cenaze töreni

3.2.15. Birinci Rükün Değerlendirmesi

Müellif “*Gökyüzü ve Yeryüzü ve Bunlarla İlintili Olan İsimler*” rükünde ilk olarak genel isimlerden bahsetmiştir. Sonrasında ilk ana başlık olan “*gökyüzü*” konusuna giriş yapmış; burada yıldızlar, burçlar gezegenler ile ilgili kelimelere yer vermiştir. Daha sonra ikinci ana başlık olarak “*hava*” konusuna giriş yaparak bulut, sis, kar konularından bahsetmiş; sonrasında ise sırasıyla aylar, gündüz ve gece, hafta, sene, mevsimler, meşhur vakitler ile ilgili kelimelere yer verdikten sonra üçüncü ana başlık olan “*yeryüzü*” konusuna giriş yapmıştır. Bu başlık altında çöl, toprak, kum, dağ, çamur ve yol konularından bahsettikten sonra deniz ve kuyu gibi konuları işlediği dördüncü ana başlık olan “*su*” konusuna geçmiştir. Beşinci ana başlık olarak “*ateş*” konusunu işledikten sonra bu konuyu altıncı ana başlık olan “*yeryüzünde yetişenler*” konusu takip etmiştir. Bu başlık altında çekirdek, bitkiler, ağaç ve meyve gibi konular üzerinde durmuştur. Son olarak yedinci ana başlık olan “*yeryüzünde inşa edilenler*” başlığı altında köy, mesken, ev, kapı, merdiven, çadır ve mezarlık gibi ara başlıklarla bu konuyu bitirmiştir.

Bu rükünde genel olarak ilk dikkat çeken husus “*Farsça ve Süryanice aylar*” ve “*eski (kullanılmayan) günler*” bölümlerinin sadece İstanbul nüshasında bulunmasıdır.

Eserin yazarı bu rükünde özellikle “*yeryüzünde yetişenler*” kısmına büyük önem vermiştir. Oldukça geniş ve farklı bitkiler, ağaç türleri ve otlardan bahsederek bu husustakiengin bilgisini ortaya koymuştur.

Rükün boyunca sadece bir kelime için “*Sözlüklerde geçmiyor.*” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade hem muhakkikler hem de tarafımızca günümüze ulaşan kaynakların tarandığı, fakat kelimenin bulunamadığı anlamına gelmektedir.

Bu kısımda beş yerde beyit şevahit getirilmiştir. Bunlar, metin içinde geçtikçe, nisbeleri ve müellifin hangi kaynaktan almış olabileceği dipnotlarda açıklanmıştır.

Bunun dışında sadece İstanbul nüshasında bulunan bu kısımda iki ayet tarafımızca tespit edilmiş, yine bu ayetler de metin içinde geçtikte dipnotlarda açıklanmıştır.

3.3. İkinci Rükün: Hayvanlar ve Onunla İlişkili Olanlar

المَيِّتِ وَالْمَيِّتِ جِ الْأَمْوَاتِ وَالْمَوْتَى / الْمَيِّتَةَ / الْجَيْفَةَ / الْحَتْفَ وَالْجِمَامَ وَالْمَيِّتَةَ / الْوَاعِيَةَ	b	<i>Ruhu olan her şey / Ruhu olan her şeyin tersi</i>
المَوَاتِ وَأَرْضِ مَوَاتٍ		Çorak, çıplak arazi
الْحَيِّ جِ الْأَحْيَاءِ		Canlı, diri
المَيِّتِ وَالْمَيِّتِ جِ الْأَمْوَاتِ وَالْمَوْتَى / الْمَيِّتَةَ / الْجَيْفَةَ / الْحَتْفَ وَالْجِمَامَ وَالْمَيِّتَةَ / الْوَاعِيَةَ	d	Ölü / Boğazlanmamış olan / Ölü ve kötü kokulu ceset, leş, kadavra / Ölüm, vefat / Ölüye feryat, ağıt

لَيْسَ مَنْ مَاتَ فَاسْتَرَّاحَ بِمَيِّتٍ
إِنَّمَا الْمَيِّتُ مَيِّتٌ الْأَحْيَاءِ¹⁶⁹

3.3.1. الغُصْرُ - Köken

وَالنِّجَارِ وَالنَّجْرَ وَالنِّصَابَ وَالْمَنْصِبَ وَالْمَحْتَدَ		<i>Bir insanın kökeni, soyu</i>
--	--	---------------------------------

3.3.2. الطَّعْنُ - Karakter

وَالطَّبَاعِ وَالطَّبِيعَةَ وَالغَرِيْزَةَ وَالسَّلِيْقَةَ وَالنَّحِيْزَةَ وَالضَّرِيْبَةَ، الْخُلُقِ، الْخَلِيْقَةَ وَالسَّجِيَّةَ وَالشَّيْمَةَ وَالخِيْمَ وَالشِّمَالِ جِ الْأَخْلَاقِ وَالشَّمَائِلِ	a	<i>İnsanın içine konulan, karakter, huy, içgüdü / Sahibinde devamlı olan tabiat, huy / mizaç</i>
---	---	--

¹⁶⁹ Abdurrezzak es-Sanānī (h. 211), *el-Musannef*, thk. Habiburrahman el-A'zamī, Beyrut, el-Meclisu'l-ilmī, 1403, c. III, s. 219; el-Harezmi (h. 383), *Kitabu'l-emsal el-muvellede*, ş.y., el-Mucemma es-Segāfi, 1424, s. 405; el-Vāhidī (h. 468), *et-Tefsīru'l-basīl*, thk. Muhammed bin Saū'd, ş.y., Imādetu'l-bahs el-ilmī, 1430, c. V, s. 164. Metinde beyitin el-Ezheri'ye olduğu söylenmiş olsa da bu söylem yanlış olup Adiy bin er-Ra'la el-Gassānī'ye ait ölüm hakkında meşhur bir beyittir.

هُم قَوْمِي وَقَدْ أَنْكَرْتُ مِنْهُمْ

شَمَائِلَ بُدِّلُوها مِنْ شِمَالِي¹⁷⁰

3.3.3. العادة - Adet

والدُّابُّ والوَتِيرَة، السَّيْرَة
والطَّرِيقَة والشَّاكِلَة

a Adet, alışkanlık / Tavır, huy

3.3.4. العقل - Akıl

واللُّبُّ والحِجْر¹⁷¹ والحِجَا
والنُّهْيَة والذِّهْن
والبَصِيرَة¹⁷² ج الألباب
والأذْهَان¹⁷³

Akıl, us

3.3.5. الدابة - Yürüyen her şey

المِهْيَمَة / النِّعَم ج الأنعام /
المَاشِيَة / الوَحْشِي ج
الوَحْش / الهَامَة / السَامَة /
الحَشْرَة

d

Dört ayaklı her şey / Sekiz çift hayvan ve en bilineni devedir, koyun, sığır ve deve gibi hayvanlar / Otlayan hayvanlar / Yabancı hayvan / Zehriyle öldüren / Zehriyle öldürmeyen / Yeryüzündeki küçük hayvanlar, böcek, haşere

3.3.6. أصناف العقلاء - Soyut Türler

العالم ج العالمون والعوالم
الروحانيون
الثقلان
الأنام والورى

Soyut türlerden biri: dünya, evren, kâinat

Melekler ve cinler, ruhanî varlıklar

Cinler ve insanlar

Yeryüzündekiler, mahlûk, yaratık

3.3.6.1. المَلَك ج الملائكة - Melek

الكَرَوِيَّون

Allah'a yakın olanlar

¹⁷⁰ Lebîd b. Rebîa (h. 41), *Divanu Lebîd*, Lübnan, Dâru'l-ma'rife, h. 1425, s. 71. Bu beyit Lebîd b. Rebîa'ya ait bir beyittir.

¹⁷¹ Mutarrizî, İknâ', i. vr. 18b sayfa kenarında ayrıca *والحجر العقل قال الله تعالى هل في ذلك قسم لذي حجر* ayet, Fecr suresi, 89/5.

¹⁷² Mutarrizî, İknâ', m. s. 41 dipnot P ve B'de ayrıca *والعقول والنهي والألباب الخ*

¹⁷³ Mutarrizî, İknâ', m. s. 41 dipnot P'de ayrıca *والبصائر*

كُرُوبِيَّةٌ مِنْهُمْ رُكُوعٌ وَسُجُودٌ¹⁷⁴

جِبْرِيْلٌ ¹⁷⁵ / ميكَائيلُ / إِسْرَافِيلُ / عِزْرَائِيلُ	e	Cebrail / Mikail / İsrafil / Azrail
رِضْوَانٌ / مَالِكٌ / الزَّيْنِيَّةُ ج الزَّيْنِيَّةُ / هَارُوتَ وَمَارُوتَ / الْمُنْكَرُ وَالنَّكِيرُ / الرُّوحُ الْجِنُّ وَالْجِنَّةُ م الْجِيَّتِي ¹⁷⁸ / الْجَانُّ / الشَّيْطَانُ / إِبْلِيسُ ج الْأَبَالِيْسَةِ ¹⁷⁹ / الْعِفْرِيْتُ / الْغُولُ ج الْأَغْوَالُ وَالْغِيلَانُ / السَّعْلَاةُ ج السَّعَالِي ¹⁸⁰ الْكَابُوسُ / الصَّدي	e	Cennetin bekçisi ¹⁷⁶ / Cehennem bekçisi ¹⁷⁷ / Zebanî / Babil'e inip insanlara sihir öğreten iki melek / Kabirdeki sorgu melekleri / Sıra sıra dizilen melek Cin / Cinlerin babası / Şeytanlardan biri / Şeytanların babası / Cinlerden ve insanlardan kötü olanlar / Büyücü kadın cin / Cinlerin daha kötüsü Uykudakine olan, karabasan / Sana sesinle karşılık veren, yankı
3.3.7. الإنسانُ ج الْإِنْسَانِيَّةُ / الْإِنْسَانُ ج الْإِنْسَانِيَّةُ / الْإِنْسَانُ ج الْإِنْسَانِيَّةُ	e	İnsan
الْإِنْسِي / الْبِشْرُ مَج آدَمُ وَحَوَّاءُ	a	Bir insan, insanoğlu / İnsanlık Âdem ve Havva

3.3.7.1. أنصاف الأناسي - İnsanların türleri

الْجَيْلُ / الْقَبِيلُ	a	İnsanın bir sınıfı, nesil, kuşak / Toplum, halk, kuşak
الْعَرَبِيَّةُ ¹⁸¹ / الْعَرَبُ وَالْعُرْبُ / الْأَعْرَابِيَّةُ ¹⁸² / الْأَعْرَابُ	c	Arap / Şehirlerde yaşayan Araplar / Çölde yaşayan Arap / çölde yaşayan Araplar / Acemî / Acem / İranlı / İran / Zenci, siyahi,

¹⁷⁴ el-Ezherî, a.g.e., c. X, s. 118; ez-Zemahşerî (h. 538), *Kitâbu'l-fâik fî ġaribi'l-hadis*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî ve Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Lübnan, Dâru'l-ma'rife, c. III, s. 258. Beyit Umeyye b. Ebî Salt'ın kasidesindedir.

¹⁷⁵ Mutarrizî, İknâ', m. s. 42'de "جِبْرِيْلٌ" şeklinde yazılmıştır.

¹⁷⁶ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 42 dipnot L'de.

¹⁷⁷ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 42 dipnot L'de.

¹⁷⁸ Mutarrizî, İknâ', i. vr. 18b sayfa kenarında ayrıca انهم لمحضرون و لقد علمت الجنة انهم في التنزيل و في التنزيل و لقد علمت الجنة انهم لمحضرون و لقد علمت الجنة انهم في التنزيل و في التنزيل, Saffat suresi, 37/158.

¹⁷⁹ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 19a'da.

¹⁸⁰ بفتح اللام وكسرها

¹⁸¹ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 19a'da.

¹⁸² Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 19a'da.

العَجَمِي ¹⁸³ / العَجَم	Habeşli ve Habeşistan / Oğuzlar, Türk / Rengi kırmızı olan kavim, Slav / İran yakınlarında Huzistan'da yaşayanlar / Hazar / Bulgar / Rum / Hintli ve Hintlilerin bir türü, Hintli ve Pakistanlı / Kürt / Kirman gibi davranan, annesi Arap babası Arap olmayan / Başkenti Petra olan ve Irak ve Ürdün arasında yaşamış olan kavim / Araplar, Acemler, Farslar ve Slavlar haricindeki Mısır halkı / Yafes'in evlatlarından iki kavim, hemzeli de okunur
والعُجَم / الفارسي ¹⁸⁴ / فارس والفرس / الحبش والحبشة / الترك / الصقلاب والصقالبية / الخوز / الخزر / البلغر / الروم / الهند والسند / الكرد / القفس والقفس / النبط / القبط م القبطي / ياجوج وماجوج	

3.3.8. ترتيب التركيب – Yapıyı düzene koyma

النُطْفَة	Sperm, meni
الدمّ والنفس والمهجة / المهجة والتأمور ¹⁸⁵ / النجيع / العبيط / الجاسد / العلق	e Kan, hayat / kalbin kanı
الميرة والبلغم	e Siyah kan / Taze / Kurumuş / Koyu kan
العظم ج العظام / القصبة / المخ والنقي / الغرُضوف والغُضروف / الصميم / المفصل / الوصل ج الأوصال / القصّ	Uyumsuz dört karışımdan, öd, safra ve balgam
العرق ج العروق / العصب / العقب	Kemik / İçi boş boru / Kemik iliği / Yumuşak, esnek olan, kıkırdak / Organ desteği olan kemik / Eklem, boğum / Ayrı olan tüm uzuvlar, aza, eklemler / Parmaklar dışında kemiklerdeki tüm eklemler, kaburgaların bağlandığı göğüs kemiği
	Damar / Eklemlerin sinirlerinden sarı olanı, eklemleri kuvvetlendiren ve birini diğerine bağlayan / Eklemlerin sinirlerinden beyaz olanı, tendonların kullandığı sinir

¹⁸³ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 19a'da.

¹⁸⁴ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 19a'da.

¹⁸⁵ Bu kelime Mutarrizî, İknâ', m. s. 44 dipnot L'de التسهيل على همز غير

اللَّحْمُ ج اللُّحُومِ وَاللِّحَامِ	Et
العَضَلَةُ ¹⁸⁶	Sinir, kas
العُضْوُ وَالإِزْبُ وَالشُّلُو	
وَالجَارِحَةُ ج الأَعْضَاءِ ¹⁸⁷	Uzuv, organ
وَالأَرَابُ وَالأَشْلَاءُ ¹⁸⁸	
الشَّوَى / الجِلْدُ وَالْمَسْكُ	
وَالإِهَابُ ج الجُلُودِ	e Hayati olmayan organların yüzeyi, deri /
وَالْمُسُوكُ وَالأَهَبُ ¹⁸⁹ /	Deri, post / Derinin saçta kadar olan ¹⁹⁰ dış
البَشْرَةَ وَالأَدَمَةَ / الأَدَمَةَ	kısmı / Ete kadar olan ¹⁹¹ alt deri

3.3.8.1. الصورة – Suret, şekil, görünüm

التَّمَثَالُ / الدُّمِيَّةُ	d	Allah'ın yarattığına benzeyen maket, heykel, manken / Süslenmiş, kukla, put
الهِئَةُ / السَّحْنَاءُ	a	Dış durum, biçim, görünüm / Fizyonomi
وَالسَّحْنَةُ ¹⁹²		
الشَّارَةُ / الزِّيَّ ¹⁹³ / حَلِيَّةُ	d	Güzel görünüm / Ziyet / Sıfatı ve onda görünen şey
الرَّجُلُ		
الخِيَالُ / الطَّيْفُ	d	Gölge, siluet / Uykuda, hayalet, gulyabani
النَّفْسُ / الجِرْمُ ¹⁹⁴ /		
الجِسْمُ / الجَسَدُ / البَدَنُ /	d	Nefis / Gövde / Akli olan her şahıs / Hayvan bedeni / Deri ve ceset dışındakiler / Can, ruh / İnsanın değeriyle ve soyuyla koruduğu, namus
الحَوْبَاءُ / العَرِضُ		
الشَّخْصُ / الأَلُ / الشَّبَحُ /	d	Kişi, birey / aile, akrabalar / siluet, hayalet / siyahlık, kalabalık / Beşerden uyuyan veya ayakta olan kişi
السَّوَادُ / الجُثَّةُ		

¹⁸⁶ Mutarrizî, İknâ', m. s. 44 dipnot L. açıklama kısmında لحم ذو عصب

¹⁸⁷ Mutarrizî, İknâ', i. vr. 19b açıklama kısmında ayrıca في الحديث ايتني بشلوها الأيمن, hadis, Hz. Ali'den rivayet.

¹⁸⁸ Mutarrizî, İknâ', m. s. 44 dipnot P'de ayrıca الجوارح

¹⁸⁹ بضم الهمزة والهاء وفتحهما

¹⁹⁰ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 19b'de.

¹⁹¹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 19b'de.

¹⁹² بالتحريك والتسكين

¹⁹³ Mutarrizî, İknâ', i. vr. 20a sayfa kenarında ayrıca للباس والهيئة وأصله زوى

¹⁹⁴ Bu kelime matbu nüshada "الجسم" kelimesinden sonra gelmiştir. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 45.

القَدَّ والقَامَةَ والقَوَام		Endam, boy
الروح والنَّفْس ج		
الأزواج ¹⁹⁵ / الحُشاشَة	d	Can, ruh / <i>Kalan ruh</i> / son nefes
والرَمَق والذَّماء		
النَّفْس/ النَسَمَة	a	Soluk, nefes / <i>Nefes, ve bununla insanın nefsi isimlendirildi</i>
الوَلَد ¹⁹⁶ / الوُلْد/ السَّلِيل/		
النَّجْل والنَّسْل والذُّرِّيَّة ج	d	Çocuk / Nesil / Torun / <i>Çocuğunun çocuğuna da söylenir, soy, nesil / İlk çocuk ve tüm bekarlar</i>
الذُّرِّيَّات والذَّراري/ البِكر		
الذَّكَر ج الذُّكُور والذُّكْران/		
الأنثى ج الإناث/ الخنثى ج	b	Erkek / <i>Erkeğin tersi, dişi, kadın</i> / Çift cinsiyetli
الخنث		
المُخَنَّث		Kadınsı, feminen
العَيْن ¹⁹⁷		Cinsel iktidarsız erkek
الجنين ج الأجنَّة/		
السَّقَط ¹⁹⁸ / الوليد		<i>Hala karında olan, hamilelikte 8. Haftaya kadar olan oluşum / Olgunlaşmadan önce düşen, düşük çocuk / Doğduğunda, ihtilam olmadan öncesine kadar köle için ve dişleri çıkana kadar cariye için de söylenir / Karından ihtilam olana ve bir, iki, daha çok, erkek ve kız olana kadar ufaklık / Cariyelere de söylenir / Süt emen çocuk / Sütten kesilmiş çocuk / Erkek çocuk, sabi / Bıyığı biten, köle, delikanlı / Kölenin dişisi, köle ve cariye olsun diye ödünç alınan kadın / Hareketlenen ama buluğa ermemiş olan / Buluğa ermemiş olanın dişisi ve çoğulu / Ergenliğe yaklaşan / Genç, delikanlı / Genç / Gençliğin baharında, gençliğin en güzel devresi, gençliğin ilk dönemi</i>
والمولود/ الطِّفْل/ الطِّفْلَة/		
الرَضِيع ج الرُّضَعَاء/		
الْفَطِيم/ المُشْبِر/ المُحْوِل/		
الصَّبِيَّ ج الصَّبِيَّان/ العُلام	d	
ج العِلْمَان/ الجارِيَة/		
اليافع/ اليَفَعَة/ المُراهِق/		
الْفَتَى ج الفِتيان/ الشارخ/		
شَرخُ الشَّبَاب وعُنُقُوانه		

¹⁹⁵ Mutarrizî, İknâ', m. s. 45 dipnot P'de ayrıca النفوس

¹⁹⁶ İstanbul nüshası haricindeki nüshalarda bu kelimeden sonra metinde "يقع على الذكر والأنثى والواحد والجمع" ifadesi geçmektedir. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 45.

¹⁹⁷ Mutarrizî, İknâ', i. vr. 20b açıklama kısmında ayrıca المرأة العينية

¹⁹⁸ بكسر السين وفتحها وضمها

وَمُقْتَبَلَهُ ¹⁹⁹ وَرَيْعَانَهُ	
وَرَيْقَهُ ²⁰⁰ وَرَوْقَهُ وَرَوْنَقَهُ	
الرَّجُلُ وَالْمَرْءُ وَالْأَمْرُؤُ / الْمَرْأَةُ	
وَالْأَمْرَأَةُ جِ النِّسْوَةُ وَالنِّسَاءُ	b Adam, erkek / Kadın
وَالنِّسْوَانُ	
القَوْمُ جِ الْأَقْوَامُ	Kadınlarsız ²⁰¹ erkekler

فَمَا أَذْرِي وَسَوْفَ إِخَالَ أَذْرِي

أَقَوْمٌ أَلٌ حِصْنِي أَمَّ نِسَاءً²⁰²

الكَهْلُ / الشَّيْخُ جِ الْأَشْيَاخُ	
وَالشُّيُوخُ / إِجِ الْمَشِيخَةَ جِ	
الْمَشَايِخُ / الْعَجُوزُ جِ	d Gençliği bitmiş olan, orta yaşlı / Yaşlı, ihtiyar / Kocamış / Kocakarı, acuze
الْعَجَائِزُ	

3.3.8.2. الأعضاء - Organlar

الرَّأْسُ جِ الْأَرْؤُسُ	
وَالرُّؤُوسُ / الْجُمُجُمَةُ /	
الشَّوَاةُ وَالْفَرْوَةُ / الدِّمَاغُ /	
أُمُّ الدِّمَاغِ / الْهَامَةُ / الْقِمَّةُ /	
الْيَأْفُوخُ جِ الْيَأْفِيخُ /	
الْقِحْفُ جِ الْأَقْحَافُ /	d Baş, kafa / Kafanın kemikleri, kafatası / Kafa derisi / Beyin, dimağ / Beyin zarı / Başın tepesi, orada perçem ve saç ayırım yeri vardır / Kafanın üstü ve ortası / Erkek çocuğunun kafasından giden bölüm, bingıldak / Beynin üzerindeki kemik / Beynin üzerindeki ince kemik / Kafadaki parmağa benzeyen kemikler, baş kemiklerinin çatısı / Baş kemiklerinin çatısının bulunduğu yer, kafadan kaşlara sonra da gözlere doğru meyleden damar / Kafanın arkasında olan, ensenin arkasındaki çıkıntılı kemik / Ensedeki sivrilik / Başın bir yanı, şakak / Saç ayırım yeri / Kafa çukurundan kulağa kadar, ense
الشَّانُ جِ الشُّؤُونُ /	
الْقَمْحَدُوَّةُ / الْفَأْسُ / الْفُودُ /	
الْفَرْقُ وَالْمَفْرِقُ / الْقَدَالُ	

¹⁹⁹ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 20b'de.

²⁰⁰ بإسكان الياء وتشديدها

²⁰¹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 20b'de.

²⁰² İbn Dureyd, a.g.e., c. II, s. 978; Hamza el-İsfahanî (h. 280-360), *et-Tenbîh ala hudûsi't-tashîf*, thk. Muhammed Esa'd, Beyrut, Dâr sadr, 1992, s. 118. Züheyr b. Ebi Sulma'nın divanından bir beyit.

الحَزَاة Kepek

3.3.8.3. الشعر ج الأشعار والشعور - Kıl, saç

الرَّعْب		<i>Kılın daha incesi, tüy</i>
فُصَاصُ الشَّعْر		<i>Saçın ucu, kırpık</i>
العَقِيْقَة		<i>Yeni doğanın saçı</i>
الْفَرْع		<i>Saçın tamamı veya kadın saçı</i>
الدُّوَابَة والغَدِيرَة / القَرْن	a	<i>Kâkül ve saç örgüsü / Örgü, örgülü kuyruk</i>
الصَّدْع ج الأصداع / الطَّرَة		<i>Zülüf, aslında zülüfün bulunduğu kısım, şakak / Perçem / Alında kesilen perçem,</i>
والناصِيَة / طَّرَة الجَارِيَة /	d	<i>kâkül / Kulaklara kadar başa toplanan saç, topuz / Omuza kadar olan saç, kulak</i>
الوْفَرَة والجُمَّة / اللِّمَّة إلى		<i>memesini geçen saç</i>
الْمَنْكِب		
شَعْرٌ رَسْلٌ / وَحْفٌ /		<i>Kıvırcık olmayan, uzun ve düz saç / Sık saç</i>
فَيْنَان ²⁰³ / سُخَامٌ / فَاحِمٌ /	e	<i>/ Uzun saç / Yumuşak saç / Simsiyah saç / Simsiyahtan da kara saç / Ağarmış saç</i>
أَحَمٌّ وَدَجُوجِيٌّ / خَلِيْسٌ		

3.3.8.4. الأذن ج الأذنان - Kulak

الأُنْثِيَان	<i>Kulak için kulaklar</i>
الصِّمَاخ	<i>Kulaktaki boşluk, işitme kanalı</i>
الصِّمْلَاخ	<i>Kulak kiri, kulak akıntısı</i>
شَحْمَة الأذن	<i>Kulağın altındaki yumuşaklık, kulak memesi</i>
الذِّفْرِي ج الذِّفَارِي	<i>Kulağın arkasındaki çıkıntı kemik</i>

3.3.8.5. الوجْه ج الأوجْه والوجوه - Yüz

القَسِيْمَة والمُحْيَا والطلْعَة	<i>Yüz hatları, çehre, sima</i>
والمُعْرِف والمُنْظَر والرَّوَاء	
صَفِيْحَة الوجْه	<i>Yüzün dış derisi</i>

²⁰³ Mutarrizî, İknâ', i. vr. 21b sayfa kenarında رجل فينان أي حسن الشعر طوبله

الَصَفْحَة / صَفْحٌ ²⁰⁴ الوَجْه	a	Yanak / Yanak
الرُّونُق		Yüzdeki parlaklık
الخال والشامة ج الخيلان		Siyah kabarcık, vücutta leke, ben
والشام		
الخدّ		Yanak, avurt
الوَجْنَة ²⁰⁵ والوَجْنَة		Yanaktaki yükseklik, elmacık kemiği
الناظران		Burnun iki yanındaki iki damar

3.3.8.6. - الجَبْهَة ج الجباه - Alın

السِرِّ والسِرِّر ج الأسرار		Alında ve avuçtaki çizgiler
والأسيرة جج الأساير		
الغَضَن ²⁰⁶ ج الغضون		Ciltteki kıvrım ve sertlik
الجَبِينان		Alnın iki tarafı
الحاجب		Kaş
الحجاج ج الأحجّة		Kaşın üzerinde bittiği yer

3.3.8.7. - العَيْن والطَّرْف ج الأَعْيُن والغُيُون - Göz

المَحْجِر		Peçeden görünen yer, göz çukuru
المُقْلَة / الحَدَقَة والحَدَق ج	a	Göz küresi, göz pınarı / Gözdeki siyahlık, gözbebeği
الجِدَاق والأَحْدَاق		
البَصَر		Gözün ışığı, görüş, görme
إِنْسَان العَيْن ولُعْبَتُهَا/	a	İnsan gözü ve onun oynayan kısmı, gözbebeği / Gözbebeğinin bulunduğu kısım
الناظر		
الجَفْن ج الأَجْفان		
والجُفون / الشُّفْر ج	d	Göz kapağı / Göz kapağının ucu, kirpik kökü / Kirpik / Göz kapağının iç tarafı
الأشْفار / الهُدْبُ شَعْرُهُ ج		

²⁰⁴ بالفتح والضمّ

²⁰⁵ بفتح الواو وكسرها وضمها

²⁰⁶ بالتحريك الضاد والتسكين

الأهداب/ الجفلاق		
مُوخِرُ العَيْنِ/ اللِّحَاطِ	a	Gözün kulağa doğru olan kısmı, göz kuyruğu / Göz kuyruğu
مُقَدِّمُ العَيْنِ/ المُوَّقُ والمَأَّقُ	a	Gözün buruna doğru olan kısmı, göz pınarı / Göz pınarı
والمَأَّقِي ج الأماق والمَأَقِي		
الكَوَكَبِ		Gözbebeğindeki beyaz benek
العَمَصُ/ الرَّمَصُ	e	Göz pınarından akan kir, yumuşak çapak / Katılaşmış çapak
القَذَاةُ ج القَذَى والأَفْدَاءُ		Göze kaçan şey, göze kaçan toz veya yabancı cisim
الشَّانَانِ		Gözyaşı kanalı

3.3.8.8. Burun, hortum – الأَنْفُ والخُرطوم ج الأنف والأنف والأَنْفُ

العَرِينِ/ القَصْبَةِ	a	Kaşların birleştiği yerin altında yüksekliğin başladığı yer, ²⁰⁷ burun kemiği / Burun kemiği
المَارِنِ		Burun kemiğinin yumuşak olan yüksekliğinin arttığı ²⁰⁸ kısmı, burnun kıvrık kısmı, burnun ucu
الْمَنْخَرِ		Burun deliği
الخَيْشُومِ		Burnun en üst kısmı, solungaç
الْوَتْرَةَ		Burun delikleri arasındaki perde
الأَرْزَبَةَ		Burnun ucu
المُخَاطِ		Sümük
الرُّعَافِ		Burun kanı, burun kanaması
الشِّفَةَ ج الشِّفَاهِ		Dudak

3.3.8.9. Ağız - الفَمُ ج الأفواه

الْحَنَكِ/ حَنَكِ الغُرَابِ/		
النَّبْطِ/ اللَّحْيِ والمَضْعُ	d	Damak / Karganın gagası / İçinde su biriken yer, damak / Alt ve üst çene kemiği
وَالْفَكَ ج الفَكَانِ وَاللَّحْيَانِ		
الشَّجْرِ/ الشِّدْقِ ج	d	Çene kemikleri arasında ağzın çıkış kısmı /

²⁰⁷ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', İ. vr. 22a ve m. s. 48 dipnot P'de.

²⁰⁸ “Yüksekliğinin arttığı” ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 22a'da.

الأشداق / خَرَقُ الفم وقلقه		<i>Ağzın yan tarafları / Ağız yarığı</i>
الحلق / الحلقوم		<i>Boğaz / Nefes yolu, boğaz, gırtlak, kursak / Nefes yolunun en üstü, gırtlak kapağı,</i>
والحنجرة ²⁰⁹ / الغلصمة /	d	<i>küçük dil, yutarken kasların oluşturduğu ağızı boğazdan ayıran engel / Yiyecek ve içeceklerin yolu, yemek borusu / Boğaza çok yakın olan et, küçük dil</i>
البُلْعوم والمرء / اللهاة		
الريق / الرضاب / اللعاب	a	<i>Tükürük, salya / Yudumlanan şey, tükürük / Ağızdan akan şey, salya</i>
النكته		<i>Ağız kokusu²¹⁰</i>

3.3.8.10. Diş - السين ج الأسنان.

الثغر / الثنية / الرباعية /		<i>Düşmeden önceki diş, ilk diş, süt dişi / Süt dişlerinden sonra gelen diş, ön dişler, ön</i>
الناب / الضاحكة	e	<i>orta kesici diş / Ön dişlere bitişik olan diş, ön orta kesici diş ile köpek dişleri arasında kalan diş / Ön orta kesici dişe bitişik olan dişe bitişik olan, köpek dişi / Küçük azı dişi / Ögütücü diş, azı dişi / Azı dişi</i>
والضاحك / الطاحن		
والطاحنة والرحى / الناخذ		
ترتيبها: ثنايا، ورباعيات،		
وأنياب، وضواحك،	e	<i>Sıralaması: ön orta kesici dişler, ön orta kesici diş ile köpek dişleri arasında kalan dişler, köpek dişleri, küçük azı dişleri, azı dişleri, azı dişleri</i>
وطواحن، ونواخذ		
عوارض / أضراس	e	<i>Ön orta kesici dişlerden ilk azı dişe kadar olan dişler, köpek dişleri de denir / Geriye kalan dişler</i>
السنخ / اللثة ج اللثاث /		
الظلم / الشنب	d	<i>Dişin kökü ve herhangi bir şeyin aslı / Diş eti / Diş suyu ve parıltısı / Dişlerin beyaz ve güzel olması</i>

3.3.8.11. Dil - اللسان والمقول ج الألسنة والألسن.

اللّهجة ²¹¹ / العكدة /		
العذبة والأسلة / الذؤلوق ع	d	<i>Diyalekt, lehçe veya dilin ucu / Dil dibi / Dilin inceldiği kısmı, dilin ucu / Dilin en ucu</i>
الذؤلوق		

²⁰⁹ Mutarrizî, İknâ', m. s. 49 dipnot P ve B'de ayrıca الحلاقيم والحناجر

²¹⁰ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 22b ve m. s. 49 dipnot P ve B'de.

²¹¹ بإسكان الهاء وفتحها

3.3.8.12. الذَّنْف - Çene

النونَة		<i>Bebeğin çenesindeki çukur, gamze</i>
العنْفَقَة		<i>Alt dudak kılları, alt dudak ile çene arasındaki kıllar</i>
اللحْيَة ج اللحي ²¹²		Sakal
الشارِب / السبَلَة ج السبَال	a	<i>Üst dudağın üzerindeki, bıyık / Üst dudağın üzerindeki kısımdaki kıl, iki yandaki bıyık, bıyıktan daha çoktur</i>
العُنُون		<i>Sakalın ucu, kısa sakal</i>

3.3.8.13. العُنُق والرَقَبَة والجيد والهادي والتليل – Boyun

الطَّلِيَة والطَّلَاة / السَالِفَة	a	<i>Boyun veya onun yan tarafları / Boynun yan tarafları</i>
واللِيت		
القَفَا ج الأَقْفَاء والأَقْفِيَة		<i>Ense</i>
والقُفْي		
الوَدَجَان والوَرِيدَان /	d	<i>Boyundaki iki damar, toplardamar, şah damarı / Toplardamarın bir kolu / Boyundaki sinir hücresi</i>
الأَخْدَع / العَلْبَاء		
عِطْفُ الرُّجُل ج الأعْطَاف		<i>Kafadan kalça veya ayaklara kadar olan yan taraf</i>
الترْقُوة ج التَّرَاقِي		<i>Köprücük kemiği</i>
الْمَنْكِب / العَاتِق بَيْنَهُ وَبَيْنَ		
العُنُق / حَبْلُ العَاتِق /	d	<i>Omuz / Omuz ve boyun arasında kalan kısım / Omuz siniri / Omuz, kürek kemiği / Yan ve omuz arasındaki et parçası, omuz ile göğüs arasındaki etli kısım</i>
الكَتْف ج الأَكْتِاف /		
الْفَرِيصَة		

3.3.8.14. El – التِيْد ج الأَيْدِي 213 جج الأَيْدِي

الْيَمِين والْيَمْنِي ج الأَيْمَان /		
الْيَسَار والْيُسْرَى والشِّمَال	b	<i>Sağ el / Sol el</i>
ج الأَشْمَل والشِّمَائِل		

²¹² بالكسر والضم

²¹³ kelimesi sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 8b ve m. s. 50 dipnot P ve B'de.

المَيْمَنَة والجَانِب الأَيْمَن / المَشَامَة والمَيْسَرَة والجَانِب الأَيْسَر	b	Sağ yan / Sol taraf
العَضُد ج الأَعْضَاد / الضَّبَع ج الأَضْبَاع المِرْفَق	d	Pazı / Pazının ortası ve içi Dirsek
السَاعِد / الزَّنْدَان / المِعْصَم / الكَوْع / الكُرْسُوع / الرُّسْع ج الأَرْسَاع / القَيْفَال والأَكْحَل والبَاسَلِيق	d	Dirsekle el arası / Dirsekle el arasındaki kemikler, bilek kemiği / Bilezik yeri, kol bileği / Başparmağa kadar dirsekle el arasındaki kemik / Serçe parmağına kadar dirsekle el arasındaki kemik / Bilek / Kol ortasındaki kan alınan veya iğne yapılan damar
الكَفَّ ج الأَكْفَّ / الرَّاحَة ظَهْر الكَفَّ / الأَشْجَاع	a	El, parmaklarla beraber avuç içi / El ayası, avuç içi
الإِصْبَع / الإِبْهَام / السَّبَابَة والمُسَبِّحَة والدَعَاءَة والمُشِيرَة / الوُسْطَى / البِنْصِر / الخِنْصِر	d	Elin dışı / Elin üzerindeki damar, parmak kemiği
الرَّتِيمَة السَّلَامِيَات م السَّلَامَى / البُرْجُمَة	e	Parmak / Başparmak / İşaret parmağı / Orta parmak / Yüzük parmağı / Serçe parmak
البِنَانَة والأَنْمَلَة / البِنَان الأَصَابِع	a	Hatırlatma ipi, parmağa dolanan ip Parmak kemiği / Parmakta boğum Parmak ucu / Parmak ucu
الطُّفْرَج الأَطْفَار / الفُوق / التُّفَّ	d	Tırnak, pençe / Tırnağın beyazı / Tırnak kiri
الشِّبْر / الفِثْر الذِّرَاع البَاع ج الأَبْوَاع	a	Karış / Karış Dirsekten parmak uçlarına kadar, önkol Kulaç

الإبط ²¹⁴ ج الأباط / الصُّنَان	d	Koltukaltı / <i>Koltuk altı kokusu</i>
الضُّبُنُ / الحِضْنُ / الكَشْحُ	d	<i>Koltukaltının aşağısı</i> , böğür ile koltukaltı arası / <i>Koltuk altının aşağısının aşağısı</i> , kucak, sine, bağır / <i>Kucağın aşağısı</i> , böğür, bel ile kaburgalar arası

3.3.8.15. Göğüs - الصَّدْر والنَّحْر والكُّكُل والجَّاش والجَوْشَن والتَّبْرَك والبِرْكَة واللَّبَان

البَلْدَة والحَيَزُوم/ الزُّور/ اللَّبَّة	d	<i>Göğsün ortası / Göğsün üst kısmı / Boğaz, kolyenin yeri,</i> ²¹⁵ göğsün üst kısmı
الثُّغْرَة		İki kürek kemiği arasındaki çukur
التَّرِيْبَة		<i>Göğüs kemiği</i>
الثُّدِي ج الثُّدِي / الثُّنْدُوة ²¹⁶ / الحَلْمَة	d	Meme, göğüs / <i>Memeli et, veya erkek memesi, göğüs, meme / Meme başı, meme ucu</i>
الإخْلِيل		<i>Süt ve sidik yolu</i>

3.3.8.16. Kalp, yürek, gönül – القَلْب 217 والفُؤَاد والجَنَان والْبَال والخَد والرُوع والضمير

حَبَّة القلب / سَوَاد/ سُوَيْدَاء	d	Sevgili, biricik / Gözbebeği / Karasevda
الخَلْب / حجاب القلب / غِشَاء / شَغَاف ²¹⁸	a	Kalp ile akciğer arasındaki zar / Kalp ile karnı ayıran deri parçası / Kalp zarı, perikart / <i>Dış kalp zarı</i>
الوَتِين والنِّيَاط ²¹⁹		<i>Kesildiğinde sahibinin öldüğü kalpteki damar, aort, atardamar</i>

3.3.8.17. Vücutun sağ veya solu – الجَنْب والشِقِّق والذَّفَت والذَّفَة

الضِّلَع ²²⁰ / جَانِحَة ج الجَوَانِح / الشُّرْسُوف ج	d	<i>Karnın üzerinde duran kaburga kemiği sicimi</i> ²²¹ , kaburga kemiği, eğe kemiği / <i>Kaburga kemiği / Kaburrganın karnı</i>
--	---	--

²¹⁴ بالسكون

²¹⁵ “Kolyenin yeri” ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 9a’da.

²¹⁶ بالفتح والواو أو بالضم والهمز

²¹⁷ Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 9b açıklama kısmında ayrıca *عقل لمن كان له قلب أي عقل*, ayet, Kaf suresi, 50/37.

²¹⁸ Bu kelime Mutarrizî, İknâ’, m. s. 52 dipnot L’de شِعَاف şeklinde yazılmıştır.

²¹⁹ Mutarrizî, İknâ’, m. s. 52 dipnot P’de ayrıca والأبهر

²²⁰ بإسكان اللتم وفتحها

الشَّرَاسِيفُ / السِّنْسِينِ ج		<i>tarafındaki uçları / Kaburganın göğüs tarafındaki uçları</i>
السِّنَاسِينِ		
الطُّفُفُفَةُ		<i>Karındaki bağların içindeki yumuşak et</i>
الْحَصْرُ		<i>İki kalçanın üzerindeki incelik, bel</i>
الْخَاصِرَةُ وَالشَّائِكَةُ وَالْإِطْلُ		
وَالْأَيْطِلُ وَالْقُرْبُ ج الْأَطَالُ		<i>Kaburganın karın tarafındaki uçları ve karındaki bağların içindeki yumuşak etin dışı, böğür</i>
وَالْأَقْرَابُ		
الْحَشَى ج الْأَحْشَاءُ		<i>Kaburgalar arasındaki tüm organlar, iç organlar</i>
الْحَقْوُ		<i>Peştamal tutturulan yer, sırtın alt kısmı, bel</i>

3.3.8.18. - سِرْتٌ - السَّرَاتُ وَالْقَرَا وَالْمَطَا وَالسَّرَاتُ

الصُّلْبُ ج الْأَصْلَابُ / الْمَثْنُ /		
الْفَقَارَةُ وَالْفِقْرَةُ ج الْفَقَارُ	d	<i>Omurga / Omurganın bir yanı / Omurilik</i>
وَالْفِقْرُ ²²²		
النِّخَاعُ		<i>Omurilikteki beyaz ip, ilik</i>
حَيْطُ الرِّقَبَةِ		<i>Boyun bağı</i>
التَّبِيحُ / الْمَحْجَمَةُ	a	<i>Sırtın üst veya orta kısmı / Hacamat yapılan yer²²³</i>

3.3.8.19. - كَرْنٌ - الْبَطْنُ

الْجَوْفُ ج الْأَجْوَافُ		<i>Karnın iç kısmı</i>
السَّرَّةُ		<i>Göbek</i>
الْعُكْنَةُ		<i>Şişmanlıktan dolayı karında olan kıvrım</i>
حِشْوَةُ الْبَطْنِ		<i>Karnın içtekiler, yağ haricinde karnın içtekilerin tümü</i>
الْكَبِدُ ج الْأَكْبَادُ وَالْكَبُودُ /		
الْخَلْبُ وَالْفِلْدَةُ	d	<i>Karaciğer / Salgı bezi gibi karaciğerin içindeki şey</i>

²²¹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 9b'de.

²²² “الفقار والفقر” kelimeleri sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 53.

²²³ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 53 dipnot L'de.

المَرارة/ الطِّحال/ الرِّئة والسَّخْر/ الكُلَيْة/ المَعِدَة/ المِعى والقُصْب والقُتْب والعَفج والمَصير ج الأمعاء والأقْصاب والأقْتاب ²²⁴ والأعْجاج والمُصْران جج المِصاريْن/ الحَوِيَّة الشَّخْم/ الثَّرْب/ الفَرْوَقَة ²²⁵	c	Öd, safra kesesi / Dalak / Akciğer / Böbrek / Mide
القِبَّة والقَطْنَة والرُّمَّانَة/ الحَفِث والفَحِث/ الكَرِش ج الكُروش الفَرْت/ المِثانَة/ البُول ج الأَبوال/ المِني/ المِذي/ الوُدِّي/ العِذْرَة والنَّجْو والغائِط	d	Bağırsak / Bağırsağın kıvrılması
	d	İç yağı / İşkembe ve bağırsakları saran zar / Bağırsak yağı ²²⁶
	a	Katları olan, işkembe, şirden, kırkbayır / İşkembe / İşkembe
	a	Karın içindeki pislik / Mesane, idrar torbası
	d	İdrar, sidik, çiş / Meni, sperm / Oynaşmada erkekten çıkan, mezi / İşemeden sonra çıkan beyaz su / Dışkı, gaita

3.3.8.20. Kalça, baldır – الفَرْك ج الأُوراك

العَجْز ج الأعْجاز/ العَجِيْزة للْمراة/ الماَكْمَة/ الكَفَل والرْدْف الاسْت والسْتة والسَبَّة والدُبْر ²²⁷ ج الأُسْتاه والأُدْبَار/ الفَقْحَة ج الفِقْاح/ السُرْم	a	İki kalça arasındaki, kaba et, but / Kadında popo / Kalça eti, popo / But, kış, kaba et
	d	Anüs, dübür, göt / Anüs halkası / Anüsün içi, serç

²²⁴ “والأقْتاب” kelimesi sadece Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 10a’da.

²²⁵ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 10a’da.

²²⁶ Bu ifade açıklama kısmında Türkçe olarak yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 10a.

²²⁷ بإسكان الباء وضمها

العَوْرَة والسَّوْأَة	Avret, cinsel organ
الفَرْج والقُبْل	<i>Dübürün tersi</i> , vajina, kadınlık organı
الأَیْر والذَّكْر جَعَق	
المَذَاکِیر / الزُّبُّ لِلصَّبِیِّ / الْفَیْش وَالْفَیْشَة وَالْفَیْشَلَة / الحَشْفَة وَالکَمْرَة / رَجْل أَعْلَف وَالأَقْلَف / الغُلْفَة وَالقُلْفَة الخُصْیَة وَالخُصْیَان وَالأَنْثِیَان / الصَّفَن العِجَان العَانَة وَالرَّکْب / الشَّعْرَة وَالإِسْب وَالعَانَة الجَرَج الأَحْرَاح / البُضْع / الإِسْکَتَان ²²⁹ / الشُّفْرَان / البَطْر / امْرَأَة بَطْرَاء قَرْنَاء وَعَقْلَاء ، قَرْن وَعَقْلَاء الرَّحِم ج الأَرْحَام / المَشِیْمَة / السَّلَى الغَرَس	Erkeklik organı, penis / <i>Erkek çocuğun erkeklik organı / Erkeklik organının başı / Sünnetten önce erkeklik organının başı / Sünnetsiz / Erkekten²²⁸ kesilen, sünnet derisi</i>
	d
	Testis, yumurta, haya / <i>Testis derisi</i> , haya torbası
	d
	<i>İki avret yeri arası</i>
	<i>Erkek ve kadında tüylerin çıktığı yer, الركب</i>
	d
	<i>özellikle kadınlar için kullanılır / Kasık tüyleri</i>
	Kadınlık organı, vajina / <i>Kadınlık organı veya cinsel ilişki / Kadın cinsel organ bölgesi / Kadın tenasül uzvunda uç, dudak / Kadın tenasül uzvunda iki dudak arasındaki küçük şey, klitoris / sünnetsiz kadın</i>
	d
	<i>Erkekten testiste şişlik gibi kadında tenasül uzvunda bolluk</i>
	Rahim / <i>Kadındaki bebeğin içinde olduğu, plasenta / Aynısının hayvanlar için olanı, amnios</i>
	a
	<i>Doğduğunda bebeğin kafası</i>

3.3.8.21. القُذْج / الأَفْخَاد²³⁰ - Baldır, uyluk

النَّسَى	<i>Uyluk kemiği</i> , kalçadan topuğa kadar uzanan sinir, siyatik
الرُّكْبَة / الدَاغِصَة /	Diz / <i>Dizdeki hareket eden kemik, diz kapağı kemiği / Diz kapağı kemiğinin altında olan, diz kapağı / Dizin iç kısmı,</i>
	d

²²⁸ “Erkekten” ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ’, m. s. 54 dipnot L’de.

²²⁹ بفتح الهمزة وتكسر

²³⁰ Bu iki kelimeyi muhakkikler “الفخذ ج الأَفْخَاد” şeklinde yazmışlardır. Bu yazımın muhakkikler tarafından mı yoksa müellif tarafından mı sehven yazıldığı konusunda bilgi sahibi değiliz.

الرَضْفَةُ/ المَأْبُض	diz boşluğu
الساق ج الأسواق والسوق	Baldır, incik, bacağı dizle ayak arasında kalan kısmı
المُخَدَّم والمُخَلَّخَل	<i>Bileğin üst kısmı</i> , halhalın bacağına takıldığı yer
الوَزَيْف ج الأَوْظِفَة	<i>Hayvanlarda incik kemiği</i>

3.3.8.22. 231 - Ayak ج الأَرْجُل

القَدَم/ الجِمَارَة/ المَشْط/ الأَخْمَص	d Ayak / <i>Ayağın sırtı</i> , ayağın eklemi ile parmakları arasındaki üst kısım / <i>Ayak kemikleri</i> ²³² , bilek ile parmak arası kemik, tarak / <i>Ayak tabanı</i>
الكَعْب ج الكُعُوب	d Topuk, aşık kemiği / <i>Topukların arkasındaki sinir</i> , aşıl tendonu, ökçe kirişi, inci kemiği / <i>Ökçe</i>
والكِعَاب/ العُرْقُوب/ العَقَب ج الأعقاب	b <i>İç yanı ve hayvanlarda sol taraf / Dışı ve hayvanlarda sağ taraf</i>

فَمَالَتْ إِلَى شِقِّ وَحْشِيَّهَا
وَقَدْ رِيعَ جَانِبُهَا الْأَيْسَرُ²³³

3.3.9. Sıfatlar - الصِّفَات

رجل أُرَاسٍ وُرُؤَاسِيٍّ/ صَعَل	b Büyük başlı / Küçük başlı, evcil hayvanların sıfatlarından
أُذَانِيٍّ/ أَصْمَع	b Büyük kulaklı / Küçük kulaklı
أُطْرُوشٍ/ أَصْحَخ	d <i>Sağırlığı olan / Sağırlığı şiddetli olan</i> , duvar gibi sağır
مُكَلَّثِمٍ/ مَخْرُوطِ الْوَجْهِ أَوْ اللِّحْيَةِ	b <i>Bol etli yuvarlak yüzlü</i> , ablak çehre / <i>İnce uzun yüz veya uzun sakal</i> ²³⁴
أَخْيَلٍ وَأَشْيِم	Benli
أَغْرَجُ غُرَّانٍ	Alnında beyaz olan
أَزْهَر	<i>Rengi parlak olan</i>

²³¹ Bu iki kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 11a'da.

²³² Mutarrizî, İknâ', m. s. 55 dipnot L'de ayrıca ظهر القدم

²³³ İbnu'l-Enbârî (h. 328), *Şerhu'l-kasaid es-sebu't-tuval el-cahiliyyat*, thk. Abdusselam Muhammed Harun, ş.y., Daru'l-maarif, s. 326; el-Cevherî (h. 393), *Muntehab min Sihah'il-Cevherî*, ş.y., el-Mektebetu'ş-şamiletu'l-hadise, t.y., s. 659. Râ'î'nin divanından bir beyit.

²³⁴ Mutarrizî, İknâ', m. s. 55 dipnot L'de طويلهما

أُنَافِيّ		Büyük burunlu
شُفَاهِيّ / أَشْدَق / أَثْرَم / أَشْغَى / عَبَام / جَهْوَرِيّ	d	Alt dudağı kalın olan / Çene kemiği geniş olan, geniş ağızlı / Ön orta dört dişi düşen / Ön orta dört dişi uzun olan / Dili ağır / Tok ve gür sesli
الصَّوْت		
لِحْيَانِيّ		Büyük veya uzun ve çok sakallı
رَقَبَانِيّ / أَخْضَع	d	Geniş boyunlu / Boynu eğik ve göçük olan
أَنْكَب		Eğik omuzlu
أَقْطَع وَأَجْذَم / أَعْسَر / أَعْسَر يَسَر	d	Eli kesik / Solak / İki elini kullanan
مَفْوُود		Kalbinden rahatsız olan, kalpsiz
مُظَهَّر وَظَهِير / ظَهْر / فَقِر / مُبْطَن	d	Beli kuvvetli / Belinden şikayetçi olan / Omurundan şikayetçi olan / Karnı büzülmüş
مَقْدُود / مَرْبُوع وَرَبْعَة	b	Uzun boylu / Orta boylu
شَخْت / عِلْج ج الأَعْلَاج والعُلُوج / عُتْل	b	Zayıf, çelimsiz / İri, kaba ve dinsiz acemlere de söylenir / Kaba ve katı
أَنْفَخ / أَشْرَج	d	Haya torbası şişkin / Testisi olan

3.3.9.1. Başka çeşit sıfatlar – نوع آخر

رَجُلُ الْمَعِيّ وَيَلْمَعِيّ وَأَحْوَدِيّ	d	Zeki / Zekilerin halisi, toplumun önde geleni
وَأَحْوَزِيّ / صَمِيم الْقَوْم		
غُمْرٌ وَمُغْمَرٌ		Olayları tecrübe etmemiş, tecrübesiz, akılsız
دَيُّوْث		Kıskançlığı olmayan
صَالِحٌ ²³⁵ / طَالِحٌ	b	İyi, erdemli / İyi olmayan, kötü niyetli
لِصَّ ج لُصُوص / قَفَاف	d	Hırsız, soyguncu / Parmakları arasından para çalan, para sayarken hırsızlık yapan
أَخَذَّ		Eli hafif
م ج الطَّغَام م الطَّغَامَة		Aklı olmayan, değersiz, sıradan insanlar

²³⁵ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 23a'da.

الغوغاء	<i>İnsanların elbiselerini soyan ve onu ganimet olarak bırakan, çete, ayaktakımı, güruh</i>
الأشابة والأوباش والأخلاق	Kalabalık, topluluk, halk yığını

3.3.9.2. Başka çeşit sıfatlar – نوع آخر

الحُرَّج الأحرار / الحُرَّة ج الحرائر	a	Özgür, hür / Hür kadın, azatlı kadın
العَبْد والرقيق ج الأعبُد والعباد والعبيد والعبدي والأرقاء		Kul, köle, esir
الأمّة ج الإماء / القينة ج القيان / السريّة ج السراي / الوصيفة	d	Cariye, dadı / Kadın şarkıcı olsun ya da olmasın hanımın oda hizmetçisi, kadın şarkıcı / Cariye, metres, bir erkekle nikahsız yaşayan kadın / Buluğa ermemiş olan hizmetçi kız
عَبْد قِنَّ / أمة قِنَّ المولى	e	Kendisine ve babasına sahip olunan köle / Kendisine ve babasına sahip olunan cariyeye, ikil ve çoğul da bu şekildedir Soylu, köle azat eden müttefik, dost, komşu efendi, sahip hami, himaye eden

3.3.9.3. Başka çeşit sıfatlar – نوع آخر

السُلطان / الأمير / الوزير	e	Vali ²³⁶ , aslı otorite / Emir, prens, komutan, başkan / Bakan, vezir
الرعيّة / السوقة ²³⁷ / زعيم القوم	d	Tebaa, vatandaşlar, sürü / Kralın tersi, halk, ayaktakımı, sürü / Halkın lideri ve konuşmacısı
العون ج الأعوان / الشحنة / الشرطة ج الشرط / الشرطي / الشاكري ج الشاكريّة / الفرّاش الدوّي	e	Yardımcı, hizmetçi, koruma, muhafız / Şehrin bekçileri, şehirlerde güvenliği sağlamakla görevli yönetim / Ordunun en seçkin kısmı, polis / Polis memuru / İşçi, hizmetkar / Hizmetçi Hokka sahibi

²³⁶ Mutarrizî, İknâ', m. s. 57 dipnot P'de ayrıca السلاطين جماعة

²³⁷ Mutarrizî, İknâ', i. vr. 23b sayfa kenarında ayrıca من السوق يُساقون فيتساقون

الشَّرَابِي		Şarabı üreten ve muhafaza eden
الرِّكَابِي		Padişahların atla bir yere gidişleri sırasında üzeniyi tutmak suretiyle ata binip inmelerine yardım eden kişi
البَوَّابُ / السَّتَّارُ / البُنْدَارُ / الأُسْتَاذُ ج الأُسَاتِدَة / التِّلْمِيذُ ج التَّلَامِيذُ	e	Kapıcı, kapıya bakan / Perdeci / Karaborsacı / Profesör, öğretmen, hoca / Öğrenci, stajyer, çırak
القَهْرْمَانُ ج القَهْرِمَة / القَيْجُ / البَرِيدُ	a	<i>El altındaki koruyucu, kâhya, hizmetli</i> Padişahın elçisi / <i>Hızlı elçi, aslı elçinin bineği</i> ²³⁸ , dişi katırı
الجُعْلُ والجَعِيلَة والجَعَالَة ²³⁹		Ücret, ödül, mükafat

3.3.9.4. ومما يُخْتَصُّ بالنساء – Kadınlara mahsus olanlar

البِكْرُ والعَذْرَاءُ ج الأَبْكَارُ العَذَارَى / الثَّيِّبُ ²⁴⁰	b,d	Bakire, el değmemiş / <i>Bakirenin tersi</i> , bekarlığı giderilmiş / Bekarlık, kızlık /
البَكَارَة والعُدْرَة جارية عاتق		<i>Olgunluğunun başlarında cariye</i>
رَأْدَة ورُؤْدَة / خَوْدُ وخرُعبوْبَة / الرُّعبوْبَة / مَهْفَهْفَة	d	<i>Hoş, narin, ince / Dal gibi güzel genç kız / Beyaz ve uzun genç / İnce belli</i>
أَنَاة		<i>Ayağa kalkmadaki durgunluk</i>
خَرِيْدَة ج خَرَائِدُ وخرُردُ عَقِيْلَة		<i>Utangaç, bakire, inci</i> <i>Kız evlat</i>
رَدَا ح		<i>Geniş popo</i>
شُمُوع		<i>Neşeli cilveli</i>
عَرُوبُ / قَرُوكُ ²⁴¹	b	<i>Kocasını seven / Kocasını sevenin tersi</i>

²³⁸ “Binek” ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 23b’de.

²³⁹ بالكسر والفتح

²⁴⁰ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 23b’de.

²⁴¹ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 24a ve m. s. 58 dipnot P’de.

مَهِيْرَة		Yüksek mehir
المَهَائِر		Hür kadın
نَصَف وَعَوَان		Orta yaşlı ²⁴²
مُفَاضَة		Eti sarkmış büyük karın
رَسْحَاء		Eti az olan yaşlı
وَرَهَاء		Ahmak
سَلِيْطَة		Dili uzun, sivri dilli, yaygaracı kadın
قَحْبَة ج قِحَاب		Fahişe
نَزْوَر / نَثْوَر / مِقْلَات /		Az çocuğu olan / Çok çocuğu olan / Çocuk
مِذْكَار / مِثْنَات / مِعْقَاب /	d	yaşamayan yer / Hep erkek doğuran / Hep
مِثْمَام ²⁴³		dişi doğuran / Adeti üzere ilk erkek sonra
صَلْفَة		kız doğuran / İkiz doğuran kadın
عَرَب		Kocası tarafından kabul edilmeyen
		Kocası olmayan, bekar, erkek için de
		böyledir

يَا مَنْ يَدُلُّ عَرَبًا عَلَى عَرَبٍ

على ابنة الحمارس الشيخ الأرب²⁴⁴

أَيِّم / أَرْمَلَة	d	Kocası olmayan bakire veya dul / Kocası
		ölmüş fakir kadın

3.3.10. Bağlantılar - الوصلات

النَّسَب وَالْقَرَابَة وَالرَّحْم /	d	Doğma yoluyla olan bağ, soy, akrabalık /
الصِّهْر		Evlilik yoluyla olan bağ
الْحَم وَالْحَمَا وَالْحَمُو		Kadının kocasının babası, kaynata
والحمء		
الْحَمَاء وَالصِّهْرَة		Kaynana

²⁴² Mutarrizî, İknâ', m. s. 58 dipnot P'de بلغت خمساً وأربعين

²⁴³ Bu kelime İstanbul nüshası hariç diğer nüshalarda مِثْمَام şeklinde yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 59.

²⁴⁴ İbn Sikkî't (h. 244), Kitābu 'l-elfāz, thk. Dr. Fahrüddin Kabāve, Lübnan, Mektebetu Lübnan, 1998, s. 258. İbn Sikkî't'in eserinde ve müellif tarafından metinde el Cermî'nin beyiti olduğunu söylenmiş olsa da muhakkiklere göre bu beyitleri İbn Dürüsteveyh ve İbn ebi Avn kitaplarında zikretmişlerdir.

الخَتَن		<i>Kızın veya kız kardeşin kocası</i>
الأَحْمَاءُ / الأَخْتَانُ / الأَصْهَارُ	d	<i>Adamın tarafından akrabalar / Kadının tarafından akrabalar / Hem erkek hem kadın tarafından akrabalar</i>
الزَّوْجُ وَالْبَعْلُ وَالْحَلِيلُ ج		
الأَزْوَاجُ وَالْبُعُولَةُ / الزَّوْجُ		
وَالزَّوْجَةُ وَالْبَعْلُ وَالْبَعْلَةُ	b	<i>Koca, efendi / Eş, hanım</i>
وَالْحَلِيلَةُ وَالْعَرْسُ وَالْحَنَّةُ		
وَالطَّلَّةُ وَالصَّاحِبَةُ		
وَالْقَعِيدَةُ		
الكَنَّةُ ج الكَنَائِنُ		<i>Oğul veya kardeşin karısı</i>
العُرْسُ / العُرُوسُ ج		
العَرَائِسُ / الْجِهَازُ / الْمَهْرُ	d	<i>Düğün, nikah, evlilik töreni / Gelin, damat / Çeyiz / Mehir</i>
وَالصَّدَاقُ ²⁴⁵ وَالصَّدُقَةُ		
الأَبُ وَالوَالِدُ ج الأَبَاءُ /		
الوَالِدَةُ وَالْأُمُّ ج الأُمَّهَاتُ /		
الأَبْوَانُ وَالوَالِدَانُ ²⁴⁶ / الْجَدُّ		
ج الأَجْدَادُ / الْجَدَّةُ ج		
الْجَدَّاتُ / الابْنُ ج الأَبْنَاءُ	c	<i>Baba / Anne / Ebeveyn, ana baba / Dede, büyükbaba, ata / Nine, büyükanne / Oğul, erkek evlat / Kız evlat / Torun</i>
وَالْبَنُونَ / الابْنَةُ وَالْبِنْتُ ج		
الْبَنَاتُ / السَّبِطُ وَالْحَافِدُ		
وَالنَّافِلَةُ ج الأَسْبَاطُ		
وَالْحَفَدَةُ وَالنَّوَافِلُ ²⁴⁷		
الأَعْيَانُ / العَلَاتُ / إِخْوَةٌ	c	<i>Anne ve babadan kardeşler, ana baba bir kardeşler / Farklı annelerden kardeşler / Farklı babalardan kardeşler</i>
أَخْيَافُ		
ابْنُ رِشْدَةٍ / ابْنُ غِيَّةٍ وَابْنُ	b	<i>Helalzade, nikahlı bir ana babadan doğmuş kimse / Haramzade, nikahsız birleşmelerden doğan çocuk / Bir kavme</i>

²⁴⁵ بفتح الصاد وكسرها

²⁴⁶ "والوالدان" kelimesi sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 60'da.

²⁴⁷ "والنوافل" kelimesi sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 60'da.

زَنْبِيَّةُ / الزَّيْمِ وَالْحَمِيلِ / الدَّعِيَّ وَالْمَتَّبَعِيَّ / اللَّقِيطِ الظُّنْرَجِ الْأَطَارِ		<i>bağlı fakat onlardan olmayan, nesebi bilinmeyen, buluntu bebek / Soyu şüpheli, evlatlık, piç / Terk edilmiş çocuk</i>
الأخ ج الإخوة / الأخت ج الأخوات / الأخوة ²⁴⁸	c	Kardeş, birader / Kız kardeş, bacı, hemşire / Kardeşlik / Bir karından doğan, ikiz kardeşler
التَّوَأْمَانِ ج التُّوَامِ الْقَرْنِ / اللِّدَّةِ وَالتَّرْبِ	d	<i>Yaşı senin gibi olan, erkek ve kadın için, akran, yaşıtlı / Çoğunlukla kadın için yaşıtlı</i>
الْعَمَّ ج الأعمام / العَمَّةُ / الخال ج الأخوال / الخالة ج الخالات ²⁴⁹	c	Amca, emmi / Hala, bibi / Dayı / Teyze

3.3.10.1. فَعْلٌ

الأخ ج الإخوان / الحميم / الخدن	d	<i>Arkadaş / Yakın arkadaş / Kız ve erkek sırdaş</i>
العدو ج الأعداء والأعداء والعداء والعدى / العداوة / الإحنة والضغن والضغينة والدحل والتبيل والطائفة والسخيمة والغل / البلبال حريف فلان	d	<i>Düşman, hasım / Düşmanlık, husumet / Arkadaşlıkta kin, garez, misilleme, intikam / Kuruntu ve vesvese</i>
السبي / الكني / البلدي / القروي / الجار ج الجيران والجيرة	c	<i>Müşterisi</i> <i>Adaş / Künyedaş / Hemşeri / Köylü, taşralı / Komşu, mülteci</i>
البدل والبدل والبدل / المثل والشبه ²⁵⁰ والشكل	b	<i>Alternatif, karşılık, aslının yerine geçen / Benzer / Aralarında benzerlik var / Karşıt, denk / Zıt, ters, aksi, karşı</i>

²⁴⁸ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 60'da.

²⁴⁹ "الخالات" kelimesi sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 61'de.

²⁵⁰ بإسكان الباء وفتحها

وَالنَّظِيرِ وَالْكُفَاءِ وَالسَّبِيِّ
وَالشَّرْوَى²⁵¹ ج الأبدال
وَالأَمْثَالِ وَالأَشْبَاهِ وَالأَشْكَالِ
وَالأَكْفَاءِ / بَيْنَهُمَا شَبَهٌ جَفَقَ
مَشَابِهَهُ / النِّدَّ ج الأنداد /
الضِدَّ ج الأضداد

3.3.10.2. فصل

القَبِيلَةَ وَالآلَ وَالْحَيَّ ج الأحياء	Kabile, aşiret
أهل الرجل ج الأهلون وَالأَهَالِي	<i>Ona has insanlar, aile, ev halkı, familya</i>
عِثْرَتَهُ وَأَسْرَتَهُ وَعَشِيرَتَهُ وَفَصِيلَتَهُ	<i>Babasının kendisine yakın evlatları, zürriyet, aile, klan, kabile, familya, sınıf</i>
الشَّعْبُ / ثُمَّ القَبِيلَةَ / ثُمَّ العِمَارَةَ / ثُمَّ البَطْنَ / ثُمَّ الفَخْدُ ²⁵²	d Halk, ulus, <i>kabileden daha çok</i> / sonra kabile, aşiret / sonra kabilenin bir bölümü / sonra onun da bir bölümü / sonra onun da bir bölümü

3.3.10.3. فصل

الجَمَاعَةَ / الطَّائِفَةَ / العِصَابَةَ / الأُمَّةَ وَالزُّمْرَةَ وَالثَّلَّةَ وَالثُّبَّةَ وَالعِزَّةَ / الفِئَةَ وَالفِرْقَةَ / السُّلْفَةَ / الفَرِيقَ / المُعَشَرَ / حِزْبَ الرَّجُلِ / الفَوْجَ / الشِّرْزِمَةَ / الرَّهْطَ /	d Topluluk, cemaat, grup / <i>Her şeyin bir kısmı, grup, fırka / İnsanlardan ve kuşlardan ve atlardan bir topluluk / İnsanlardan bir topluluk, insan grubu / Bunların bir kısmı / Önde gelen topluluk / Önde gelen topluluktan daha çok, takım, grup / Görüşleri bir olan tüm topluluklar²⁵³, birlik / Onun görüşünde olan arkadaşları / Onlardan kalabalık topluluk / Küçük topluluk, müfreze / Erkeklerde²⁵⁴ on kişiden az insan topluluğu / Babasının ehli, kişinin akrabaları / Üç ila</i>
--	---

²⁵¹ “والسبي والشروي” ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ’, m. s. 61’de.

²⁵² Mutarrizî, İknâ’, m. s. 62 dipnot P’de ayrıca تم الفصيلة

²⁵³ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ’, m. s. 62’de.

²⁵⁴ “Erkeklerde” ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 34a’da.

رَهْطُ الرَّجُلِ / النَّفَرُ /
العُصْبَةُ / القَرْنُ / المَلَأُ
والطَّرِيقَةُ ج العَصَائِبُ
والثُّبَاتُ والثُّبُونُ والعِزُونَ
والأَفْوَاجُ والأَزْهَاطُ

on kişilik grup / On ila kırk kişilik grup /
Tek asrın insanları / İleri gelenler, ahali

3.3.11. Alfabe Sırasına Göre Sanatkârlar, Zanaatkarlar ve Onların Faydalandıkları, Kullandıkları Şeyler

الأدَاةُ والآلةُ ج الأَدَوَاتُ
والآلَاتُ

Araç, gereç, alet

3.3.11.1. البناء - İnşaatçı

السِّيَاعُ
المِسِيْعَةُ والسِّيَاعُ

Alçı ve kireçten veya çamurdan kaplanan,
sıva
Mala, çamur vb.ni düzeltmede kullanılan
tahta alet

3.3.11.2. السَّقَاءُ - Saka, su taşıyan

السِّقَاءُ ج الأَسْقِيَّةُ جِج
الأَسَاقِي / القَرِبَةُ والإِدَاوَةُ /
المِطْهَرَةُ / المَزَادَةُ / الرِّكْوَةُ
والشُّكْوَةُ ج الرِّكَاءُ والشُّكَاءُ
العِزْلَاءُ ج العِزَالِي²⁵⁵ / الوِكَاءُ
ج الأَوْكِيَّةُ / الخُرْبَةُ / الكُلْبِيَّةُ
الشَّنَّ والشَّنَّةُ ج الشَّنَانُ

d Su ve süt için kırba, tulum / Su için kırba,
tulum / Temizlik için kullanılan ibrik vb.
her türlü kap / Büyük matara / Küçük deri
tulum, su içme kabı, cezve

d Kırbanın ağzının dibi / Kесе vb.nin ağzını
bağlayan bağ / Onun düğme deliği /
Düğme deliğinin altındaki kumaş parçası

Eski, içindeki suyu soğuk tutan kırba

3.3.11.3. الحَسَابُ - Çok sayan

الحِسَابُ
واحد / اثنان / ثلاثة / أربعة /
خمسة / ستة / سبعة /

Hesap

c Bir / İki / Üç / Dört / Beş / Altı / Yedi /
Sekiz / Dokuz / On / On bir / On iki / On
üç / On dört / On beş / On altı / On yedi /
On sekiz / On dokuz / Yirmi / Yirmi bir /

²⁵⁵ بكسر اللام وفتحها

ثمانية/ تسعة/ عشرة/
أحد عشر/ اثنا عشر/
ثلاثة عشر/ أربعة عشر/
خمسة عشر/ ستة عشر/
سبعة عشر/ ثمانية عشر/
تسعة عشر/ عشرون/
أحد²⁵⁶ وعشرون/ اثنان
وعشرون/ ثلاثة وعشرون/
أربعة وعشرون/ خمسة
وعشرون/ ستة وعشرون/
سبعة وعشرون/ ثمانية
وعشرون/ تسعة وعشرون
ثلاثون/ أربعون/ خمسون/
ستون/ سبعون/ ثمانون/
تسعون
مائة/ مائتان/ ثلاثمائة/
أربعمائة/ خمسمائة/
ستمائة/ سبعمائة/
ثمانمائة/ تسعمائة
ألف/ ألفان/ ثلاثة آلاف/
أربعة آلاف/ خمسة آلاف/
ستة آلاف/ سبعة آلاف/
ثمانية آلاف/ تسعة آلاف/
عشرة آلاف/ أحد عشر
ألفاً/ اثنا عشر ألفاً/ ثلاثة
عشر ألفاً/ أربعة عشر

Yirmi iki / Yirmi üç / Yirmi dört / Yirmi
beş / Yirmi altı / Yirmi yedi / Yirmi sekiz,
Yirmi dokuz

c Otuz / Kırk / Elli / Altmış / Yetmiş /
Seksen / Doksan

c Yüz / İki yüz / Üç yüz / Dört yüz / Beş yüz
/ Altı yüz / Yedi yüz / Sekiz yüz / Dokuz
yüz

c Bin / İki bin / Üç bin / Dört bin / Beş bin /
Altı bin, Yedi bin / Sekiz bin / Dokuz bin /
On bin / On bir bin / On iki bin / On üç bin
/ On dört bin / On beş bin / On altı bin / On
yedi bin / On sekiz bin / On dokuz bin

²⁵⁶ Mutarriżi, İknâ', m. s. 63 dipnot P ve B'de واحد şeklinde yazılmıştır. İki kullanım da doğrudur.

ألفاً/ خمسة عشر ألفاً/
ستة عشر ألفاً/ سبعة
عشر ألفاً/ ثمانية عشر
ألفاً/ تسعة عشر ألفاً
عشرون ألفاً/ ثلاثون ألفاً/
مائة ألف/ مائتا ألف/
ثلاثمائة ألف/ ألف ألف

c Yirmi bin / Otuz bin / Yüz bin / İki yüz bin
/ Üç yüz bin / Milyon

3.3.11.4. فِصْل

الوَتْرُ/ الشَّفْعُ
الحِصَّةُ والشَّقْصُ
والقِسْطُ والسَّهْمُ
والنَّصِيبُ والخَلِاقُ والكِفْلُ
والحَظُّ/ جُزْءُ الشَّيْءِ
وبعضه ج الأجزاء
والأبْعَاضُ/ النَّبْذُ واليَسِيرُ
النِّصْفُ والشَّقُّ والشَطْرُ/
الثُّلْثُ/ الرَّبْعُ/ الخُمْسُ/
السُّدْسُ/ السَّبْعُ/ الثَّمْنُ/
التُّسْعُ/ العُشْرُ والعَشِيرُ
والمِعْشَارُ
يقال: جاؤوا مَوْحَدًا وأَحَادًا،
ومَثْنَى ومَثْنَاءً، وثَلَاثًا، ورُبَاعًا

b Benzersiz, tek sayı / Çift sayı

d Pay, hisse / Bir şeyin bir kısmı, bölümü /
Az miktar, hemen hemen hiç

c Yarı, yarım / Üçte bir / Dörtte bir / Beşte
bir / Altıda bir / Yedide bir / Sekizde bir /
Dokuzda bir / Onda bir, ondalık

c Birer birer, ikişer ikişer, üçer üçer, dörder
dörder geldiler denir.

3.3.11.5. الضَّرَابُ – Para basan

دار الضَّرْبِ
السِّكَّةُ
البوْطَةُ

Darphane

Demir para, sikke

İçinde eritilen, pota

3.3.11.6. المُطْرِب - Müzisyen

ج الغناء والسِّماع / الأُغْنِيَّة ج الأَغَانِي / المَثْنَاة	a	<i>Sesinden zevk alınan, şarkı, nağme / Şarkı, türkü, deyiş, melodi / Şiir</i>
العَوَاد / العود والمِزْهَر والبَرْبَط	d	Udi, ud sanatçısı / Ud
الصَّنَج / الصَّبَّاج / الصَّغَانَة / الرِّبَاب / الطُّنْبُور	c	Büyük zil / Zil çalan / Kemençe / Rebap, uzun saplı bir saz / Tambur
الوَتْر والشَّرْعَة / المَثْنَى / الزَّيْر / البَم	e	Müzik aletinde tel / Udun <i>ikinci</i> teli / Müzik aletinde <i>en ince</i> tel / Uddaki <i>en kalın</i> tel
الكُوبَة / المِزْمَار / الِيرَاعَة / الدَّف / الصُّنُوج / الجُلْجُل	c	<i>İnce belli küçük davul / Klarnet, flüt, ney / Kaval / Tef / Tefin etrafındaki altından ses çıkaran şeyler, def pulu / Hayvanların boyunlarından sarkan, çingirak</i>

3.3.11.7. القَصَّاب - Kasap

المَدِيَّة		<i>Kasap bıçağı, büyük bıçak</i>
الوَضَم		<i>Kasap tezgâhı</i>
القَتَّارَة / المِغْلَاق	a	Kasabın koyun astığı yer / Askı, çengel
السَّقُود / السَّاطُور	d	Etin üzerine dizildiği şiş / Satır

3.3.11.8. اللَّعَّاب - Oyuncu

اللُّعْبَة والبنت / الكُرَّة / القُلَّة ج القُلُون / الصَّوْلَجَان / المِخْرَاق / الخُذْرُوف والخَرَّارَة / الجُلَاهِق / قوس جُلَاهِق / القَدَافَة / الدَّوَامَة / الصَّقَّارَة الدَّرِيَّة	c	Oyuncak bebek / Top / Gülle, misket / Çevgen oyunu, iki takım halinde ayrılmış athların, ellerindeki ağaçtan sopalarla keçi derisinden yapılmış topu, karşı tarafın kalesine atmaları esasına dayanan bir oyun / <i>Bükülmüş mendille oynanan oyun</i> <i>İpin döndürdüğü malzeme, topaç / Düz, yassı çamur / Fındık gibi mermi fırlatan yay / Sapan, uzak yere kendisiyle nesne atılan şey / Fırıldak, topaç / Bakırdan içi boş küçük şey, düdük</i> <i>Atış talimi halkası, hemze burada fazlalıktır, deve de avcının attığı yer, hedef</i>
--	---	---

		tahtası
الخَطَر والنَدَب والسَبَق		Üzerine iddialaşılan
الشِّطْرُنْج / النَّرْد	c	Satranç / Tavla, zar
رُقْعَة الشِّطْرُنْج / البَيْدَق /		
الشَّاه / الفِرْزَان / الرُّخ ج	d	Satranç tahtası / Satrançta piyon / Şah / Satrançta vezir / Satrançta kale
الرِّخاخ		
المَيْسِر / السَّهْم والقِدْح		
والزَّم والقَلَم ج السِّهَام		
والقِدَاح / القَدِّ / التَّوَام /		
الرَّقِيب / الجِلس / النَافِيس /	d	Kumar, bahis / Fal oku / Şansı olan ilk fal oku / İkinci fal oku / Üçüncü fal oku / Dördüncü fal oku / Beşinci fal oku / Altıncı fal oku / Yedinci fal oku / Şansı olmayan fal oku, ne kazancı ne kaybı olan fal oku
المُسْبِل / المُعَلَّى / المَنِيح		
والسَّفِيح والوَعْد		
الآبِدَة		Yabani kelime
الأُحْجِيَّة ²⁵⁷		Bulmaca
أَزْكَأ أم خَسَاء		Bireysel veya çiftli
الحَرَز		Kazılmış merkez, sığınak, ele geçirilmesi güç yer
المِرْدَاة		Küçük çukur

3.3.11.9. الحَرَاث - Çiftçi

الأَكَار الحَرِثَة جفَق الأَكْرَة		Saban süren kişi
العَجَلَة		Tekerlek, atların çektiği iki tekerli araba
المِسْمَاكَان		Çadır direği
الدَّوَاة		Tekerlek, çark
النِّخَاس		Köle ticareti, hayvan alım satım
القَبِّ		Bir şeyin ortasındaki dönme ekseni olan delik
القَدَّان		Çift yapılan iki öküz veya bunun aleti, 4047 metrekarelik bir arazi ölçüsü, bir çift öküzün günde sürebildiği alan

²⁵⁷ Mutarrizi, İknâ', m. s. 65 dipnot P'de ayrıca ج الأحاجي

المِكْرَبُ / السِّنَّةُ والسِّكَّةُ / العَضْمُ / الوَيْجُ / المِقْوَمُ / النير / السَّميعان والسَّميقان / المِئَلَسَة والمَالِقُ / المِئَلَفَة / المِجْرُ الجَرْجَرُ	d	Saban / Saban demiri / Saban demirinin yüzeyi, iki veya daha çok dişi olan buğday tanelerini ayıran tahtadan veya demirden alet / İki öküz arasındaki ²⁵⁸ uzun tahta / Çiftçinin dayandığı şey, saban sapı, sabanın tutulan yeri / Öküz için boyunduruk / Boyunduruktaki iki uzun tahta parçası / Üstünde adamın olduğu iki öküz çeken şey, tarla sürgüsü / Toprağı düzleştiren şey, tırmık, kültivatör / Kayış, hayvanın çekildiği ip, koşum Yiyecek öğütülen, harman dövme makinası
الهادي والراكس / الطائف المِذْرَى / الرَفْشُ / المِنْقَلُ / المِسْحَاة / المَرَّ / المِنْجَلُ / المِخْلَبُ الدُّوْلَابُ ²⁵⁹ و المَنْجَنُونُ / العَصْمُورُ / النَاعُورُ / الدَّالِيَّةُ	b f d	Koşulmuş öküz / Koşulmamış, dolaşan öküz Yaba, tırmık / Kürek / İnşaat işçilerinin taşları, kuyudan çıkarılan toprağı veya vb.ni taşımak için kullandığı alet / Kürek, bel, çapa / Bel, kürek / Tırpan, orak / Dişsiz orak Hayvanların döndürdüğü, kuyudan su çekmek için kullanılan alet, su çarkı / Kuyu çarkı su kovası / Su çarkındaki suyu döndüren / Tepesinde su alan büyük bir kepçe olan gövde, su ile çalışan kuyu çarkı

3.3.11.10. المَلَّاحُ – Kaptan, denizci, gemici

صاحب السفينة النوتي ²⁶⁰ السَّفَانُ السَّفِينَة ج السفين والسُّفْنُ الجارية والفُكُّ / الخَلِيَّةُ / الزُّورَقُ الحَيْرُومُ والجُوجُؤُ / السُّكَّانُ / الدَّقَلُ / الشِّرَاعُ		Gemi sahibi, armatör Geminin ileri geleni, gemici Gemi yapan Gemi Yelkenli gemi / Büyük gemi / Küçük gemi, kayık, sandal, tekne Geminin göğsü, su içindeki kısmı, pruva / Geminin kuyruğu, dümen / Geminin ortasında yelkenlerin bağlandığı uzun tahta direk / Yelken / Halat / Kayığı ilerletmek
---	--	--

²⁵⁸ “İki öküz arasındaki” ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 37a’da.

²⁵⁹ بفتح الدال وضمها

²⁶⁰ Tüm nüshalarda نوتي yazılmış olup bu yazım konuyla ilgili bir anlama sahip olmadığı için yanlıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 37a ve m. s. 67.

القلس / المُرْدِيّ / المِجْدَاف /
المِرْسَاة والأَنْجَر / الرَمَث

için kullanılan sırık / Kürek / Çapa, gemi demiri / Çapa / Sal

3.3.11.11. الطَّبَاخ - Aşçı

العَجِين		Hamur, bulamaç
الْقَطِير		Mayalanmamış ekmek
الخَمِير / الفِثاق	a	Maya, olgunlaşmış / Maya
الْفَرَزْدَق / الخُبْز ج الأَحْباز	a	<i>Yuvarlak ekmek</i> , ekmek kırıntısı / Ekmek
الخَبَّاز		Ekmekçi, fırıncı
الرُقَاق / الجَرْدَقَة / الرَغِيف		Yufka / Büyük ekmek / Çörek, somun,
ج الرُعْفَان / الكَعْك / الْفُرْنِيَّة	d	açma / Pasta, kek / <i>Büyük yuvarlak yağ ve şeker sürülmüş ekmek</i>
الدَّقِيق / الحَوَارِي / السَّمِيد ²⁶¹	d	Un / Ağartılmış yemek / <i>Beyaz ekmek, simit</i>
الخُشْكَار / القَفَار / المُرْتَن / المُغْضَن	d	Saf esmer ekmek, iri öğütülmüş undan yapılan ekmek / <i>Katıksız ekmek / Yağlı ekmek / Yağlı buruşuk</i> , katmer
المُنْخَل / الخَصَاص	d	Elek, kalbur / <i>Elek deliği</i>
النَّقِير		Çekirdek üzerindeki yarık, oyulmuş kap, tohumun meyve kabuğuna bağlantı yeri
السَّقِيبَة / المِخْوَر		Yastıgaç, üstünde hamur açılan, yemek yenilen <i>tahta / Hamur açılan tahta</i> ,
والمِسْطَح / المِرْقَاق / المِنْسَغَة /	f	<i>merdane / Kendisiyle inceltilen</i> , oklava / Ekmekçi süpürgesi
التَّنَوْر / العِطَاء / المِسْعَر	f	Fırın, ocak, tandır / Örtü, kapak / Maşa, kendisiyle ateş harlanan, küskü
والمِجْرَات		
المِطْبَخ ²⁶²		Mutfak
المَخْبِز / المَحْطَب / الحَطَب / الجَزَل	d	Fırın binası ve edevatı / Odunluk / Odun, tahta / <i>Büyük kuru odun parçası</i>

²⁶¹ بالذال والذال

²⁶² بفتح الميم وكسرها

3.3.11.12. الحَدَاد - Demirci

القَيْن		Demirci
الحديد		Demir
الدَّكْر والفولاذ/ الأنيث	b	Kuvvetli ve sert demir, çelik / Katı olmayan demir
الرُّبْرَة		Büyük demir parçası
خَبَث الحديد		Demirdeki katışkı
الصَّدا		Pas
العلاة والسندان/ المطرقة/ الميعة ج المواقع/ الفطيس/ الكببتان/ المفرص	f	Örs / Çekiç, tokmak / <i>Uzun ustura taşı</i> , bileği taşı
الأماس		Elmas
المُدوس		<i>Değerli taşları parlatmada kullanılan alet</i>
الملزم		<i>Demiri ortasında sıkıştıran iki tahta parçası²⁶³, mühre tahta²⁶⁴, mengene</i>
المِبْرَد		Eğe, törpü, raspa
الكير		Deri kap, körük
الكور		<i>Çamurdan yapılan</i> , demirci ocağı
المنفاخ		Körük
الكلوب		<i>Bağlanan demir²⁶⁵</i> , kanca

3.3.11.13. الصَيَّاد - Avcı

العَرَكِيّ		<i>Balık avlayan</i> , balıkçı
الشَّصّ		<i>Balıkçı demiri</i> , olta, olta iğnesi
المصيدة/ الشَّرَكَة/ الشَّبَكَة/ الجباله/ الكفة	f	Avlanma çeşitleri: Ağ / İp veya kıldan yapılmış küçük tuzak / Ağ, tel kafes / Tuzak, kapan / Kefe, değirmi ağı, yuvarlak

²⁶³ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 38a ve m. s. 69 dipnot L'de.

²⁶⁴ Muhakkikler İstanbul nüshasında açıklama kısmında olan كُمْرِ kelimesini metin olarak değerlendirmişlerdir. Bknz. Mutarrizî, İknâ', i. vr. 38a ve m. s. 69.

²⁶⁵ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 38a ve m. s. 69 dipnot L'de.

الفَخّ	ya da kare bez parçasından / Tuzak, kapan
الجُرّة	Kefenin başındaki tahta parçası
القُترّة والناموس	Avcının pusuya yattığı yer
الزّنية	Aslan avlanan çukur
الملّواح	Doğancının kendisiyle kolaylıkla avlandığı baykuş

3.3.11.14. الفَصّاد – Kan alıcı

المبضع	Neşter
الخُبّة والخبيبة / المِغصَب / الرفادة	f Çaput, sargı / Sargı / Sargı

3.3.11.15. التّيطار – Veteriner, baytar

الزيار	Hayvan bağlama halkası, itaat etmesi için atın dudaklarına bastırılan parça
المبزع	Baytar neşteri
المجدة ²⁶⁶	At tırnağı yontacak alet

3.3.11.16. الحَمّار – İçki tüccarı, meyhaneci

الحانة	Meyhanecinin dükkânı, meyhane, bar, içki dükkânı
الغاية	Meyhane bayrağı
الخمر والراح والعقار والقهوة والشّمول والمُدّام والمُدّامة / الرّحيق / الصّهباء / الكُميت / السّلاف والسّلافة	d Şarap, içki / Hakiki, keskin şarap / Şarabın rengindeki kızılık / Şarabın rengindeki siyahlık ve kızılık / Üzümü ezmeden damlatılarak yapılan şarap
الجريال	Kalite veya renk olmaksızın
الخندريس	Eski bir içki

²⁶⁶ Bu kelime İstanbul nüshası hariç diğer nüshalarda bir önceki kelimenin açıklaması olarak alınmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 69.

الْحُمَيَّا		<i>İçkinin sertliği ve yoğunluğu</i>
النَّبِيد ²⁶⁷ / السَّكَّر	d	Atılmış şarap, üzüm, hurma vb.den elde edilen ve olgunlaşana kadar bırakılan alkollü içecek / <i>Hurmadan</i> elde edilen bir içki
الشَّرَاب ج الأَشْرِيَّة		Şarap, içki, içecek
الفُقَّاع / الفُقَّاعِيّ	d	Arpadan elde edilen ve etkisi artana kadar mayalandırılan bir içki, su vb. üzerinde oluşan kabarcık, köpük / Köpüklü
الْمَاخُور		Fâsikların evi, genelev, kerhane
القَرَابَة / الإْبْرِيْق / الكُوب ج		Hasırlı şişe / Sapı ve <i>hortumu olan</i> kap / <i>Sapı olmayan</i> , kupa, bardak, fincan / Şişe, sürahi / Testi, sürahi / İçinde şarabın saflık kazandığı kap veya filtre, süzgeç / <i>Kendisiyle içilen</i> , tas, kadeh, bardak / İçki dolu kadeh
الأَكْوَاب / القِنِينَة / الباطِيَّة / الناجود أو	d	
الراووق / الطاس / الكأس		
الكأس صُراح / الصُّرَاحِيَّة	d	<i>Karıştırılmamış</i> , katışıksız bardak / Saf , halis içki
القاقوزَة والقازوزَة		Kadeh
المِزْغَلَة		Kadehten azar azar dökülen
الدَّن ج الدِنَان / الراقود	a	Şarap testisi, şarap, turşu vb. için küp / <i>Boyu uzun testi</i> , küp
الدُّزْدِيّ		Posa, tortu
الرِقِّ ج الرِّقَاق / الرُّكْرَة / النِّعِيّ / الوَطْب ج الوِطَاب	e	Kırba, tulum, deri kap / <i>Küçük şarap tulumu</i> / <i>Yağ için tulum</i> / <i>Süt ve bal için kırba</i>

3.3.11.17. الصَّفَّار – Piriñ dökümcü

المُفْرَغ		Boşaltan, döken
الجَرَاد		Piriñ kabı cilalayan
الصُّفْر / الشَّبَه والشَّبَه ²⁶⁸ / النُّحَاس / القِطْر	a	Piriñ (alaşım) / Piriñ (alaşım) / Bakır / Erimiş bakır <i>veya demirden eritilen</i>
اللِّحَام		Kaynak, lehimleme

²⁶⁷ Muhakkikler sehven “النَّبِيد” şeklinde yazmışlardır. Bknz. Mutarrizî, İknâ’, m. s. 70.

²⁶⁸ “الشَّبَه والشَّبَه” kelimelerini muhakkikler bir önceki kelimenin açıklaması olarak kaydetmişlerdir. Bknz. Mutarrizî, İknâ’, m. s. 70.

الأُنْكُ والأُسْرُفُ	
والأُسْرُبُ ²⁶⁹ / الغَلَابُ	a Kurşun (metal) / Kalay, kurşun / Çok iyi kurşun
والرِصَاصُ والصَّرْفَانُ ²⁷⁰	
القَلْعِي ²⁷¹	
الْفِلِيزُ	Yeryüzü madenlerinden veya artıklardan eritilen, maden, metal, maden filizi

3.3.11.18. العَطَار - Aktar

الداري	Aktar
العِطْرُ والطيب	Esans, güzel koku, parfüm
الفوه ج الأفواه ²⁷² جج	Baharat, koku veren şey
الأفوايه	
العَرْفُ / النَّشْرُ والرِّيَا	a Güzel ve kötü koku, rayiha, ıtır / Güzel koku
المِسْكُ / الرامكُ / النافجة	d Misk, mis / Saflık değeri daha düşük misk / Misk kokusu kutusu, misk kesesi
وفأرة المسك	

ولك الفضل على صحبتي

والمِسْكُ قَدْ يَسْتَصْحِبُ الرامكا²⁷³

العود والمندل والمندلي	
والقُطْرُ والكِباءُ واليَلَنجُوجُ	Ut ağacı, buhur
والألنَجُوجُ	
الغالية	Misk ve amberden yapılan bir koku
البَخُورُ / الدُخْنة	a Tütsü, buhur / Tütsü

²⁶⁹ بالتخفيف

²⁷⁰ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 38b'de.

²⁷¹ بالتحريك اللام أصح

²⁷² "الأفواه" kelimesi sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 39a ve m. s. 71 dipnot P'de.

²⁷³ Halil bin Ahmed, a.g.e., c. V, s. 371; Fîrûzâbâdî (h. 1205), *Tâcu'l-arûs*, thk. Mecmuatu min el-muhakkikîn, ş.y., Dâr'ul-hidaye, c. XXVII, s. 177. Beyitin ilk kısmı sadece İstanbul nüshasında yazılmıştır. fakat bu yazım yanlış olup doğrusu "إنَّ لك الفضل على صحبتي" şeklindedir. İknâ' m. s. 81 dipnot P'de Cerir'e ait olduğu belirtilmiş olsa da bu beyit ona ait değildir. Et Tâc'a göre bu beyit Halef b. Halef el Ekta' a aittir.

العَنْبَر		Amber
النَّد		Tütsü, buhur
العَبِير / الكافور / الرَّعْفَرَان / الجادِي / الجِسَاد / السُّكَّ / السُّنْبُل / القَرْنُفُل / اللِّخْلَخَة / الْخُلُوق / المَلَاب / الماؤزْد / الرَّشَاشَة / مِسْكَ دَارِي / عود قَمَارِي / عَنْبَر شِحْرِي / كافور رَبَاحِي		Safrandan toplanan karışım, güzel koku / Kafur, okaliptüs / Safran / Miskten hazırlanan bir tür güzel koku / Sümbül / Karanfil / Gökçek kokulu macun / Safrandan elde edilen koku / Bir nevi koku veya safran / Gül suyu / Püskürteç / Dar miski / Kamar buhuru / Şihr amberi / Rabah kafuru
الجُونَة / الرُّبْعَة / القَسِيمَة	f	Baharat yığı, deriden yapılmış koku kabı / Koku kabı / Arapların süslü koku kabı ²⁷⁴
الصَّلَايَة وَالصَّلَاءَة والمَدَاك / المِدْوَك / الفِهْر	f	İçinde esans ezilen taş / Esans ezilen şey / Tıbbî ilaç ezilen sert ve pürüzsüz taş

3.3.11.19. القَصَار – Kumaş ağartan kişi

الكَارَة		Bir yerde toplanılan elbiseler
الحُرْضُ وَالْأُشْنَانُ / المِحْرَضَة	f	Kökü ve dalları suda sabun gibi köpürdüğü için kir temizleyici olarak kullanılan çöven / Çöven ölçüğü
الصَّابُون		Sabun
القَلْبِي		Alkali
المِيقَعَة / الكُذَيْنِقُ وَالْبِيْزُرُ والمِيجَنَة	f	Üzerinde dövülen / Kendisiyle dövülen, sopa, çerçi tokmağı

3.3.11.20. النَّجَار - Marangoz

القَدُومُ / المِنْشَارُ / العَتَلَة والبَيْرَمُ / الوَتِدُ / المِيتَدَة / المِثْقَبُ / السَّفَنُ / الفِرْجَارُ	f	Tahtayı oyma ve yontma aleti / Testere, bıçkı / Ay demiri, kol demiri, kaldıraç / Çivi / Kazık kakacak tokmak / Matkap / Kendisiyle ovalanan, zımpara kâğıdı / Pergel / Yapı ustasının düzgünlük için
--	---	---

²⁷⁴ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 39b sayfa kenarında.

والدَوَّارَةُ/الإمام والمِطْمَر
والتُّرَّ

kullandığı ip, çekül sicimi

3.3.11.21. الجِصَّاص - Kireççi

الجِصَّاص²⁷⁵ والشَّيْدُ/الكِلس
وَالجِيَّارُ/النُّورَةُ/الصَّارُوجُ

f

Alçı, kireç, sıva / Kireç, sönmemiş kireç / Kireç / *Kireç karışımı*, tane ebadı hardal tohumu ile nohut arasında olan kireç toprağı

3.3.11.22. الخَزَّاطُ – Tornacı, tesviyeci

الحَقَّاقُ

Oymacı

الحُقَّةُ ج الحِقَّاقُ

f

Fildişi, cam vb.den yapılan kapaklı küçük kap

3.3.11.23. الخَيْطُ - Terzi

الخَيْطُ/السَّحِيلُ/المُبْرَمُ/
الكُبَّةُ وَالجُرُوهَقُ

f

İplik, sicim / *Tek kat ip / İki kat ip / Çile*, yumak, iplik yumağı

وَالجُرُوهَقُ

f

Makas / İğne, tığ

الأَبَّارُ

İğne yapan, iğne satıcısı

سَمَّ الإِبْرَةِ

İğne deliği

العُطْلُ/الذِّيَالَةُ

b

İpsiz iğne / İpsiz iğnenin tersi

الكِنْفُ

İçine alet koyulan kap

الخَتِيْعَةُ

Yüksük, parmak için koruyucu sargı

3.3.11.24. الصَّبَّاعُ – Boyacı

الصَّبَّاعُ/الصَّبْغِيُّ

f

Kendisiyle boyanan şey, boya / Boyalı

النَّيْلُ/العُقْصُ/العُصْفُرُ/
البَقَمُّ وَالْأَيْدَعُ/الْفُوهُ/دَم

f

Çivit²⁷⁶ / Mazı / Kırmızı boya maddesi / Bakkam ağacı, kan kırmızı renginde bir ağaç özsuğu / Kökboyası / İki kardeş kanı bitkisi²⁷⁷ / Kızıl ağaçtan elde edilen kırmızı boya / Nar kabuğı / Saç yağı, kara boya,

²⁷⁵ بفتح الجيم وكسرها

²⁷⁶ Bu kelime Türkçe olarak açıklama kısmına yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', i. vr. 40a.

²⁷⁷ Bu ifade Türkçe olarak açıklama kısmına yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', i. vr. 40a.

الأخوين / العندم أو البقم /
قرف الرمان / الزجاج / الشب

sülfürik asit / Sülfürik asitten taşlar, şap

3.3.11.25. الخراف – Çömlekçi

الخزف / الفخار	f	Seramik., çömlek, çini / Pişmiş toprak ²⁷⁸ , çömlek, çanak
الزجاج		Cam
الزجاج		Cam yapan, camcı
الزجاجي		Camdan yapılmış
الميناء		Camın özü, sır
القارورة		Şişe
العفص / الصمام	f	Kapak, tapa / Şişenin ağzının içine giren, tıkaç

3.3.11.26. الإسكاف ج الأساكفة²⁷⁹ – Ayakkabıcı, kunduracı

الجبأة والفُرزوم ²⁸⁰	f	Kunduracıların üzerinde sahtiyan kesip iş gördükleri kütük
الإزميل		Ayakkabıcı bıçağı
الإشفي		Delik delmek için kullanılan sivri uçlu alet, biz
القالب		Kalıp, model
الهلب		Sert, kalın kıl
السير والقد		Kayış, şerit
الطباب		Derideki iki delik arasındaki şerit

3.3.11.27. الصراف والصيرفي ج الصيرفة - Sarraf

المعيار / الساجة	f	Miyar, kalibrasyon, standart ölçüye getirme / Miyar tezgâhı
القسطار		Karaborsacı
الذهب / العسجد / النضر		Altın
ج النضار		

²⁷⁸ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 40a'da.

²⁷⁹ "الأساكفة" kelimesi sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 74'de.

²⁸⁰ بالفاء والقاف

العَيْن		Nakit olarak <i>basılan</i> para
العُقَيَان		<i>Topraktan çıkan fakat çözünmemiş olan, halis altın</i>
السام		Maden veya taşta <i>altın damarı</i>
الفِضَّةُ وَاللُّجَيْنُ / الْوَرِقُ وَالرِّقَّةُ	d	Gümüş / <i>İşlenmiş</i> veya plaka halinde gümüş
التِّبْرُ		<i>Eğim verilmeden önce altın veya gümüş, altın filizi, altın tozu, saf altın</i>
النُّقْرَةُ / الشَّدْرُ		<i>Altından erimiş ve kesilmiş parça / Madenden toplanılan küçük altın parçaları</i>
الْقَلَسُ / الدِّرْهَمُ / الْبِهْرَجُ / السَّتَوْقُ / الدِّينَارُ ج	d	Bakır vb. ucuz malzemelerden bozuk para, dinarın binde biri / Eski zamanlarda gümüş para / <i>Kötü, kalitesiz, sahte para / Daha kalitesiz para / Altın para, sikke</i>
الدَّنَانِيرُ		
الشَّعِيرَةُ		<i>Tane, parça</i>
الطَّسَّوْجُ		İki tane
الْقِرَاطُ ج الْقِرَارِيطُ		Kırat, karat
الدَّانِقُ ²⁸¹ وَالسُّدْسُ / الرُّبْعُ / الثُّلُثُ / النِّصْفُ / الثُّلْثَانُ / الْمُثْقَالُ / الْأَوْقِيَّةُ / النَّشُّ / الْبِدْرَةُ ج الْبُدُورُ وَالْبِدْرُ	d	Dirhemin altıda biri / Dirhemin dörtte biri, çeyreklik / Üçte biri / Yarı / Üçte ikisi / Miskal, 24 kırat / <i>Kırk dirhem, okka / Kırk dirhem ve her şeyin yarısı, yirmi dirhem / Bin veya on bin dirhem</i>
الصُّرَّةُ		Kese
القَنْطَارُ		Çok mal, kantar, 100 ratıl

3.3.11.28. العَلْفُ – Hayvan yemi satıcısı

العَلْفُ ج الْعُلُوفَةُ / الْمِعْلَفُ	d	Saman, yem / <i>Yemlik</i>
الْأَخِيَّةُ ج الْأَوَاحِي		<i>Gömülü ip, yere veya duvara monteli hayvan bağlanan halka</i>
الْأَرِيَّ ج الْأَوَارِي		<i>Hayvan hücre</i>
القَضِيمُ / الْعَلِيقُ /	d	<i>Hayvanlar için arpa / Asılan hayvan yemi / Kökü taze arpa, hayvanlar için yeşil biçilen</i>

²⁸¹ بفتح النون وكسرها

القَصِيل / النِشْوَار

ot / Samandan, hayvan yeminden geriye kalan

3.3.11.29. النَّدْف - Hallaç

الْمِنْدَف وَالْمِنْبَض وَالْمِحْبَض

Hallacın tele vurduğu ahşap, pamuk atma yayı, matbaacılıkta dizilen harfleri düzeltmede kullanılan alete de المِحْبَض denir.

كَأَنَّ أَصْوَاتَهَا مِنْ حَيْثُ تَسْمَعُهَا

صَوْتُ الْمَحَابِضِ يَنْزِعَنَّ الْمَحَارِينَا²⁸²

الْوَتْر

Yay kirişi

الْمَرِيرَة

İpin dayanma gücü

الْمِدْعَس

Yayın çubuğu

3.3.11.30. الْوَرَّاق – Kırtasiyeci, kağıtçı

الْوَرَق / الصَّفْحَة

الْقِرْطَاس وَالْكَاغِذ وَالرِّق

f Yaprak, kâğıt / Sayfa, kâğıt / Kâğıt / Parşömen, mumlu kâğıt / Tomar, rulo, uzun ve kıvrımlı belge

وَالطَّرْس / الْمُهْرَق / الطُّومَار

الْكُرَّاسَة وَالْمُصْحَف

وَالصَّحِيفَة وَالكِتَاب

Kitapçık, fasikül, kitap

وَالدَّفَاتْر ج الصُّحُف

وَالصَّحَائِف وَالْكُتُب

الْمَكْتَب / الْكُتَّاب

d Yazıhane, ofis, okul / Çocuklara okuma, yazma öğretilen ve Kur'an ezberletilen küçük yer

الْقَلَم / الْمِقْلَمَة

d Kalem / Kalemlik, kalem kutusu

الدَّوَاة ج الدَّوَى وَالِدُؤِي

f Divit / Mürekkep kutusu / Hokka içi pamuk ipliği / Mürekkep / Mürekkep

الْفُرْضَة / اللَّيْقَة / النِّقْس

hokkası / Mürekkep hokkası bezi, dolma

²⁸² el-Kureşi (h. 170), *Cemheretu eşa'ri'l-arab*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, ş.y., Nahdatu mısır lit'-tabaa'tu ve'n-neşr ve't-tevzi', t.y., s. 686; İbn Kuteybe (h. 276), *el-Mea'nî el-kebir fi ebyati'l-meâ'nî*, thk. Dr. Salim el-Kerenkovî ve Abdurrahman bin Yahya bin Ali el-Yemâni, Beyrut, Dâru'l-kutubi'l-ilmiiyye, 1984, c. II, s. 616. İbn Mukbil'in divanından bir beyit.

والمَدَادِ وَالْحَبْرُ / المَحْبَرَة ²⁸³ / وَالْوَفْعَة وَالْوَفِيعَة / السِّدَادِ وَالْوَفِيعَة اللَّوْحُ الطَّلَاسَة الرَّحْلُ	kalemin ucunun dilindiği bez parçası / Divit kapağı Tahta <i>Bez silgi</i> ²⁸⁴ Semer ²⁸⁵
--	--

3.3.11.31. الحائك - Dokumacı

المَحَاكَة / الغَدِيرَة / المَعْلَى / المُشَطُّ وَالْمُنْسَجُ / الحَفُّ / المِنْوَالُ وَالْحَفَّةُ السِّدَى / اللُّحْمَة الْوَشِيعَة / القَصْبَة / المِيشَعَة وَالْفَلْمُ / الإِسْتِيجُ / الشَّهْرَقُ	f d f	Çulha tezgâhı / Tezgâh çukuru / Tezgâhın ayağının altındaki / Tarak, dokuma tezgâhı / <i>Dokuma tezgahındaki enine ve boyuna ipleri düzenleyen geniş tahta parçası / Üzerine dolanan tahta</i> Örgüde boy yönünde uzatılan ip, kumaşta defo / Örgüde en yönünde uzatılan ip <i>Eğirilmiş iplik yumağı, makara, bobin / Mekik / Dokuma için parmakla üzerine eğirilmiş ip sarılan, masura / İplik çıkırığı</i>
---	---------------------	--

كَفْلُكَة الطَاوِي أَدَارَ الشَّهْرَقَا²⁸⁶

النَّجِيرَة المِمْسَحَة وَالْمِرْشَة / الصَّيْصِيَة المِجْرَتَانِ	f	Kesme Toz bezi, süpürge, süzgeçli sulama kovası / <i>Süpürge'nin diken</i> <i>Bezlerin kenarlarını destekleyen iki demir parçası</i>
--	---	---

²⁸³ بفتح الباء وضمها

²⁸⁴ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 41a ve m. s. 76 dipnot L'de.

²⁸⁵ Muhakkikler de ben de kağıtçının aletleri ile ilgili bir mana bulamadık. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 76 dipnot.

²⁸⁶ el-Ezherî, a.g.e., c. XIII, s. 29; İbn Side (h. 458), *Kitabu'l-muhkem ve'l-muhîl el-azîm*, thk. Abdulhamid Hindavî, Beyrut, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 2000, c. IV, s. 455. Rû'ne'nin divanından bir beyit.

3.3.11.32. 287 السَّكَّان - Bıçakçı

السِّكِّين	Büyük bıçak
النِّصَاب	Kabza
السيلان	Demirin kabzanın içine giren kısmı
الشَّعِيرَةَ وَالْقَبِيعةَ	Demirin kabza içine giren kısmıyla kabza arasındaki kısım, kılıç kabzasındaki gümüş vb.den şeyler, Bıçağın sapı ile ağzını birleştirip pekitmek için pirinç, gümüş veya altından yapılan bilezik

3.3.11.33. الصَّكَّاءُ - Anlaşmaları muhafaza eden, mukavele yazan

الصَّكَّاءُ	Çek, senet, belge
القَبَالَة	Sözleşme, kefalet, garanti
السِّجِلَّ	Kayıt, sicil, arşiv
المَحْضَر	Tutanak, zabıt, rapor

3.3.11.34. البَعَالُ - Katırcı

المُكَارِي	Katır kiralayan
البَزْدَعَة / الإكاف	a Eşek ve katır için ²⁸⁸ semer / Semer, palan

3.3.11.35. الحَبَالُ - İp satan

الحَبَلُ ج الحَبَال	İp
القُوَّة والطَّاقَة ج القُوَى	Kuvvet
الشَّطْن / الطَّوْل والطَّوِيلَة / الرِّوَاء / الرِّمَّة ج الرِّمَام / الرِّيقَة / الشَّرِيْط	e Uzun ip / Hayvanlar için otlakta ayaklarına bağlanan uzun ip / Devenin sırtına malların ve eşyaların bağlandığı ip / Eski ip parçası / Hayvanın boynuna bağlanan ip ²⁸⁹ , ucu ilmekli ip, yular / Hurma bağından şerit
القَرِيْس	Tahtadan çember
الخُلْب والليْف والمَسَد	Hurma ağacı kabuğundan, lifinden örülmüş ip

²⁸⁷ Müellif yanılarak "sikke basan" anlamındaki "السكك" yazmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', i. vr. 41b ve m. s. 76.

²⁸⁸ "Eşek ve katır için" ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 41b'de.

²⁸⁹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 42a sayfa kenarında.

3.3.11.36. الدّالّال – Simsar

السِّمْسار		Komisyoncu, simsar
السِّلْعَة / البِضَاعَة	d	Eşya, mal / Ticaret malı
الثَّمَن / القِيَمَة	a	Fiyat, değer, bedel / Değer, önem, eder
العَيْن والنَّضّ والنَّاضّ / العَرْض / العِيْنَة / السِّلْف / القَرْض / المَجَّان	b	<i>Peşin, nakit / Peşinin tersi, veresiye / Veresiye / Veresiyeyle alakası olmayan, peşin ödeme / İyilik olmaksızın, borç, kredi, ödünç, karz / Bedava, karşılıksız</i>
العُرْبُون		<i>Bedelden önce verilen kısım, peşinat, depozito, rehin</i>
الأَنْمُوذَج والنَّمُوذَج		Model, örnek, numune
التَّبِعَة / الدَّرَك	d	<i>Şikâyetin benzeri, kötü bir hareketi takip eden sonuç / Sonuçtan sonra başına gelen</i>

3.3.11.37. العَزَال – Yünü eğiren kişi

العَزْل		Eğirilmiş iplik
الناظومة ²⁹⁰		İplik sarılan çıkırık
الدَّجَاجَة		Çile, yumak
المِدْجَة		İplik sarılan çıkırık
السَّلِيلَة		Yünden yumak
العِرْناسَة		Yumak sargısı, yumağın içindeki çubuk
المَغْزَل		İğ, eğirmen, çıkırık
الصِّنَّارَة / الفَلَكَة / المِصْرَم / الطَّرِيدَة / الحِفْش	f	Yün eğirmede kullanılan <i>ucu</i> bükük demir parça / Tepedeki dönen tahta parça / <i>İğdeki</i> demir kanca / Çıkırığın üzerine konulan / Çıkırık kabı

3.3.11.38. الإِبْرِيْسَمِيّ - İpekçi

الإِبْرِيْسَم / الدِّمْقُس / القَز	d	İpek, ibrişim / Ham ipek, beyaz ipek / Ham ipek
القَيْلَق		İpek böceği ve kozası
النُّفَايَة / النُّفَاوَة والنُّفَايَة	b	<i>Kalitesiz ipek / Katışksız, saf ipek</i>

²⁹⁰ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 42a'da.

3.3.11.39. الحَجَام – Hacamat yapan

المَحْجَمَة	Hacamat dükkânı
المِحْجَمَة والمِحْجَم	Hacamat şişesi, aleti
المِشْرَط	Neşter, bisturi
المُزِين	Berber, kuaför
الموسى ج المواسي	Ustura

3.3.11.40. الصَّرَام – Derici, göncü

الصَّرْم / الدارِش واليَرَنْدَج / الكَيْمُخْت / الأَدِيم ج الأَدَم / السُّخْتِيَان ²⁹¹ / الحَمِيرَة والأُسْكُزَّ	e Ham deri / Siyaha boyanmış kara deri / Deri / Tabaklanmış deri / Boyanmış, cılalanmış deri / Eyer yapmada kullanılan tüysüz beyaz deri
--	--

3.3.11.41. الفامِي - Meyveci

السُّكَّرِي	Şekerci
السُّكَّر / الطَّبْرَزْد ²⁹²	d Bir tür şeker / Bir tür şeker
القَوْصِرَّة / الدَوْخَلَّة / الجُلَّة	d Şeker kabı / Hurma yaprağından yapılan hurma sepeti, kazevi / Hurma kabı
النَّبَات / القَنْد / الفانيد	e Şeffaf şeker / Şeker kamışının donmuş hali / Bayat şeker
اللَّب / الفُرَاتِق / السُّمَّاق	d İç / Pestil / Sumak
الرَّيْب / العُنْجُد / القِشْمِش	e Kuru üzüm / Temizlenmiş kuru üzüm, kuş üzümü / Çekirdeksiz bir üzüm cinsi
الطَّلَاء / الرُّب / الدِّبْس / العَسَل / الشَّهْد / السَّوِيق	c Üzüm suyundan kaynatmak sebebiyle üçte birinden azı giden şarap / Meyvenin koyu şurubu, reçel / Pekmez / Bal / Bal peteği / Buğday ve hurma ile yapılan püre
السَّلِيق	Haşlanmış
النَّشَا	Nişasta

²⁹¹ İstanbul nüshasında ” الكوزكاني ” olarak yapılan açıklamayı muhakkikler bir başka kelime olarak almışlardır. Bknz. Mutarrizî, İknâ’, m. s. 78.

²⁹² Bu kelimenin İstanbul nüshasında metinde geçmesiyle beraber muhakkikler bir önceki kelimenin açıklaması olarak almışlardır. Bknz. Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 42b ve m. s. 79.

3.3.11.42. الدَّمَان – Yağcı

المَدَهَنَة	Yağhane
القَسْطَان	Sazlık tezgâhı
الجَائِز / القَفْعَة / القِمَع ج الأَقْمَاع	f Yağcı oklavası / Yağcılar tokmağı / Huni
الدُّهْن ج الأَذْهَان / الحَلّ / الشِيرَج / الزَّيْت والسَّلِيْط / الرَّهْش / اللِّكْد	c Ot, yemiş veya çiçekten çıkarılan yağ / Susam yağı / Susam yağının beyazı, şırılağan yağı / Zeytinyağı / Susam yağı / Akışkan susam
الكُسْب	Yağ posası
العَصَّار ²⁹³	Meyve vb.ni sıkan
المِعْصَرَة	Üzüm ve susam gibi şeylerin sıkıldığı yer
المِلْطَاط	Bezir yağı değirmeni

3.3.11.43. السَّجَان – Gardiyan, bekçi

القَيْد والغُلّ ج الأَغْلال / المِقْطَرَة والفَلَق	f Eller arasında ve boğazdaki, kelepçe / Mahkûmların ayağına bağlanan tomruk veya ayakları sıkıştıran şey, kalınca bir sopayla bunun iki ucuna bağlı bir ipten oluşan, ayakları uygun bir biçimde sıkıştırmakta yararlanılan bir dayak aracı İşkence ²⁹⁴ , falaka, bu araçla uygulanan, ayak tabanlarına sopayla vurma biçimindeki dayak cezası
الدَّهَق	

3.3.11.44. الصَّيْدَانِي والصَّيْدَلَانِي ج الصَّيْدَانِيَة – Eczacı

العَقَّار ²⁹⁵ ج العَقَاقِير	İlaç usulü
الدَّوَاء ج الأَدْوِيَة	İlaç, deva, derman
الطَّرِيْفَل	Ferahlatıcı ilaç
الأَيَانَج / الكُلْشَكْر /	e Bir tür tatlı çeşidi / Bir tür tatlı çeşidi / Bir tür tatlı çeşidi

²⁹³ Bu kelime İstanbul nüshasında diğer başlıkların aksine siyah mürekkeple yazılmış olmasıyla beraber muhakkikler bu kelimeyi ayrı bir başlık olarak almışlardır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', i. vr. 43a ve m. s. 79.

²⁹⁴ Bu kelime açıklama kısmında Türkçe olarak yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', i. vr. 43a.

²⁹⁵ Bu kelime Mutarrizî, İknâ', i. vr. 43a ve m. s. 80 dipnot L'de "العَقَّار" şeklinde harekelenmiş olmasıyla beraber kelimenin ot anlamına gelmesi sebebiyle sehven yazıldığını düşünüyoruz.

الجُلُنَجَبِين		Turunçgiller karışımından yapılan bir fars tatlısı
السُّكَنْجَبِين		Kudret helvası
الطَّرَنْجَبِين وَالْمَنَّ		Otsu bir bitki / Dikenli Arabistan kirazı, cordia bitkisi / Hint diyarından gelen ve tütsü ve ilaç yapılan bitki
السُّعْدُ / السِّبِسْتَانُ / الْقُسْطُ	e	Bazı ağaçlardan akan reçine
الْمَيْعَةَ		Helile ağacı, Hindistan, Kabil ve Çin diyarında bulunan ve meyvesinin şekli çam kozalağına benzeyen ağaç
الإِهْلِيلِج		Şahtere otu
الشَاهَتَرَج		Tıpta kullanılan acı bir otun suyu
الصَّبِير		Sözlüklerde geçmiyor.
الْبَادْمُجَرَج		At kasnısı bitkisi zamkı
القِنَّة ²⁹⁶	e	Şeytancersi bitkisi / Eğir otu
الجِلْتِيْت / الوَجَّ	e	Kurşun monoksit / Cıva / Arsenik
المُرْدَاسْنَج وَالْمُرْتَك ²⁹⁷ / الزَّرْبَق وَالزَّوَوُق / الزَّرْنِيخ	e	Zamk / Kitre, geven / Bitki zamkı
الصَّمْغُ / الكَثِيرَاءُ / الوَشَق	e	Sıcak ülkelerde yetişen bodur bir ağaç, anzarot, sarcocolla / Kuşların ve sineklerin avlandığı yapışkan madde / Çiriş otunun kökünden elde edilerek tutkal gibi kullanılan toz
العَنْزُرُوت وَالْكُنْجُذَةَ / الدَّبِقُ / التَّرْطُ	e	Kapı kilidi
اللزاز		Tutkal
الغراء		Morfin gibi uyku getiren ilaç
المُرْقِد		Rastık taşı, antimon
الكُحْل		Göz damlası
البرود		Kına / Çivit otu / Safran
الجِنَاءُ / الوَسْمَةُ / الغُمْرَةُ	d	Ahar yapımında kullanılan beyaz madde
الإِسْفِيذَاج		

²⁹⁶ بالتخفيف والتشديد

²⁹⁷ بالفتح والكسر مخففا

الإثمد / التوتياء	a	Göze sürme çekilen antimon bileşiklerinden biri / Sürme, çinko madeninden elde edilen sürme
النوشادر		Amonyak tuzu
العلك / اللبان	a	Sakız / Sakız
الكندر		Buhur
المصطكى ²⁹⁸ والمصطكاء		Sakızağacından elde edilen reçine
السنجرف والسيمسنجرف		Sülüğen adı verilen kızıl taş
الزنجار		Demir veya bakır pası
الحنوط		Rutubeti kurutması ve güzel kokması için cesedin üzerine serpilmiş misk, amber, kafur vb. gibi şeyler
الذير ²⁹⁹		Yaraya serpilmiş toz ilaç, pudra
اللک		Boyacılıkta kullanılan Hint zamkı
الهناء والقطران والزفت / القير والقار	a	Katran / Katran, zift

3.3.11.45. الطحان – Değirmenci, uncu

الدقاق		Un tüccarı
الدقيق		Un
الرحى ج الأرحاء والأراحي والأرجية		El değirmeni
المرحى		Değirmen yeri ³⁰⁰
الجاحلة ³⁰¹ / الطاحونة	f	El değirmeninde döndürülen tahta parçası ³⁰² , değirmen çarkı / Suyla dönen şey, su değirmeni / Değirmen vb. de döven alet
الطحانة / المجهنة		
رحى اليد / الرائد	a	El değirmeni / Elle öğütülen küçük değirmenin döndürülen tahta parçası, el değirmeni
والقعسري		

²⁹⁸ Bu kelime Mutarrizî, İknâ', m. s. 81'de "المصطكى" müellif , بفتح الميم وضمها i. vr. 43b.

²⁹⁹ Bu kelime Mutarrizî, İknâ', m. s. 81'de "الذيرة" şeklinde yazılmıştır.

³⁰⁰ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 43b'de.

³⁰¹ Bu kelime Mutarrizî, İknâ', m. s. 81'de bir önceki kelimenin açıklaması olarak geçmiştir.

³⁰² Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 43b'de.

الثِّفَال	<i>Değirmenin altına döşenen</i>
الكِرْبَال والغِرْبَال	Kalbur, <i>buğdayı saflaştırın</i> ³⁰³
المُنْسَف / الهَلْمَل ³⁰⁴	Hububatı ayıran, elek / Seyrek ve ince nesne
3.3.11.46. اللَّبَن – Sütçü	
اللَّبَن	Süt
المَبْطَن والمَلْبَنَة ³⁰⁵	Süthane, süt yapıcı gıda
اللِّبَاءُ	<i>İlk süt, doğumdan sonraki ilk süt</i>
العُفَافَة / الفِيقَة ج الفِيق	<i>Hayvan memesinde kalan süt artığı / İki</i>
والأَفَاق ج ج الأفَاق	d <i>sağım arası memede toplanan süt, sütyende biriken</i> ³⁰⁶
الصَّرِيف / الرِّغْوَة /	
الدَّوَايَة / الصَّرِيح /	e <i>Taze süt / Süt köpüğü / Süt kaymağı / Kaymak gittikten sonraki süt / İlk süttten sonraki süt / Ekşi süt / Çok ekşi süt / Sulandırılmışın tersi, saf, katışıksız</i>
الفَصِيح / القَارِص /	
الحَازِر / المَحْض /	
المَخِيض / السَّمْن /	
الشِيرَاز / الأَقِط / الجُبْن /	d <i>Yağı alınmış süt, yayık ayranı / Sadeyağ, tereyağı / Süzölmüş yoğurt / Taş gibi ve pişirilebilen olana kadar katılaştırılan ekşi süt / Peynir / Peynir mayası / Kesilmiş sütün suyu, yoğurt ve süt içinde bulunan yeşilimsi su / Sütün özsuyu</i>
الإِنْفَحَة / المَصْل / الرِّخِين	
3.3.11.47. اللَّبَن والمَلْتَن – Tuğla satan ve imal eden	
اللَّبِنَة ج اللَّبِن	Tuğla, kerpiç
المَلْبِن	Kerpiç kalıbı
الأَجْر	<i>Pişirilmiş tuğla, kiremit</i>
الطَّابِق والقَرْمِيد	<i>Büyük tuğla</i>

³⁰³ “Buğdayı saflaştırın” ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 44a ve m. s. 81 dipnot L’de, Muhakkikler dipnotta bu manayı bulamadıklarını, Kâmus ve diğer sözlüklerde “pamuk atmada kullanılan yay” olarak geçtiğini ifade etmişlerdir.

³⁰⁴ Muhakkikler bu kelimeyi sözlükte bulamadıklarını ifade etmişlerdir. Bknz. Mutarrizî, İknâ’, m. s. 81 dipnot.

³⁰⁵ Her iki kelime de sadece Mutarrizî, İknâ’, i. vr.44a’da.

³⁰⁶ “Sütyende biriken” ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 44a’da.

3.3.11.48. الوزان – Tartıcı

الميزان ج الموازين /
القسطاس / المنجم / لسان
الميزان³⁰⁷ / الفياران /
العذبة / كفة الميزان³⁰⁸ /
عين الميزان / الصنجة /
القبان / رمانة القبان /
العمود / العقرب

Terazi, ölçü, tartı / Ölçü, kıstas, terazi,
denge / Terazinin diline geçirdikleri demir
/ Terazinin dili / *Terazi dilinin etrafını*
sarmış iki şey, terazi dilinin iki yanındaki
demirler / Teraziyi kaldıran ip / Terazi
kefesi / Tartının gözü / Terazi / Kaban
denilen büyük terazi / Terazi başı, terazi
topu / Terazi kolu / İbre, gösterge

المناء والمن ج الأمناء
والأمنان / الإستار / المكيال /
القفيز ج القفران / الرطل /
المدّ

İki ratıl değerinde eski bir tartı ölçüsü /
Dört buçuk miskal değerinde bir ölçü
birimi / Sıvı ve kuru maddelerin ölçüldüğü
bir ölçü aleti / Ülkeden ülkeye değişen ve
şimdinin mısırlılarına göre yaklaşık altı
kilograma denk gelen eski bir ölçü birimi,
144 zira uzunluğunda yer parçası /
Ülkeden ülkeye değişen ve mısırdaki on iki
okkaya denk gelen bir ölçü birimi, 2564
gram bir ağırlık birimi / Fakihlerin ihtilaf
ettiği, Şafililerin yarım kadeh (mısırdaki 2062
litre olan bir ölçü) olarak, Iraklıların iki
ratıl olarak kabul ettikleri eski bir ölçü
birimi

القسط³⁰⁹

Terazi

الصاع / المكوك / الفرق /
الجريب / الوسق / الكر /
السح / الغور

Eskiden Hicazlıların 1120 dirheme denk
gelen dört müdd olarak, eskiden Iraklıların
sekiz ratıl olarak kabul ettikleri hububat
vb. için ölçü birimi / *Bir buçuk الصاع / Üç*
الوسق / On iki الصاع / Altmış الصاع / On
الصاع / Yirmi dört المناء / On iki السح

3.3.12. ما يعرض للإنسان – İnsanın başına gelen

الداء والعلّة والآفة
والعاهة والعارض والعرض

Hastalık, illet, maraz, özür, kusur

³⁰⁷ Bu ifade Mutarrizî, İknâ', i. vr. 44a'da önceki kelimenin açıklaması olarak, m. s. 82'de metne yazılmıştır.

³⁰⁸ Bu ifade Mutarrizî, İknâ', i. vr. 44a'da metne, m. s. 82'de önceki kelimenin açıklama kısmına yazılmıştır.

³⁰⁹ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 44b'de.

ج الأَدْوَاء

الْيَرَقَانُ وَالْأَرْقَانُ وَالصُّفَارُ / الْيَهَقُ / الْبَرَصُ / الْجُدَامُ / الْبَثْرُ / الْخُرَاجُ / الشَّرَى / الْحَصْبَةُ / الْجَرَبُ وَالْعَرَّ / الْجُدْرِيَّ	e	Sarılık / <i>Abraşlığa benzeyen</i> , cüzzam, deri hastalığı / Abraşlık, deride beyaz leke bulunması / Cüzzam hastalığı / Sivilce / <i>Vücutta irinli çıkan</i> ³¹⁰ , apse / Kurdeşen, kaşıntılı deri / Kızamık, ufak kızıl lekeler döktüren hastalık / Uyuz hastalığı / Çiçek hastalığı
الدُّمْلُ ³¹¹ / الْقَيْحُ وَالْمِدَّةُ ³¹² / السِّلْعَةُ / الْعُدَّةُ / الثُّؤْلُولُ	e	Çıban, vücudun herhangi bir yerinde oluşan irin birikimi / İrin / <i>Derinin altında bir o yana bir bu yana hareket eden</i> , yağ kisti, yağ bezesi / Beze, gudde / Sigil, et beneği
الشَّجَّةُ وَالسَّلْعَةُ ج الشَّجَاجُ		Baştaki yarık, baş veya yüzdeki yara
السَّعْفَةُ / النَّاوُورُ ³¹³	e	<i>Başta çıkan çıban</i> , sulu çıban / Sürekli işleyen çıban, fistül
بَاسُورُ ³¹⁴ ج الْبَوَاسِيرُ		Basur, hemoroit
الصُّدَاعُ / الشَّقِيْقَةُ دَاءُ الثَّلْعَبِ	e	Baş ağrısı, sancı / Başın yarısında ya da bir tarafında olan ağrı, migren
العَائِرُ وَالرَّمَدُ ³¹⁶ / العَائِرُ وَالْعَوَّارُ / الْقَدَى ³¹⁷	d	Gözü hasta eden her şey, göz iltihabı / Gözü acıtan çapak / Çapak / <i>Gözdeki ince zar</i> , gözün buruna doğru olan kısmındaki ince zar / Göze görmeyi zayıflatan perde inmesi, göz ağarması
الظَّفْرَةُ / السَّبَلُ القُلَاعُ / السُّلَاقُ	e	<i>Bebeklerin ağzındaki pamukçuk</i> / <i>Dilde</i> , dil kökünde çıkan sivilce, arpacık
الضُّرَاسُ / الْخِنَاقُ الدُّبْحَةُ / الْعُدْرَةُ / النَّزْلَةُ / الرُّكَامُ / السُّعَالُ	e	Diş ağrısı / Boğazı tıkayabilen tehlikeli ve bulaşıcı bir hastalık, difteri / <i>Boğazdaki kabartı</i> , difteri, kuşpalazı / Bademcik iltihabı / Nezle / Nezle, üşütme, soğuk algınlığı, grip / Öksürük / Hapşırık, aksırık

³¹⁰ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 44b'de.

³¹¹ Mutarrizî, İknâ', m. s. 83 dipnot P'de ayrıca ج الدماميل

³¹² Mutarrizî, İknâ', m. s. 83 dipnot P'de ayrıca الصديد الدم المختلط بالقيح

³¹³ بالصاد والسين

³¹⁴ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 45a sayfa kenarında.

³¹⁵ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 45a'da.

³¹⁶ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 45a metinde m. s. 84 açıklama kısmında geçmiştir.

³¹⁷ Bu kelime Mutarrizî, İknâ', i. vr. 45a metinde m. s. 84 açıklama kısmında geçmiştir.

/ العَطَسَة ³¹⁸ / ذات الجَنْب / الحَشَى والبَهْر الجُشَاء الفُوق		/ Göğüs sancısı, ateş, titreme, öksürük vb. belirtilerle ortaya çıkan akciğer zarı yangısı, satlıcan / Nefes darlığı, zor nefes alma Geğirme Hıçkırık
الخِلْفَة / الهَيْضَة / المَغْص واللَوَى / القولنج	d	<i>İshal</i> / Kolera, ishal / <i>Bağırsakta sancı</i> ³¹⁹ , karın ağrısı / Kalın bağırsak iltihabı
الكُبَاد ³²⁰ / النِقْرَس / عِرْق النَّسَا / داء الفيل / الداحِس	e	Karaciğer rahatsızlığı, siroz / Gut, nikris, damla hastalığı / Siyatik / Fil hastalığı / <i>Tırnak düşmesi</i> , dolama, etyaran, parmak ile tırnak arasında iltihap oluşması
الحَمَى ج الحُمَيَات / رَسِيس الحَمَى / الصَالِب / النافِض / الوَرْد / الغِبِّ / الرَّبِيع / الرُّحْضَاء / العُرُوء / المُطَوَاء / الثُّوبَاء / الدِقِّ السُّلَال / البُرْسَام / السِّرْسَام / الطَاعُون	d e	Hararet, humma, sıtma / <i>Sıtmanın başlangıcı</i> / <i>Hararetili sıtma</i> / <i>Hararetili sıtmanın tersi</i> , çok fazla titreten sıtma / Gündelik sıtma / Bir tutan bir tutmayan sıtma / Bir gün gelen, iki gün gelmeyen sonra dördüncü gün gelen sıtma / <i>Sıtma teri</i> / <i>Sıtmanın kuvveti ve ilk titremenin başlaması</i> , sıtmaya tutulma / Sıtma sırasında <i>gerinme</i> / Esneme / İnce ağrı humması Akciğerlere isabet eden ve hastayı zayıf düşüren, bazen de öldüren hastalık / Karaciğer ve bağırsaklar arasındaki diyaframa isabet eden şiddetli verem / Beyin bölmelerindeki zihni karıştıran verem / Veba

3.3.13. ما يحتاج إليه الإنسان من ذلك المطعوم – Tadına bakılmışlardan insanın

ihtiyaç duydukları

الطَّعَام والطَّعْم الغَدَاء / العَشَاء / اللُّهْنَة / السُّلْفَة / الوَلِيمَة / الوَضِيمَة / الخُرْس / الخُرْسَة	e	Yemek, aş Öğle yemeği / Akşam yemeği / Kahvaltı, <i>erkeğe seferden geldiğinde verilen</i> / <i>Öğle yemeğinden önce oyalandığı</i> ³²¹ , aç olan kişinin öğle yemeğinden önce hazırladığı az miktarda yemek / <i>Düğün ziyafeti</i> / <i>Cenaze ziyafeti</i> / <i>Doğum ziyafeti</i> / <i>Lohusa ziyafeti</i>
---	---	--

³¹⁸ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 84'de.

³¹⁹ Mutarrizî, İknâ', m. s. 84 dipnot P'de ayrıca القوباء

³²⁰ Mutarrizî, İknâ', m. s. 84 dipnot P'de açıklama kısmında وجع الكبد

³²¹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 45b ve m. s. 85 dipnot P'de.

العَقِيقَة		Doğumda boğazlanan, akika kurbanı
العَذِيرَة / النَقِيعَة	e	Sünnet ziyafeti / Gelen yolcu ziyafeti

كُلَّ الطَّعَامِ تَشْتَهِي رَبِيعَهُ

322 الحُرْسَ وَالْإِعْذَارَ وَالنَّقِيعَةَ

الْوَكِيرَة		Satın alınan veya yeni yapılan <i>bina için verilen ziyafet</i>
الزَادُ جِ الْأَزْوَادِ / الْمِرْوَدُ	d	Erzak, azık, yolluk / Erzak çantası, azık çıkını
السُّفْرَة		Aslı yolcu yemeği, sofrası, yemek masası
الضَّيْفُ جِ الْأَضْيَافِ		Konuk, misafir, ziyaretçi
وَالضُّيُوفُ		
الضَّيْفَانُ		Misafirle gelen
الطَّفِيلِيُّ وَالْوَارِثُ		Ziyafete davetsiz giden kimse, bir topluluk yemek yerken davetsiz olarak yemeğe katılan kimse, davetsiz misafir

3.3.13.1. Et suyu çeşitleri – تَنْوَعُ مِنَ الْمَرْقِ

الْمَرْقَة		Daha özel et suyu, çorba
الْمَرْاقُ		Sözlüklerde geçmiyor.
الْأَبْرَارُ 323 وَالتَّابِلُ		Baharat, çeşni
الْقُتَارُ / الْبُخَارُ / طُفَاحَة	d	Pişmiş ve kızarmış şeyin kokusu / Duman gibi sıcak suyun üzerinden yükselen, buhar, buğu / İlk kaynamada ³²⁴ tencereden taşan köpük
الْقَدْرُ		
الدَّمَمُ / الْوَدَكُ / الْإِهَالَة		Genel olarak yağ / Et yağı ve iç yağı / İç yağı ve zeytin yağı / Eritilmiş yağ / Eriyip birikmiş yağ
صُهَارَة الشَّحْمِ / الْجَمِيلُ		
الصُّهَارَة		Kıkırdak

³²² Said el-Ma'ferî (h. 400), *Kitâbu'l-efa'l*, thk. Hüseyin Muhammed Şeref, Kahire, Müesseses dâru's-şâ'b li's-sahâfe ve't-tabâa' ve'n-neşr, 1975, c. I, s. 196; el-Meydânî (h. 518), *Kitâbu mecmeu'l-emsâl*, thk. Muhammed Mehuyddin Abdulhamid, Beyrut, Daru'l-marife, c. II, s. 153; ez-Zemahşerî (h. 538), *Kitâbu'l-mustaksa fi'emsâli'i-arab*, Beyrut, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, c. II, s. 225. Ebu Zeyd'in şiirinden bir beyit.

³²³ Muhakkikler bu kelimeyi "hayvan memesi" anlamına gelen الأبرار şeklinde yazmışlardır. Fakat muhakkikler tarafından mı sehven yazıldığı konusunda bilgi sahibi değiliz. Bknz. Mutarrizî, *İknâ'*, m. s. 85.

³²⁴ Bu ifade sadece Mutarrizî, *İknâ'*, i. vr. 46a ve m. s. 85 dipnot P'de.

الجُمَالَة		Geriyeye kalan
الحَمَم		<i>Eritildikten sonra</i> ³²⁵ <i>kuyruktan geriye kalan</i>
القَدِيد		İnce kesilip tuzlanmış kurutulmuş et, pastırma
القَدِير		Tencerede pişen
الشِوَاء والكَبَاب والطَّاهَج		Kebap
القَلِيَّة/ المُطَجَّنَة/ المُدَقَّقَة/		Kavrulmuş yemek / <i>Bir çeşit kavrulmuş yemek</i> / Kıyma, soğan ve kerevizden yapılan küçük köfte / Et, pirinç, şeker ve
الجُوذَاب/ العَصِيب/	e	findıktan yapılan bir yemek / Dolmuş bağırsak yemeği / <i>Yumurtadan yapılan yiyecek, omlet</i> / <i>Et ve yumurtadan yapılan bir yiyecek</i> ³²⁶
العُجَّة/ الأَرزِيَّة		
الظَاهِرِيَّة		Sözlüklerde geçmiyor.
البَهْطَة/ الرَشِيدِيَّة/		<i>Sütlü ve tereyağlı</i> ³²⁷ <i>pirinç yemeği</i> / Şeker ve nişasta ile yapılan bir çeşit tatlı /
اللاخِشَة/ الهَرِيْسَة/		<i>Tutmaç</i> ³²⁸ <i>aşısı</i> / Ezilmiş buğday ve etle yapılan bir yemek, keşkek / <i>Yumuşatmak için nişasta gibi kullanılan</i> / Çorba /
الإِطْرِيَّة/ الحَسَاء/	e	<i>Çorbadan daha kalın, bulamaç</i> / <i>Süt veya yağ ile pişirilen un</i> / <i>Kepek unundan</i> / <i>Yağ ve hurmadan yapılan</i>
السَخِينَة/ الحَرِيرَة/		
الخَزِيرَة/ الحَيْس		

3.3.13.2. الباجات – Yemeklerin renkleri

الشورَباج		Et suyu
الزِيرَباج ³²⁹ / النَارَنَاج	e	Zirva yemeği / Nar aşısı
الإِسْفِيدَباج		Sözlüklerde geçmiyor.
السِكْبَاج/ المَضِيرَة/		Et, sirke ve baharatlarla hazırlanan ekşi bir yemek / Bir tür et yemeği / Koruk aşısı /
المَصْلِيَّة/ الكَبْرِيَّة	e	Kapari aşısı /
اللِفْتِيَّة/ الكَرْنَبِيَّة/		Şalgam aşısı / Lahanadan yapılan bir yemek / Koruk aşısı / Buğday aşısı / Tarhana çorbası /
الحِصْرَمِيَّة/ الكَشْكِيَّة/		<i>İşkembe çorbası</i> / <i>İçine et doldurulan işkembe</i> / <i>Et ve yağ kullanılarak</i> ³³¹ , <i>deve vb.nin işkembesi doldurularak yapılan bir</i>

³²⁵ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 46a'da.

³²⁶ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 46a'da.

³²⁷ "Tereyağlı" ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 46a'da.

³²⁸ Bu kelime Türkçe olarak açıklama kısmına yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', i. vr. 46a'da.

³²⁹ Bu kelime Mutarrizî, İknâ', m. s. 86 الزيرباج şeklinde yazılmıştır.

العَبِيثَةُ وَالْعَوِيثَةُ / الجَبَجِيَّةُ ³³⁰ / الجَبَجِيَّةُ / المُكْرَشَةُ		yemek
الحَلَوَاءُ ج الحَلَاوَى الحُلُو / المُرُّ الحَامِضُ / المُرُّ الخَبِيصُ / الفالوذ والفالوذق / العَصِيدَةُ / الناطِفُ والقُبَيْطَاءُ والقُبَيْطَى / الزلابِي / الجَوَزِينَجُ اللَّوَزِينَجُ / القَطَائِفُ / السَّنْبُوسَقُ وَالكَفَّةُ / الرُّمَّاءُ وَالرُّمَّاءُ وَالرُّمَّاءُ ³³² المَازِيَارِجُ السُّكَّرِيُّ الشُّفَارِجُ / المَجِيعُ / الصِّنَابُ	c e e	Şekerle veya balla tatlandırılan her şey Tatlı, lezzetli / Acı / Ekşi / Ekşi ile tatlı arasında olan Hurma ve yağdan yapılan helva / Bal ve undan yapılan tatlı / Una üç katı su koyup, ateşte kıvama geldikten sonra üzerine yağ ve bal veya şekerle tatlandırılmış süt eklenerek yapılan bir tatlı / Badem, ceviz ve fıstıktan yapılan bir tatlı, beyaz helva / Hamurlu ve ballı bir tatlı türü, krep / Cevizli helva / Kadayıfa benzer badem yağı katılmış tatlı, bademli helva / Kadayıf tatlısı / Sembusek / Kadı lokması ya da halife lokması denen tatlı Sözlüklerde geçmiyor. Bir çeşit tatlı / Sütün içindeki hurma, hurmayı sütle ıslatıp yemek / Kuru üzümlü hardal, hardal ve kuru üzümünden yapılan bir cins kuru boya

3.3.13.3. Yağlı parça, katık

الرَّيْتُ ³³³		Sıvıyağ, zeytinyağı
الْحَلَّ / خَلَّ الثَّقِيفِ	d	Sirke / Keskin sirke
الرَّوَاصِيرُ		Reçeller
الصِيرُ وَالصَّخْنَاءُ		Salamura ve küçük balıklardan elde edilen yağ
المُرِّي		Turşu gibi katık edilen
الكَامَخُ		Turşu, salamura yiyecekler veya mezeler

³³¹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 46b'de.

³³⁰ بالفتح والضم

³³² Muhakkikler bu kelimeyi bu şekilde de yazılmış olabileceğini belirtmekle beraber الرُّمَّاءُ şeklinde okumuşlardır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 87.

³³³ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 46b'de.

المصوص	Baharatlanmış ve kurutulmuş et
القريس ³³⁴	Donmuş yiyecek
3.3.14. الملبوس - Giyecekler	
الثوب ج الأثواب والثياب	Elbise, giysi
الرزمة	<i>Giysilerin içine konulduğu tek bir kıyafet, bohça</i>
البرّ والسلاح	<i>Kumaş tüccarının yükü, kumaş</i>
اليزّة / السحلّ / الريش / الرياش / الشعار / الدثار / المفضل والمبذل والمبذلة	<i>Dış görünüş ve elbiseler / Beyaz pamuk bezinden olan elbise / Süslü elbise / Lüks elbise veya الريش'in çoğulu / Elbiseler haricinde insan bedenini koruyan / İç çamaşırı üzerine giyilen elbise / Eskitilen, gündelik giyilen elbise</i>
الكرباس / الكرباسي	d Pamuk bez / Bez satan kimse
البرد ³³⁵ ج البرود والأبراد	Vücuda dolanan elbise
العصب والحبرة والحبير	Yemende yapılan bir kumaş türü
ثوب حبير	<i>Yeni elbise</i>
الخزّ / الخزّاز	d <i>Yün ve ipekten yapılmış elbise / Yün ve ipekten yapılmış elbise satan kimse</i>
الكتان / الخيش / القصب	d <i>Keten / Ketenden örme kalın bez / İnce keten³³⁶ bez</i>
التوزي	İran'ın Tuz şehrine has elbise
الحريّر / الديباج / الملمح	d <i>İbrişim³³⁷, ipek / İpekten örgüde enine ve boyuna uzatılan ip, atlas dedikleri kıymetli ipek bez / İbrişimsiz enine uzatılan ip</i>
السندس / الإستبرق	d <i>İnce atlas / Kalın atlas</i>

مِنْ سُنْدَسِي يَتَبَاهِي فِي تَلَوْنِهِ

وَأَسْتَبْرِقِي وَحَرِيرٍ بَعْدَ دِيبَاجٍ³³⁸

السَّبِيْبَة

İnce keten bezi parçası

³³⁴ Bu kelime Mutarrizî, İknâ', i. vr. 46b'de القريس şeklinde yazılmış olup bu yazım yanlıştır.

³³⁵ Bu kelime Mutarrizî, İknâ', m. s. 87 dipnot P'de البرد اليمني şeklinde yazılmıştır.

³³⁶ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 47a'da.

³³⁷ Mutarrizî, İknâ', m. s. 88 dipnot P'de ثياب من إبريس

³³⁸ Kaynaklarda bulunamamasıyla beraber Mutarrizî, İknâ', i. vr. 47a'da Leys'in Sâbık el Berberî'ye söylediği şiirden olduğu yazılmıştır.

القَمِيص والسِرْبَال ج	
القُمُص والقُمُصان/ الدِرْع	
ج الأذراع/ المِجْوَل	d Gömlek / Kadın gömleği / Küçük gömlek / Kolsuz gömlek / Gömlek bedeni ve boyu
والصِدار والصُدْرَة/ البَقِير	
والبَقِيرَة والإِتْب والشُّوْذَر/	
البَدَن والقامة	
الجَيْب/ التَلْيِيب/ قِطَاب	d Cep / Alt cep, yaka / Cep deliği
الجَيْب	
الزِيَق	Yaka
الزَّرَج الأَزْرَار/ العُرْوَة	d Düğme / Düğme deliği, ilik
الدَّرَز	Dikiş
كُفَّة القميص	Elbisenin kıvrımlı alt kısımları
الدِخْرِصَة والدِخْرِيص	Kendisiyle genişletilen, giysilerin yırtmacına ve eteğine eklenen ensiz kumaş parçası
البَنِيْقَة/ الشُّعْبَة	d Gömlek yakası / Gömlek kolu
الرُقْعَة ج الرِقَاع	Yama
الحَجْر	Kenarı
الدَّيْل ج الأذْيَال والدُّيُول	Kuyruk, etek
الكُمّ والقُنَان ج الأَكْمَام/	
الرُّدْن ج الأَزْدَان	d Kol, yen / Kolun ön yüzü
العَلَم والطِرَاز والنِير ج	
الأَنْيَار	Elbisedeki nakış
الدُّرَاعَة والمِدْرَع	Kolları olan önu açık bir elbise türü
المِدْرَعَة	Yün elbise
الجُبَّة ج الجِبَاب	Cübbe
الظِّهَارَة	Elbisenin yüzü
البِطَانَة/ الوَضِيْعَة	Astar / Pamuktan astar

السراويل		Pantolon, şalvar
النَيْفِق		İç donunun iki parçasının aralığı
الرِّجْلَان		İki ayak kısmı
التِّكَّة / الحُجْزَة / الرانان	d	Pantolon beli, pantolon bağı / <i>Pantolon bağı yeri</i> , kemer yeri / Pantolonun iki uyluk kısmı
القَبَاء ج الأَقْبِيَّة / الِيَلْمَق والقُرْطُق / الشِّفْشِقَة / الدُّوَا ج ³³⁹	d	Kolları bol üst / Kaftan / <i>Kolları bol üstün bağı</i> / Üstlük ve biniş denilen elbise, hakimlerin giydiği bol kaftan
الفَرَجِي ³⁴⁰		Din adamlarının giydiği uzun kollu elbise
التَّفْرِجَة		Yırtmaç
اللُّبَادَة		Keçeden kolları bol üst
المِمْطَر		Yağmurluk

3.3.14.1. فصل

الإِزَار والمِئْزَر		Örtü, peştamal
النُّفْبَة		<i>Ağ yeri olmayan ve bağlama yeri olan örtü</i> , paçasız don
النِّطَاق والمِنْطَاق		<i>Bel kısmını daraltan her şey</i> , kemer, kuşak
الهُدْب / الهُدَاب / طُرَّة الثوب / الصِّنْفَة	d	Saçak / Saçakçı / <i>Saçakları olan kenar / Saçakları olmayan kenar veya bunun tam tersi</i>
الرِّبْر / حَمَل القَطِيفَة	d	Yeni elbisenin pamuğundan görünen, hav, tüy / <i>Yüzü tüylü olan</i> , ipek veya pamuktan saçakları olan sık dokunmuş örgü
الرِّدَاء ج الأَزْدِيَّة		Entari, elbise
الطَّيْلَسَان ج الطَّيَالِسَة ³⁴¹		Baş ve omuzları örten bir örtü
البُرْقُع / الوَصُوص والبُخْنُق / الوَصُوص / النِّقَاب / اللِّفَام / اللِّثَام	d	<i>Kadınlar ve binek hayvanları için</i> , peçe / Küçük peçe / <i>Peçenin gözetleme deliği</i> / Göz çukurunun üstündeki örtü, yaşmak / <i>Burun üzerindeki örtü</i> / <i>Ağız üzerindeki örtü</i>

³³⁹ بالتخفيف والتشديد

³⁴⁰ Bu kelime Mutarrizî, İknâ', i. vr. 48a metinde, m. s. 89 açıklama kısmında geçmiştir.

³⁴¹ "الطيالسة" kelimesi sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 48a ve m. s. 89 dipnot P ve B'de.

الخِمار / النَّصِيف	e	Başörtüsü / Sarık
القِنَاع والمُقَنَّع والمُقَنَّعَة / الغِفَارَة / المِغْجَر	d	<i>Başı kaplayan, المُقَنَّعَة القِنَاع, 'dan daha genişdir ve aralarında fark yoktur'³⁴² / Başu kaplayanın altında olan, başörtüsü / Kadının başının etrafına dolanan şey Başörtüsünden daha geniş ve elbise olmayan kıyafet, elbise üzerine giyilen uzun geniş gömlek</i>
الجِلبَاب		
المِلْحَفَة والمِلاءَة / الرِّيطَة / المِرْطُ ج المِرْوَط	d	Kadın çarşafı / <i>Eni dikilmemiş, car denen çarşaf / Kadınların sarınmış olduğu keten, yün veya ipekten örtü</i>
القَلْنَسُوة ج القَلَانِس / الدِّيَّة / العمامة	e	Takke, şapka, kep, başlık / <i>Kadı için başlık / Sarık</i>
الفوطة		<i>Çizgili örtü, el bezi</i>

3.3.14.2. فصل

القَرُوج الفِرَاء / الفِرَاء ³⁴³ السِّنْجَاب / الجِوَابِل / السَّمُور / القاقم / الفَنَك / الدَّق / الثَّعَلِب ³⁴⁴ الكِساء ج الأَكْسِيَّة / البِجَاد / الخَمِيصَة / المَطْرَف الشَّمْلَة القَطِيفَة ج القَطَائِف والقُطْف العَبَايَة والعَبَاءَة المِسْح ج المِسُوح	d e e	Kürk, post, deri / Kürkçü Sincap / Pelikan / Samur / Kakım / Çöl tilkisi / Balıkçıl, sansar / Tilki Elbise, giyim eşyası / <i>Tasarlanmış elbise / Siyah paraf, nakışlı elbise / İki tarafında iki alemlî Arap kaftanı</i> <i>Sarınılan şey, pelerin, örtü</i> <i>Kadife örtü, battaniye</i> <i>Sınırları geniş olan, aba, kepenek</i> <i>Rahip çulu, dini nedenlerle kendine eziyet için giyilen elbise</i>
--	---------------------	--

³⁴² Bu açıklama sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 48a sayfa kenarında.

³⁴³ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 90'da.

³⁴⁴ Bu kelime İstanbul nüshası hariç diğer nüshalarda الثعالب şeklinde yazılmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 90.

3.3.14.3. فصل

الجِليّة ج الحلّي		Altın, gümüş ve inciden yapılmış süslenilen şey, takı
الحَلّيّ ج الحَلّيّ ³⁴⁵		Kadınlar için mücevherat
التاج ج التيجان / الإكليل	e	Taç / Taşlarla süslenmiş alın başına benzer ³⁴⁶
القُرْط والرّعثة ج القرطّة	e	Kulak memesine asılan şey, küpe / Kulağın üst tarafına asılan küpe
والرّعات / الشنّف		
القِلادة والطّوق والعقد ج		Kolye, gerdanlık
الأطواق والعقود		
السّخاب		Misk ve gri renkli bir karışımdan yapılan parfümden
العوذة والمعّادة والتّعوين		Muska, tılsım, nazarlık
والتميمة		
وَإِذَا الْمَنِيَّةُ أَنْشَبَتْ أَظْفَارَهَا		
أَلْفَيْتَ كُلَّ تَمِيمَةٍ لَا تَنْفَعُ ³⁴⁷		
واسِطَة القِلادة ج الأواسِط		Kolyenin ortası, odak noktası
القريدة		Altından ayrılan, tek taş mücevher
الوشاح ج الأوشحة		Göbek kolyesi, kuşak
القراميل		Saç bağı
الدُمْلج والدُمْلوج		Pazuya takılan bilezik
السوار ج الأسورة جج		Bilezik, halka, halhal
الأساور		
القُلب / الوقف / المسكة /		Dolambaçlı olmayan, tek bir dize bilezik / Fildişinden bilezik / Sedeften bilezik /
اليارق / الرسوة ج الرساء	e	Yayılmış bilezik / Kadınların kollarına boncuktan veya inciden yaptıkları bir çeşit bilezik
الخاتم ³⁴⁸ / الفصّ / الفتحة	d	Yüzük / Yüzük taşı / Taşsız yüzük

³⁴⁵ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 90'da.

³⁴⁶ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 48b'de.

³⁴⁷ el-Kureşî, a.g.e., s. 536. Ebu Züeyb el-Hüzelî'nin şiirinden bir beyit.

الْخَلْخَالُ وَالْخَدَمَةُ وَالْبُرَّةُ وَالْحِجْلُ جِ الْخِدَامِ وَالْبُرُونُ وَالْحِجَالُ وَالْحُجُولُ الْخَرَزُ / الْخَرَزِيُّ / السَّبِجُ / الْجُمَانُ / التَّوَمَةُ / الْجَزَعُ / السُّبْحَةُ / الْوَدْعُ الدَّرُّ وَاللُّؤْلُؤُ / اللَّأَلُ / الْمَرْجَانُ / الْبَسَنُّ ³⁵⁰ الْعَمُّهُدُ الْيَاقُوتُ / الْعَقِيقُ / الْبَدَخْشَانِيُّ / الْفَيْرُوزُجُ / الرِّبْرِجِدُ / الزُّمُرُذُ / الْقَهْرَبَاءُ / الْبَجِيدُ السِّمَطُ جِ السُّمُوطِ الْبِلُّورُ الْبَلُّورُ	Halhal d d e İnce / İnci satan / Küçük inci, mercan / Mercan taşı Sözlüklerde geçmiyor. e İpe dizilmiş boncuktan vb. oluşan kolye Billur taşı
---	--

3.3.14.4. فصل

الْخُفَّ وَالْمَوْزَجُ جِ الْخِفَافِ وَالْمَوَازِجَةُ / الْخَفَافُ الموق والجُرموق الْإِفَافَةُ الْجَوْرَبُ جِ الْجَوَارِبَةِ الْمِكْعَبُ الْكُوْثُ وَالْقَفْشُ وَالصَّنْدَلَةُ الصَّنْدَلِيُّ	d Mestin üzerine giyilen Sargı Çorap Topuk mesti Sert tabanlı deri kayışla ayağı sabitleyen ayakkabı, başmak, kısa pabuç, sandalet Başmakçı
---	--

³⁴⁸ Mutarrizî, İknâ', m. s. 91 dipnot P ve B'de ayrıca والخاتام

³⁴⁹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 49a sayfa kenarında.

³⁵⁰ بالضم والكسر

³⁵¹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 91 dipnot P'de.

النَّعْلُ والجِذَاءُ ج النِّعَالُ / النَّعَالُ والجِذَاءُ	d	Ayakkabı / Ayakkabıcı
الشِّرَاكُ / القِبَالُ والزِّمَامُ / الشِّسْعُ ج الشُّسُوعُ	e	Ayakkabının topuk arkasına gelen kemeri / Ayakkabının ortası ile etrafı arasındaki kemere bağlanan, ayakkabıda parmak arasına giren kemer
3.3.15. المفروش – Mobilyalar		
الفِرَاشُ والبِساطُ / الرُّزْبِيَّةُ / الطَّنْفَسَةُ / القَالِيُّ / الجِلسُ ج الأَخْلَاسُ	c	Döşek, yatak, minder / Oturmak için yayılan yastık / Uzun saçaklı halı, hurma yaprağından yapılan ve eni bir zira' miktarı olan hasır / Halı / Evde değerli şeylerin altına serilen hasır
اللِّبْدُ ج اللُّبُودُ / اللِّبَادُ الحَصِيرُ والباريُّ	d	Keçe / Keçeci Hasır
النِّطْعُ ج الأَنْطَاعُ والنُّطُوعُ المُصَلَّى / الخُمْرَةُ	d	Deri sergi Namazgah / Secde edilen küçük hasır, küçük seccade
الوَسَادَةُ / المِنْبَدَةُ / النُّمْرُقُ والنُّمْرُقَةُ / المِسْوَرَةُ / المِرْفَقَةُ / المِسْنَدَةُ	e	Yastık / Küçük yastık, kırilent / Oturmak için yastık / Kol koymak için yastık / Dayanmak için yastık
الفِرَاشُ والمِثَالُ / النَّمَطُ الحَشْوُ	d	Üzerinde uyunan, döşek / Döşek yüzü Dolgu maddesi
الحَشِيَّةُ المُضْرَبَةُ		Doldurulmuş döşek, şilte, uzun minder İçine pamuk doldurulmuş
اللِّحَافُ المِلْحَفَةُ / المِجْبَسُ والمِقْرَمَةُ السِّتْرُ ج الأَسْتَارُ والسُّتُورُ / السِّجْفُ ج السُّجُوفُ / الخِدْرُ ج الخُدُورُ	d	Yorgan, battaniye Yatak çarşafı / Döşegin yüzüne geçirilen elbise Örtü, perde / Kapı için örtü / Cariye için örtü

الحَجَلَة ³⁵² ج الحِجَال / المَقْصُورَة الشَّفَّ ³⁵⁴ القِرَام والمَقْرَم الكَلَّة	Evde <i>gelin için</i> hazırlanan cibinlik / <i>Araplarda gelin için hazırlanan cibinlik</i> ³⁵³ , kızın evinden dışarı çıkmasına izin verilmeyen korunaklı yer <i>İnce şeffaf kumaş</i> <i>Nakışlı perde</i> Tül, cibinlik
---	--

3.3.15.1. أثاث البيت – Ev eşyası

المَاعُون		Tencere ve kap gibi ev eşyalarının genel adı
القَاس ج القُؤوس / الخُرْت القِدر ج القُدور / البُرْمَة ج البُرْم والبرام / المِرْجَل / المِنْقَعَة / الطِنْجِير الطَاجِن والطَيِّجَن والمِقْلَة السُّخَام الشَّكِيم / الجِعَال والجِعَالَة المُعْرَس الأَثْفِيَّة المِنْصَب المِغْرَفَة والمِقْدَح والمِقْدَحَة / المِئْعَة / المِخْبَصَة / المِصْفَاة والراووق الزُّنْد / الزُّنْدَة ج الزُّنَاد المِقْدَحَة / القَدَّاحَة	d e d c b d	Balta / <i>Balta deliği</i> Tencere, kazan, güveç / <i>Taştan</i> , toprak kap / <i>Bakırdan</i> kazan, tencere / <i>Küçük bakır</i> <i>tencere</i> / İçinde helva yapılan, tencere Tava Tencere karası Kazan ve çömlek kulpu / <i>Tencerenin</i> <i>indirildiği bez</i> ³⁵⁵ , çömlek ve tencere gibi sıcak şeyleri tutmakta kullanılan bez Çömlek koyacak yer Ocak ayaklığı, tencere altı için üç ayak <i>Demirden</i> ocak Kepçe / Kaşık / Helva karıştırmaya özel kepçe / Süzgeç, elek, filtre <i>Sopa</i> ile ateş yakmada <i>üst kısım</i> / <i>Sopa</i> ile ateş yakmada <i>alt kısım</i> Çakmaktaşıdan ateş çıkarmada kullanılan <i>demir parçası</i> / <i>Çakmaktaşı</i> / Kav / <i>Yanıcı</i> <i>pamuk parçası</i>

³⁵² Bu kelime Mutarrizî, İknâ', i. vr. 50a'da iki kere yazılmıştır.

³⁵³ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 50a'da.

³⁵⁴ Bu kelime Mutarrizî, İknâ', i. vr. 50a metinde m. s. 92 önceki kelimenin açıklaması olarak yazılmıştır.

³⁵⁵ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 50a'da.

والقَدَّاحُ / الحُرَّاقُ / العُطْبَةُ	
الهاوون والمنحاز / المهراس / المدق والمدقة	e Havan, dibek / <i>Taş veya tahtadan havan / Havan tokmağı</i>
الخوان ج الخون والأخونة / المائدة	d <i>Üzerinde yemek yenilen</i> ³⁵⁶ , masa / <i>Üzerinde yemek varken masa, sofr</i>
المشوش والمنديل / المملحة / القصة / الجفنة / الصحفة ج الصحف / الغضارة / السكرجة / الفيخة / الثقوة	c Peçete / Tuzluk
الفاتور والديسق / الطشتخان ³⁵⁹	e <i>Veya tahtadan</i> ³⁵⁷ , çanak, kâse, kap / <i>Büyük çanak, kâse, çanak, sahan / Beş kişiyi doyuran tabak, kâse, tas / Seramik veya tahtadan</i> ³⁵⁸ / Tepsi, içine turşu vb. koyulan kap / Bir çeşit toprak çanak / Topraktan veya madenden yapılmış çorba tası
الطبق	e Gümüş masa, mermer vb.den yapılan masa, yuvarlak kap, kâse / Altından veya gümüştten masa
المهدى	Tabak, tepsi, tabla
المكبة	İçine hediye konulan kap
الجام	Tabak örtüsü
	<i>Cam veya gümüştten beyaz tabak</i>

3.3.15.2. فصل

الإناء ج الأنية جج الأواني / المشربة / الصاخرة	d Kap kakak / Maşrapa, içme kabı / İçmek için kullanılan <i>seramik kap</i> ³⁶⁰ /
القَدَّاحُ ج الأفداح	
والقَدَّاحُ / العسّ / الغمر / القعب ج القعاب / المخلب	d Kadeh, bardak, fincan / Büyük madeni su içme kabı / Küçük madeni su içme kabı / <i>Tahtadan</i> büyük ve kalın bardak / İçine süt sağılan kap
العُلبَة	<i>Deriden</i> kutu, paket

³⁵⁶ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 50b'de.

³⁵⁷ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 50b'de.

³⁵⁸ "Veya tahtadan" ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 50b'de.

³⁵⁹ Bu kelime i. vr. 50b açıklama kısmında, m. s. 93 metinde yazılmıştır.

³⁶⁰ "Seramik kap" ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 50b'de.

الحُبَّ ج الحِباب / الخابية / الكِرَامَة	d	Su küpü ve testi gibi su kabı / Varil, fıçı / Su küpünün ağzına konulan tabak ³⁶¹
الجَرَّة ج الجِرَار / القُلّة ج القِلَال / الحَنَم	d	Kavanoz, testi, çömlek / Büyük testi, sürahi / Yeşil testi
الكوز ج الكيزان / البُلْبلة البَرَادة البَرْنِيّة البُسْتوقَة	d	Maşrapa gibi büyük bardak / Bir tarafında su dökme yeri ³⁶² olan maşrapa İçeceği soğutan kap / Şişelerden, ağzı geniş toprak veya cam kap Küçük küp
الطَسْت ج الطِساس / اللَقْن واللِّكْن / الإِجَانَة / المِرْكَن القُمُقم	e	Bakır vb.den yuvarlak yıkama kabı, leğen / Pirinçten leğen ³⁶³ , altı dar üstü geniş bakır kap / İçinde elbise yıkanan kap, leğen, tekne / Leğen, küvet, çamaşır teknesi Gümüş veya bakır ibrik
المنارة والمائلة / المِسْرَجَة والمِسْرَجَة المِشْكَاة السِرَاح والمِصْبَاح الْفَتِيلَة والدُّبَالَة / الشَّعِيلَة المِشْعَلَة الشَّمع ³⁶⁴ / المِشْمَعَة / القُنْدِيل ³⁶⁵ الدَّبَة المِجْمَر والمِجْمَرَة والمِدْحَنَة المُسْعَط	d	Kandil, üzerinde mum veya fitil yakılan çıra ve şamdan / İçinde fitil olan veya tam tersi, lamba Geçirgen olmayan yuvarlak, duvar içindeki ışık konulan yer Tutuşmuş, lamba, kandil, ışık Fitol / İçinde ateş olan fitil Meşale, alevli odun parçası Mum, balmumu / Şamdan / Lamba, kandil, şamdan Yağ vb. şişesi Buhurdanlık Enfiye kutusu

³⁶¹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 51a'da.

³⁶² "Su dökme yeri" ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 51a ve m. s. 94 dipnot L'de.

³⁶³ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 51a'da.

³⁶⁴ بالسكون والفتح

³⁶⁵ Bu kelime Mutarrizî, İknâ', i. vr. 51a metinde, m. s. 94 önceki kelimenin açıklama kısmında yazılmıştır.

3.3.15.3. فصل

الوعاء والظرف ج الأوعية		Kap, tas
الجراب / الخُرج ج		
الخِرْجَة / الجُوالِق ج	d	Torba, çanta, kese, çuval / Heybe, sırt çantası, torba / Çuval / Heybenin ağzını bağlamak için odun / Kendisiyle heybe taşınan sopa / Çuval
الجَوالِق / الشِّظاظ ج		
الأَشْطَة / المِرْبَعَة / الغِرارة		
المِكتَل والزَبيل / السَبْدَة /		Büyük sepet, zembil / Dayanıklı büyük sepet / Sepet, sele, kova / Meyve ve yemiş sepeti / Toplanan meyvenin içine
السَلَة / القِرطالة / المِخْرَف /	e	konulduğu sepet / Eğirilmiş iplik için, küfe, büyük örme sepet / İçine parfüm konan şişe ve kadınların gereçlerine benzeyen, sandık, sepet / Çekmece, sıra, göz, içine parfüm vb. koyulan küçük kap
الفُقَّة / السَفَط / الدُرَج ج		
الدِرْجَة		
المِرْآة ج المِرَائِي / السَجْنَجَل	a	Ayna / Ayna
المُكْحَلَة / المِرْوَد والمُموَل /		Sürme kabı / Sürme kalem / Sürme kalem, sürme mili, <i>Asma î</i> kelimesinin
المُكْحَال ³⁶⁶ والميل	d	<i>bu anlama geldiğini reddetmiş, kelimenin aslında المومول olduğunu söylemiştir.</i>
المِشْط ج الأمشاط /		
المِنْتاش والمِنْماص /	c	Tarak / Cımbız / Keski, cımbız
المِنْقاش ³⁶⁷		
الصُّنْدوق		Sandık, kasa
العَيْبَة ج العِيَاب		Hasat edilmiş ekini harmana taşımakta kullanılan hurma yaprağı vb.den yapılan kap, deri çanta, valiz
شَرَح العَيْبَة		<i>Hurma yaprağı vb.den yapılan kabın açılmış delikleri</i>
المِشْجَب		<i>Üzerine elbise asılan tahta parçası, kanca, elbise askısı</i>
العَرْش		Hükümdarlık koltuğu, taht
التَّخْت		Divan, sandık, taht
السَّرير / الأريكة	d	Karyola, yatak / <i>Gerdek odasındaki yatak</i> , kanepe, koltuk, sedir

³⁶⁶ Bu kelime Mutarrizî, İknâ', i. vr. 51b önceki kelimenin açıklama kısmında, m. s. 95 metinde yazılmıştır.

³⁶⁷ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 51b'de.

الكُرسيّ	Sandalye, iskemle
المِرْوَحَة	Yelpaze
مَهْد الصَّبِيّ	Çocuk beşiği
المِعْوَز	Çocuk sarılan bez parçası

3.3.16. ذوات الأجنحة - Kanatlılar

الطائر إجماع الطيور ج الأطيّار	d	Kuş / Kuş yavrusu ³⁶⁸
والطيور / الفخج ج الأفراخ والفراخ	d	Kuş / Kuş yavrusu ³⁶⁸
الجارحة / البغاث	b	Köpeklerden ve kuşlardan avlananlar ³⁶⁹ , yırtıcı kuşlar / Avlananların tersi, evcil
عفريّة الديك وعرفه / البرائل / المنقار / الرعثنان /	d	Horozun kafasının üstündeki et parçası, ibik / Kuşun boynundaki tüyler / Gaga / Gaga altındaki et parçası / Kursak / Karnındaki küçük boşluk, taşlık
الحوصلة / القانصة	d	Horozun kafasının üstündeki et parçası, ibik / Kuşun boynundaki tüyler / Gaga / Gaga altındaki et parçası / Kursak / Karnındaki küçük boşluk, taşlık
الريش / الزفّ	e	Tüy / Küçük tüy
الجناح ج الأجنحة		Kanat
القادمة ج القوادم /	e	Kuş kanadının ön tarafındaki tüyler / Kuş kanadının ön tarafındaki tüylerin tersi, kuş kanadının arka tarafındaki tüyler
الخافية ج الخوافي	e	Kuş kanadının ön tarafındaki tüyler / Kuş kanadının ön tarafındaki tüylerin tersi, kuş kanadının arka tarafındaki tüyler
الزيمكى		Kuyruğun başladığı yer, kuş kuyruğunun kökü
المخلب		Pençe
الصيصية		Horozun ayağının arkasındaki parmak, horoz mahmuzu
البيض / القيض / الغرقي	d	Yumurta / Yumurtanın kabuğu / Yumurta kabuğunun altındaki ince zar

كغريقي بيض كنه القيض من عل³⁷⁰

المح / المّج	d	Yumurta beyazı / Yumurta sarısı
--------------	---	---------------------------------

³⁶⁸ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 95'de.

³⁶⁹ "Köpeklerden" ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 52a'da.

³⁷⁰ İsmail el-Cevherî, *es-Sihâh*, c. IV, s. 610; el-Vahidi, a.g.e., c. I, s. 497. Evs bin Hacer'e ait şiirden bir beyit. i.vr.52a ve m.s.96 l. علو şeklinde yazılmıştır.

3.3.16.1. فصل

النَّسْرُ / الْقَشْعَمُ / الْمَضْرَحِيُّ	e	Akbaba, kartal / <i>Yaşlı akbaba</i> , büyük erkek akbaba / <i>Beyaz akbaba</i>
الكُرَيِّي ج الكِرَاكِي ³⁷¹	c	Turna / Çaylak
الجِدَادَةُ ج الجِدَاءُ		<i>Akbabaya benzeyen benekli kuş</i> , mısır akbabası
الرَّحْمَةُ وَالْأَنُوقُ		
العَنْقَاءُ / الصَّخْرُ وَالْأَجْدَلُ		
وَالسَّوْذَقُ وَالسَّوْذَنِيْقُ		Anka kuşu, Zümrüdüanka / Şahin / Doğan / Başak (yırtıcı kuş), atmaca / <i>Başağın benzeri</i> , bozdoğan, çakırdoğan, hızlı dalış yapabilen yırtıcı bir kuş türü / <i>Doğan ve başak arasında</i> , beyaz tüylü doğan, ava alıştırılabilen bir kuş türü
وَالسَّوْذَانِقُ / الْبَازِي ج	c	
الْبُزَاةُ / الْبَاشِقُ / الْيُؤْيُؤُ / الزُّرْقُ		
الشَّاهِينُ		Şahin, doğan
الصُّرْدُ وَالْأَخْطَبُ ج		İri kafalı bir kuş
الصِّرْدَانُ		
الْبَازِيَارُ / الْمُقَازُ / سِبَاقَا الْبَازِي	d	Doğancı / Doğanın konduğu örme demir parçası / <i>Doğanın ayaklarına takılan kayış</i>
النَّعَامَةُ ج النِّعَامُ وَالنَّعَائِمُ / الظَّلِيمُ / الْهَيْقُ وَالْهَيْقَةُ / الرَّألُ ج الرِّئَالُ وَالرِّئَالَانُ	e	Devekuşu / <i>Erkek devekuşu</i> / <i>Dişi devekuşu</i> / <i>Devekuşu yavrusu</i>
ظَلِيمٌ أَخْرَجَ		Rengin beyazdan daha çok siyah olması
الدَّجَاجَةُ ج الدَّجَاجُ / الدِّيكُ ج الدِّيكَةُ	c	Tavuk / Horoz
الْفَرُوجُ		<i>Horoz yavrusu</i> , piliç
الْحَمَامَةُ ج الْحَمَامُ		
وَالْحَمَائِمُ / الْهَدِيدُ	e	Tüm gerdanlığı olanlar ³⁷² , güvercin / <i>Erkek güvercin</i> / <i>Dişi güvercin</i> / <i>Güvercin yavrusu</i> / <i>Evcil veya vahşi güvercin</i> , kumru / Bir yaban güvercini türü
الْعِكْرِمَةُ / الْجَوْزُلُ / الْيِمَامُ		

³⁷¹ Bu iki kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 52a'da.

³⁷² Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 52b'de.

الوَرشَان	
الفَاخِثَة ³⁷³ / الطَّيْهَوج	c Üveyik / Orman tavuğu
الدُّرَّاج/ الحَيَّقُطَان	e Keklik, turaç, çil / <i>Erkek turaç</i>
القُمْرِيّ/ ساق حُرّ	e Kumru / <i>Erkek kumru</i>
الدُّبْسِي ³⁷⁴	Bir güvercin türü
المُكَّاء/ البُلْبُل والعُنْدَلِيْب ج	c Çoban aldatan kuşu / Bülbül / Papağan
العِنَادِب/ البَيْغَاء	
القَبْجَة ج القَبْج والقِبَاج/	
الحَجَلَة ج الحَجَل	e Keklik / <i>Veya dişi keklik, bıldırcın / Erkek keklik</i>
والْحِجْلَى/ اليَعْقُوب	
الكِرْوَان ج الكِرْوَان ³⁷⁵ /	e Turna kuşu, uzun bacaklı ve güzel sesli bir kuş türü / <i>Erkek turna kuşu / Turna kuşu yavrusu</i>
الكِرَّا/ اللَّيْل	
القِطَاة ج القِطَا/ الكُدْرِيّ/	e Bağırtlak kuşu / <i>Boz bağırtlak kuşu / Karnı ve kanadı kara olan bağırtlak kuşu</i>
الجُونِيّ	
الحُبَارِيَّات ج الحُبَارِيَّات/	e Toy kuşu / <i>Erkek toy kuşu / Toy kuşu yavrusu</i>
الخَرْب ج الخَرْبَان/ النِّهَار	
السُّمَانِيّ والسَّلْوَى/ التُّدْرُج	c Bıldırcın / Sülün / Tavus kuşu
والتُّدْرُجَة/ الطَاوُوس	
الهَامَة ج الهَام/ البَوْمَة ج	
البوم/ الفَيَّاد والصدى/	e Bir baykuş türü / <i>Baykuş / Erkek baykuş / İshak kuşu veya bir baykuş türü</i>
الضُّوع	
الشَّقِرَّاق والأَخْيَل/ أبو	c Boyun buran kuşu / İspinoz, sarıasma kuşu / Saksagan
بَرَاقِش/ العَقَّعَق	
الغُرَاب ج الغُرْبَان/	e Karga / <i>Kuraklık kargası, kuzgun / Karakarga / Karga</i>
الغُدَاف/ الحَاتِم/ الزَاغ	

³⁷³ Bu kelime Mutarrizî, İknâ', m. s. 97 dipnot L'de sehven الفَاخِثَة şeklinde yazılmıştır.

³⁷⁴ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 97'de.

³⁷⁵ "الكروان" kelimesi sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 53a'da.

الرَزْزُورُ / القَارِيَّةُ	c	Sinek kuşu / Uzun gagalı, kısa bacaklı, sırtı yeşil bir kuş /
الهُدُودُ / السَّمَامَةُ		İbibik kuşu / Bildircina benzer bir kuş türü
العُصْفُورُ / الوَصَّعُ / النُّعْرُ	e	Serçe / Serçegillerden küçük bir kuş türü, iskete kuşu / Serçeye benzeyen gagası kırmızı bir kuş türü, serinus kuşu
ج النِّغْرَانُ		
الدُّخْلُ / السُّودَانِيَّةُ		
الشُّرْشُورُ / الحُمَّرَةُ ج	e	Küçük kuşlar / Kuyruğu uzun küçük kuş, karatavuk / Serçe gibi küçük bir kuş ³⁷⁶ / Benekli ve isli serçe gibi, kaya kuşu
الحُمَّرُ		
الصُّفَارِيَّةُ / التُّبَيْشِرُ	a	Tüyleri sarı olan bir kuş türü, sarı asma kuşu / Sarı asma kuşu
ج القُبَّرُ / الصَّعْوَةُ ج	e	Toygar kuşu, tarla kuşu / Küçük bir kuş türü ³⁷⁷ , yunt kuşu / Kelebek kuşu
الصِّعَاءُ / التَّنَوُّطُ		
الخُطَّافُ / العَوْهَقُ	e	Kırlangıç / Dağ kırlangıcı
الخُشَّافُ وَالخُفَّاشُ		
وَالوَطُوطُ		Yarasa

3.3.17. Su hayvanları – بنات الماء

ابن الماء / العُرْنُوقُ / البَطُّ		
الإِوَزُّ / النُّحَامُ / مَالِكُ	c	Balıkçıl / Uzun ayaklı beyaz bir kuş türü, turna / Ördek / Kaz / Kaz gibi görünen bir kuş ³⁷⁸ , angut kuşu / Balıkçıl, balıkçıl kuşu / Toygar kuşu
الحَزِينُ / الصِّفْرِدُ		
الحَصَّانَةُ		Sözlüklerde geçmiyor.
الطَّوْلُ		Ayakları uzun bir kuş türü ³⁷⁹ , boz renkli ayakları uzun olan balıkçıl kuşu

3.3.18. فصل

الجَرَادُ / الدَّبِيُّ / الجُنْدُبُ	e	Çekirge / Küçük çekirge / Erkek çekirge
اليَعْسُوبُ / صَرَارُ اللَّيْلِ	e	Çekirgeden büyük uzun kuyruklu bir hayvan türü, arı beyi, yusufçuk / Cırcır böceği, ağustos böceği, ateş böceği
وَالجُدُّدُ		
ج الخَنْفَاسُ / الخَنْفَاسُ	a	Bok böceği / Bok böceği

³⁷⁶ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 53b'de.

³⁷⁷ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 53b'de.

³⁷⁸ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 53b'de.

³⁷⁹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 53b'de.

الجُعَل ج الجِعْلان		
الدُّخْرُوجَة		<i>Bok böceğinin yuvarlağı</i>
الدَّرُوح والذَّرْحَج ج		Kın kanatlılardan kurutulup ezilerek tıpta kullanılan bir haşerat
الدَّرَارِيح		
الرُّنْبُور / النَّحْل / الدَّبْر /	e	Eşek arısı, yabanarısı / Balarısı / <i>Arı sürüsü</i> / <i>Erkek arı</i>
اليَعْسُوب		
الْخَلِيَّة / الكُوَّارَة	e	<i>Arı kovanı</i> / Evcil arı kovanı, beslenen arı kovanı
الدُّبَاب ج الذِّبَّان / القَمْعَة /	e	Sinek / <i>Deve sineği</i> , at sineği / <i>Köpek sineği</i> / <i>Sivrisinek gibi küçük baş hayvanların yüzüne konan</i> ³⁸⁰ <i>küçük sinek</i> / Sivrisinek
الشَّدَاة / الهَمْج / البَعُوض	e	<i>Büyük sivrisinek</i> , tahtakurusu / <i>Ateşe düşen</i> , kelebek
البَقَّ / الفَرَّاش	e	
3.3.19. نوات الأَخْفاف – Deve toynaklılar		

إِج الإِبِل ج الأَبَال / البَعِير /		
الجَمَل ج الجِمَال	e	Deve / <i>Dişi ve erkek deve</i> / Erkek deve / <i>Dişi deve</i> /
والجِمَالَة / الناقَة ج النوق		
والنِّيَاق والأَيْنُق جج الأَيَّانِق		
المِشْفَر		Devenin kalın dudağı
اللُّغَام		<i>Devenin ağzında oluşan köpük</i>
الشَّقْشِقَة		<i>Yükseldiğinde çıkan akciğere benzeyen, devenin ağzında olan dağarcığı</i>
الجِرَّان / السَّنَام ج		<i>Devenin boynunun ön kısmı</i> ³⁸² / Hörgüç / <i>Devenin hörgüç ve boynu arası</i> , devenin iki kürek kemiği arası / Sırtın üst kısmındaki omurga / <i>Devenin hörgücünün dibi</i> / <i>Deve hörgücünün dibindeki yağ</i> / <i>Deve döşünün yüksek yeri</i> / <i>Devenin çöktüğünde yere değen yerleri</i> / <i>Devenin erkeklik organı</i> / <i>Devenin erkeklik organı ucu</i> / <i>Devenin yumurtalığı</i> / <i>Dişi devenin kadınlık organı</i> / <i>Deve memesi</i> / <i>Deve toynağı</i> / <i>Deve toynağının dış kısmı</i> / <i>Deve tırnağı</i> / <i>Deve tırnağı altındaki</i>
الأَسْنِمَة / الغَارِب /		
الدَّأِيَة ³⁸¹ / القَحْدَة /	d	
السَّدِيف / الكِرْكِرَة /		
الثَّفُنَات / القَضِيب /		
المِقْلَم / الثَّيْل / حِيَاء		

³⁸⁰ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 54a'da.

³⁸¹ Bu kelime Mutarrizî, İknâ', i. vr. 54a'da iki kelime sonrasında yazılmıştır.

³⁸² Mutarrizî, İknâ', m. s. 99 dipnot P'de ayrıca من مذبحه إلى منحره

الناقة/ الخلف/ الخفّ/
الفرسن/ المنسم/ الأظللّ

3.3.19.1. فصل

الحوار/ السقّب/ الحائل/
الرّبع/ الهبّع/ الفصيل ج
الفصال والفصّان
البوّ والجدّد

e Süt emen deve yavrusu / Erkek deve yavrusu / Dişi deve yavrusu / İlkbaharda doğan deve yavrusu / Yazın doğan deve yavrusu / Sütten kesilmiş deve yavrusu

Doldurulmuş deve yavrusu derisi, sağılmaktan kaçmasın diye samanla doldurup annesine gösterilir

الحاشية والفرش/ الأفيل
ج الإفال
البكر ج الأبكر والبكار
والبكاره/ القلوص ج
القُصّ والقلاص
والقلائص

a Küçük deve / Küçük deve

e Genç erkek deve / Genç dişi deve

ابن مَخاض و بنت مَخاض
ج بنات مَخاض / ابن لبون
و بنت لبون ج بنات لبون/
الحقّ/ الجدّع ج الجدعان
والجداع/ الثنيّ ج الثنيان
والثناء/ الرباعيّ/ السديس
والسدس ج السدس/
البازل/ المخلف/ العود ج
العودّة/ الناب والشارف ج
الأنياب والنيب والشرف

e Bir yaşı doldurmuş ikiye girmiş erkek ve dişi deve / İki yaşı doldurmuş üçe girmiş erkek ve dişi deve / Üç yaşı doldurmuş dörde girmiş deve / Dört yaşı doldurmuş beşe girmiş deve / Beş yaşı doldurmuş altıya girmiş deve / Yediye girmiş deve / Sekize girmiş deve / Dokuzaya girmiş deve / Ona girmiş deve / Yaşlı erkek deve / Yaşlı dişi deve

3.3.19.2. فصل

الفحلّ

Her hayvanın erkek olanı

الفَنِيْقِ وَالْمُضْعَبِ وَالْقَرِيْعِ	
وَالْقَرْمِ وَالْمُقْرَمِ / الْبُخْتِيَّ ج	e Binek hayvanı olmaktan muaf tutulan deve / Buğur deve, iki hörgüçlü deve
الْبَخَاتِيَّ وَالْبُخْتِ	
الْمَهْرِيَّ ج الْمَهَارِي	Deve binicisi
الشَّدَنِيَّةَ / الْجَدِيلِيَّةَ /	
الْحَمَوْلَةَ / الرِّحُولِ	
وَالرِّحَوْلَةَ / الرِّكُوبِ	<i>Yemen deveşi</i> ³⁸³ / <i>Fahl deveşi</i> ³⁸⁴ / <i>Üzerinde taşınan, yük hayvanı / Yolculuk yapılan / Binilen, binek hayvanı / Binilen ve çobanın da bindiği deve / Binek hayvanı / İnsanları ve kadınları taşıyan deve / Erzak taşıyan deve / Su taşıyan deve</i>
وَالرِّكُوبَةَ / الْقَعُودِ وَالْقُعْدَةَ	e
/ الْمَطِيَّةِ ج الْمَطِيَّ وَالْمَطَايَا /	
الرِّكَابِ وَالرَّاحِلَةَ ج	
الرِّكَائِبِ / الزَّامِلَةَ / الرَّاوِيَةَ	
الْخَلْفَةَ ج الْمَخَاضِ /	
الْعُشْرَاءِ ج الْعِشَارِ /	
اللِّحْحَةَ ج اللَّيْحِ / اللَّقُوحِ أَوْ	e <i>Gebe deve / On aylık gebe deve / Sağılan deve / Süt veren veya doğuran deve / Sütü taşıyan deve</i>
اللِّقَاحِ / الصِّفِيِّ	
ج الصِّفَايَا	
الْعَيْرَانَةَ / الْأُجْدُ / الْعَنْسِ /	
الْأَمُونِ / الْعُذَافِرَةَ /	e <i>Koşuda yaban eşeğine benzeyen deve</i> ³⁸⁵ / <i>Kuvvetli deve / Kuvvetli dişi deve / Engellere takılmayan deve / Büyük ve kuvvetli dişi deve / Büyük dişi deve / Hafif dişi deve / Sıska veya kuvvetli veya hızlı dişi deve</i>
الْجَسْرَةَ / الشِّمْلَةَ	
وَالشِّمْلَالَ / الْحَرْفِ	

3.3.19.3. فصل

الدَّوْدُ / الصِّرْمَةَ / الْهَجْمَةَ	e <i>Sayısı üç ila on arasında olan deve sürüsü / Sayısı on ila kırk arasında olan deve sürüsü / Sayısı altmış ila yüz arasında olan deve sürüsü</i>
الْوَبْرُ	Deve yünü

³⁸³ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 55a'da.

³⁸⁴ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 55a'da.

³⁸⁵ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 55a'da.

البَعْرَج الأَبْعَار	Deve
الحَظِيرَة	Ağıl, hangar, kümes, kafes, ahır

3.3.19.4. فصل

الخِشَاش والعِرَان / البُرَة ج	d	<i>Burun çubuğu, devenin burnunun delindiği çubuk / Devenin burnuna takılan piriñçten halka / Kıldan halka, yular burunluğu</i>
البُرُون / الخِزَامَة		
الزِمَام والجَدِيل والجَرِير		Deve gemi
الخِطَام		<i>Boynuna konulan sonra ağız kısmında katlanan ip, yuların devenin burnundan geçen kısmı</i>
الجَرَس		Çan
الحَوِيَّة		<i>Hörgüç etrafında doldurulmuş örtü</i>
الرَّحْل ج الرِّحَال / القَتْب / الغَبِيط / الكور ج الأَكْوَار	e	<i>Binek hayvanının eyeri gibi deveye oturmak için alınan / Küçük deve semeri / Tahturevan semeri / Deve eyeri / Tahta deve semeri</i>
والكيران / القَتْد ج القُتود		
والأَقْتَاد		
الشَّرْحَان		<i>Semerin ön ve arka kısmı</i>
العَزْر		<i>Eyerin iki yanında bulunan ve ayakların basıldığı demir halka</i>
الوَضِين والنِّسْع ج الأَنْسَاع		
والنُّسوع / العَرَض	d	Kolan / Kolan kemeri
والعُرْضَة والتَّصْدِير		
والبِطَان		
الحَقْب		Sırta asılan

إِذَا مَا حَقَبْتُ جَالَ

شَدَدْنَا ه بِتَّصْدِير³⁸⁶

³⁸⁶ Muhammed bin Yezid el-Müberred (h. 285), *Kitabu'l-kâmil fi'l-luğa ve'l-edeb*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire, Daru'l-fikri'l-arabî, 1997, c. I, s. 19; İbn Asâkir (h. 571), *Kitâbu tarihi Dimeşk*, thk. Amr bin Ğarâme, ş.y., Dâru'l-fikr li't-tabâa' ve'n-neşr ve't-tevzi', 1995, c. XXXIX, s. 364. Ebu Bekr'in bir şiirinden.

الحِدَج / الهَوْدَج / المَحْمَل ³⁸⁷	e	Tahtirevan gibi kadın bineklerinden / Deve üzerindeki kubbe şeklindeki tahtirevan / Tahtirevan
العَمَارِيَّة		Sözlüklerde geçmiyor.

3.3.20. نوات الأظلاف – Toynaklılar

البَقْر الأَهْلِيَّة / البَقْرَة ج البَقْر	e	Evcil inek / Erkek ve dişi inek
الثَّور ج الثيران / الجاموس / العِجْل ج العِجَلَة	c	Boğa, öküz / Camız, sığır, manda / Dana
العِجْوَل / التَّبِيع الحَوْلِي / الجَذَع / الثَّنِي / الرباعي والرباعية / السديس	a	İnek yavrusu / İnek yavrusu
الصالح والسالغ القرن والرؤق ج القرون والأزواق الغَبب والغَبَب الكراع ج الأكرع جج الأكارع الضرع الخثي ج الأخثناء	d	Bir yaşında olan hayvan / İki yaşında düve / Üç yaşında sığır / Dört yaşında erkek ve dişi sığır / Beş yıllık sığır
		Koyun veya sığır altına yaşına girdiğinde çıkan dişler
		Boynuz
		Boynunun altından sarkan et parçası
		Sivri baldır, paça
		Hayvan memesi
		Dışkı

3.3.20.1. البَقْر الوحشيَّة

المهاة ج المها		Erkek ve dişi yaban sığırı
النَعْجَة / الشاة	e	Dişi koyun / Erkek koyun
الجُوْدَر		Yaban sığırı yavrusu

³⁸⁷ بالكسر والفتح

الرَّيْبُ وَالْإِجْلُ وَالسَّرْبُ
وَالصَّوَارِجُ الْأَجَالُ
وَالأَسْرَابُ وَالصَّيْرَانُ
الرَّزَافَةُ

Sürü

İnsan topluluğu

3.3.20.2. فصل

إِجْسُ الْغَنَمِ / الشَّاةُ ج
الشَّاءُ وَالشَّيَاهُ / الضَّائِنُ /
الضَّائِنَةُ وَالنَّعْجَةُ
الْكَبْشُ ج الْكِبَاشُ / الْمَعَزُ
وَالْمِعْزَى
الْمَاعِزُ / الْمَاعِزَةُ وَالْعَتْرُجُ
الْأَعْنُزُ / التَّيْسُ
الْكِرَّازُ
النَّقْدُ ج النِّقَادُ
الثَّلَّةُ وَالْقَطِيعُ / الْفِرْقُ

e Koyun / Koyun / Erkek koyun / Dişi koyun

b Koç / Erkek ve dişi için koçun zıttı, keçi

e Erkek keçi, teke / Dişi keçi / Erkek keçi, erkeç

Sürünün önünden giderek ona kılavuzluk eden koç, kösemem

Bahreyn 'de bulunan küçük koyun

d Koyun ve keçi sürüsü / Küçük sürü

3.3.20.3. فصل

السَّخْلَةُ ج السَّخْلُ
وَالسَّخَالُ / الْيَهْمَةُ ج الْيَهْمُ
وَالْيَهَامُ / الْبَدَجُ / الْحَمَلُ
وَالْبَرْقُ وَالْخَرُوفُ ج
الْحُمْلَانُ وَالْبِرْقَانُ
وَالْخَرْفَانُ
الرَّخْلُ ج الرِّخَالُ
الْجَدْيُ ج الْجِدَاءُ
الْعِنَاقُ ج الْعُنُوقُ
الْجَفْرُ وَالْجَفْرَةُ

e Bir saatlik koyun yavrusu, kuzu / Bir saatlik koyun yavrusunun daha büyüğü / Güçlenmiş ve gelişmiş koyun yavrusu / İki yaşına girmemiş kuzu

Dişi kuzu

Bir yaşında keçi yavrusu, oğlak

Dişi oğlak

Dört aylık erkek ve dişi oğlak

العتود	Güçlenmiş ve gelişmiş keçi yavrusu
ذوات الأظلاف	Bir yaşındakiler hariç hepsi aynı
ولد البقر	جدعٌ تبيع
ولد المشاة	جدعٌ veya جدیٌ sonra حمل
اللَّبُونُ / اللَّيْنَةُ / اللَّجْبَةُ ج	d Sağılan, sağmal, süt veren, memeli / Bol süt veren / Süt verenin zıttı
اللَّجَبَاتُ وَاللِّجَابُ	
الرُّبَى ج الرُّبَابُ / الْجَزْرَةَ / السَّحُوفُ	e Yakında doğurmuş koyun / Kurban edilen semiz koyun / Semiz koyun
الأليّة / كَبْشٌ أليَان	d Koyun kuyruğu / Koç kuyruğu

3.3.20.4. فصل

شاة رَقْطَاءُ / رَأْسَاءُ / رَحْمَاءُ / دَرَعَاءُ / خَوْصَاءُ / رَحْلَاءُ / شَكْلَاءُ / نَبْطَاءُ / رَجْلَاءُ / وَعَصْمَاءُ / خَرْجَاءُ	e Siyah ve beyaz noktaları olan koyun, benekli koyun / Başı siyah geri kalan kısımları beyaz olan koyun / Başı beyaz geri kalan kısımları siyah olan koyun / Boynu siyah olan koyun / Bir gözü siyah diğer gözü beyaz olan koyun / Sırtı siyah olan koyun / Böğrü beyaz olan koyun / İki yanı veya bir yanı beyaz olan koyun / Bacaklarından biri beyaz olan koyun ³⁸⁸ / Kalçayla beraber bacakları beyaz olan koyun
قَرْنَاءُ / جَمَاءُ / عَقْصَاءُ / قَبْلَاءُ / نَصْبَاءُ / قَصْمَاءُ / عَضْبَاءُ	e Boynuzlu koyun / Boynuzlu koyunun tersi ³⁸⁹ / Boynuzları arkasına doğru kıvrık koyun / Boynuzları yüzüne doğru kıvrık koyun / Boynuzları dik koyun / Boynuzları dışa kıvrımlı koyun / Boynuzları içe kıvrımlı koyun
شَرْقَاءُ / خَذْمَاءُ / خَرْقَاءُ / قَصُوءُ	e Kulağı uzunlamasına yarık olan koyun / Kulağı yanlamasına yarık olan koyun / Kulağı delik koyun / Kulağının ucu kesik olan koyun

3.3.20.5. فصل

الصوف ج الأصواف	Yün, koyun postu
اللبد	Yünden yapılan keçe

³⁸⁸ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 57a ve m. s. 103 dipnot L'de.

³⁸⁹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 57a ve m. s. 104 dipnot P'de.

العَيْن	Renklerle boyanmış yün
السَّبَد	Kıl
المِرْعَزَى والمِرْعِزَاء	Keçi kılının altında olan tiftik
الوَدَج	Kuyruklardan sarkan kıl
الأممِيَّة	Koyunlarda meydana gelen çiçek hastalığı
الجَلْمَان	Koyun kırpma makası
الرَّزْب والزَّرِيَّة	Koyun ağılı ³⁹⁰

3.3.21. الغنم³⁹¹ الوحشيَّة – Yabani hayvanlar

الطَّبْي ج الطِّبَاء	Geyik, ceylan, antilop
الطَّلَا ثم الخِشْف	Geyik yavrusu sonra ilk doğduğu anda geyik yavrusu sonra kuvvetlendiğinde ve yürümeye başladığında geyik yavrusu ³⁹²
والْيَعْفُور ثم الرَّشَاء ثم الجَدَايَة والغَزَال والشَادِن	sonra altı aylık olduğunda ve güçlenip hareketlendiğinde ³⁹³ geyik yavrusu sonra iki yaşında geyik yavrusu sonra üç yaşından itibaren ölene kadar geyik
ثم الجَدَع ثم الثَّي إلى أن يموت	
الرِّئْم ج الأَرَام / ظبي أَعْفَر /	Beyaz geyik / Beyazı kırmızılığında çok olan geyik / İki ön ayaklarında beyazlık olan geyik
أَعْصَم	
الْوَعَل ج الأُوَعَال / الأَيْل /	
الأُرُوِيَّة ج الأَرَاوِيَّ إِي	Dağ keçisi, antilop / Erkek dağ keçisi / Dişi dağ keçisi / Dağ keçisi yavrusu / Genç dağ keçisi
الأُرُوِي / العُفْر ج الأَغْفَار /	
الصَّدَع	

3.3.22. نوات الحوافر والأسلحة – Toynaklı ve silahlılar

الخَيْل والكُرَاع ج الخُيُول /	
الفَرَس / الحِصَان / الجِجْر	e At, aygır, beygir / Erkek ve dişi için at / Erkek at, aygır / Dişi at, kısırak
ج الحُجُورَة	

³⁹⁰ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 57a, m. s. 104 dipnot P'de ayrıca حظيرة من خشب

³⁹¹ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 57a'da.

³⁹² Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 57b'de.

³⁹³ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 57b'de.

الجَحْفَلَة		Toynaklıların dudağı
القَوْنَس		Atın iki kulağı arası
السَّبِيب		Atın alın kılı ve kuyruğu
العُرْف ج الأعراف		Yele
الكَتَد		Omurgadaki boyun kökü
الكاهل / الحارك والمنسج / الكائبة	d	Atın iki omuzu arası / İki kürek kemiğinin bölümü olarak görünen, hayvanlarda boyunla sırt arası / İki kürek kemiğinin ön kısmı
الصَهْوَة		Keçeleşmiş saçın yeri, atın sırtına eyer konulan yer
القَطَاة		Terkideki kişinin yeri
الحَجَبَة		Üst ³⁹⁴ kalçanın başı
الجَاعِرَة / الصَّلا / الذَّنْب	d	Kuyruğun uyluğa vurduğu yer / Kuyruğun etrafı / Kuyruk
العَجَب / العكوة / العسيب	d	Aslı kuyruk sokumunda batan, kuyruk sokumu / Kavramaya göre kuyruk sokumunun en altı / Kuyruk sokumundaki sivrilik, atın kuyruk sokumu kemiği
الهَلْب		Kuyruktaki kalınlaşan kıllar ³⁹⁵ , kuyruk kılı
الجُرْدَان والغُرْمُول / القُنْب / الظَّيْبَة	d	Tüm toynaklılar için ³⁹⁶ , atın erkeklik organı / Erkek atın yumurtalığı / Dişi atın kadınlık organı
الصُّقْل		Böğür
الصِّفَاق		İç deri
القائمة / الحافر / السُنْبُك / الداير / الحاميتان	d	Hayvan için ayak / Toynak, tırnak / Toynağın ön tarafı / Toynağın arka tarafı / Toynakların ön yan tarafları
الثَّنَة		Atın bileğinin arkasından sarkan kıllar

3.3.22.1. فصل

المُهْرَج الأَمْهَار والمِهَار
والمِهَارَة

Dişi at yavrusu, tay

³⁹⁴ “Üst” kelimesi sadece Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 57b’de.

³⁹⁵ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 58a ve m. s. 105 dipnot P’de.

³⁹⁶ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 58a ve m. s. 105 dipnot P’de.

الْحَوْلِيّ / الْجَدَع / الثَّنِيّ / الرِّبَاعِيّ / القَارِح	e	Bir yaşında tay / İki yaşında tay / Üç yaşında tay / Dört yaşında tay / Beş yaşında tay
خَيْلِ عَرَابٍ / الْبِرْدُونُ / الْبِرْدُونَةُ	b	Semer vurulmayan at / <i>Semer vurulan erkek at / Semer vurulan dişi at</i>
الرَّمَكَةُ جِ الرِّمَاقِ الْكَوْدَنُ		Kısrak <i>Ağır semerli at</i>
الْمُقْرِفِ / الطَّرْفِ / الْمُقْرِفِ / الطَّرْفِ	d	<i>Anne tarafından, melez, kırma / Baba tarafından, melez, kırma / Soylu, safkan</i>
فَرَسٌ هَيْكَلٌ / نَهْدٌ / سَلْهَبٌ / سُرْحُوبٌ / قَيْدُودٌ ³⁹⁷ / عَجَلِزَةٌ / مُجْفَرٌ / مُطَهَّمٌ / خَنْدِيدٌ	e	<i>Büyük at / Yüksek at / Uzun at / Uzun kuyruklu at / Uzun sırtlı at / Güçlü ve kuvvetli dişi at / Beli kalın at / Yaratılış ve güzellik bakımından kusursuz at / Aygır veya hadım edilmiş at</i>
هَمْلَاجٌ وَرَهْوَجٌ / يَغُوبُ / وَسَاعٌ قَوْوُدٌ	e	<i>Eşkin, rahvan giden at, Daha çok koşan at / Yavaş hareket eden atın zıttı³⁹⁸, adımları geniş olan at</i> <i>İtaat eden at</i>
صَلُودٌ / هَضَبٌ	b	<i>Terlemeyen at / Çok terleyen at</i>
عَقُوقٌ / نَتُوجٌ	d	<i>Hamile hayvan / Doğurması yakın olan hamile hayvan</i>

3.3.22.2. الشَّيْبَاتُ – Renk, benek

فَرَسٌ أَدْهَمٌ أَخْضَرٌ		Karayağız at Yeşile çalan siyah renginde at
أَشْقَرٌ / كُمَيْتٌ / وَرْدٌ	d	<i>Doru at / Siyah ve kırmızı arasında bir rengi olan at, kestane rengi at / Açık doru at</i>
أَغْبَسٌ / أَشْهَبٌ / صِنَائِيٌّ	d	<i>Kül renginde at / Beyazı siyahından daha çok olan at, boz at / Kumrallığıyla beyaz kılları karışmış olan at</i>
بَهِيمٌ / أَبْلَقٌ	b	<i>Tek renk at / Tek renk atın zıttı, benekli at</i>
لَطِيمٌ / أَرْثَمٌ / الْمَطُّ / أَرْخَمٌ	d	<i>Yanaklarından birinde beyazlık olan at / Üst dudağı beyaz olan at / Alt dudağı</i>

³⁹⁷ Bu kelime Mutarrizî, İknâ', m. s. 106 bir önceki kelimeyle beraber "uzun" açıklamasıyla yazılmış olup, i. vr. 58a iki kelime açıklama kısmında ayrı ayrı açıklanmıştır.

³⁹⁸ Mutarrizî, İknâ', m. s. 106 dipnot L'de ayrıca والقَطُوفُ الضَّيِّقُ المَشِيّ و

أَصْقَعُ / أَقْنَفُ / أَصْبَغُ /
أَرْحَلُ / أَنْبِطُ / أَخْصَفُ /
مُحَجَّلُ / أَعْصَمُ / أَرْجَلُ /
مُجَبَّبُ / مُسْرَوَّلُ

beyaz olan at / Başı beyaz olan at / Alnı beyaz at / Ensesi beyaz olan at / Perçemi veya kuyruğu beyaz olan at / Sırtı beyaz olan at / Karnı beyaz olan at / Yanları veya kalçası beyaz olan at / Bacakları beyaz olan at / Toynakları beyaz olan at / Bir bacağı beyaz olan at / Topuğuna doğru beyaz olan at / İki kalçasına doğru beyaz olan at

3.3.22.3. Renklerin pekiştirilmesi – تأكيد الألوان

أَبْيَضُ يَقْقُ / أَسْوَدُ حَالِكُ
وَعَرِيْبُ / أَحْمَرُ قَانِيُ /
أَصْفَرُ فَاقِعُ وَنَاصِعُ / أَكْهَبُ
لَامِعُ / أَخْضَرُ نَاضِرٌ³⁹⁹

d Bembeyaz / Kapkara, simsiyah /
Kıpkırmızı / Sapsarı / Masmavi / Yemyeşil

3.3.22.4. فصل

المِضْمَارُ
الْحَلْبَةِ
المُجَلِّيُ / المِصَلِّيُ / المُسَلِّيُ /
التَالِيُ / المُرْتَاِحُ / العَاطِفُ /
المُؤَمَّلُ / الحَظِيُّ / اللَطِيْمُ /
السُّكَيْتُ / الفِيسِكِلُ
الشُّوْطُ وَالمُطَلَّقُ

At semirene kadar yemleme süresi veya bu işin yapıldığı yer, alan

At yarışı ve bunun alanı, hipodrom

Yarış atlarının ilki / Yarış atlarının ikincisi / Yarış atlarının üçüncüsü / Yarış atlarının dördüncüsü / Yarış atlarının beşincisi / Yarış atlarının altıncısı / Yarış atlarının yedincisi / Yarış atlarının sekizincisi / Yarış atlarının dokuzuncusu / Yarış atlarının onuncusu / Yarışta son gelen at

Bir kez koşma, at yarışında bir tur

جَرَى طَلْقًا حَتَّى إِذَا قِيلَ سَابِقٌ

تَدَارَكَهُ أَغْرَاقُ سَوْءٍ فَبَلَّدًا⁴⁰⁰

3.3.22.5. فصل

السَّرَجُ Eyer
الجِنُوجُ الأَخْنَاءُ Eyer ağacı

³⁹⁹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 58b'de.

⁴⁰⁰ Halil bin Ahmed, a.g.e., c. VIII, s. 43; Said el-Ma'ferî, a.g.e., c. IV, s. 88. Ebu Bekr bin Düreyd'e ait bir beyit.

القَرَبُوسُ / القَيْقَبُ / الدَّقْتَانُ	d	Eyerin ön tarafındaki çıkıntılı kısım / Eyerin arka tarafındaki çıkıntılı kısım / Eyerin iki kenarı
الجَدَيْتَانُ / البِدَادَانُ اليون	d	Eyer altına konulan keçe / Eyer altına sırttaki kambura konulan keçe Sözlüklerde geçmiyor.
الوَكَادُجُ الوَكَائِدُ الصُّفَّةُ / الميَثْرَةُ ج الميَاثِرُ والمواثر	d	Eyer yastığı / Eyer yastığının üzerine konulan ⁴⁰¹ dayanma yeri
الغاشية		Örtü
الرِّكَابُ / السَّاقَةُ اللَّبَبُ / الإِبْزِيمُ	d	Üzengi / Üzengi kayışı Eyeri sabitlemek için atın karnından geçirilen kayış, kolan / Kolan tokaları
الثَّفَرُ / السُّمُوطُ العَقْرَبُ والعَقْرَبَةُ الجِزَامُ	d	Atın kuyruğu altından geçirilerek eyere bağlanan kayış, kuskun / Eyerin arkasına bağlanan yüklerin sabitlendiği kayış Kayışın bağlandığı ⁴⁰² çengele benzeyen demir parçası Kemer, kolan
الجِيَاصَةُ اللِّبْدُ / المِرْشَحَةُ / الجُلَّجُ الجِلالُ	d	Dizgin ⁴⁰³ halkası, kuskun Keçe, yün / Eyer altına konulan keçe, belleme / Hayvanın sırtına koruması için örtülen her şey
التَّجْفَافُ الفِرْجُونُ والمِحْسَةُ اللِّجَامُ / العِدَارَانُ الشُّكِيمَةُ والشُّكِيمُ الفَأْسُ / المِسْحَلَانُ الحَكَمَةُ		Kalkan gibi ata giydirilen ⁴⁰⁴ Kaşağı Gem, uyan / Gemin iki yanındaki / Ağz demiri, gem / Ağz demiri desteği, atın ağzındaki demir / Gemin iki tarafındaki demir halka / Damağı saran gem
العِنَانُ ج الأَعْنَةُ / المِقْوَدُ	d	Dizgin / Yular

⁴⁰¹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 59a'da.

⁴⁰² Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 59a'da.

⁴⁰³ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 59a'da.

⁴⁰⁴ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 59a'da.

	والقياد	
3.3.23.	فصل	
	السلاح	Silah
	الشكّة	Taşınan veya giyilen silah
	البزة	Askeri kıyafetler
	السيف والمنصل ج	
	السُيوف والأسياف / ظُبة	
	السيف وغراره ودُّبابه	d Kılıç / <i>Kılıcın ucu</i> / Kılıç üzerindeki süslemeler ve ışık yansımaları
	ونصله وشفرته وشباته /	
	الفزند والأثر	
	قائم السيف وقائمه	<i>Kılıç kabzası</i>
	الدُّوابة	<i>Kılıç askısı</i>
	الجفن والغمد والقرب	Kılıç kını
	الخلّة	<i>Kın kılıfı</i>
	النجاد والجمالة والمحمل	Kılıç bağı
	سيف جراز	<i>Kesen kılıç</i>
	ذكر / أنيث / مذكر	b <i>Keskin kılıç / Keskin olmayan kılıç / Kenarı keskin sırtı keski olmayan kılıç</i>
	الصمصامة والصمصام	<i>Eğilmez keskin kılıç</i>
	المهتد والهتدواني / المشرفي	e Hindistan'da imal edilen kılıç / Meşref isimli bir köyde imal edilen kılıç / Süreycîlerin imal ettiği kılıç / Yemen'de imal edilen kılıç
	/ السريجي / اليماني	
	الخنجر	Hançer, kama
	المغول	<i>Kamçı</i> , ince kılıç
	الرمح / القنّاة	a Mızrak / <i>Aslı tahta</i> , sopa, mızrak

ورُمحاً طَوِيلَ القنّاة عَسولاً⁴⁰⁵

⁴⁰⁵ el-Mufaddal ed-Dabbî (h. 168), *Kitâbu'l-mufaddaliyât*, thk, Ahmed Muhammed Şakir ve Abdusselam Muhammed Harun, Kahire, Daru'l-marife, t.y., s. 386; Ebu'l-A'la el-Mea'rri (h. 363-449), *Kitâbu'l-lâmi' el-azizi Şerhu Divanu'l-mütenebbi*, thk. Muhammed Said el-Mevlevî, ş.y., Merkezu'l-

القَنَا والقُنِيّ	Süngü
الأَسَل	Mızrak ⁴⁰⁶
الصَّعْدَة	Kısa mızrak veya düz bir şekilde yetişen bitki, süngü ağacı
الخَطِيّ / السَّمْهَرِيّ / الرُّدَيْنِيّ / الِيزَنِيّ	e Bahreyn’de bir liman olan Hatt’ta imal edilen mızrak / Semher adında bir kılıç ustasının imal ettiği mızrak / Rudeyne adında kadın bir kılıç ustasının imal ettiği mızrak / Zi-Yezen adında bir adamın imal ettiği mızrak
الكَّعْب / الأَنْبُوب	d Mızrak üzerindeki boğumlar / Mızrak üzerindeki boğumların aralarındaki kısım
⁴⁰⁷ عَالِيَة الرُّمَح	Mızrağın altının zıttı
العَالِيَة	Düz mızrak
عَوَالِي الرَّمَا ح	Mızrak ucu
السِّنَان / الجُبَّة / الثَّغْلَب / عامل الرُّمَح	d Temren / Temrenin mızrağı kapladığı kısmı / Mızrağın ⁴⁰⁸ temrene girdiği kısmı / Temrensiz mızrağın ön kısmı
الرُّجْ ج الزِّجَا ج	Mızrağın alt kısmındaki demir parçası
النِّيْرَك	Kısa mızrak
العَنْزَة	Mızrağın yarısı kadar ve alt kısmında demir parçası olan, asa
الحَرْبَة والأَلَّة	Kısa mızrak
العَصَا ج العِصِيّ	Değnek, asa, sopa
العُكَا زَة / الجُرْز ج الجِرْزَة / الدَّبَّوس / الهِرَاوَة ج	e Ucu demirli değnek / Demirden sopa / Ucu topuzlu sopa, çomak / Ucu sivri büyük sopa / Asaya benzeyen demir
الهِرَاوِيّ / المِرْزَبَة والإِرْزَبَة / السَّوْط ج السِّيَا ط / العَدْبَة / الثَّمْرَة / العِلَا قَة	d Kamçı / Kamçı ucu / Kamçı düğümü / El kayışı, kamçı bağı
الدِّرَّة	Kırbaç

melik Faysal li'l-buhûs ve'd-dirâsâtu'l-islamiyye, 2008, s. 49. Abdu Kays el-Hifâf el-Bercemî'nin bir beyiti.

⁴⁰⁶ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 109'da.

⁴⁰⁷ Mutarrizî, İknâ', i. vr. 60a "عامله الرمح" şeklinde yazılmış olup açıklama kısmında "خلاف سافلته" şeklinde açıklandığı için bu yazım sehven yazılmıştır.

⁴⁰⁸ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 60a ve m. s. 109 dipnot P'de.

المُخَصَّرَة Elde tutulan değnek vb.

يَكَادُ يَزِيلُ الْأَرْضَ وَقَعَ خِطَائِهِمْ

إِذَا وَصَلُوا أَيْمَانَهُمْ بِالْمَخَاصِرِ⁴⁰⁹

3.3.23.1. فصل

القَوْسُ وَالْحَنِيَّةُ جِ الْقِسِيِّ	
وَالْحَنَايَا / الْمُقْوَسُ /	d Yay / Yay kılıfı / Yay kabzası
العَجَسُ وَالْمَعْجَسُ	
الكَبِدُ	Ok yeri
السِّيَّةُ / الْفَرْصُ / الْوَتْرُ	d Yay başı / Yay kertiği / Yay kirişi

3.3.23.2. فصل

السَّهْمُ جِ السِّهَامُ / الْمُنَزَعُ	a Ok / Ok
النُّشَابَةُ جِ النُّشَابِ	Okçu, ok atan, ok yapan, ok satan
إِجِ النَّبْلِ جِ النَّبَالِ	Ok
الْمِرْزَمَةُ	Ok hedefi
الْمِرْيَخُ	Dört yelekli(tüy) uzun ok
الْحُسْبَانَةُ	Kısa ok
الْقِدْحُ	Yelek ve temren eklenmeden önceki ok
النَّصْلُ جِ النَّصُولِ	Temren, okun ucundaki sivri demir
وَالنِّصَالُ	
الْمِعْبَلَةُ / الْمَشْقَقُصُ / الْقِطْعُ /	e Yassı temren / Uzun temren / Yassı ve uzun temren / Küçük temren / Ortası çıkıntılı temren
الْقِئْرُ / عَيْرُ النَّصْلِ	
الرُّعْظُ جِ الْأَرْعَاطِ	Okun temreninin gireceği yer
الرِّصْفَةُ جِ الرِّصَافِ	Okun dibi, gez

⁴⁰⁹ İbn Dureyd el-Ezdi, a.g.e., c. I, s. 586; el-Cevherî, a.g.e., s. 306. Beyitin nisbesi bulunamamıştır. Sadece i.vr.60b ve m.s.109 dipnot P'de.

الفوق ج الأفواق		Kirişin sabitlendiği yer
القُدَّة ⁴¹⁰		Ok yeleşi (tüy)
سهم ناصل / أفوق / أقَدَّ	e	<i>Temreni çıkık olan ok / Gezi kırılmış ok / Yeleşi düşmüş ok</i>
الكنانة والجعبَة والقرن /		
الوفضة ج الوفاض /	e	Ok kılıfı, sadak / Deri sadak / Geniş sadak
الجفير		
الختيعة		<i>Okçunun başparmağına taktığı, zihgir</i>
الغرض والهدف		Hedef, nişan
الخصل والخطر والسبق		<i>Üzerine iddiaya girilen</i>
3.3.23.3. فصل		
الثرس والجنة والمجن ج		
الترسة والجئن والمجان ⁴¹¹ /	e	Kalkan / <i>Deriden kalkan / Demir kalkan, zırh</i>
الحجفة والدرقة / الدرع ج		
الدروع		
الزرد / الزراد	d	Zırh / Zırh ören
السنور		<i>Deriden elbise veya zırh gibi⁴¹² demirden yapılan tüm silahlar</i>
النثرة والنثلة والسايعة		
والفاضة والمفاضة		
والفضفاضة / الذائل /	e	<i>Geniş zırh / Eteği⁴¹³ uzun zırh / Kısa zırh / Parlak zırh / Beyaz zırh / Yumuşak zırh / Sert zırh / Sağlam zırh</i>
البدن / الديلاص / الماذية /		
الزغف / القضاة /		
الحصداة		
اللامة ج اللوم		Kılıç ve zırhtan oluşan savaş edevatı

⁴¹⁰ Mutarrizî, İknâ', i. vr. 60b bu şekilde, m. s. 110 "القدة" şeklinde yazılmıştır. Bu yazımın muhakkikler tarafından mı yoksa müstensih tarafından mı sehven yazıldığı anlaşılamamıştır.

⁴¹¹ "والجنن والمجان" kelimeleri sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 61a'da.

⁴¹² "Zırh gibi" ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 61a'da.

⁴¹³ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 61a'da.

الرُّفْرَف		Zırhın eteğinden sarkan
الجِرْبَاءُ / القَتِير	d	Zırh halkalarındaki <i>çiviler</i> / Zırh halkalarının çivi <i>başları</i>
الجَوْشَن		Zırh
الحَفْتَان		Zırh üzerine giyilen pamuklu elbise
الغِلَالَة		<i>Zırh altına giyilen</i>
البَيْضَة وَالتَّرْكَة ج البَيْض		Miğfer, demir başlık / <i>Miğferin tepesi</i> /
والتَّرْكُ / القَوْنَسُ /	d	<i>Miğferin sarkan yeri</i> / Miğfer veya
التَّسْبِغَة / المَغْفَر		<i>miğferin altına giyilen</i>
الْمِنْطَقَة		Kuşak
الرِّهْمِيَان		Dirhem koyulan kap veya kuşak
الظَّبِيَة		<i>Kıllı ceylan derisinden kesecik</i> ⁴¹⁴

3.3.23.4. فصل

السَّالِح		Silahı olan, silahlı
المَسْلُحَة		<i>Savaş aletleri toplamı veya yeri, cephanelik</i>
السَّائِفُ / الأَمِيل	b	Kılıcı olan, kılıçlı / Kılıcsız
الرَّامِحُ / الأَجَم	b	Mızraklı, mızrak taşıyan / Mızraksız
النَّابِلُ وَالنَّاشِب		<i>Oklu</i> ⁴¹⁵
التَّارِسُ وَالتَّرَاسُ / الأَكْشَف	b	Kalkanlı / Kalkansız
الدَّارِع		Zırhlı
المُقَنَّعُ / الحَاسِر	b	Miğferli / <i>Miğferlinin zıttı</i> , miğfersiz
رَجُلٌ شَاكٌ السَّلَاحِ وَشَاكٌ السَّلَاحِ		Tepeden tırnağa silahlı / <i>Tepeden tırnağa silahının zıttı</i> , savunmasız
وَمُدَجِّجٌ / الأَعْرَازِلُ		
الشُّجَاعُ وَالبَطَلُ وَالكَبِي		Cesur, bahadır, yiğit, atılgan / Savaşta cesur
وَالصِّمَّةُ وَالبُهْمَة ج	d	

⁴¹⁴ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 61b'de.

⁴¹⁵ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 61b'de.

الشُّجْعَانُ وَالْكُمَاةُ⁴¹⁶/

الْقِرْنُ ج الْأَقْرَانُ

3.3.23.5. فصل

العَسْكَرُ وَالْجَيْشُ	Ordu
الْجُنْدُ ج الْأَجْنَادُ وَالْجُنُودُ	Asker, ordu
الْجَحْفَلُ / جَيْشٌ عَرْمَرَمٌ	Yavaş giden büyük ordu, içinde at olmayanı böyle isimlendirilmez ⁴¹⁷ / Çok büyük ordu / Karışık ve kalabalık olan ordu /
وَلُهُامٌ / لَجِبٌ	e
الْخَمِيسُ	Beş temeli olan ordu
الْقَلْبُ / الْمُقَدِّمَةُ / السَّاقَةُ /	Ordunun ortası / Ordunun ön kısmı /
الْجَنَاحَانُ / الْمَيْمَنَةُ /	d Ordunun arka kısmı / Ordunun iki yanı /
الْمَيْسَرَةُ	Ordunun sağ yanı / Ordunun sol yanı
الْجُنْدِيُّ / الرَّجَالَةُ / الْخَيْالَةُ	e Asker / Piyade, yaya asker / Süvari, atlı asker
الْكَتَيْبَةُ وَالْفَيْلَقُ وَالْمَوْكِبُ	Küçük ⁴¹⁸ , müfreze, tabur,
وَالسَّرِيَّةُ وَالْمِقْنَبُ	Haberleri iletmek için gönderilen, öncü
الطَّلِيْعَةُ	Ajan, casus
الْجَاسُوسُ	Gözcü, bekçi, nöbetçi
الْعَيْنُ وَالرَّبِيئَةُ وَالذَّيْدَبَانُ	Sancak, bayrak / Büyük bayrak
الْعَلَمُ وَاللِّوَاءُ وَالرَّايَةُ ج	e
الْأَلْوِيَّةُ / الْبَنْدُ	Davul
الطَّبْلُ وَالْكُوسُ ⁴¹⁹	d Davul tokmağı / Def pulu / Davul ve def sesi
الْمِقْرَعَةُ / الصُّنُوجُ / الدَّبْدَبَةُ	Zurna, borazan
الْبُوقُ وَالشُّبُّورُ ج الْبَيْقَانُ	Boru
الْصُورُ	d Mancınık / Mancınığın küçüğü / Petrol
الْمَنْجَنِيْقُ / الْعَرَادَةُ /	

⁴¹⁶ "الشُّجْعَانُ" kelimesi sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 61b'de.

⁴¹⁷ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 61b'de.

⁴¹⁸ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 62a'da.

⁴¹⁹ "الطَّبْلُ" kelimesinin açıklaması olarak yazılmıştır. Mutarrizî, İknâ', m. s. 112 "الطَّبْلُ"

النَّفَاطَة		<i>pınarı</i> ⁴²⁰
الْوَهَق		Kement
العُدَّة والعَتَاد والأُهْبَة		<i>Mal ve silah gibi edevat</i> ⁴²¹ , yolculuk ve asker için hazırlanmış elbise ve malzeme
السِمَاط		<i>Sıra</i>
الحَرْب والبَأْس والهَيْجَاء ⁴²²		Savaş, cenk
وَالْوَعَى		
المَلْحَمَة		<i>Büyük karşılaşma</i>
المَعْرَكَة والحَوْمَة والمَأْقِط		
والمَأْرَق / المَلْحَمَة	a	<i>Savaş yeri / Savaş yeri</i>
السِلم		<i>Barış, sulh</i>
النَّفْل والقَيْء		<i>Ganimet</i>
3.3.24. من ذوات الحوافر - Toynaklılardan		
البِغْل ج البِغَال / البِغْلَة	e	Katır / Dişi katır
الجِمَار والعَيْر ج الأَحْمِرَة		
والْحُمُر والحَمِير والأَعْيَار /		
الْفَرَأ ج الفِرَاء / الأَتَان ج		
الأَتْن والأَتْن / البِيدَانَة /	e	<i>Eşek / Yaban eşiği / Dişi eşek / Yabani dişi eşek / Eşek yavrusu, sıpa</i>
الجَحْش والتَّوَلَب ج		
الجِحَاش		
3.3.25. ذوات البرائن والأنياب – Pençeli ve azı dişliler		
السَّبْع ج السَّبَاع		Yırtıcı hayvan
الأسَد والليث والضِرْغَام		
والرِّثَال والقَسْوَرَة		
والغَضَنَقَر والضَّيْعَم	e	<i>Aslan / Dişi aslan / Aslan yavrusu</i>
والهَزْبِر والضُّبَارِم		

⁴²⁰ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 62a ve m. s. 112 dipnot P'de.

⁴²¹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 62a ve m. s. 112 dipnot L'de.

⁴²² بالقصر والمد

والضُّبَارِمَة ج الأسد	
والأُسُود ⁴²³ / اللبؤة/ الشبل	
ج الأشبال	
الرُّبْرَة واللِبْدَة/ العُفْرَة	d
الْبُرْثُن والمِخْلَب	Aslanın iki omzu arasındaki kıllar, yele / Aslanın ensesindeki kıllar
الثَّفْر	Pençe
الجَعْر	<i>Aslanın dişilik organı</i>
العَرِين والغاب والعَرِيس	
والخيس والغيل والأجمَة	
والغَيْضَة ج الأجم والأجام	Aslan yatağı, mağara, in
والغِيَاض	
الشْرَى وَخَقَان وَخَفِيَّة	<i>Bilinen aslan yatağı, aslanı çok yer</i>
الفَهْد/ عَنَاق الأَرْض/ النَّمْر	c
ج النُّمُور	Çita, leopar, pars, panter / Karakulak / Kaplan
الفيل ج الفُيُول والفِيْلَة/	e
الدَّغْفَل	Fil / <i>Fil yavrusu</i>
الخِزْنِير/ الخِنُوص	e
الدُّب ج الدِّبْبَة/ الدِّيسَم	e
الدُّبُّب والسيد والسِرْحَان	<i>Domuz / Domuz yavrusu</i>
ج الدُّبَاب والدُّبَابَان	e
والسِيدَان ⁴²⁴ / السِّلْقَة/	Kurt / <i>Dişi kurt / Sırtlandan olma kurt</i> <i>yavrusu / Bozkurt / Siyaha çalan toz rengi</i> <i>veya tüyleri dökülen kurt</i>
السِّمْع/ ذئب أْغْبَس/	
أَطْلَس	
الضَّبْع ج الضَّبَاع/	e
الضَّبْعَان/ الفُرْعُل	Sırtlan / <i>Erkek sırtlan / Sırtlan yavrusu</i>

⁴²³ Mutarrizî, İknâ', m. s. 113 dipnot P'de ayrıca والأسد

⁴²⁴ Mutarrizî, İknâ', m. s. 113 dipnot P'de ayrıca والستراحين

الوَجَارِجُ الأَوْجِرَة	Sırtlan ini
الثَّغْلَبُ ⁴²⁵ / الثُّغْلَبَانُ / الثُّرْمَلَة / التَّثْفُل	e Tilki / Erkek tilki / Dişi tilki / Tilki yavrusu
الأَرْزَبُ / الخُرْزَجُ الخِرْزَانُ / العِكرِشَة / الخِرْزِيقُ	e Tavşan / Erkek tavşan / Dişi tavşan / Tavşan yavrusu
الكَلْبُ ج الكِلَابُ / الكَلْبَة	e Köpek / Köpek yavrusu
الجِرْوُ ج الأَجْرِي والجِرَاءُ الزُّنْبِيّ / السَّلْوِقِيّ / القُضَاعَة / العُرْبُجُ	e Tüm yırtıcıların yavrusu
الساجور	Köpek tasması
الكَلَابُ والكَلَابِيزِي ج الكَلَابِيزَة	Köpek sahibi, köpeğe avlanmayı öğreten
القِرْدُ ج القُرود والقِرْدَة / الرِّبَاحُ / القِشَة	e Maymun / Erkek maymun / Dişi maymun
ابن أوى ج بنات أوى / ابن عِرْسُ / الدَلْقُ / الظَّرِيَانُ	c Çakal / Gelincik, samur / Sansar / Kokarca
السِّنُّورُ والهَرَّ والضَيُّونُ ج الهِرَّةُ والضَيَاونُ / الهِرَّةُ ج الهِرَّرُ / اليَنْبُوعُ ⁴²⁶	e Kedi / Dişi kedi / Kedi yavrusu

3.3.26. الهَوَامُّ والأَخْنَاسُ والحشرات – Sürüngenler, yılanlar ve zehirli böcekler

الضَبُّ ج الضِبَابُ / الضَبَّةُ / النَزْكُ	e Keler / Dişi keler / Erkek keler
المَكْنُ	Keler yumurtası
الكُشْيَة ⁴²⁷	Keler içyağı

⁴²⁵ Mutarrizî, İknâ', m. s. 113 dipnot P'de ayrıca ج الثعالب

⁴²⁶ Bu kelime sözlüklerde geçmeyen "اليَنْبُوع" şeklinde yazmıştır. Bknz. Mutarrizî, İknâ', i. vr. 63b ve m. s. 114. Hem İstanbul nüshasında hem de matbu nüshada aynı hata yapıldığından bu yazım hatasının müellife ait olduğunu düşünüyoruz.

⁴²⁷ Bu kelime Mutarrizî, İknâ', m. s. 114 "الكشبية" şeklinde yazılmıştır.

الجِئْسَل ج الحُسُول		<i>Keler yavrusu</i>
الْوَزَل ج الأُورال والْوَزْلان /		
الْوَزْغَة / العِظايَة		<i>Kelerin büyüğü, varan / Kertenkele /</i>
والعِظائَة / سَامَّ أَبْرَص ج	c	<i>Kertenkelenin büyüğü / Kertenkelenin büyüğü, iri ve yeşil kertenkele, yeşilten</i>
سَوامَّ أَبْرَص ⁴²⁸		
الجِزْياء ج الحِراي /		<i>Kertenkelenin büyüğünün büyüğü,</i>
حِزْباءَة / أمَّ حَبِين	e	<i>bukalemun / Dişi bukalemun / Bukalemunun lakabı</i>
القُنْفَذ / الشَّهَم	e	<i>Kirpi / Erkek kirpi</i>
القَأْرَة ج القَأْر / الدِرْص ج		
الدِرْصَة / الجُرْد ج	e	<i>Fare / Fare yavrusu / Erkek fare / Bacakları ve kulakları uzun⁴²⁹ fareden büyük, Arap tavşanı denilen fare türü</i>
الجِرْدان / اليزبوع		
الزَبابة / الخُلْد	e	<i>Sağır fare / Kör fare</i>
الجُحْر ج الجِحرَة		<i>Sürüngenlerin ve küçük hayvanların barındığı çukur</i>
الحَيَّة والأَيْم / الشُّجاع		
والأشْجَع / العُثْمان	e	<i>Yılan / Atik⁴³⁰ erkek yılan / Yılan yavrusu</i>
الجانّ / الثُّعبان / التينين	e	<i>Küçük beyaz yılan / Büyük yılan / En büyük yılan, ejderha</i>
الحُفَّات / الصِّل	b	<i>Tıslayan zararsız yılan, piton / Tıslamayan tıslımlı yılan, engerek</i>
الشَّيْطان / الأسود / الأَرْقَم	e	<i>İbiği olan yılan / Siyahlığı olan büyük yılan / Siyahlığı ve beyazlığı olan yılan</i>
الجِرْشاء		<i>Yılan derisi</i>
السَّم ج السَّموم والسِّمام /		
التَّزْياق والتَّزْياق	b	<i>Zehir / Panzehir</i>
العُقْرَب / العُقْرَبان	e	<i>Akrep / Erkek akrep</i>
الشُّؤْلة / الزُّبانى / الإِبْرَة	d	<i>Akrep kuyruğu, Akrebin kuyruğunun ucu / Akrebin kuyruğunun ucundaki diken</i>
الحُمَّة		<i>Akrebin dikenindeki zehir</i>

⁴²⁸ Bu kelimeler Mutarrizî, İknâ', m. s. 114 "أمَّ حَبِين" kelimesinden sonra gelmiştir.

⁴²⁹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 64a'da.

⁴³⁰ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 115'de.

العَنْكَبُوت ج العَنَاكِب / الْخَدْرَتَق / اللَّيْث ⁴³¹	e	Örümcek / <i>Erkek örümcek</i> / Sinek avlayan bir örümcek türü
الدودج الديدان / الأُسْرُوع واليسْرُوع	e	Kurtçuk / <i>Beyaz ve parlak kurtçuk</i>
دود القَزْ / الصَّفَر / بنات وَرْدان / الشَّبَث ج	c	İpek böceği / <i>İnsan karnındaki yılan / Pislükte olan, hamam böceği / Kırkayak / Evliya devesi, eşek kurdu</i>
الشِّبْثان / حمار قَبَّان النَّمْلة ج النَّمْل والنِّمال / الدَّرَّة / المازِن / الزِّيال / القَرْيَة	d	Karınca / <i>Küçük karınca / Karınca yumurtası / Karıncanın ağzında taşıdığı / Karınca yuvası</i>
القُرَاد ج القِرْدان		Kene
الحَمَّانَة / الحَلْمَة	b	<i>Küçük kene / Büyük kene</i>
القُمَّل		<i>Ekinde olan ve onu yiyen, bit</i>
السُّوس / العُتَّة	a	<i>Yünde ve yiyecekte olan kurtçuk, güve / Güve</i>
الأَرْضَة ودَابَّة الأَرْض والسُّرْفَة		<i>Odunda olan kurtçuk, ağaç kurdu</i>
النَّبْر ج الأنْبَار		<i>En küçük kene</i>
القُمَّلَة / الصُّوَاب ج	d	Bit / Bit sirkesi
الصِّبْبان		
البُرْغوث		Pire

3.3.27. من حيوان الماء – Su hayvanlarından

السَّمَكَة ج السَّمَك / السَّمَاك	d	Balık / <i>Balık satıcısı</i>
الحوت والنون ج الحيتان والنينان		Balık
الكَنْعَد		Balık kılçığı

⁴³¹ Bu kelime sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 64b'de.

البَيْتَةُ/ الشَّبَّوْط	c	Sazan balığı / Kalkan balığı
البِيَّاحُ وَالْبِيَّاحُ / الحُسَّاس	d	Küçük balık / <i>Kurutulan küçük bir balık</i>
الجَرِيَّ وَالْجَرِيثَ / الْأَنْقَلِيسُ ⁴³²	a	Yılan balığı / Yılan balığı
الدُّفَيْنُ / التَّمْسَاحُ / الضَّفْدَعُ / السَّلْحَفَاتُ ج	c	Yunus balığı / Timsah / Kurbağa / Kaplumbağa / Yengeç / <i>Su içerken</i>
السَّلَاحِفُ / السَّرَطَانُ / العَلَقُ / الدُّعْمُوصُ		<i>hayvanın çenesine tutunan, sülük / Triops</i>

3.3.28. İkinci Rükünün Değerlendirmesi

Eserin birinci kaidesi olan “İsimler” bölümünün ikinci rükünü olan “Hayvanlar ve onunla ilintili olanlar” kısmında köken, karakter gibi genel kelimelerden bahsedildikten sonra soyut türler olan melek ve cin konularına yer verilmiştir. Müellif bu iki konuyu, muhtemelen daha önce konusu geçtiği için, dinler konusunda tekrar işlemeye gerek görmemiştir.

Bu rükünü konusal olarak dört ana başlık olarak göreceğ olursak, birinci konuya, yani insan konusuna giriş yapılmıştır. Müellif bu kısımda insanın oluşumu, kadınlık ve erkeklik gibi genel özelliklerden bahsettikten sonra bedeninin en tepesi olan “saç” bahsinden başlayarak oldukça detaylı bir şekilde vücudumuzdaki hiçbir kısmı atlamadan en son “ayak” bahsiyle insan vücudu hakkındaki kelimeleri bitirmiştir. Bu noktada müellifin dikkatsiz davranarak “burun” kısmından “ağız” kısmına geçerken burun kısmının son kelimesi olarak “dudak” kelimesini yazdıktan sonra ağız kısmının başlığını attığını kaydetmemiz gerekir. Yazar insan bedenini ve organlarını yukarıdan aşağıya detaylıca işledikten sonra “Başka çeşit sıfatlar” başlığı altında (ki bu başlıktan art arda üç tane bulunmaktadır ve hepsinde farklı çeşitte sıfatlardan bahsetmektedir) ve “kadınlara mahsus olanlar” başlığı altında insanlara özgü büyük başlı, zeki, özgür, hizmetçi, bakire vb. detaylı birçok sıfatı bu kısmın sonrasına eklemiştir. Bu kısımdan da sonra akrabalar ve topluluk isimlerine de yer verilerek genel olarak insan kısmı tamamlanmıştır.

⁴³² يفتح الهمزة والقاف وكسرها

Konusal olarak tarafımızca bu rüknün ikinci ana başlığı olarak görülen “*Alfabe sırasına göre sanatkârlar, zanaatkârlar ve onların faydalandıkları, kullandıkları şeyler*” konusudur. Bu başlık altında meslekler ve bu meslek sahiplerinin kullandıkları alet edevat, araç gereçleri toplam 48 meslek başlığı altında listelenmiştir. Müellifimiz bu kısımda “*Çok sayan*” başlığı altında sayılar konusunu birden bir milyona kadar sayılar ve sayılarla ilgili tek sayı, yarım, birer birer vb. gibi kelimeleri zikrederek işlemiştir. Bu hususta, yazarımızın Arapça konuşmak için gereken gündelik ve belli başlı konuları güzel bir şekilde eserine serpiştirdiği açıkça görülmektedir. “*Oyuncu*” başlığı altında zamanın çocuklarının oynadığı oyuncaklar da detaylı bir şekilde ele alınmıştır. “*İnsanın başına gelen*” başlığı altında zamanın hastalıklarını sıralamıştır. “*Tadına bakılmışlardan insanın ihtiyaç duydukları*” başlığı altında kendi zamanındaki bildiği yemeklerden ve tatlılardan bahsetmiştir.

Konusal olarak üçüncü ana başlığı, esere göre yemeklerden sonraki ilk başlık olan “*Giyecekler*” başlığını söylememiz hata olur. Çünkü “*Giyecekler*” başlığı bir sonraki ana başlığa kadar olan tüm konuları kapsayıcı bir kelime değildir. Bu sebeple konusal olarak üçüncü ana başlığı “*Eşyalar*” olarak varsayabiliriz. Bu kısımda yazarımız gömlek, cübbe, elbisedeki nakış, sarık vb. kıyafetlerden; farklı özelliklerde yüzük, küpe, kolye vb. çeşitli takı ve mücevherden; ayakkabı, çorap vb. giyim eşyalarından bahsetmiştir. Müellif daha sonra “*Ev eşyası*” başlığı altında yatak, yastık, tencere, kepece, kandil, sepet vb. kelimeleri listelemiştir.

Eşyalar konusundan sonra insan konusunu nihai bir şekilde sonuçlandırarak “*Kanatlılar*” başlığı ile hayvanlar konusuna giriş yapılmıştır. Fakat yine yukarıdaki gibi bu başlık tüm konuları kapsayıcı bir kelime olmadığından, konusal olarak dördüncü ve sonuncu ana başlık olarak “*Hayvanlar*” başlığını varsayabiliriz. Bu kısımda hayvanlar “*Toynaklılar*”, “*Su hayvanları*” ve “*Kanatlılar*” gibi kısımlara ayrılarak anlatılmıştır. Yazar birçok çeşitli özelliklerde hayvanlardan bahsetmiş, fakat deve, inek, koyun, oğlak ve at konularında çok daha detaylı bilgi vermiştir. Bu durumun sebebi olarak bu hayvanların o dönemde ve o beldede en çok kullanılan hayvanlar olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra “*Su hayvanlarından*” başlığı altında kurbağa ve yılan balığı gibi kelimelerin listelendiği bir kısım da bulunmaktadır. Fakat bu kısım diğer kısımlara nazaran gayet kısadır.

Tezimizin birinci kaidesi olan “İsimler” bölümünün ikinci rüknü olan “Hayvanlar ve onunla ilintili olanlar” kısmında toplam dokuz yerde “Sözlüklerde geçmiyor.” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade “Gökyüzü ve yeryüzü ve bunlarla ilintili isimler” rüknünde de söylediğimiz gibi günümüze kadar ulaşan tüm sözlüklerin tarandığı, fakat kelimeye rastlanmadığı anlamındadır.

Müellif meslekleri işlerken “Bıçakçı” başlığında kelimeyi yanılarak sikke basan anlamına gelen “السكّاك” kelimesini yazmıştır. Bu durum matbu nüshadan anlaşıldığı kadarıyla diğer nüshalarda da geçerlidir.

Eserin İstanbul nüshasında “Yağcı” başlığı altında “meyve vb. sıkan” anlamına gelen “العصار” kelimesini muhakkikler matbu eserde ayrı bir başlık olarak almışlardır. Fakat tarafımızca bu hususta İstanbul nüshasının genel görünümünü bozmak istemeyişimizden herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

“Pençeli ve azı dişliler” başlığı altında kedi yavrusu anlamına gelen “اليتبوع” kelimesinin hem İstanbul nüshasında hem de matbu nüshada sehven “اليتبوع” şeklinde yazıldığı tespit edilmiştir. Bu yazım hatasının her iki kaynakta da bulunması, hatanın müellife ait olduğu düşüncesine sevk etmektedir.

Bu rüknün bazı yerlerinde muhakkiklerin sözlüklerde bulamadığı kelimeler tarafımızca Farsça sözlükler tarandığında bulunabilmiştir. Bu durum dipnotlarla kayıt altına alınmıştır. Örnek olarak “Değirmenci” başlığının son kelimesi olan “الهُهَل” kelimesi gösterilebilir.

Birkaç yerde matbu nüshayla İstanbul nüshası arasındaki yazım farklılıklarını ve bu farklılıkların bazılarının, kelimenin geçtiği konu itibariyle anlam uyumsuzluğu sebebiyle, yazım hatası olduğu tespit edilmiştir. Fakat bu hataların müstensih mi yoksa muhakkiklere mi ait olduğu bilinmemektedir. Yine bu durumda metinde geçtikçe dipnotlarla kayıt altına alınmıştır. Buna örnek olarak “Et suyu çeşitleri” başlığı altında “baharat, çeşni” anlamına gelen “الأبزار” kelimesi gösterilebilir.

İstanbul nüshasının tezimizde çalışılan kısmında sadece bir kere muhtemelen müstensih tarafından yanılarak aynı kelimeyi iki kere yazılmıştır. Bu kelime “*Ev eşyaları*” başlığı altında “*cibinlik*” anlamına gelen “*الحجلة*” kelimesidir.

3.4. Üçüncü Rükün: Dinler ve Onunla İlintili Olanlar

الدين والمِلَّة ج الأديان والمِلل		Din, inanç, iman
الحَنِيف		Doğru inanç sahibi, hanif, Hz. İbrahim’in dininden olan
الرَّبَّانِيّ والرَّبِّيّ		İşleri bilen, ilahi, sabırlı ve takvalı bilgin
الخَيْر / رجل خَيْر / قوم أخيار وخيار	d	Şerrin zıttıdır ve ondan daha hayırlıdır / Hayırsever adam / Seçkin, en hayırlı insanlar
الجنّاح		Günah, suç
الزور		Yalan
السُّحْت		Kazancı helal olmayan, yasak
الفَرِيضَة / السُّنَّة	d	Farz, fariza, farz ibadet / Sünnet
البِدْعَة		Sünnet ile değiştirmek ⁴³³ , bidat, yenilik
النَّفْل والنّافلة		Nafile
الوضوء / الغُسل / اللُّمعة	d	Abdest / Gusül / Gusül veya abdestte bedende suyun değmediği yer
الحَدَث / النّجاسة	d	Pislik / Kirlilik, necaset
المسجد والجامع ومسجد الجامع		Cami
رَحْبَة ⁴³⁴ المسجد		Cami avlusu
العِمَاد والسارية والأُسْطُوَانَة		Sütun, kolon
المِحْرَاب		Mihrap
القِبْلَة		Kible

⁴³³ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 65a’da.

⁴³⁴ بتسكين الحاء وفتحها

الإمام ج الأئمة		İmam
المؤذن		Müezzin
المنارة والمئذنة		Minare
صلاة ⁴³⁵ / الصوم / الزكاة	d	Namaz / Oruç / Zekât
الصدقة		Sadaka
النصاب		Yeter miktar, zekât gerektiren asgari miktar, nisap
المال ج الأموال / النشب	a	Mal, varlık / Mal, varlık, mülk
العلق ج الأعلاق		<i>Hayvanlar dışında her şeyin nefsi</i>
الوفر		<i>Bolluk</i>
الرغيبة		<i>Mala boğulmak</i>
الكنز / الرّكاز	d	<i>Gömülü mal / Cahiliye zamanından gömülü mal veya gömülü madenler</i>
الصامت / الناطق / التالد		
والتلید والتلاد / الطارف	e	Mal olarak altın ve gümüş / Mal olarak hayvan / <i>Miras kalan mal / Kazanılan mal</i>
والطريف		
الحجّ / العمرة	d	Hac, <i>aslı inanç</i> ⁴³⁶ / Umre, <i>aslı ziyaret</i> ⁴³⁷
الصّرورة		<i>Hiç hacca gitmeyen, müennesi ve cemisi de böyledir</i>
البدرقة		Kafilenin önünde giden ve düşmana karşı tetikte bekleyen topluluk
المیقات / جُحفة / ذات		<i>İhrama girme yeri / Medine yakınlarında Şam ehlinin ihrama girme yeri / Irak ehlinin ihrama girme yeri / Yemen ehlinin ihrama girme yeri / Necid ehlinin ihrama girme yeri / Medine ehlinin ihrama girme yeri</i>
عرق / يلملم / القرن / ذو	e	
الحليفة		
عرّفات		Arafat
جمع والمزدلفة والمشعر		Arafat ile Mina arasında Harem sınırları içinde bulunan ve bayram gecesinin geçirildiği bölgenin adı
الحرام		Mina'da, Hz. Peygamber'in veda haccında çadır kurduğu ve cemaatle namaz kıldığı yerde yapılan mescit
مسجد الخيف		

⁴³⁵ Bu kelime Mutarrizî, İknâ', i. vr. 65b "الصلوة" şeklinde yazılmıştır.

⁴³⁶ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 65b'de.

⁴³⁷ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 65b'de.

المُحَصَّب	Şeytan taşlamada kullanılan taşların toplandığı <i>Mina</i> 'da çakıl taşlı yer
شعائر الله	<i>Hacda yapılması gerekenler</i>
المشاعر	Hacı olmadan evvel durulması lâzım gelen mühim makamlar
التَفَث	<i>Kir ve taranmamış saç</i> , bıyık ve tırnak kesmek, baş ve kaş yolmak
الأضحية والضحية	
والأضحية ج الأضاحي	d Kurban / Kurban Bayramı
والضحايا والأضحي / عيد ⁴³⁸ الأضحي	
الهدى	<i>Mekke</i> 'ye gönderilen kurbanlık
البدنة ج البدن	Hayvanlardan kurbanlık deve ve inek
أم القرى / بكة	d Mekke / Mekke'nin eski adı
البيت الحرام والبيت العتيق والبنية / الحجر / الحطيم ⁴³⁹	d Kâbe / İçine aldığı, hatim ile Kâbe arasındaki boşluk / <i>Onun duvarı</i> , yarım daire şeklindeki duvar
المسجد الحرام / المسجد الأقصى / البيت المعمور	c <i>Mekke</i> 'de / Şam 'da / Gökyüzünde Kâbe'nin tepesinde
الصفا والمروة وأبو قيس وجرأ وثبير	<i>Mekke</i> 'nin dağları
يأرب وطيبة	<i>Hz. Peygamber</i> 'in şehri, Medine
الذمة والذمام	<i>Hürmet, saygı</i>
الإصر ج الأصار	<i>Aslı yük, günah</i>
الذمار	<i>Korunması gereken şeyler</i>
الأمانة	Emanet
الذمي / الحربي	b Anlaşma ile İslâm diyarında yaşaması kabul edilmiş, hayatı hıfzedilen gayrimüslim / Arada anlaşma yapılmamış

⁴³⁸ Bu kelime İstanbul nüshası hariç diğer nüshalarda "يوم" olarak geçmiştir. Bknz. Mutarrizî, İknâ', m. s. 118.

⁴³⁹ Bu kelime Mutarrizî, İknâ', i. vr. 66a metinde, m. s. 118 önceki kelimenin açıklama kısmında yazılmıştır.

		ve savaşan gayrimüslim
أهل الكتاب		Allah'ın gönderdiği kitaplara inanan
اليهودي ج اليهود / اليهودية	d	Yahudi / <i>Onların dinleri</i> , Yahudilik
النصراني ج النصارى / النصرانية / القسّ		Hristiyan / <i>Onların dinleri</i> , Hristiyanlık / <i>Onların âlimi, yani ehli kitabın âlimi</i> ⁴⁴⁰ ,
والقسيس / الأسقفّ / الراهب ج الرهبان / الرهبانية / الدير	d	rahip, papaz / <i>Onların başı</i> , baş rahip, piskopos / Rahip, papaz, keşiş / Rahiplik, manastır hayatı veya sistemi / Rahip hücreci, manastır, kilise
الصلاة ⁴⁴¹ / الصوم والبيعة ⁴⁴²	d	<i>Yahudi kilisesi, sinagog / Hristiyan kilisesi</i>
الناقوس		<i>Dua vakitlerinde vurulan, çan</i>
الصليب ج الصُّلبان		<i>Heykel gibi yönelinen ve yüceltilen, haç</i>
الفصح		<i>Hristiyanların bayramı, paskalya</i>
المجوسي ج المجوس / المجوسية	d	Ateşe tapan / Ateşperestlik
الجبّت		<i>Allah'tan başka ibadet edilen her şey</i>
الوثن / الصنم	b	<i>Bedeni olan put / Bedeni olmayan şekli olan put</i>
اللات والعزى ومناة ومناف وبعل وهبل ويعوق ويعوق ونسر وودّ وسواع ونائلة واساف		<i>Onların putları</i>
3.4.1. فصل		
النبي ج الأنبياء / النبوة / الرسول	d	Haberci, yeni bir kitap ve şeriatla gelmeyip kendinden önceki Resulün getirdiği kitap ve şeriatı devam ettiren Peygamber / Peygamberlik / <i>Nebi gibi</i> ⁴⁴³ , yeni bir kitap ve yeni bir şeriat ile bir ümmete veya bütün beşeriyete Allah tarafından

⁴⁴⁰ “Yani ehli kitabın âlimi” ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 66b’de.

⁴⁴¹ Bu kelime Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 66b “صلوة” şeklinde yazılmıştır, ancak bu yazım yanlıştır.

⁴⁴² Mutarrizî, İknâ’, m. s. 118’de bu iki kelime tam ters sıralamayla yazılmıştır.

⁴⁴³ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ’, i. vr. 66b’de.

gönderilen Peygamber

Davet, çağrı, peygamberin halka bildirdiği haber

الرِّسَالَةُ وَالْأَلْوَكَةُ وَالْأَلْوَكُ
وَالْمَأْلُكَةُ

أَبُو الْبَشَرِ / وَلِيّ الْعَهْدِ /

أَخْنُوخُ / شَيْخُ الْمُرْسَلِينَ /

الْخَلِيلُ / الذَّبِيحُ / إِسْرَائِيلُ /

الْكَلِيمُ / الْوَزِيرُ / فَتَى

مُوسَى / خَطِيبُ الْأَنْبِيَاءِ / ذُو

النُّونِ وَصَاحِبُ الْحَوْتِ

كَلِمَةُ اللَّهِ وَرُوحَهُ وَالْمَسِيحُ /

الْحَوَارِيُّونَ

خَاتَمُ النَّبِيِّينَ / الْأَلُّ وَأَهْلُ

الْبَيْتِ / الصَّحَابَةُ

الصِّدِّيقُ وَالْعَتِيقُ /

الْفَارُوقُ / ذُوو النُّورَيْنِ / أَبُو

الْحَسَنِ وَأَبُو تُرَابٍ

وَالْمُرْتَضَى / الزُّهْرَاءُ

وَالْبَتُولُ / السَّبْطَانُ

وَالسَّيِّدَانُ / الصِّدِّيقَةُ

وَالْحُمَيْرَاءُ / سَيِّدُ الشَّهَدَاءِ /

أَسَدُ اللَّهِ / سَيْفُ اللَّهِ /

حَوَارِيُّ النَّبِيِّ / حَبْرُ الْأُمَّةِ

الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ

e Hz. Âdem / Hz. Şit / Hz. İdris / Hz. Nuh /
Hz. İbrahim / Hz. İsmail, Hz. İshak'ta
denir / Hz. Yakup / Hz. Musa / Hz. Harun /
Hz. Nuh'un oğlu Hz. Yuşa / Hz. Şuayb /
Hz. Yunus

d Hz. Meryem'in oğlu Hz. İsa / Hz. İsa'nın
arkadaşları

d Hz. Muhammed / Hz. Muhammed'in ailesi
/ Hz. Muhammed'i sağken görmüş olan
Müslüman

e Hz. Ebu Bekir / Hz. Ömer / Hz. Osman /
Hz. Ali / Hz. Fatıma / Hz. Hasan ve Hz.
Hüseyin / Hz. Aişe / Hz. Hamza / Hz. Ali /
Halid b. Velid / Zübeyr b. Avvam / İbn
Abbas

İslamiyet'in başlarında Müslümanlardan
Mekke'den Medine'ye hicret edenler ve
bunları Medine'de karşılayıp yardımcı
olanlar

3.4.2. من كتب المنزلة – İndirilmiş kitaplardan

التَّوْرَةَ/ الإِنْجِيلَ/ الرِّبَورَ/ القرآن والفُرْقَان ⁴⁴⁴	e	Hz. Musa'ya / Hz. İsa'ya / Hz. Davut'a / Hz. Muhammed'e
الآية ج الآيات والآي الفاصلة		Kur'an-ı Kerim'deki her bir cümle Ayetin sonu, durak
أُمُّ الْكِتَابِ وَفَاتِحَةُ الْكِتَابِ وَالسَّبْعُ الْمَثَانِي		Kur'an-ı Kerim'in birinci suresi olan Fatiha suresi
السَّبْعُ الطُّوَلُ		Kur'an-ı Kerim'in yedi uzun suresi: Bakara, Al-i İmran, Nisa, Maide, En'am, Araf ve Enfal ile Tevbe sureleri
الْمَثَانِي		Yedi uzun sureden sonra gelen ⁴⁴⁵ , ayetleri yüzden az olan sureler
الْمُقَصَّلُ		İmam Nevevî'ye göre Hucurat suresinden başlayarak Kur'an-ı Kerim'in sonundaki sureler
الْقِصَّةُ		Hikâye, Kur'an'da anlatılan geçmiş toplumlarla ilgili ibret ve öğüt veren hikayeler
الْحُجَّةُ وَالْبُرْهَانُ وَالْمُصَدِّقُ وَالْبَيِّنَةُ ⁴⁴⁶		Delil, kanıt
الْحِكْمَةُ		Herkesin bilmediği gizli sebep, Ahlâka ve hakikate faydalı kısa söz
الْمَثَلُ		Umumi bir kaideye delâlet eden meşhur söz, atasözü, ibretli ve küçük hikâye
النَّبَأُ وَالْأَثَرُ وَالْخَبَرُ ⁴⁴⁷		Haber
الْحَدِيثُ ج الأحاديث الأُخْدُوثة والأُسْطُورَةُ ⁴⁴⁸ / التُّرَّهَاتُ	d	Hz. Muhammed'in sözü, emri ve hareketi Komik ya da uydurma haber, efsane, masal / Saçma sapan sözler, boş lakırdılar
الْكَلَامُ/ الْكَلِمَةُ ج الكلم	d	Söz, ifade / Sözcük, vecize
العُورَاءُ/ العَيْنَاءُ	b	Çirkin ve kem söz / Güzel söz
الْحَرْفُ ⁴⁴⁹ / حروف	d	Harf / Alfabe

⁴⁴⁴ “وَالْفُرْقَانُ” ifadesi sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 67b'de.

⁴⁴⁵ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', i. vr. 67b'de.

⁴⁴⁶ Mutarrizî, İknâ', m. s. 120 dipnot P'de ayrıca وَالسُّلْطَانُ

⁴⁴⁷ Mutarrizî, İknâ', m. s. 120 dipnot P'de ayrıca ج الأنبياء والآثار والأخبار

⁴⁴⁸ Mutarrizî, İknâ', m. s. 120 dipnot P'de ayrıca ج الأساطير

450 المعجم		
الفصل		Sınıf, bölüm, fasikül
الوزد والوظيفة ج		Kur'an-ı Kerim'den her gün okunması
451 الأوراد		vazife bilinen kısım
452 الأدب		Edebiyat ve ondan bahseden ilim
453 اللُغة		Dil, lisan
454 النحو		Yol, yön, nahiv
455 /الشعر ج الأشعار		
القَصيدة/ البيت ج	d	Şiir / Kaside / Beyit / Mısra / Kafiye
456 /الأبيات/ المِصرع		
457 القافية		
الرِسالة/ الرُقعة ج الرِقاع	d	Mektup, bir ilme dair yazılmış küçük kitap / Kısa mektup, dilekçe
458 العُنوان		İsim, lakap, mektup ve yazı başlığı, adres
الجريدة/ الديوان	d	Askerlerin erzaklarının kaydedildiği defter, Resmi dairenin büyük hesaplarının kaydedildiği defter, gazete / Askerlerin isimlerinin kaydedildiği defter, şairlerin şiirlerinin toplandığı kitap

3.4.3. فصل

الجَنَّة والفِرْدَوْس		Cennet
دار السَّلام وَعَدْن		<i>Cennetin iki özel ismi</i>
بُطْنان الجَنَّة وْبُخْبوحَتها		<i>Cennetin ortaları</i>
سَلْسَبيل/ تَسْنيم/ الكَوثر /	d	<i>Cennet pınarı / Cennet suyu / Cennette bir nehir / Cennette iki ağaç / Cennet ve ateş arasında yüksek duvarlar</i>
طوبى وسِدرة المُنْتهى /		

449 Mutarrizî, İknâ', m. s. 120 dipnot P'de ayrıca والحروف والأحرف ج

450 Mutarrizî, İknâ', m. s. 120 dipnot P'de ayrıca وحروف المقطعات و

451 Mutarrizî, İknâ', m. s. 120 dipnot P'de ayrıca والوظائف ج

452 Mutarrizî, İknâ', m. s. 120 dipnot P'de ayrıca والأدب، الأديب ج

453 Mutarrizî, İknâ', m. s. 120 dipnot P'de ayrıca والمنطق، الترجمان ج

454 Mutarrizî, İknâ', m. s. 120 dipnot P'de ayrıca والعروض ميزان الشعر ج

455 Mutarrizî, İknâ', m. s. 120 dipnot P'de ayrıca لفظ موزون مقفى له معنى ج

456 Mutarrizî, İknâ', m. s. 120 dipnot P'de ayrıca نصف البيت ج

457 Mutarrizî, İknâ', m. s. 120 dipnot P'de ayrıca آخر البيت ج القوافي ج

458 Mutarrizî, İknâ', m. s. 120 dipnot P'de ayrıca والعلوان ج

الأعراف ج عُرْف
عَلِيَّون

Hayır yeri, en üst makam veya derece

3.4.4. فصل

جَهَنَّمَ وَسَقَرٌ وَلَطَى
الجحيم والحطمة والهاوية
الدرك

Allah'ın ateşi için özel isimler, cehennem

Cehennemin isimlerinden

Cehennemin dibi

الغسلين / العساق / المهل

Cehennemde bedenlerin yıkandığı şey / Soğuk ve kötü kokulu şey / Erimiş bakır veya yağ tortusu

الرقوم

Cehennemde bir ağaç

العذاب والبأس والنكال

Allah tarafından verilen ceza, işkence

والرجز والرجس

النكال ج الأنكال

Pranga, zincir

المقمة

Kendisiyle kafaya vurulan⁴⁵⁹

السجين

Kötülük yeri⁴⁶⁰

3.4.5. Üçüncü Rükün Değerlendirmesi

Tezimizin birinci kaidesi olan “İsimler” bölümünün üçüncü rükünü olan “Dinler ve onlarla ilintili olanlar” kısmında tarafımızca dikkat çeken en önemli husus, matbu nüshadan anlaşıldığı kadarıyla, özellikle Paris nüshasında diğer nüshalara kıyasla daha çok kelime geçmesidir. Sadece Paris nüshasında bulunan bu kelimeler dipnotlarla belirlenmiştir.

Dikkat çeken bir diğer mevzu ise bu rükünde hiç şevahit bulunmamasıdır. Yine “Gökyüzü ve yeryüzü ve bunlarla ilintili isimler” ve “Hayvanlar ve onunla ilintili olanlar” kısımlarında geçerli olan kelimelerin bazılarının sıralamasının farklı olması, bazı kelimelerin ise sadece tek bir nüshada bulunması durumu bu kısımda da geçerlidir.

⁴⁵⁹ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 121'de.

⁴⁶⁰ Bu ifade sadece Mutarrizî, İknâ', m. s. 121'de.

SONUÇ

İslamiyet’le beraber Arap dili üzerine Müslümanlar tarafından çalışmalar yapılmış, bunlarla İslami kaynakların daha doğru anlaşılması hedeflenmiştir. Mutarrizî’nin zamanına kadar sarf ve nahiv konularında pek çok ilerlemeler kaydedilmiştir.

İknâ’ adlı eseri ile oğluna Arap dilini öğretmeyi amaçlayan müellif, dil öğretiminde sistemli ve kendine has bir yöntem belirlemiştir. Bir dil bilgisi kitabı niteliğindeki eserine, oğlunun yaşadığı çevrede karşılaşılabilecek kelimeleri açıklamalarıyla beraber vererek başlamış, sonrasında genişçe bir konu olarak sarfi ve genel hatlarıyla nahvi işlemiştir. Eserde başlıkları, uzun olmasıyla beraber, anlamı kolay kelimelerden seçerek konu üzerine öğrencinin genel bir bakış sahibi olmasını sağlamıştır.

Eserinde, kendi zamanına kadar olan eserleri taradığını ve bu ilim insanlarının bilgilerinden yararlandığını ifade etmiştir. Bununla beraber eserde kendine has ifadeleri de bulunmaktadır.

Bu çalışmanın konusu olan eserin ilk kaidesi “*İsimler*” başlığı altındaki kelimeleri konularına göre tanzim ederek eserin bu kısmına bir mevzu sözlük niteliği kazandırmıştır. Konuları işlerken, öğrencinin zihnini bulandıracak konulara temas etmemeye özen göstermiştir. Fakat özellikle ilk kaidede eserdeki kelimelerin ayyete geçen kelimeleri de içermesi, çok yönlü olması, garip kelimeleri ve kendi yaşadığı toplumda çokça kullanılan bazı konular ile ilgili kelimeleri detaylıca vermiş olması dikkat çekicidir. Hem yeni bir yöntem belirlemesi hem de konuları kolaylıkla açıklayabilmesinden yazarımızın engin bir bilgi birikimine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

İknâ’ adlı eserin birinci kaidesi olan “*İsimler*” kısmı dört rükün altında işlenmiştir. Bunlar sırasıyla “*Gökyüzü ve yeryüzü ve bunlarla ilintili isimler*”, “*Hayvanlar ve onunla ilintili olanlar*”, “*Dinler ve onunla ilintili olanlar*” ve “*Mebniler ve bitişen zamirler*” şeklindedir. Bunlardan ilk üçü üzerine tarafımızca yapılan incelemeler, her bir rükün sonunda genel hatlarıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

Eserin İstanbul nüshasında genel olarak başlıklar satır başı yapılarak satır ortasında değil, metnin devamı gibi yazılmıştır. Bir kelimenin başlık olduğu kırmızıyla ya da metne göre daha kalın ve nispeten daha büyük yazılmasından anlaşılmaktadır. Bu durum matbu nüsha için söz konusu değildir. Muhakkikler matbu nüshada başlıkları satır başı yaparak ve ortalayarak yazmışlardır.

Başlıkları genelde “*fası*” kelimesiyle başlatılmış, fakat bazı başlıklarda metindeki kelimeler başlık yerine geçmiştir. Bu şekilde olan başlıkların bazılarında, sadece ilk kelime kırmızı yazılacak şekilde, eş anlamlıları ve çoğulları ile verilmiştir. Bazılarında ise sadece tek bir kelime yazmakla yetinilmiştir.

Başlıklar konusunda başta her ne kadar tereddütte kalsak da metinde geçen kelimelerden olduğunu düşündüğümüz başlıkların hem Arapçasını hem Türkçesini, yazarın konuları ayırmak amacıyla yazmış olduğunu düşündüğümüz başlıkların ise sadece Türkçesini vererek çalışmayı tanzim etmek tarafımızca uygun görülmüştür.

Eser boyunca bazı kelimelerin birden çok okunuş şekli olduğu tespit edilmiş, dipnotlarda bu kelimelerin okunuş versiyonlarına dair bilgiler Arapça ifadelerle yazılmıştır. Bu bilgiler ya İstanbul nüshasında açıklama kısmında ya da kelime üzerinde tüm yazım versiyonlarının harekelemesi yapılarak gösterilmiştir. Yine harflerinden birkaçı değiştirildiği halde aynı anlama gelen bazı kelimeler, yazar tarafından metinde iki şekli de yazılarak gösterilmiştir. Bu durum da çalışma boyunca dipnotlarda belirtilmiştir.

Anlam yetersizliği veya konu ile anlamca alakalı olmayan bir kelime olması dışında nüshalar arasındaki farklılıklarda genel olarak, matbu nüshadaki diğer üç nüshanın sayfalarına ait fotoğraflar ile kıyas yapıldığında İstanbul nüshasının diğer nüshalara göre daha açık bir yazı ile yazılmış olduğu ve müellifin İstanbul nüshasını muhtemelen gördüğü düşüncesiyle, İstanbul nüshasını esas alarak metinde yer verilmiştir. Diğer nüshalardaki yazımları ise dipnotlarda belirtilmiştir.

Bazen kelimelerin sıralamasında da hatalar yapılmıştır. Örnek verecek olursak, burun kısmından ağız kısmına geçerken burun kısmının sonuna dudak kelimesini eklenmiş, sonrasında ağız kısmının başlığını atılmıştır. Bu gibi durumlardan yazarın başlıklara pek ihtimam göstermediği sonucu çıkarılabilir. Yine burada da İstanbul

nüshasındaki yazım sıralaması esas alınmış ve diğer nüshalardaki sıralamalar detaylıca dipnotlarda belirtilmiştir.

İstanbul nüshasında metinde geçen birçok kelimenin matbu nüshada açıklama kısmında yazıldığı ya da bu durumun tam tersi bir durumun söz konusu olduğu tespit edilmiştir. Bu durum dipnotlarla belirlenmiştir.

Eserimizin yazarı “İsimler” kaidesi boyunca işlediği kelime ve ifadelerin gerek gördüklerinin bazılarını kısaca satır aralarında, bazılarını ise daha detaylıca sayfa kenarında açıklamıştır. Çalışma boyunca “açıklama kısmında” olarak nitelendirilen kısım satır aralarıdır. Sayfa kenarında yapılan açıklamalar dipnotlarda açıkça yazılmıştır. Yazarın açıklama yapmadığı yahut kısaca açıkladığından anlamın tam anlaşılmadığı düşünülen yerlerde tarafımızca dik yazıyla ayrıca açıklamalar eklenmiştir. Bu uygulamayı yapmamızdaki başlıca sebep çalışmayı daha kapsamlı hale getirmek isteyişimizdendir. İtalik ve dik düzenlemeleri İstanbul nüshası ve matbu nüshada bulunmamaktadır. Gerek italik gerekse dik yazılarda aynı kelimenin veya ifadenin anlamı ifade edilirken virgül kullanılmıştır. “Allah’ın güzel isimleri” kısmı hariç tüm çalışma boyunca, aşağıda listeleyeceğimiz belirli sebeplerden dolayı, kelimeler aynı satıra yazılmıştır. Her bir birleştirme sebebi için bir harf atanarak, çalışma boyunca sözü edilen harflerle okuyucu bu konuda bilgilendirilmiştir. Aynı satıra yazılan bu kelimeler hem Arapçasında hem Türkçesinde eğik çizgi (/) ile ayrılmıştır. Eğik çizgiden sonra yeni bir ifade veya yeni bir ifadenin anlamı geldiğinden büyük harfle yazılmaya başlanmıştır.

Yapılan birleştirme sebepleri

- a) Eş anlamlı kelimeler
- b) Zıt anlamlı kelimeler
- c) Aynı türdeki kelimeler
- d) Birbiriyle mana bakımından alakalı kelimeler
- e) Bir şeyin farklı türleri
- f) Zanaatkarların kullandığı aletler

Eserin tezimizde esas aldığımız ilk kaidesinde, Arapça kelimeler genelde çoğullarıyla beraber sıralanmıştır. Fakat çalışma boyunca kelimelerin Türkçe anlamlarında sadece tekilleri verilmekle yetinilmiştir.

Eserin ilk sayfalarından birinde sayfa kenarında belirtilen kısaltmalar eser boyunca kullanılmıştır. Çalışmamız boyunca bu kısaltmalar aynı şekilde, gerek görülen farklı kısaltmalar da eklenerek kullanılmaya devam edilmiştir.

Bazı ifadelerin anlamları bulunamayıp bu durum, muhakkiklerin de matbu nüshada kullandığı, “*Sözlüklerde geçmiyor.*” ifadesiyle açıklanmıştır. Bu açıklama, ifadelerin anlamları için hem matbu nüshaya göre muhakkikler tarafından hem de tarafımızca günümüze kadar ulaşan tüm sözlükler tarandığı halde, bir bilgiye ulaşamadığı anlamına gelmektedir. Bu durum yani “*Sözlüklerde geçmiyor.*” ifadesi çalışma boyunca toplam on yerde geçmektedir.

Yapılan tahkikte matbu nüshada, nadiren de olsa, bazı ifadelerin İstanbul nüshasıyla uyuşmadığı, bununla da kalmayarak matbu nüshadaki ifadenin anlamca tamamen farklı ve bulunduğu konuyla alakasız bir şekilde yazılmış olduğu tespit edilmiştir.

İknâ’ adlı eserin kendisinden sonraki eserlere kaynaklık etmesi hususunda bir bilgiye ulaşamamıştır. Fakat yazarın diğer eserlerinin, kendisinden sonraki eserlerde ziyadesiyle kaynak gösterilmesinden, *İknâ*’nın da sonraki eserlere kaynaklık etmiş olabileceği anlaşılabilir.

Çalışmamıza kaynak olan eserin yazarı eserinde, kendisinin de şair olması sebebiyle özellikle şiir ağırlıklı birçok şevahide yer vermiştir. Nazım dili ile nesir dilini dilbilgisi açısından farklı bulur ve nazım dilinin daha farklı ve özgür bir kullanıma açık olduğu görüşündedir.

İstişhad yaparken bazılarında beyitleri yazmadan önce şairini de belirtmiştir. Bazılarında ise şairi belirtmeden “قال” kelimesiyle başlayarak beyiti yazmıştır. Bu gibi durumlarda şairi araştırılmış, bulunduysa dipnotlarda belirtilmiştir.

Bu çalışmanın ana iki kaynağından biri olan matbu nüshada muhakkikler şevahitleri eserin fihrist kısmında göstermişlerdir. Fakat bahsi geçen fihrist kısmında olmayıp İstanbul nüshasında bulunan bazı ayet ve hadisler tarafımızca keşfedilmiştir. Bunların kaydı hem “*Eserdeki şevahitler*” başlığı altında hem de metinde geçtikçe dipnotlarda yapılmıştır.

Eserin, müellife yakın sayılabilecek bir zamanda istinsah edilmiş ve çalışmamızda Arapça isimler üzerine inceleme ve tahkiki yapılan el yazması nüshasının İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Atıf Efendi Koleksiyonunda bulunması, ülkemizin ilim ve bilime verdiği değere ışık tutmaktadır.

Bu çalışmanın Arap dili üzerine detaylıca araştırma yapacak olan ilim insanlarına ve bu alana yeni giriş yapan öğrencilere kaynaklık edeceği görüşündeyiz.

KAYNAKÇA

Brockelmann, Carl. *Geschichte der Arabischen Literatur*. Leiden, 1937.

Çöğenli, M. Sadi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31. cilt. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.

Demirayak, Kenan, ve Çöğenli, M. Sadi. *Arap Edebiyatında Kaynaklar*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2000.

Durmuş, İsmail. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37. cilt. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.

ed-Dabbî, el-Mufaddal. *Kitâbu'l-mufaddaliyât*. thk, Ahmed Muhammed Şakir ve Abdusselam Muhammed Harun. Kahire: Daru'l-marife, t.y.

el-Bağdâdî. *Hediyetu'l-ârifîn*. thk. İbnu'l-Emîn Avnî Aktuç. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1951.

el-Beyhakî. *el-Esmâ ve's-sifât*. thk. Abdullah b. Muhammed el-Hâşedî. Cidde: Mektebetu's-suvâdî, 1413.

el-Cevherî. *es-Sihâh*. thk. Ahmet Abdulğafûr. Beyrut: Daru'l-ilm li'l-melayîn, 1987.

el-Cevherî. *Muntehab min Sihah'ul-Cevherî*. ş.y.: el-Mektebetu's-şamiletu'l-hadise, t.y.

el-Ezdî, İbn Dureyd. *Cemheretu'l-luğa*. thk. Remzi Munîr Ba'lebekî. Beyrut: Daru'l-ilm li'l-melayîn, 1987.

el-Ezherî, Ebu Mansûr. *Tehzîbu'l-luğa*. thk. Muhammed Avd Mera'b. Beyrut: Dar ihya et-turas el-arabî, 2001.

el-Hamevî. *Mu'cemu'l-udebâ*. thk. İhsan Abbas. Beyrut: Daru'l-ğarbi'l-arabî, 1993.

el-Harezmi. *Kitabu'l-emsal el-muvellede*. ş.y.: el-Mucemma es-Segâfî, 1424.

el-İsfahânî, Ebu Nuaym. *Kitābu hadîsi İnnallahe tisa'ten ve tisi'ne ismen*. thk. Meşhur b. Hasan b. Selman. Medinetu'l-Münevvere: Mektebetu'l-ğarbâu'l-eseriyye, 1413.

el-İsfahanî, Hamza. *et-Tenbih ala hudûsi't-tashîf*. thk. Muhammed Esa'd. Beyrut: Dâr sadr, 1992.

el-Kunûcî. *Ebcedu'l-ulûm*. Beyrut: Dar İbn Hazm, 2002.

el-Kureşî. *Cemheretu eşa'ri'l-arab*. thk. Ali Muhammed el-Bicâvî. ş.y.: Nahdatu mısır lit'-tabaa'tu ve'n-neşr ve't-tevzi', t.y.

el-Ma'ferî, Said. *Kitâbu'l-efa'l*. thk. Hüseyin Muhammed Şeref. Kahire: Müessese dâru'ş-şa'b li's-sahâfe ve't-tabâa' ve'n-neşr, 1975.

el-Mâverdî. *Tefsîru'l-Mâverdî*. thk. es-Seyyid b. Abdulkaksûd b. Abdürrahim. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, t.y.

el-Mea'rrî, Ebu'l-A'la. *Kitâbu'l-lâmi' el-azizi Şerhu Divanu'l-mütenebbî*. thk. Muhammed Said el-Mevlevî. ş.y.: Merkezu'l-melik Faysal li'l-buhûs ve'd-dirâsâtu'l-islamiyye, 2008.

el-Meydânî. *Kitâbu mecmeu'l-emsâl*. thk. Muhammed Mehuyddin Abdulhamid. Beyrut: Daru'l-marife, t.y.

el-Mutarrizî. *el-İknâ' limâ havâ tahte'l-kınâ*. thk. Muhammed Ahmed ed-Dâlî ve Sellâme Abdullah es-Suveydî. Doha, 1999.

el-Müberred, Muhammed bin Yezid. *Kitabu'l-kâmil fi'l-luğa ve'l-edeb*. thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim. Kahire: Daru'l-fikri'l-arabî. 1997.

el-Vâhidî. *et-Tefsîru'l-basît*. thk. Muhammed bin Saū'd. ş.y.: Imâdetu'l-bahs el-ilmî, 1430.

en-Nahhâs. *İrabu'l-Kur'an*. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1421.

es-Sanânî, Abdurrezzak. *el-Musannef*. thk. Habiburrahman el-A'zamî. Beyrut: el-Meclisu'l-ilmî, 1403.

et-Taberî. *Târihu't-taberî*. Beyrut: Dâru't-turâs, 1387.

et-Taberânî. *Mu'cemu'l-evsat*. thk. Tarık b. Avdullah b. Muhammed. Kahire: Daru'l-Haremeyn, t.y.

ez-Zemahşerî. *Kitâbu'l-fâik fi ğarîbi'l-hadîs*. thk. Ali Muhammed el- Bicâvî ve Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim. Lübnan: Dâru'l-ma'rife, t.y.

ez-Zemahşerî. *Kitâbu'l-mustaksa fi'emsâli'i-arab*. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, t.y.

ez-Zemahşerî. *Tefsîru'z-Zemahşerî*. Beyrut: Dâru'l-kuttâbi'l-a'rabî, 1407.

Farabî. *Mu'cemu dîvanu'l-edeb*. thk. Dr. Ahmed Muhtâr Amr. Kahire: Müessese dâru'ş-şa'b li's-sahâfe ve't-tabâa' ve'n-neşr, 2003.

Fîrûzâbâdî. *Tâcu'l-arûs*. thk. Mecmuatu min el-muhakkikîn. ş.y.: Dâr'ul-hidaye, t.y.

Gültekin, Aladdin. “*el-Mutarrizî'nin el-İknâ' Adlı Eseri ve Dil Öğretim Yöntemi*” Doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2011.

Gültekin, Aladdin. “*Mutarrizî'nin El-İknâ' Adlı Eserinde Dil Öğretimi*” İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 2012.

Halil b. Ahmed. *Kitâbu'l-'ayn*. thk. Dr. Mehdî el-Mahzûmî ve Dr. İbrahim Samaraî. Beyrut: Dâr ve mektebetu'l-hilâl, t.y.

İbn Asâkir. *Kitâbu tarîhi Dimeşk*. thk. Amr bin Ğarâme. ş.y.: Dâru'l-fikr li't-tabâa' ve'n-neşr ve't-tevzi', 1995.

İbn Hallikân. *Vefeyâtu'l-a'yân*. thk. İhsan Abbas. Beyrut: Dar Sadir, 1971.

İbn Kuteybe. *el-Mea'nî el-kebîr fî ebyati'l-meâ'nî*. thk. Dr. Salim el-Kerenkovî ve Abdurrahman bin Yahya bin Ali el-Yemânî. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1984.

İbn Sikkît. *Kitâbu'l-elfâz*. thk. Dr. Fahrudin Kabâve. Lübnan: Mektebetu Lübnan, 1998.

İbn Side. *Kitabu'l-muhkem ve'l-muhît el-azîm*. thk. Abdulhamid Hindavî. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2000.

İbn Tayfûr. *Kitâbu baġdât*. thk. İzzet el-Attâr. Kahire: Mektebetu'l-hâncı, 2002.

İbnu'l-Enbârî. *Şerhu'l-kasaid es-sebu't-tuval el-cahiliyyat*. thk. Abdusselam Muhammed Harun. ş.y.: Daru'l-maarif, t.y.

Lebîd b. Rebîa. *Divanu Lebîd*. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1425.

Sîbeveyh. *el-Kitâb*. thk. Abdusselam Muhammed Harun. Kahire: Mektebetu'l-hâncı, 1988.

Yıldız. Hakkı Dursun. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3. cilt. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991

el-Mutarriżi'nin “el-Iknâ limâ hava tahte'l-kınâ” adlı eserinin İstanbul nüshasının 1b ve 2a sayfası

ÖZGEÇMİŞ

5 Aralık 1993'te Karabük'te doğan Naciye Betül Gözel Almanya'da İlköğretimi, Heybeliada'da hafızlığını tamamlamıştır. Açık Öğretim Lisesini bitirdikten sonra 2016 senesinde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olmuştur. Aynı zamanda Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlahiyat Ön lisans programını bitirmiştir. Şu an Şanlıurfa'da Arapça öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

İyi derecede Almanca, İngilizce ve Arapça bilmektedir.

